

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**SANTA HARABELERİ VE YENİDEN KULLANIMA KAZANDIRILMASI
ÜZERİNE BİR MODEL ÖNERİSİ**

DOKTORA TEZİ

YÜKSEK MİMAR MURAT TUTKUN

**EKİM 2009
TRABZON**

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

SANTA HARABELERİ VE YENİDEN KULLANIMA KAZANDIRILMASI
ÜZERİNE BİR MODEL ÖNERİSİ

Yüksek Mimar Murat TUTKUN

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsünde
“Doktor (Mimarlık)”
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 15.09.2009
Tezin Savunma Tarihi : 06.10.2009

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ayşe SAĞSÖZ
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ömer İskender TULUK
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Eminnur AYHAN
Jüri Üyesi : Doç. Dr. İlkay ÖZDEMİR
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Salih TERZİOĞLU

Trabzon 2009

ÖNSÖZ

“Santa Harabeleri ve Yeniden Kullanıma Kazandırılması Üzerine Bir Model Önerisi” isimli bu araştırma, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak hazırlanmıştır.

Tez çalışması süresince gerek tez izleme komitesi içerisinde, gerekse tez danışmanlığımı üstlenerek ilgi ve desteğini esirgemeyen danışmanım Sayın Prof. Dr. Ayşe SAĞSÖZ başta olmak üzere, tez konusunu belirlememden alan çalışmasına kadar geçen sürede tez danışmanlığımı yürüten Sayın Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR’e, yüksek lisans çalışmalarımın beri akademik çalışmalarımın desteklerini hep hissettiğim Sayın Yrd. Doç. Dr. Eminnur AYHAN’a ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa Reşat SÜMERKAN’a, yurtdışında bulunduğum süreçte değerli görüşleri ile çalışmalarına katkı sağlayan Prof. Dr. Spiro N. POLLALIS’e, tez çalışması süresince özellikle alan çalışması sırasında fedakarca yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli arkadaşlarım Süleyman ÖZGEN ve Mustafa KAVRAZ’a, alan çalışmasındaki yardımlarından dolayı Müslüm TUNCAY, Ali Bahadır YELKİN, Barış TÜYSÜZ ve Servet KELEŞ’e, ihtiyaç duyduğumda her türlü kolaylığı sağlayan Gümüşhane Valisi ve personeline, İl Kültür Müdürlüğü çalışanları, İl Özel İdare Müdürlüğü çalışanları ve Dumanlı Köyü Muhtarı Sayın Muhammed Polat’a, hep yanımda olduklarını bildiğim diğer tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma, bölüm sekreterimiz ve ablamız Rabia YAMAK’a teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hep yanımda hissettiğim annem Elmas TUTKUN, babam Mehmet TUTKUN, ablam Ebru TUTKUN ALPER ve eniştem Akın ALPER’e, gülücükleri ile beni çok mutlu eden yeğenim Doruk ALPER’e, çalışmalarım süresince desteğini hep yanımda hissettiğim Gökçe COŞKUNTUNA’ya teşekkür ederim.

Murat TUTKUN

Trabzon 2009

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ	XII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	2
1.3. Temel Tanım ve Kavramlar	7
1.3.1. Koruma Kavramı	7
1.3.1.1. Korumanın Tarihsel Gelişimi ve Koruma Örnekleri	12
1.3.1.1.1. İtalya’da Korumanın Tarihsel Gelişimi	14
1.3.1.1.1.1. Çevresel Koruma Ölçeğinde İtalya’dan Örnek Uygulamalar	20
1.3.1.1.1.2. Bologna’da Çevresel Ölçekte Koruma	21
1.3.1.1.1.3. Venedik’de Çevresel Ölçekte Koruma	24
1.3.1.1.1.4. Verano’da Çevresel Ölçekte Koruma	27
1.3.1.1.2. Fransa’da Korumanın Tarihsel Gelişimi.....	30
1.3.1.1.2.1. Çevresel Koruma Ölçeğinde Fransa’dan Örnek Uygulamalar	32
1.3.1.1.2.2. Nimes’de Çevresel Ölçekte Koruma	32
1.3.1.1.2.3. Bordeaux’da Çevresel Ölçekte Koruma	35
1.3.1.1.2.4. Avignon’da Çevresel Ölçekte Koruma.....	37
1.3.1.1.3. İngiltere’de Korumanın Tarihsel Gelişimi.....	38
1.3.1.1.3.1. Çevresel Koruma Ölçeğinde İngiltere’den Örnek Uygulamalar	40
1.3.1.1.3.2. Newcastle upon Tyne (Grainger Town)’da Çevresel Ölçekte Koruma.....	41
1.3.1.1.3.3. York’da Çevresel Ölçekte Koruma.....	43
1.3.1.1.3.4. Oxford’da Çevresel Ölçekte Koruma	45
1.3.1.1.4. Türkiye’de Korumanın Tarihsel Gelişimi.....	47

1.3.1.1.4.1. Çevresel Koruma Ölçeğinde Türkiye’den Örnek Uygulamalar	52
1.3.1.1.4.2. Safranbolu’da Çevresel Ölçekte Koruma	53
1.3.1.1.4.3. Cumalıkızık’da Çevresel Ölçekte Koruma	55
1.3.1.1.4.4. Beypazarı’nda Çevresel Ölçekte Koruma	57
1.3.1.2. İtalya, Fransa ve İngiltere ile Türkiye’deki Koruma Süreçlerinin Özetlenmesi	60
1.3.2. Kültür, Kültür Mirası Kavramları	62
1.3.2.1. Sürdürülebilirlik, Tarihsel ve Kültürel Süreklilik	63
1.3.2.2. Tarihi Çevre Kavramı ve Süreklilik	64
1.3.3. Doğu Karadeniz Bölgesi Doğal Sitleri: Artvin, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun ve Ordu	65
1.3.3.1. Doğu Karadeniz Bölgesi Doğal Sit Alanları	65
1.3.3.1.1. Artvin İli Doğal Sit Alanları	65
1.3.3.1.2. Rize İli Doğal Sit Alanları	66
1.3.3.1.3. Trabzon İli Doğal Sit Alanları	67
1.3.3.1.4. Gümüşhane İli Doğal Sit Alanları	68
1.3.3.1.5. Giresun İli Doğal Sit Alanları	69
1.3.3.1.6. Ordu İli Doğal Sit Alanları	70
1.4. Doğu Karadeniz Bölgesi Vernaküler - Geleneksel Mimarisi	71
1.4.1. Vernaküler/Geleneksel Mimari - Halk Yapı Sanatı:	75
1.4.1.1. Yapı Kültürü	76
1.4.1.2. Fiziksel Çevre Koşulları	77
1.4.1.3. Malzeme	78
1.4.2. Doğu Karadeniz’de Vernaküler Mimari	79
1.4.2.1. Yapı Kültürü	79
1.4.2.2. Fiziksel Çevre Koşulları	80
1.4.2.2.1. Topoğrafya	80
1.4.2.2.2. İklim	80
1.4.2.2.3. Yerleşme ve Yönlenme	81
1.4.2.3. Yapı Malzemesi ve Strüktürü	82
1.4.2.3.1. Yapı Malzemesi	82
1.4.2.3.2. Strüktür ve Konstrüksiyon	83
1.4.2.4. Ev ve Çevresi	84
1.4.2.5. Plan Tipleri	84

1.4.3.	Doğu Karadeniz’de Kırsal Yerleşmeler	85
1.4.3.1.	Doğu Karadeniz Kırsalında Geleneksel Yerleşmeler ve Mimari Özellikleri ..	86
1.4.3.2.	Pontus Yerleşmeleri; Yerleşme ve Mimari Özellikler	89
1.5.	Tarihi Çevreler ve Turizm	93
1.5.1.	Turizm ve Turizm Çeşitleri	93
1.5.2.	Sürdürülebilir Turizm ve Sürdürülebilir Turizm’de Mimari Mirasın Önemi..	97
1.6.	Mimari Mirasın Değerlendirilmesi ve Yeniden Kullanım	98
1.6.1.	Turizm Olanakları İçerisinde Yeniden Kullanım	100
1.6.1.1.	Türkiye’de Kırsal Mimari Mirasın Turizm Amaçlı Yeniden Kullanımı	100
1.6.1.2.	Avrupa’da Kırsal Mimari Mirasın Turizm Amaçlı Yeniden Kullanımı	102
1.7.	İncelemelere Bağlı Olarak Kırsal Tarihi YerleşmelerinYeniden Kullanıma Kazandırılması Modelinin Oluşturulması.....	115
2.	YAPILAN ÇALIŞMALAR VE BULGULAR	120
2.1.	Araştırma Alanına ilişkin Genel Bilgiler	120
2.1.1.	Kullanılan Yöntem ve Teknikler	121
2.2.	Santa Bölgesi Kırsal Yerleşmeleri	123
2.2.1.	Atlıca (= Piştöflu = Pistofandon) Mahallesi	127
2.2.2.	İşhanlı (= Sihanandon) Mahallesi	130
2.2.3.	Çakallı (= Çakalandon) Mahallesi	133
2.2.4.	Zurnacılı (= Zurnaciandon) Mahallesi	135
2.2.5.	Terzili (= Terziandon) Mahallesi	137
2.2.6.	Binatlı (=Pinetendon, Piniatandon) Mahallesi	139
2.2.7.	Cinganlı (=Cejlerandon, Koslarandon) Mahallesi	141
2.3.	Ele Alınan Yerleşme Biriminin Seçimi ve Ön Saptama Çalışmaları	143
2.4.	Piştov Mahallesinde İncelenen Yapılara Ait Kimlik Kartları.....	145
2.5.	Analiz Çalışmaları - Tipoloji Tabloları.....	172
3.	BULGULAR VE İRDELEME	195
3.1.	Kırsal TarihiYerleşmelerin Turizm Amaçlı Yeniden Kullanımı İçin Oluşturulan Model Önerisi’nin Santa Bölgesi, Atlıca (Piştöflu) Mahallesi Üzerinde Sorgulanması	199
4.	SONUÇ VE ÖNERİLER	204
5.	KAYNAKLAR	213
6.	EKLER.....	221

ÖZGEÇMİŞ

ÖZET

Kırsal alanlarda yer alan tarihi çevrelere, ulaşım ve fiziksel hizmetlerin yer yer güçlkle sağlanıyor olması, bu alanların aktif kullanımını güçleştirmektedir. Bölge halkının sosyal ve kültürel yaşantısının yanında, yerel ekonomiyi de doğrudan etkileyen bu durum, çoğunlukla kırsal alanların terk edilerek kent merkezlerine göç yaşanması sonucunu beraberinde getirmektedir. Terk edilerek kendi kaderine bırakılan kırsal tarihi yerleşmeler, zaman içerisinde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada; özellikle tarihi önemi, barındırdığı çok sayıda mimari mirasları ve yayla turizmi açısından önemli noktalardan birisi olan “Santa Harabeleri”, kaybolmaya yüz tutmuş önemli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tez çalışması kapsamında; kırsal yerleşme karakteri ve içerisinde yer alan mimari mirasların korunması, turizm amaçlı yeniden kullanıma kazandırılması amaçlanarak geliştirilen model, Santa Harabeleri örneği üzerinde sorgulanmıştır. Çalışma dört bölümden oluşmakta ve aşağıdaki konuları içermektedir.

Birinci bölümde, çalışmanın amacı ve kapsamı belirtilerek, konu ile ilgili gerekli altyapıyı sağlayacak genel tanımlar, kavramlar ve örneklere yer verilmektedir. Bu bölümde yapılan incelemelerin bir sonucu olarak, kırsal tarihi yerleşmelerin yeniden kullanıma kazandırılabilmesi için genel bir model oluşturulmaktadır.

İkinci bölümde, çalışma alanı ve kullanılan yöntemle ilişkin bilgiler verilmektedir. Geliştirilen modelin sorgulanacağı Santa Harabeleri hakkında genel bilgiler ile, Atlıca (Piştöflu) Mahallesiinde yer alan tarihi yapılara ait rölöveler kullanılarak oluşturulan kimlik kartları ve yapılan tipoloji çalışması bu bölümde yer almaktadır.

Üçüncü bölümde, analizlerden elde edilen bulgular irdelenmekte ve birinci bölümün sonucunda oluşturulan model Santa Harabeleri örneği üzerinde sorgulanmaktadır.

Dördüncü bölümde ise, hazırlanacak olan çevresel düzenleme projelerine ve işlevsel dağılımlara bağlı olarak turizm amaçlı yeniden kullanım önerilerine temel veriler teşkil etmesi amaçlanan bu çalışmaya ait elde edilen sonuçlar ve öneriler ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Santa Harabeleri, Yeniden Kullanım, Koruma, Kırsal Tarihi Yerleşmeler, Vernaküler/Geleneksel Mimari, Turizm.

SUMMARY

Santa Ruins and a Model Suggestion for the Reusage of the Ruins

The arrival and physical services being furnished to the historical environment in rural areas hardly in patches makes the active usage of these places difficult. That situation effects the local economy, social and cultural experiences directly and has mostly bring migration to the city centers from the rural areas to a conclusion. The rural historical settlements which were left are face with the risk of disappearance by passage of time. In this point “Santa Ruins” which is a fundamental place in terms of especially its historical importance, lots of architectural estates it harbours and plateau tourism, appears us as an important value which is about to disappear.

As a part of the thesis study, the module which is developed with a view to the character of rural accommodation of architectural estates placed in it and the protection and re-usage in tourism has been interrogated by emphasizing “ Santa Ruins” sample. The study is formed by four chapters and includes the topics below.

In the first chapter, the purpose and the scope of the study is predicated and a general definition, concepts and examples furnishing the necessary under work are given way. As a result of this chapter, a general model is formed for the re-usage of rural historical settlements.

In the second chapter, the information about the study area and the method used are given. With the general information about Santa Ruins, by which the module developed is going to be interrogated. The identity cards made up by using measurement drawings belonging to historical structures in Atlıca (Piştöflu) ward and the typology study take place in this chapter.

In the third chapter, the diagnosis derived from the analysis are explicated and the model brought in the end of the first chapter is interrogated on the “ Santa Ruins” sample.

In the forth chapter, the results and suggestions that are planned to constitute the basic data to the suggestions of the re-usage in the aim of tourism belonging to this study are discussed.

Key Words: Santa Ruins, Re-use, Protection, Rural Historical Settlements, Vernacular / Traditional Architecture, Tourism.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1. Santa harabelerini oluşturan yedi mahalleden Zurnacı Mahallesi'nin günümüze ulaşabilmiş son durumu	3
Şekil 2. Trabzon, Maçka, Sümela Manastırı, Santa Harabeleri, Yanbolu Vadisi, Trabzon bağlantısını gösteren haritalar	4
Şekil 3. Trabzon, Maçka, Sümela Manastırı, Santa Harabeleri, Yanbolu Vadisi, Trabzon bağlantısını gösteren şema	4
Şekil 4. Gümüşhane İli Dumanlı Köyü sınırları içerisinde ve Sümela Manastırı'nın 10-15 km güneydoğusunda bulunan Santa Harabeleri'nin genel konumunu gösteren harita	5
Şekil 5. Beşinci Sixtus zamanında, Fontana'nın Colosseum'u yün fabrikasına dönüştüren projesi ve Colosseum'um bugünkü görünümü, (Erder, 1975; Choen 1999).	17
Şekil 6. Asinelli Kulesi ve çevresinden görünüm, Bologna	22
Şekil 7. Bologna restorasyon projesinde Solferino Blokları bölgesi tipoloji ve cephe çalışması, 1977	23
Şekil 8. Neptune Meydanı ve St.Petronius Bazilikası	24
Şekil 9. Venedik'i oluşturan altı ana bölge, (URL 2, 2007).	25
Şekil 10. Kentin genel görünümü, San Giorgio Maggiore, (URL 3, 2007).	26
Şekil 11. Rialto Köprüsü ve kanallar, (Zorlu, 2006; URL 3, 2007).	27
Şekil 12. Verona'dan genel görünüm, (URL 4, 2007).	28
Şekil 13. Verona kent haritası	29
Şekil 14. Duomu Katedrali ve Verona-Arena, (URL 4, 2007).	29
Şekil 15. Tarihi Nimes Kenti'nden görünüm, (URL 5, 2007).	33
Şekil 16. Tarihi Nimes Kenti VXIII yüzyıl ve 1930 tarihli kent planı, (URL 5, 2007).	33
Şekil 17. Masion Carre ve Arena-Nimes, (URL 5, 2007).	34
Şekil 18. St Michel Kilisesi'ni merkez alan Bordeaux'dan görünüm, (URL 6, 2007).	35
Şekil 19. St Andre, St Seurin ve St Michel Bazilikaları, (URL 6, 2007).	36
Şekil 20. Avignon'dan görünüm, (URL 7, 2007).	37
Şekil 21. Pont Benezet, Palais des Papes ve Palais du Roure, Avignon, (URL 7, 2007)...	38
Şekil 22. Grey Caddesi ve Grainger Caddesi üzerindeki mağazalar, (Oldershaw, 2007)...	41

Şekil 23. Grainger Town Projesi, (Oldershaw, 2007).	42
Şekil 24. Kraliyet Tiyatrosu, Grainger Caddesi, Anglican Katedrali, (Oldershaw, 2007)..	43
Şekil 25. York kenti ulaşım ağı ve York Minster Katedrali (12.yy-15.yy.), (URL 9, 2007).	44
Şekil 26. Guildhall(1256), Whibty ve Ouse Nehri, (URL 9, 2007).	45
Şekil 27. Oxford şehir merkezi ulaşım ağı, (URL 11, 2007).	46
Şekil 28. Oxford kent merkezi, Oxford Üniversitesi ve çevresi, (URL 11, 2007).	47
Şekil 29. Safranbolu Bağlar Bölgesi	53
Şekil 30. Safranbolu geleneksel konutları, (Zorlu, 2006).	54
Şekil 31. Cumalıkızık kent dokusu, (URL 13, 2007).	56
Şekil 32. Beypazarı eski kent dokusundan genel görünüm	58
Şekil 33. Beypazarı'nda restorasyonu yapılmış bölgelerden görüntüler	59
Şekil 34. Doğu Karadeniz kırsalında yerleşim	87
Şekil 35. Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki plan tipleri	87
Şekil 36. Doğu Karadeniz geleneksel kırsal kesim yapılarında malzeme kullanımı	88
Şekil 37. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen yayla turizmi merkezleri	95
Şekil 38. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen kış sporu merkezleri	97
Şekil 39. Sırakonaklar yerleşmesinde konut örnekleri	101
Şekil 40. Frig Vadisinde yeralan mimari miras örnekleri	102
Şekil 41. Aldeburgh Yerleşmesi'nde yer alan ahşap konstrüksiyonlu idare binası	104
Şekil 42. Mellionec Yerleşmesi'nden genel görünüm	105
Şekil 43. Laona Yerleşmeleri	107
Şekil 44. Laona Yerleşmeleri	108
Şekil 45. Wellenstein Yerleşmesi'ne ait genel görünüm	112
Şekil 46. Bregenzerwald Yerleşmesi'nden genel görünüm, (European Commission, 2000).	113
Şekil 47. Lungau Yerleşmesi'ne ait harita ve görünüm, (European Commission, 2000).	114
Şekil 48. İncelemelere bağlı olarak kırsal tarihi yerleşmelerin yeniden kullanıma kazandırılması için oluşturulan genel model	118
Şekil 49. Dumanlı Köyü genel yerleşimi ve Santa Mahalleleri'ni gösteren haritalar	125
Şekil 50. Piştöflu Mahallesi'nden genel görünüş	128
Şekil 51. Piştöflu Mahallesi'nden genel görünüş	129

Şekil 52. Piştoflu Mahallesi’nde St.Christopher Kilisesi ve Çeşme	130
Şekil 53. İşhanlı Mahallesi’nden genel görünüş.....	131
Şekil 54. İşhanlı Mahallesi’nden genel görünüş.....	132
Şekil 55. İşhanlı Mahallesi’nde yer alan St.Kiryaki Kilisesi ve alanda yer alan diğer yapılardan kemerli olması nedeni ile tipolojik olarak farklılık gösteren konut	132
Şekil 56. Çakallı Mahallesi’nden genel görünüş	133
Şekil 57. Çakallı Mahallesi ve Kilisesi.....	134
Şekil 58. Çakallı Mahallesi’nde yer alan kilise ve konut örneği	134
Şekil 59. Zurnacılı Mahallesi’nden genel görünüş.....	135
Şekil 60. Zurnacılı Mahallesi’nden genel görünüş.....	136
Şekil 61. Zurnacılı Mahallesi ve Kilisesi.....	137
Şekil 62. Terzili Mahallesi’nden genel görünüş.....	137
Şekil 63. Terzili Mahallesi’nde konutların eğime yerleşimi	138
Şekil 64. Terzili Mahallesi’nde yer alan St.Theodor Kilisesi ve Çan Kulesi Kaidesi.....	139
Şekil 65. Binatlı Mahallesi’nden genel görünüş.....	139
Şekil 66. Binatlı Mahallesi’nden genel görünüş.....	140
Şekil 67. Santa Harabeleri Mahalleleri içerisinde, çatısı korunarak günümüze kadar ulaşmış olan tek kilise, Binatlı Mahallesi’nde İlyas Peygamber Kilisesi ve konut örnekleri	141
Şekil 68. Cinganlı Mahallesi’nden genel görünüş.....	141
Şekil 69. Cinganlı Mahallesi’nde yer alan St.Konstantinos Kilisesi.....	142
Şekil 70. Cinganlı Mahallesi’nde yer alan St.Konstantinos Kilisesi’nden genel görünüşler	143
Şekil 71. Piştoflu Mahallesi ve çalışma kapsamında ele alınan yapılar	144
Şekil 72. Kırsal tarihi yerleşmelerin turizm amaçlı yeniden kullanımı için oluşturulan model önerisinin Santa Bölgesi Atlıca (Piştoflu) Mahallesi üzerinde sorgulanması.....	202
Şekil 73. Kırsal yerleşmelerin yeniden kullanıma kazandırılması amacı ile oluşturulan genel model adımları	205
Şekil 74. Santa Harabeleri’nin yeniden kullanıma kazandırılması amacı ile oluşturulan model adımları.....	208

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1. Artvin ili tescilli doğal sit alanları envanteri.....	65
Tablo 2. Rize ili tescilli doğal sit alanları.....	66
Tablo 3. Trabzon ili tescilli doğal sit alanları envanteri.....	67
Tablo 4. Gümüşhane ili tescilli doğal sit alanları envanteri.....	68
Tablo 5. Giresun ili tescilli doğal sit alanları envanteri.....	69
Tablo 6. Ordu ili tescilli doğal sit alanları envanteri.....	70
Tablo 7. Piştöflu Mahallesi 1 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	145
Tablo 8. Piştöflu Mahallesi 2 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	147
Tablo 9. Piştöflu Mahallesi 3 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	148
Tablo 10. Piştöflu Mahallesi 4 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	149
Tablo 11. Piştöflu Mahallesi 5 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	150
Tablo 12. Piştöflu Mahallesi 6 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	152
Tablo 13. Piştöflu Mahallesi 7 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	153
Tablo 14. Piştöflu Mahallesi 8 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	155
Tablo 15. Piştöflu Mahallesi 9 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	156
Tablo 16. Piştöflu Mahallesi 10 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	158
Tablo 17. Piştöflu Mahallesi 11 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	159
Tablo 18. Piştöflu Mahallesi 12 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	161
Tablo 19. Piştöflu Mahallesi 13 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	162
Tablo 20. Piştöflu Mahallesi 14 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	163
Tablo 21. Piştöflu Mahallesi 15 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	164
Tablo 22. Piştöflu Mahallesi 16 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	166
Tablo 23. Piştöflu Mahallesi 17 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	167
Tablo 24. Piştöflu Mahallesi 18 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	168
Tablo 25. Piştöflu Mahallesi 19 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	169
Tablo 26. Piştöflu Mahallesi 20 numaralı yapıya ait kimlik kartı.....	170
Tablo 27. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflu Mahallesi, 1 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi.....	172

Tablo 28. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 2 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi.....	173
Tablo 29. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 3 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	174
Tablo 30. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 4 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	175
Tablo 31. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 5 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	176
Tablo 32. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 6 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi.....	177
Tablo 33. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 7 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	178
Tablo 34. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 8 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi.....	179
Tablo 35. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 9 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi.....	180
Tablo 36. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 10 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	181
Tablo 37. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 11 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	182
Tablo 38. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 12 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	183
Tablo 39. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 13 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	184
Tablo 40. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 14 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	185
Tablo 41. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 15 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	186
Tablo 42. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 16 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	187
Tablo 43. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 17 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	188
Tablo 44. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 18 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	189
Tablo 45. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 19 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	190
Tablo 46. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 20 nolu örneğe ait geleneksel yapı analizi	191

Tablo 47. Ele alınan yapılara ait tipoloji özet tablosu	192
Tablo 48. Santa Harebeleri mahallelerine ilişkin veriler	195
Tablo 49. Santa Harabeleri, Piştöflu Mahallesiinde yer alan yapıların yeniden kullanım analizi	207

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

İnsanların doğal çevre içerisinde oluşturdukları fiziksel çevrenin; sosyal, kültürel, politik, ekonomik, ekolojik ve teknolojik etkenlere bağlı olarak gelişip farklılıklar göstermesi, toplum yapısına ve gereksinmelere bağlı olarak biçimlenmesi, zaman faktörünün de devreye girmesi ile tarih ve tarihsellik kavramlarının bu çevre içerisinde yerlerini alması, fiziksel çevrelerin barındırdıkları toplumların kimliklerini yansıtarak tarihsel bir nitelik kazanmasına neden olmaktadır, (Sagsoz, 1992). Toplumların geçmişteki sosyo-kültürel, ekonomik ve politik özelliklerini yansıtan belgeleri oluşturan tarihi çevreler, kentlerin kimliğini belirleyen ve bir daha üretilmeyecek olan çevreyi biçimsel ve mekânsal olarak zenginleştiren veriler içermektedir. Ayrıca sahip oldukları zenginlik ve değerlerden dolayı da yeni tasarımlar için güçlü birer kaynak durumundadırlar.

Doğal çevre içerisinde kurulu fiziksel çevreler; tarihi yapıları, mekan kullanımları, yapıların birbirlerine göre konumları, bahçeleri ve dış mekan kullanımları, kullanılan malzemeler, yapım teknikleri vb. biçimlenmelerde, yaşanan dönemlerin ve bu dönemleri yaşayan toplumların izlerini taşımakta, toplumların kimliklerini ortaya koymaktadır, (Özyaba, 2001). Ait olma ve süreklilik özelliklerini taşıyan “kimlik“, fiziksel ve sosyal yapıdaki süreklilik ile, günün koşulları altında şekillenip gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Kimliğin anahtar kavramları olan “karakteristik“ ve “aidiyet“ kavramları ise kimliğin nesneye bağlılığını sorgulamakta, değişmezliğini ve göreceliliğini tartışmaktadır, (İnceoğlu ve İnceoğlu, 2004). Bu nedenle koruma planlarında yerel kimliği ön plana çıkartan öğelere yer vermek gerekmektedir. Örneğin Avrupa’da yöresel kimliğin korunması bağlamında, kırsal yerleşmelerdeki mimarinin en ince detayları ile ele alındığı ve bu konuda yönlendirici politikalar ve uygulamalar üretildiği görülmektedir, (Eminağaoğlu, 2004).

Ekonomik, kültürel, anıtsal, belgesel ve estetik vb. değerler taşıyan tarihi çevrelerin korunmaları, süreklilik sağlama; geçmişle gelecek arasında köprü kurma ve geleceğe aktarma adına, büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda statik bir koruma endişesine bağlı olarak başlayan koruma eylemi tek yapı ve salt fiziksel ölçekte olmuştur. Sonraları toplu yıkımlara duyulan tepkiler ve Amsterdam Bildirgesi’nin de ortaya koyduğu çağdaş tarih bilinci ve bütünlük koruma kavramlarıyla koruma eyleminde önemli adımlar atılmıştır.

Böylelikle tarihsel çevrelerin tek yapı olarak değil bir bütün olarak korunması ve koruma yaklaşımlarının fiziksel çevrenin değişmesi üzerine kurulu bir düzlemde geliştirilmesi ile tarihin sürekliliği kavramına dayanan bir koruma anlayışı yerleşmiştir. Bu koruma anlayışı çerçevesinde mevcut çevrenin ihtiyaç duyulan işlevleri karşılayacak biçimde düzenlenmesi ve tarihi çevrelerle etkileşimde bulunan boş alanlarda bu işlevleri tamamlayacak nitelikte yeni yapıların tasarlanması kaçınılmaz bir durumdur. Bu anlamda tarihi çevrelerle ilişkili olarak tasarlanacak yeni yapıların ne şekilde olması gerektiği, tasarım yaklaşımlarının nasıl olacağı ve koruma politikalarının neler olabileceği önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Kırsal ve kentsel alanlardaki konumlarına göre iki ana başlıkta toplanabilecek olan bu çevreler, bir ülkenin gelişmesine; evrensel olarak tanınmasından, ekonomik katkı sağlamaya kadar, geniş bir yelpazeye yayılan katkılar sağlayabilmektedirler.

Ancak, ülkemizde kentsel tarihi alanlar, kırsal alanlardan daima öncelikli olmuşlardır. Ülke genelinde halen keşfedilmemiş, yer altı ve yer üstü mimari ve kültürel değerlere verilen önem maalesef istenen seviyeye ulaşamamıştır. Oysa, toplumların geçmişteki sosyo-kültürel, ekonomik ve politik özelliklerini yansıtan belgeleri oluşturan bu çevreler, kentlerin kimliğini belirleyen ve bir daha üretilemeyecek olan çevreyi biçimsel ve mekânsal olarak zenginleştiren veriler içermektedir. Ayrıca sahip oldukları zenginlik ve değerlerden dolayı da yeni tasarımlar için güçlü birer kaynak durumundadırlar.

Kırsal yerleşmeler; doğal çevre faktörleri, tarımsal faaliyetleri, rekreasyon etkinlikleri, sosyal yapıları, fiziksel çevreyi oluşturan konutları ve diğer birimleri ile bir bütün olarak, tarihi süreç içerisinde mimari kültürün oluşumunda etkin rol oynamaktadır. Bu bağlamda, farklı koşullar altında değişim gösteren kırsal yerleşmelerin belgelenmesi ve geleceğinin hazırlanması önem kazanmaktadır. Bu nedenle, kırsal tarihi alanların kalkındırılması, burada yaşayan insanlara istihdam olanaklarının yaratılması, sosyal ve kültürel bütünlüğün korunması, çağdaş uygarlığın yarattığı tüm hizmet ve olanakların verilebilmesi için kırsal kalkınma projelerinin geliştirilmesi zorunlu hale gelmektedir.

1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Turizm'in en önemli kaynaklarından birisi olan mimari miras, Trabzon - Gümüşhane coğrafyasında, kent merkezlerinde yer alan tarihi kent yerleşkeleri, kaleler, konaklar, camiler, kiliseler vb.. örneklerle; kırsal alanlarda ise, İpekyolu ve Roma Yolları gibi tarihi

öneme sahip ulaşım aksları üzerinde yer alan tarihi yerleşkeler, köyler, kaleler, manastır ve kiliseler, köprüler vb.. örneklerle ön plana çıkmaktadır.

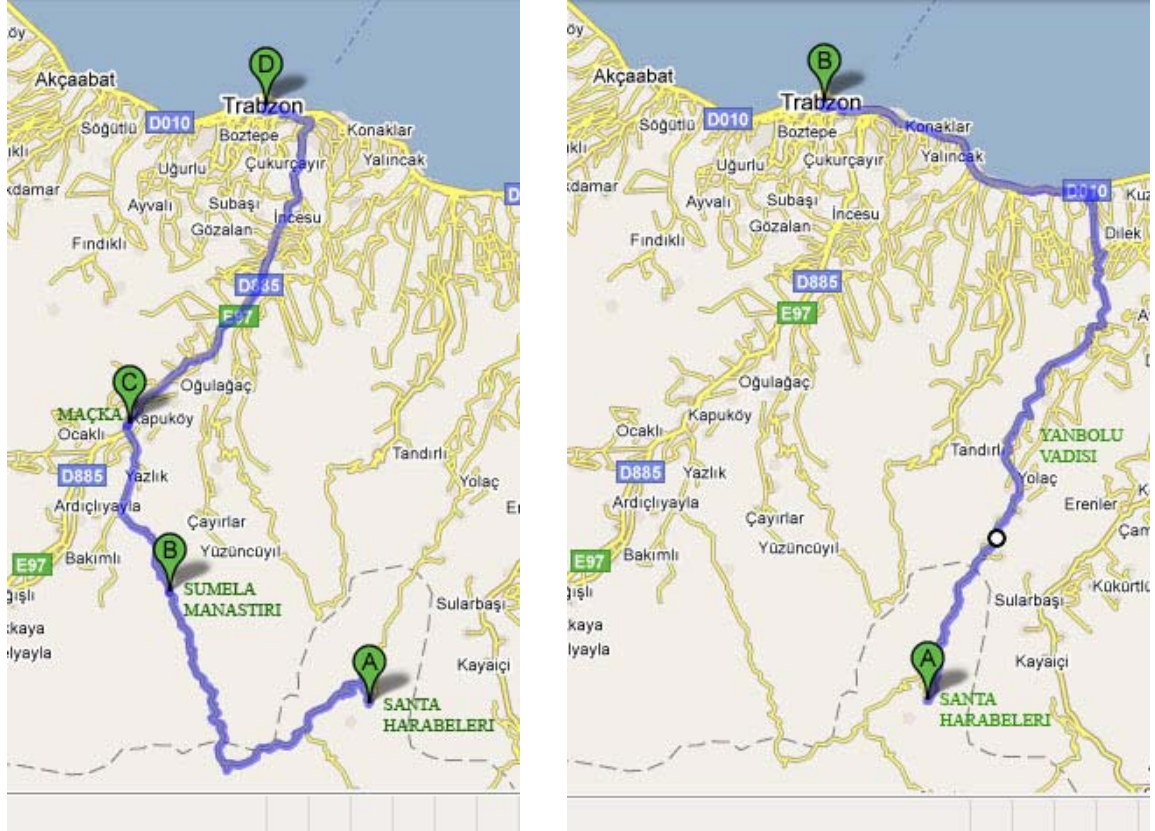
Kent merkezinde bulunan yapıların ulaşım problemlerinin çözülmüş olması ve buna bağlı olarak gerekli hizmetlerin kolaylıkla sağlanabiliyor olması, bu yapıların korunarak çeşitli işlevlerle halkın kullanımına kazandırılmasında etkili olmuştur. Kent merkezlerinde yol ve hizmet sorununun olmayışı, bu yapılar özelinde kullanıcı ve ziyaretçi sıkıntısı yaşanmasının önüne geçmiştir. Kırsal alanlarda ise, durumun tersi yönde farklılaştığını görmek mümkündür. Ulaşımın ve fiziksel hizmetlerin yer yer güçlüğüyle sağlanıyor ya da ender olması, bu çevrelerin aktif kullanımını güçleştirmektedir. Bölge halkının sosyal ve kültürel yaşantısının yanında, yerel ekonomiyi de doğrudan etkileyen bu durum, çoğunlukla kırsal alanların terk edilerek kent merkezlerine göç yaşanması sonucunu beraberinde getirmektedir. Terk edilerek kendi kaderine bırakılan kırsal yerleşmeler, zaman içerisinde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada; özellikle tarihi önemi, barındırdığı çok sayıda mimari mirasları ve yayla turizmi açısından önemli noktalardan birisi olan “Santa Harabeleri”, kaybolmaya yüz tutmuş önemli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Santa Harabeleri’ni oluşturan yedi mahalleden Zurnacı Mahallesi’nin günümüze ulaşabilmiş son durumu

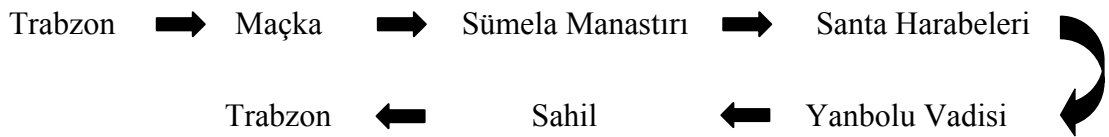
Sümela’dan Santa Harabeleri’ne kadar yer alan bozulmamış doğa, bu doğa içerisinde yer alan kaynakları ve tarihi değerleri ile bu bölge, Trabzon - Gümüşhane kırsallarında en geniş alanı kapsayan ve önemli bir turizm hazinesi olarak göze çarpmaktadır. Bölge bu yönü ile ele alınarak planlandığında; Trabzon’dan Maçka, Sümela Manastırı (Meryemana

Manastırı), Santa Harabeleri, Yanbolu Vadisi, Sahil ve tekrar Sahil'den Trabzon'a kurulacak olan bağlantı ile, şehir, doğa ve kasaba dönemecinde bir koridor oluşturulması sağlanabilecektir (Şekil 2). Bu nedenle Sümela Manastırı ve yakınındaki diğer önemli tarihi yerleşkeler ile bu yerleşkelerde yer alan tarihi yapıların bir bütün olarak ele alınması ve yeniden kullanıma kazandırılması gerekmektedir (Şekil 3).

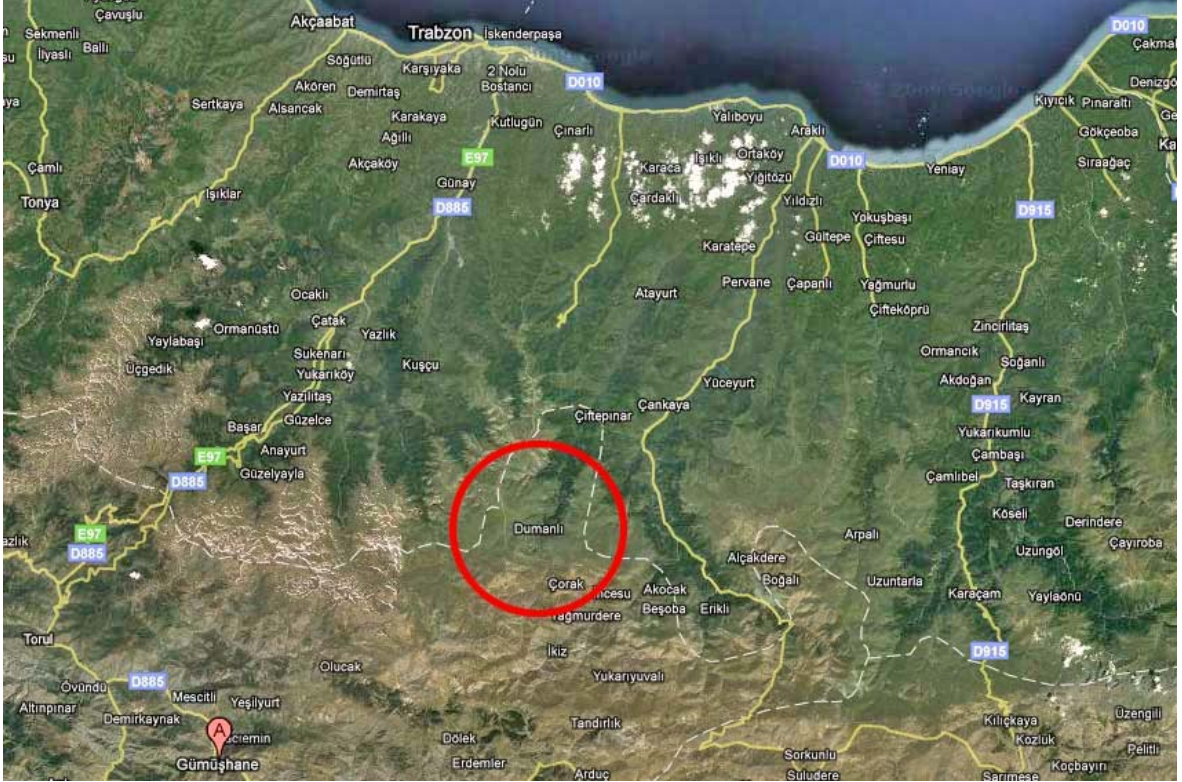
Şekil 2. Trabzon, Maçka, Sümela Manastırı, Santa Harabeleri, Yanbolu Vadisi, Trabzon bağlantısını gösteren haritalar, (URL 1, 2009).

Santa Harabeleri ise bu harita üzerinde yer alan önemli duraklardan bir tanesidir.

Şekil 3. Trabzon, Maçka, Sümela Manastırı, Santa Harabeleri, Yanbolu Vadisi, Trabzon bağlantısını gösteren şema

Gümüşhane sınırlarında bulunması nedeni ile Trabzon'dan; topografyasının getirdiği zorluklar nedeni ile de Gümüşhane'den yeterli yatırımı ve hizmeti alamayarak zamanla yıpranan Santa Harabeleri, sahilden 45 km uzaklıkta ve 1600m yükseklikte, Gümüşhane ili Dumanlı Köyü sınırları içerisinde ve bölgenin en önemli değerleri arasında yer alan Sümela Manastırı'nın 10-15 km güneydoğusunda bulunmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Gümüşhane ili Dumanlı Köyü sınırları içerisinde ve Sümela Manastırı'nın 10-15 km güneydoğusunda bulunan Santa Harabeleri'nin genel konumunu gösteren harita, (URL 1, 2009).

Kırsal yerleşme karakteri ve içerisinde yer alan mimari mirasların korunması ve Santa Harabeleri'nin turizm amaçlı yeniden kullanıma kazandırılmasının, hem yerel hem de bölgesel ekonomiye büyük katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Belirtilen planlama amaçları doğrultusunda elde edilen verilerden faydalanılarak, 1. derece arkeolojik ve 3. derece doğal sit alanı olarak tanımlanmış olan Santa Harabeleri'ne ait halihazır haritanın çıkarılması, yol ağı, mahalleler arası ilişkiler ve çevredeki diğer tarihi yerleşkelerle olan bağlantıların ortaya konulması ve bu bağlantılar göz önünde bulundurularak yeniden

kullanıma yönelik sorgulamaların yapılması, tarihi yapılara ve kalıntılara ait rölövelerin çıkarılması ve bu veriler bağlamında ilişkilerin sorgulanması, alanın yıl boyu kullanım ya da mevsimlik kullanım kriterlerinin belirlenerek, Santa Harabeleri yerleşmelerinin yaşayan mekanlar olarak sürdürülebilirliğine yönelik, yeniden kullanıma kazandırılması amaçlı bir model üretilmesi başlıca hedefler olarak belirlenmiştir. Bu çalışmaların, hazırlanacak olan çevresel düzenleme projelerine ve işlevsel dağılımlara bağlı olarak turizm amaçlı yeniden kullanım önerilerine de temel veriler teşkil etmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmada izlenen aşamalar sırasıyla;

- Bölgeye ait literatür taramasının yapılarak, tarihi hakkındaki bilgilerin elde edilmesi,

- Bölgeye oluşturan yedi mahallenin yerleşim dokusunun ve ulaşım akslarının ortaya konulabilmesi amacı ile gerekli krokilerin üretilmesi ve kadastral haritalar üzerinde çakıştırılarak doğrulanması,

- Bölgenin mevcut durumunun fotoğraflarla belgelenmesi, mahallelerin ve burada yer alan yapıların ayrı ayrı- detaylı mimari fotoğraflarının çekilmesi,

- Nüfus verileri ve içerisinde yer alan yapı stoğu açısından en yüksek rakamlara sahip, merkezi bir noktada konumlanmış, ticari işlevin yer aldığı tek mahalle olan, mimari karakteristik açıdan diğer mahalleleri temsil edici yapılara sahip ve literatürden elde edilen bilgilere göre merkezi yönetimin ve merkezi kilisenin de yer aldığı Piştöflu Mahallesi'nin pilot alan olarak seçilmesi. Bu mahallede yer alan sivil mimarlık örneklerinin (34 konuttan yeniden kullanıma müsait olan ve merkeze yakın olan 15 konut ele alınmıştır), okul, kilise ve hapishane ile iki çeşmenin rölövelerinin, geleneksel yöntemler ve fotogrametrik ölçümlerle elde edilerek, çizim ortamına aktarılması,

- Rölöveler doğrultusunda her bir yapı ve eleman için kimlik kartlarının oluşturulması,

Konutların analizlerinin (genel yerleşim; komşuluk ilişkisi, sınırlayan elemanlar, araziye uyum ve kullanım ve yönlendirme, planlama; plan şeması, kat sayısı, ocak yerleşimi, doluluk-boşluklar; plan ve cephe, simetri, çatı; çatı formu, saçak bitimi/malzeme, yapıım sistemi; muskalı, taş ve ahşap, yapı ekleri ve cephe elemanları; kapılar ve pencereler başlıkları altında) yapılarak, tipolojilerinin çıkarılması, değerlendirilmesi ve yorumlanması.

Tarihi çevrede tasarım yapılırken dikkat edilmesi gereken en temel husus tasarımın gerçekleştirileceği çevre ve çevre bağlantısının yani bağlamsal uygunluğun göz önüne alınmasıdır. Günümüzde, tarihi çevrelerde, tarihsel kent dokusunu analiz eden, kentin

tipolojik ve morfolojik çözümlemesini konu alan çalışmalarda bağlamsal uygunluk sağlanabileceği görüşleri önem kazanmaktadır, (Aydınlı, 1990).

- Bilgi toplama aşamasında bu konu ile ilgili yapılmış olan örnek çalışmalar ve alanla ilgili yapılan çalışmalar ışığında ‘Kırsal Tarihi Yerleşmelerin Yeniden Kullanıma Kazandırılması Amaçlı Bir Model’in oluşturulması, (Appleyard, 1981),
- Elde edilen modelin pilot alan için sorgulanması olarak açıklanabilir.

1.3. Temel Tanım ve Kavramlar

1.3.1. Koruma Kavramı

Mimarlık, insan gereksinimleri ile estetik ve işlevsel gereksinimleri, teknik ve yönetsel zorunluluklarla bağdaştırarak karşılamaya yarayan mekan yaratma sanatı ya da; insanların yaşamasını kolaylaştırmak, barınma, eğlenme, dinlenme, çalışma gibi eylemlerini sürdürebilmelerini sağlamak için gerekli mekanları tasarlama sanatı olarak tanımlanmaktadır. Tarih boyunca bir bina inşa etmek için iki teknik kullanılmıştır. Bunlardan birincisi ve en yaygın olanı taş, kerpiç, tuğla gibi malzemelerin üst üste konulması ile yığma bina yapılması, diğeri ise; ağaç, çelik ve beton kullanımı ile bir iskelet oluşturarak, bu iskelete ait boşlukların kumaş, deri, ağaç gibi malzemelerle kaplanması ya da taş, kerpiç ve tuğla gibi malzemelerle doldurmasıdır, (İnceoğlu ve İnceoğlu, 2004; Hasol, 1995).

Üretimleri için yapılan büyük yatırımlar ve harcanan yoğun emek nedenleri ile mimari yapılar, insanın yarattığı fiziksel çevrenin en temel bileşenleridir. Toplumlar, olanaklarının ve çabalarının büyük bir bölümünü bu yapılara yatırmaktadır. Bu nedenle mimari ve işgal ettiği yer onun ekonomik değerine uygun bir yoğunlukta kullanılmak istenmektedir. Bir yapı, sanat yapıtı olsa da olmasa da kolay kolay gözden çıkarılamamaktadır. Bu anlamda belirli potansiyelleri üzerlerinde barındıran yapıların yeniden kullanıma kazandırılması önem kazanmaktadır. Fakat çağdaş kentleşme sorunları, bakımsızlık, malzemenin yıpranması, doğal afetler ve yeni yapılanma baskıları sonucu tarihi yapıların sayısı sürekli olarak azalmaktadır. Geçmişten kalan izlerin tümünün gelecek kuşaklara aktarılması da ekonomik nedenlerden dolayı mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, koruma altına alınarak restorasyonu yapılacak yapıların seçiminde yapıların; estetik değerleri, tarihi belge değerleri

ve eskilik değerleri gibi temel ölçütleri yanında; çevresel değerleri, korunmuşluk dereceleri, işlevlendirme olanakları ve restorasyonun gerçekleştirileceği ekonomik olanaklar belirleyici olmaktadır, (Ahunbay, 1999; Kuban, 2000).

Koruma kavramı en genel anlamı ile tehlikeli bir durum karşısında geliştirilen savunma mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Sosyal açıdan ele alındığında; sanayileşme, şehirleşme ve fikir ortamlarının etkisi ile toplumlara kimlik ve kişilik kazandıran hatıraların, uygarlığı sürekli kılacak değerlerin, gelecek kuşaklara aktarılması işini anlatmaktadır (Ekinci 2005). Mimarlık özelinde ise; tarih ya da sanat değeri taşıyan yapıların, doğal değerlerin yada kent parçalarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli önlemlerin alınması, bu anlamda tarihsel varlıkların saptanması, değerlendirilmesi, onarılması, bakımı, restorasyonu ve yeniden kurulması olarak ifade edilmektedir, (URL 2, 2009; Fitch, 1990; Hasol, 1995). Tarihi ya da sanatsal değeri olan varlıkların bir kültür ve tarih belgesi olarak özgün varlıklarını sürdürebilmelerini sağlama düşüncesi mimari korumanın temelini, bu düşünce çerçevesinde ortaya konulan teknik ve mimari müdahaleler ise restorasyon etkinliğini tanımlamaktadır, (Kuban, 2000; Larkham, 1996; Aysu, 1976; Appleyard, 1981).

Koruma uygulamaları genellikle formu korurken, yüzeyleri modernize etmektedir. Eski,yeni olmaktadır, (Appleyard, 1981). Bunun yanında, koruma uygulamaları geçmişin zenginliğini ve derinliğini aramaktadır. Bu arayışta, tarihi çevre korumanın önüne çıkan en büyük engel, sanayileşme ile birlikte çağdaş çevre ve çağdaş konfor imgelerinin ön plana çıkmasıdır. Bu nedenle korumanın temel amaçları; tarihi ve kültürel mirasın günümüze adaptasyonunun sağlanarak yeniden kullanıma kazandırılması ve kullanıcılar ile ziyaretçiler için artan kalite dengelemesinin sağlanması doğrultusunda şekillenmektedir, (Appleyard, 1981; European Commission, 2000). Eskiye ve yeniyi birbirinden izole etmek, tarihi yapıyı bugünün bağlamından soyutlamaktadır. Koruma kavramı ise; geçmişin bugünle birlikte yaşama hakkını vurgulamaktadır, (Kuban, 2000).

Mimarlık değerlerinin korunması II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı ülkelerinde planlamayı yönlendiren bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Yalnızca anıtların korunmasından öteye; mahalle, yapı grubu veya sit alanlarının korunması; şehir ve bölge planlamasının, koruma amaçları gözetilerek yapılması gerekliliği anlaşılmıştır, (Cansever 1992; Appleyard, 1981; Fitch, 1990). Fiziki planlamalarda, korunacak sit alanlarının belirlenmesi gerekliliği, bu yörelerde yapı hacimlerinin, sokak dokularının, mimarının ve arazi kullanım şekillerinin korunabileceği doğrudan tedbirlerin alınması gerekliliği ortaya

konulmuştur. Bu tedbirlerin “durumu değiştirmemeye” yönelik olabilecekleri gibi; “durumun bozulmasını önlemeye” veya “koruma bölgesinin orijinal özelliklerinden bozulan bölümlerinin onlara uygun yeni biçimlere dönüştürülmesi” şeklinde de olabilirliği sonuca bağlanmıştır. Bu anlamda uluslararası alanda izlenmesi gerekli adımlar Carta del Restauro (1931), Venedik Tüzüğü (1964) ve Amsterdam Bildirgesi (1975) ile ortaya konulmuştur, (Ahunbay, 1999; Cansever, 1992).

Mimarlık alanında korumaya yönelik ilk zorunlu kısıtlamalar ve şartlar, bina cephelerinin korunmasında ve yeniden kullanım uygulamalarında ortaya konulmuştur. Korumaya yönelik çeşitli sorumlulukların katılımcı bir politika izlenilerek kullanıcıya yüklediği bu koruma anlayışı “Pasif Koruma” olarak tanımlanmıştır. Günümüzde ise tarihi alanların ekonomik, sosyal ve fiziksel anlamda yok olmaktan kurtarılabilmesi için yeniden canlandırma ve aktif kullanım uygulamalarına gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle pasif koruma politikası terk edilerek “aktif koruma” ön plana çıkartılmıştır. Aktif koruma politikasını, yeniden canlandırma, aktif kullanım ve rehabilitasyon çalışmaları desteklemektedir. Tarihi Roma merkezinde yer alan tarihi yapıların dış cepheleri pasif koruma politikaları ile kontrol edilmektedir. Aktif koruma programlarına gerek duyulmadan korunmaları nedeni ile cepheler daha otantik ve eski görünmektedir. Bu durumun tam tersine, iç mekanlar ise tamamen modernize edilerek korunmuş ve yeniden kullanıma kazandırılmıştır, (Appleyard, 1981).

Aktif ve pasif korumanın yanında; bir yapının koruma statüsünü saptayan ve tarihi konumunun sonucu olan özellikler “yüzeysel koruma” ve “detaylı koruma” olmak üzere iki farklı boyutta algılanmaktadır. Yüzeysel koruma genellikle tarihi binaların cephe karakterlerine bağlı olarak dış görüntüsü ile ilgilidir. Detaylı koruma yaklaşımları ise; bir tarihi yapının ya da çevrenin, iç ve dış mekanlarının tamamının hassas bir yaklaşımla korunması ile ilgilidir. Aktif koruma politikaları doğrultusunda, detaylı bir koruma yaklaşımı benimsenerek korunması için çaba gösterilen en önemli şehirlerden biri Bologna olarak örneklenmektedir, (Appleyard, 1981).

Mimari anıtlar tüm insanlığın tarihini belgelemektedir. Yapılacak herhangi bir değişiklik, yapıyı korumak isterken, aynı zamanda yanılıcı sonuç ve hükümlere de yol açabilmektedir. Mimari anıtlara müdahale edilmesi zorunlu olabilir, ancak belirtilen sebepten dolayı sağlamlaştırma onarımdan, onarım ise restore etmekten daha iyidir şeklinde genel bir yargı belirtilmektedir. Aynı doğrultuda; zorunluluk ihtiva etmediği sürece, yenileme ve eklerden kaçınılması gerekliliği de vurgulanmaktadır. Eğer strüktürel

aksaklıklar ve güvenlik gibi nedenlerle yapılara ekler yapılması gerekiyorsa, bunların somut verilere dayandırılması gerekmektedir. İlk tasarımından sonra, değişik dönemlerde yapılan ekler anıtın bir parçası olarak kabul edilmeli; başka bir ögeyi kapatma yada bozma gibi zararlı etkileri olmadığı takdirde bu eklerin de korunması gerekliliği vurgulanmaktadır, (Ahunbay, 1999; Appleyard, 1981; Fitch, 1990; Kuban, 2000).

Mimari bir anıta yapılan planlama doğrultusunda müdahale edilmesi gerektiğinde, tasarımı yönlendiren müdahale türleri başka bir ifade ile restorasyon teknikleri; bakım - onarım, sağlamlaştırma (konsolidasyon/consolidamento), temizleme (liberazione), bütünleme (reintegrasyon/reintegration/completamento), yenileme - yeniden kullanım (renovasyon/rehabilitasyon/innovazione), yeniden yapım (rekonstrüksiyon/röprodüksiyon), kopyasını yapma (replikasyon) ve anastilosis (anastylosis/rekompozisyon/ricomposizione) olarak belirtilmektedir, (Ahunbay, 1999; Appleyard, 1981; Fitch, 1990; Kuban, 2000; Hasol, 1995).

Restorasyon; tarihi bir yapıyı morfolojik gelişiminin önceki basamaklarındaki fiziksel durumuna dönüştürme süreci; sanatsal değeri olan bir yapının, bir kültür ve tarih belgesi olarak bütün özgün nitelikleri ile ömrünün uzatılmasını sağlayan teknik ve mimari müdahalelerin tümü ya da en genel anlamı ile; aslını bozmadan onarma olarak tanımlanmaktadır, (Ahunbay, 1999; Appleyard, 1981; Fitch, 1990; Kuban, 2000; Hasol, 1995). Belgesel araştırma, konstrüksiyon analizi, üslupsal analiz (mimarlık ve sanat tarihi karşılaştırmaları), rölöve ve restitüsyon çalışmalarının sistematik olarak yapılması gerekliliği, restorasyon uygulamalarının temelini oluşturmaktadır. (Kuban) Tarih boyunca yapılan onarımlarla günümüz restorasyonları arasındaki önemli farklardan birisi, günümüzde ileri teknolojinin sunduğu olanakların restorasyona hizmet için kullanılabilmesidir, (Ahunbay, 1999).

Tarihi çevrelerde restorasyon çalışmaları yapılar grubu bazında ele alındığında üç kategoride incelenmektedir. Birinci kategoride kuralcı ve parçalı düzenlemeler tanımlanmaktadır. Kuralcı düzenleme; yapıların bir bütün olarak korunmasını ya da sadece restorasyon teknikleri ile müdahale edilmesini kapsamaktadır. Yapı gruplarının tarihi ve tipolojik analizleri ile ortaya konulan tarihi değerlerinin ve özelliklerinin sürdürülebilmesi esastır. Parçalı düzenleme de ise; ayrı ayrı koruma altına alınan yapıların birlikteliği vurgulanmaktadır. İkinci kategoride; renovasyon, konservasyon ve yeniden yapım çalışmaları tanımlanmaktadır. Renovasyon ve konservasyon; tüm dış elemanları (cephe, avlu, yarı açık mekan, pencereler..) ile strüktürel ve fonksiyonel karakteristikleri (strüktür,

katlar, koridorlar..) kapsamaktadır. Yapıların orijinal tipolojisinin ve stilistik karakteristiğinin korunmasına izin verilmektedir. Yeniden yapım ise limitler dahilinde sınırlandırılmaktadır. Orijinal konfigürasyona sadık kalınması ve bina tipolojisinin korunması şartı ile eskiyen parçaların değiştirilmesine izin vermektedir. Üçüncü kategori ise; korunamayacak durumda olan, yıkılabilen ya da yeniden inşa edilebilecek olan binaların rekonstrüksiyonunu ile tarihi kent strüktürü içerisinde, yeniden yapımı öngörülmeden yıkılan binaları kapsamaktadır. Yıkımdan sonra elde edilen açık alanlar, kamu yararı amaçlı park ya da rekreasyon alanı olarak kullanılmaktadır. Yıkılan yapının aynı hacimdeki bir başka kopyası da, kent içerisinde belirlenen başka bir açık alanda yapılabilmektedir, (Appleyard, 1981).

Bakım - Onarım; sürekli bir kontrolü tanımlamaktadır. Yangın, deprem, vandalizm, yanlış kullanım ve çevre kirliliğine karşı tedbir almak anlamına gelmektedir. Tarihi yapının yapıldığı dönemdeki fiziksel dayanımının ve fiziksel durumunun aynı şekilde devamlılığının sağlanmasını ifade etmektedir (Ahunbay, 1999; Fitch, 1990; Kuban, 2000; Hasol, 1995). Eğer restorasyon yoğun ve aktif bir müdahale isteyen etkinlik olarak ifade edilirse; bakım daha az yoğun ve sürekli bir müdahaleyi tanımlamaktadır, (Kuban, 2000).

Sağlamlaştırma; bir restorasyon türü değil, minimum restorasyonun kendisidir. Tarihi yapının strüktürel bütünlüğünün sağlanabilmesi amacı ile yapının asıl malzemesi üzerinde bilimsel bir şekilde gerçekleştirilen fiziksel müdahale olarak tanımlanmaktadır. Sağlamlaştırma çalışmalarından önce genellikle temizleme yapılmaktadır, (Ahunbay, 1999; Fitch, 1990; Kuban, 2000).

Bütünleme; tarihi yapının parça parça ele alınarak, yapının eksik kalan parçalarının ilk tasarımındaki bütünlüğe kavuşturulacak biçimde tamamlanmasını ya da bu parçaların gerekirse yeni bir yerde yeniden birleştirilmesini tanımlamaktadır. Genellikle savaş yada depremlerin neden olduğu yıkımlarda, yapının büyük bölümünün ayakta kaldığı fakat bazı bölümlerinin tamamen yıkılarak parçalarının etrafa saçıldığı durumlarda tercih edilmektedir, (Ahunbay, 1999; Fitch, 1990; Kuban, 2000; Hasol, 1995).

Yenileme - Yeniden Kullanım; bir tarihi yapının korunabilmesi için, bu yapıların çağdaş gereksinimleri ve konfor koşullarını sağlayarak ya eski işlevlerini devam ettirmelerinin sağlanması ya da yeni kullanıcılar için yeni kullanım alanları bulunarak, gereksinim duyulan mekanların ve hizmetlerin bu yapılar üzerinde karşılanması şeklinde tanımlanmaktadır. Bir tarihi yapıyı korumanın en ekonomik yolu olarak bilinmektedir. Yeniden kullanım özellikle iç mekanlarda zaman zaman radikal müdahaleleri de

gerektirebilmektedir. Fakat yapılan müdahalelerin geri döndürülebilir nitelikte olması önemlidir, (Fitch, 1990).

Yeniden yapım; yok olmuş yapıların, buldukları alanda yeniden yapılmalarını tanımlamaktadır. Sonuç ürün asıl yapının kopyasıdır, (Fitch, 1990; Kuban, 2000).

Kopyasını yapmak; hala ayakta duran bir tarihi yapının, oranları ve dokusu korunarak başka bir yerde kopyasının inşa edilmesini tanımlamaktadır, (Fitch, 1990).

Anastylosis; arkeolojik alanlarda bulunabilen her özgün parçanın yerine konulabilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Tarihi alanlar, kültürel ve tarihi elemanlarının yanında, korumaya yönelik problemleri ile birlikte bir bütünlük içerisinde ele alınmalıdır. Bu durum; zaman içerisinde korunması gerekli binalar üzerinde görülen kültürel, fiziksel ve fonksiyonel değişiklikler, bu binaların yapıldıkları dönemlerin mimari üslupları, yöresel özellikleri, yapım teknikleri, mülkiyet durumları vs.. gibi bilgileri ile, binaların genel konumları ve mevcut durumlarının da belgelenmesi gerekliliğini beraberinde getirmektedir, (Ahunbay, 1999; Kuban, 2000; Uluengin, 2002). Koruma uygulamaları; mevcut durumun dokümantasyonu ve bulunulan alan ile içerisindeki yapıların değerlerine bağlı detaylı analizleri sonucunda ortaya konulmalıdır. Koruma, yenileme ve yeniden canlandırma aşamalarının her bir basamağına özgü özel projeler üretilmeli ve bu projeleri detaylı dokümantasyonlar izlemelidir, (Appleyard, 1981).

1.3.1.1. Korumanın Tarihsel Gelişimi ve Koruma Örnekleri

Eldeki belgeler, insanların yerleşik hayata geçtikleri, yerleşme düzeninde yaşadıkları devirlerden bu yana koruma kaygısının varlığını ortaya çıkarmaktadır, (Erder, 1971). Koruma düşüncesi, başlangıçta sahip olunanın ömrünü uzatmak, ondan daha çok yararlanmak anlamlarında ekonomik bir davranışken, daha sonraları dini ve politik düşüncelerin yönlendirdiği simgesel bir tavıra dönüşmüştür, (Erder, 1975; Çeçener, 1982). Bugün anladığımız kapsamda, akademik/bilimsel koruma anlayışı çok eskilere uzanmamaktadır. Bununla birlikte, ilk yapım tarihleri çok eskilere dayanan ve günümüze kadar ulaşan Ayasofya (532-537), Panteon (M.Ö.27), İse Tapınağı (M.S. 7) gibi pek çok anıtsal yapı, bu dönemlerde de insanların koruma çabalarının varlığını göstermektedir. Ama bu çabalar bahsedildiği üzere simgesel ve dini davranışların yönlendirdiği bu günkü koruma çabalarından çok uzak uygulamalardır. Giderek artan bir değişim ve insanların

tarihini, evreni anlama çabalarıyla evrensel boyut kazanan bu günkü koruma kavramının örneklerinin, her ülkede bu işle ilgilenen, topluma oranla sayıları oldukça az aydın bir kesimin çabalarıyla oluşmuş olduğu görülmektedir. Bilinçli koruma uygulamalarını gerçekleştiren bu aydın kesim, her ülkedeki kültür ortamının yoğunluğuna bağlı bir parametreyle azalıp çoğalmaktadır, (Kuban, 2000).

Koruma kavramının ya da tarihi çevre koruma düşüncesinin tarihsel gelişimi incelenirken, İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya, İspanya, Finlandiya, Polonya, İsveç, Hollanda gibi pek çok Avrupa ülkesinin varlığı belirlenmiştir. Ancak, ülkelerinde yürüttükleri koruma faaliyetlerindeki yapılanmaları dikkate alındığında, İtalya, Fransa, İngiltere'deki koruma faaliyetlerinin Türkiye'deki koruma faaliyetlerini yönlendirebileceği düşünülmektedir. Türkiye'deki eski eserlerin yoğunluğu ve bu eserlerin yarattığı ortamlarla ilişkili olarak, aynı derecede yoğun tarihi çevreleri barındıran İtalya ve özellikle Roma; koruma faaliyetlerinde yürüttüğü merkezîyetçi sistemi ile Fransa; korumada etkin özel kuruluş ve derneklerin yapılanmaları ile ilgili olarak da İngiltere karşılaştırma bakımında önemli görülmüştür, (Erder, 1975; Zeren, 1981).

Çalışmada, Batı kökenli koruma kavramının Batı'daki gelişimi, Ortaçağ'a giriş başlangıç tarihi alınarak ve günümüze kadar her yüzyıldaki gelişmeler; kurumlar, yasal düzenlemeler, öncü kişiler ve nitelikli uygulamalar olmak üzere belirlenerek, İtalya'nın koruma süreci kronolojik olarak çıkarılmaya çalışılmıştır. Başlangıç tarihinin Ortaçağ'a giriş olarak belirlenmesindeki amaç ise; her ne kadar Batı'nın sanayi devri kentlerini korumaya çalışıyor olduğu bilinse de özellikle Roma'da bulunan antik dönem yapılarının sayısı ve nitelikçe önemleri kabul edilir derecede yoğunlukla yer almalarıdır. Dolayısıyla Ortaçağın getirdiği yeni yönetim biçimi ve yeni dinin toplum yaşamındaki etkisiyle kentlerdeki değişim koruma kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır, (Erder 1975; Kuban, 2000). Aynı araştırma Türkiye için de yapılar, Türkiye'deki koruma süreci de kronolojik olarak çıkarıldıktan sonra, benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmuştur. Böylece, koruma faaliyetlerinin oldukça iyi yürütüldüğü İtalya, Fransa ve İngiltere ile yeterince başarı sağlanamayan Türkiye arasında, gelişim sürecinde ve uygulamalarda ne gibi farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Bu noktada, koruma kavramının Batı kökenli bir kavram olduğunun hatırlanması ve uyguladıkları politikaların diğer ülkelere farklılıklarının belirtilmesi gerekmektedir. Her ne kadar koruma yöntemi evrensel kabul edilse de, koruma politikasının her ülkenin, her kentin kendi gereksinim, kaynak ve olanaklarının farklı olması nedeniyle evrensel olması

mümkün değildir, (Aksoylu, 2000). Bu açıdan, tarihi çevre koruma uygulamalarındaki başarı ya da başarısızlıklarda “koşula uygun yöntem üretme” deki başarı ya da başarısızlıklar dikkate alınmalıdır.

1.3.1.1.1. İtalya’da Korumanın Tarihsel Gelişimi

Beşinci Yüzyıl, Roma İmparatorluğunun çöküşü ile Ortaçağ’a girildiği, yıkım ve karmaşanın hakim olduğu, bu yıkımlarla tahrip olan roma anıtlarında henüz bir onarımın yapılmadığı devirdir, (Tung, 2001). Altıncı Yüzyılda, koruma sayabileceğimiz küçük onarımlar görülmekte, dinin ve din adamlarının artan etkisiyle eski tapınaklar kiliseye çevrilmeye başlanmaktadır. Yedinci Yüzyıl, Papaların etkinliği artarak devam etmektedir. Eski tapınakların kiliseye çevrilmesini cesaretlendiren önemli bir örnek bu yüzyılda gerçekleştirilmiştir. M.Ö. 27 yılında Augustus’un arkadaşı Agrippa tarafından Julian ailesinin koruyucu tanrılarına ithaf edilmiş olduğu anlaşılan Pantheon’un kiliseye çevrilmesi dönemin önemli bir olayıdır, (Tung, 2001). Sekizinci Yüzyıl, Hıristiyanlığın gelişimi ile yeni anlayışa göre işlevlendirilen eski tapınakların bu değişim süresinde bazen bilinçli tahrip edilişi gözlemlenmektedir. Dokuzuncu Yüzyıl, karışıklığın dindiği ve Roma İmparatorluğunun (Batı Roma) Hıristiyanlık dini esaslarına uygun olarak Batıda gelişen politik hükümlerini yeniden kazandığı dönemdir. 800 yılında imparator ilan edilen Charlemagne’nin tarihçi Einhard’ı anıtların bakımıyla sorumlu tutması bu devrin anlayışını özetlemektedir. Güvenliğin ön planda olduğu bu yıllarda, onarımı yapılan anıtlar surlarla sınırlı kalmakta, bu onarımlar sırasında ise Roma anıtlarının taşları sökülerek surların eksik kısımlarında kullanılmaktadır, (Erder, 1975; Levi, 2001). Onuncu Yüzyılda, pratik nedenlerle devam eden koruma çabaları surların onarımı ve yeniden yapımı ile sürmektedir. Onbirinci Yüzyıl, belgelenmiş bir uygulama ya da belirgin bir kişiliğe rastlanamamaktadır.

Onikinci Yüzyıl, 1084’de Normanlar’ın Romayı alarak büyük tahribat vermelerine rağmen, 1107’de Roma’ya gelen turist ve hacıların Roma’nın ihtişamına hayran kaldıklarından bahsedilmektedir. Bu hayranlığı gören bazı Romalılar, Romanın merkezi ve yüksekçe bir yerini kiralayarak, gelen turist ve hacıların buradan Romayı iyi seyretme olanağını oluşturarak, turizm amaçlı korumanın beklide ilk adımlarını atmışlardır. Bu ziyaretlerde Trajan ve Marcus Aurelius sütunları büyük gelir getirmiştir. “Mirabilia Urbis Romae” (The Marvels of Roma-Roma Şehri Harikaları) adlı turistik rehber

diyebileceğimiz bir eser yayımlanmıştır. 1143’de Roma’nın işgalden kurtulup senatosunu kurmasıyla koruma çalışmaları hızlanmış, halk, papalar, senato, dönem anlayışı içinde Roma’yı canlandırma çalışmalarına girişmiştir. Bu çalışmalar esnasında, Roma bir mermer ocağı gibi görülüp, yeni onarımlar için antik dönem yapılarının taşları kullanılmış olsa da, malzeme sıkıntısı çekilen Roma’da bu davranışın zamanın şartlarında değerlendirilmesinin daha az rahatsız edici olacağı düşünülmektedir, (Levi, 2001). Onüçüncü Yüzyıl, Roma bilinçli korumaya doğru ilerlerken, 1298 de Papa Boniface’nin Roma yakınlarındaki, yerleşme şekliyle, sarayları, tapınakları ve diğer yapıları ile Roma karakterini o zamana kadar korumuş olan Palestrina şehrini kasıtlı olarak yok edişi, barbarlarınkı ile dahi karşılaştırılmayacak kadar yıkıcı bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır, (Erder, 1975).

Ondördüncü Yüzyıl, bilinçli korumanın başlangıcı sayılabilir. Devrin ozanı Petrark Cola di Rienzo’nun yönetimin de dikkatini çekerek Romanın kendi tarihine karşı saygısızca davranışına bilinçli bir tepki ile çalışmalara başlamış, birçok anıtı saptayıp, çizimleri ile belgelemiştir. S. Peter ve S. Paul Kiliseleri belgelenen anıtlar arsında yer almaktadırlar. 1363 yılında Eski Roma kalıntılarını tahrip edenlerin para cezasına çarptırılacaklarını belirten karar, bu dönemdeki bilinçli davranışların bir diğeridir.

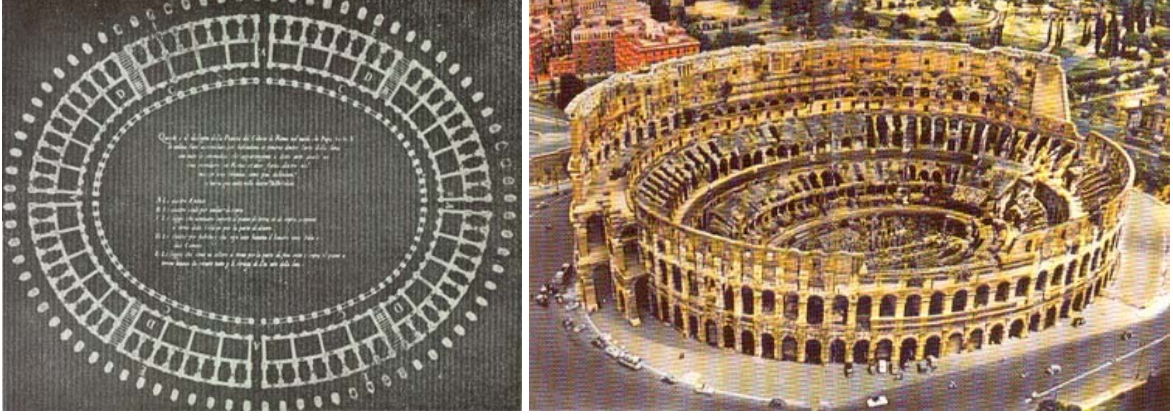
Onbeşinci Yüzyıl, Filippo Brunelleschi, (Tung, 2001) ve Leon Battista Alberti bu yüzyılın önde gelen teorisyenlerindedir. Bu dönem Roma’nın canlandığı, eski ihtişamlı görüntüsüne kavuştuğu dönemdir. Leon Battista Alberti ideal şehri tanımlarken, “Eğer bir yerleşmede Roma yıkıntısı varsa korunmalıdır” şeklindeki deyişi sadece “kültürel” amaçla korumayı öngörerek daha önceki devirlerde çok kere nüfuz ve ün sağlamak amacıyla yapılmış olduğuna dikkati çekmektedir. Düşüncelerini topladığı “Mimarlık Hakkında On Kitap, 1485” adlı eserinde Alberti, amaca uygun faydacı (commudites) ve göze güzel görünme (voluptas) anlayışını, devrimci olarak değil yenileyici ve bağdaştırıcı bir tutumla yerine getirmek istediğini belirtmektedir. Floransa ve Rimini’deki koruma uygulamalarında bu tutumu gözlenebilmektedir. Bu yüzyılda, Papa Dördüncü Martinus (1417-1431)’un 30 Mart 1425’te çıkardığı buyrukla Magisti Viarum örgütünü kurmuş; Papa Dördüncü Eugenius (1431-1447) koruma ile ilgili önlemler almış; Papa Beşinci Nicolaus (1447-1455) diğer papalardan çok daha yoğun çaba harcayarak, Roma’ yeniden inşaya çalışmış ve büyük ölçüde başarmış; Papa İkinci Pius’un 28 Nisan 1462’de korumayla ilgili bir buyruk yayınlamış, (Tung, 2001); Papa İkinci Paulus (1464-1471) zengin bir eski eser koleksiyona sahiptir ve her fırsatta taşınır eserleri toplatarak bu

koleksiyonunu geliştirme çabasıdadır; Papa Dördüncü Sixtus (1471-1484) Capitol Müzesini kurmuş ve örgütlü çalışmalara başlamıştır, (Erder, 1975; Jokilehto, 1999).

Onaltıncı Yüzyılda, Brunelleschi, Alberti, Bramante, Raphael, etkin koruma çalışmalarıyla dikkati çekmektedir. Papa İkinci Julius (1503-1513) eski eser merakı ile 20 Mayıs 1500'de kendi konutunda bir açık hava müzesi açarak herkesin bu müzeyi seyredebilmesini sağlamıştır. Dönemin aydını Francesco Albertini şehir içindeki antik yapıları tanıtıcı bir rehber hazırlamıştır. Ressam Sanzio Raphael, şehrin bütün eserlerini en küçük ayrıntısına kadar gösteren bir plan ile bu çalışmalar esnasında birçok kazı yapmıştır. Michelangelo (1475-1564) üzerinde yaptığı çalışma ve çizimlerle devrin en güzel eserlerini vermiştir. Michelangelo'nun ressamlığı ile görüntünün etkisini üçüncü boyutta bağdaştırmasını iyi bilen ve mevcut yapı gruplarını yeniden ele alarak geliştirmede, dış mekan düzeninde çok başarılıdır. Capitoline Tepesindeki yapı gruplarını bir araya getirmek suretiyle düzenlediği "Pizza del Campidaglio" alan olarak dengeli ve ilginç bir örnektir. Papa Üçüncü Paulus (1534-1540) devrin ileri gelenlerinden ve bilim adamlarından Giovenae Mannetti'nin yönettiği, eski eserlerin korunması ile görevlendirdiği bir ekip kurmuştur. Papa, 349 yılında İmparator Consatants'tan sonra en şiddetli tedbirlere başvurarak eski eserleri tahrip edenleri idam cezasına çarptıracağını bildirmiştir. Papa Üçüncü Paulus zamanında kurulan "Vitruvius Akademisi" ile geçmişle mimari bağıntıyı geliştirme gayesi güdülmüştür. Papa Beşinci Sixtus (1585-1590)'un görevlendirdiği Domenico Fontano (1543-1607) ile Roma'daki koruma ve yapılanma çalışmaları yürütülmüştür. Bu dönemde Fontano Collesseum'un yeni işlevle hayata geçirilmesi çalışmalarını yapmış, hazırladığı planla Collesseum'u yün ipliği fabrikası olarak yeniden elden geçirmiştir (Şekil 5), (Erder, 1975; Tung, 2001; Jokilehto, 1999).

Onbeşinci ve onaltıncı yüzyılların İtalya için yeniden yapılanma, korumada bilinçli uygulamaların gerçekleştiği diriliş dönemidir. Ama buna rağmen, malzemenin kıtlığı sebebiyle eski anıtların kalıntılarının taşlarının, yenilerinin yapımında kullanılması, mermerlerinin kireç atölyelerinde hammadde olması ve papaların Hıristiyanlığın doruğa ulaştığı Roma özlemleri ile bazen bilinçli olarak Antik dönem yapılarını tahrip etmeleri yine bu dönemde devam etmiştir. Bu yüzyıllar, yeni yapıları, onarımları, obeliskler, sütunlar ve heykellerdeki yer değişiklikleri, yeni meydan düzenlemeleri, eski kent oluşumlarını yeniden hayata geçirmeleri ile oldukça yoğun yaşanan yüzyılları oluşturmaktadır. Halk ne kadar bilinçli olursa olsun, bu çalışmaların, adı geçen aydın kesimin gayreti ile gerçekleştiği görülmektedir. Sonuç olarak, tüm olumsuzluklara rağmen

(dönemin fikir yaşantısında haklılıkları olabilen) bilinçli bir koruma anlayışının somut göstergeleri ifade edilmeye çalışılan 15. ve 16. y.y. gelişmelerinden anlaşılabilir, (Tung, 2001).

Şekil 5. Beşinci Sixtus zamanında, Fontana'nın Colosseum'u yün fabrikasına dönüştüren projesi ve Colosseum'un bugünkü görünümü, (Erder, 1975; Choen 1999).

Onyedinci yüzyıl belgelerin toplandığı ve sistemli bir biçimde değerlendirilmeye çalışıldığı devirdir. Takip eden onsekizinci yüzyıl ise bu bilgilerden faydalanarak eleştirmeye geçmiştir.

Onyedinci Yüzyılda, Rubiens, Adam Elsheimer, Nicolas Poussin, Claude Lorrain ilk akla gelen ünlülerdendir. Bu yüzyılda, Papa Dördüncü Louis tarafından Roma'da 1666'da Fransız Akademisi kurulmuş; Papa Sekizinci Urbanus 1624'de eserlerin dışarı çıkarılmasını yasaklayan bir buyruk yayınlamış ve 1646'da eski eserler listesini kitabeler vs. ile genişletmiş, 1655 ve 1657 yıllarında ise kazıların papalık tarafından denetleneceğine dair bir karar yayınlamıştır. Mimar Fancesco Borramini (1599-1667), Rainaldi ve S. Giovanni dönemin onarımlarında önde gelen isimlerdendir, (Erder, 1975). 1645'de dünyanın ilk müzelerinden biri olan Capitoline Müzesi açılmıştır, (Tung, 2001).

Onsekizinci Yüzyılda, Papa Onbirinci Innocentius (1676-1699) 'un eserlerin dışarıya çıkarılmasını yasaklayan kararını Papa Onbirinci Clement (1700-1721), 1701, 1704 yıllarında yenilemiştir. Clement müzecilik yolunda girişimlerde bulunmuş, Galeria Lapidaria ve Vatikan'daki Erken Hıristiyan Devri Eserleri Müzesi için gereken çalışmaları başlatmıştır. Bunu Onikinci Clement (1730-1740) ve Ondördüncü Benedictus (1740-1758) takip etmektedirler. Böylece Muse Capitalina ile geniş ölçekte ilk kamuya açık eski eserler

müzesi kurulmuş olur. Ondördüncü Benedictus Roma’da dört akademi açmış ve bunlardan birini yalnızca Roma’daki eski eserler için çalışmasını sağlamıştır. 1733’de eski eser korumayla ilgili bir karar daha çıkmış ve bu devirde 1738’de Herculaneum ve 1748’de Pompei kazılarının başlaması için gerekli izin resmen verilmiştir. Arkeolojinin bilimsel boyutunun başlangıcı olarak bilinen bu yasa ile Anton Raphael Mengs (1728-1779) etkin çalışmalarıyla önem kazanmaktadır. Papa Ondördüncü Benedictus, o zamana kadar birçok onarım geçiren Collesseum’u 1749’da onararak törenler için hazırlamıştır, (Larkham, 1996). Onarımından sonra Colesseum zaman zaman kilise olarak da kullanılmıştır. Ayrıca bu papa zamanında Capitoline Müzesinin kataloğunun ilk cildi çıkarılmış ve eski eserlerin yurt dışına çıkarılması yasağını sertleştiren bir buyruk yayınlanmıştır. Papa Onüçüncü Clemens, ünlü Johann Joachim Winckelman’ı (1717-1768) Roma Eski Eserler Genel Müdürü yaparak konunun bilimsel yönde gelişmesine katkı sağlamıştır. Papa Ondördüncü Clemens (1769-1772) geliştirdiği dünyanın en zengin koleksiyonuna sahip Vatikan Müzesini gerçekleştirmiştir. Altıncı Pius zamanında Vatikan Müzesindeki eser sayısı iki katına çıkmıştır. Avrupa’nın Roma’ya olan ilgisi ile gelen turistlerin her yıl artması, rehberlerin sayısını artırmış, iyi eğitilmiş birçok rehberle, rehberlik iyi para getirir bir meslek haline gelmiştir. 1798 yılının Mart-Haziran aylarındaki Fransız yağması ihtilalden çok daha fazla Roma’yı zedelemiştir, (Erder, 1975; Tung, 2001; Jokilehto, 1999).

Ondokuzuncu Yüzyıl, anıtlara etkin saygı çağının gösterildiği devirdir. Yüzyıllarca süregelen bilinçlenme ile artık daha bilimsel uygulamalar ile kuramsal yaklaşımlar gelişmeye başlamıştır. Bu yüzyılda tüm sanat dallarıyla birlikte korumada da yansısını gördüğümüz iki yaklaşım vardır. Bunlar “Romanticism ve Historicism”dir, , (Erder, 1975, Ahunbay, 1996; Kuban, 2000; Alsaç, 1992; Tiesdell, Oc ve Heath, 1996). Bu yüzyılda, Papa Onuncu Leo, Antonio Canova (1757–1822) ve Raphael’le birlikte çalışarak Raphael’e eski eserleri araştırma ve koruma ile ilgili örgütün başına getirir. Aynı Papa Vatikan Müzesini geliştirerek, yurtdışına kaçırılan eski eserlerin tekrar Vatikan’daki yerlerini almalarını sağlamıştır, (Larkham, 1996). Bu dönemde Kardinal Doria Pamphili “Editto Doria Pamphili” (1802) adındaki kararnamesi ile eski eserlerin korunması konusundaki düşüncelerini yayınlamıştır. Bu kararname dönemin en önemli hukuki belgelerinden biridir. Yine Kardinal Pacca’nın 1820’de hazırlamış olduğu kararnamenin zamanın en iyi hukuki belgesi olduğu bilinmektedir. Bu zamana kadar pek çok onarım geçirmekle birlikte Trajan Forumu ve Roma Forumu kazılarıyla ilgili olarak Giuseppe Camporese (1763-1822) ‘un, Collesseum’da Raffaello Stern (1771-1810)’in, Titus Zafer

Anıtında Giuseppe Valadier (1762-1839)'in yaptığı çalışmalarla çağımız anlayışı için en uygun görülen inceleme ve onarım örneklerini vermektedirler. Roma'nın en heybetli anıtlarında Colesseum (M.S. 80) yılında İmparator Titus tarafından gladyatör oyunları için açılışından bu güne kadar, geçen ondokuz yüzyıllık tarihi süresince, şehre her gelenin en fazla dikkatini çeken yapı olmuştur. Çeşitli devirlerde onarım görmüş olan, ancak çok uzun bir süre için şehrin pek çok yapısı için taş ocağı olarak kullanılmış olan ve 50000 seyirci alabilen Collesseum, 1744 yılında Papa Ondördüncü Benedictu'un ciddi çalışmalarıyla dini gayeler için kullanılmak üzere onarılmıştır. 1805-1807 yılında Yedinci Pius zamanında da onarımlar yapılmıştır. Ama en iyi onarım "örnek onarım" olarak adlandırılan, binanın genel görüntüsünü bozmadan, ekler ayırt edilecek biçimde Papa Onikinci Leo tarafından (1825-1826) yıllarında yapılmıştır (Şekil 5). 1803'de Constaninus zafer anıtı itinayla temizlenip eski kimliği ile ortaya çıkarılmıştır. Papa Onaltıncı Guegorovius (1831-1846), Vatikan' Etrüsk Eserleri Müzesini eklemiş ve Lateran Müzesi'ni kurmuştur, (Erder, 1975; Tung, 2001; Jokilehto, 1999).

Bir yandan yıkılıp bir yandan yapılan Roma, 18.yy. sonlarındaki Fransız yağması ile tekrar zarar görmüştür. Ayrıca, 19.yüzyılda yeni kent planının uygulanması ve demiryolu ulaşımının döşenmesi sırasında da pek çok önemli anıt yok edilmiştir. Her zaman her şeyin çok güzel olmadığı görülen Roma'da, gelişim adına yıkımlar da gerçekleşmekte ama sonuç olarak korumanın iyi uygulamaları yok olanın acısını çok hissettirmemektedir, (Erder, 1975).

1870 yönetim değişikliğinin olduğu, papalığa son verilerek İkinci Victor Emanuel'in kral olduğu önemli bir dönüm noktasıdır. İtalya birliği kurulur ve Roma başkent olmuştur. Nazım imar planı çalışmaları başlamış ve 1873'de plan uygulanmaya hazır hale getirilmiştir. 1906 yılında 1873 planı tarihi eserler baz alınarak yeniden gözden geçirilir. Yine bu dönemde, eski eserlerin hükümet himayesinde kullanılarak korunması birçok anıt için iyi bir koruma yöntemi olmuştur. İtalya birliğinin temini ile 1863'de kurulan Sanat Eserleri İle Tarihi Anıt ve Eski Eserleri Koruma Komisyonu önemli görevler üstlenmiştir. 1865 yılında çıkarılan bir kanunla özel kişi ve örgütlerin elindeki milli eser sayılan tarihi anıtlara devlet adına el koyulmasında bahsedilmektedir.1887'de İmar Tüzüğü kabul edilmiştir. Eski eserleri içeren her türlü imar hareketinde Roma Meclis Üyelerinin birinin başkanlık ettiği İmar Heyeti (Commisisonedilizia) ve Eğitim Bakanlığının rızası gerekmektedir. Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında Luca Beltrami ve Camillo Baito (1836-1914) önemli isimlerdir. 1883'de Roma'da toplanan Üçüncü Mimarlar ve Mühendisler

Kongresinde, bugün de takdir edilen Boito'nun ileri sürdüğü esaslar 1902'de kanunlaşacak metne yardımcı olmuştur, (Erder, 1975).

Yirminci Yüzyılda, hızla devam eden bilinçli araştırmalar ve uygulamalar daha çok kuramsal boyutuyla sürdürölmektedir. 1931'de Uluslararası Müzeler Örgütü tarafından Atina'da düzenlenen ve tarihi anıtların korunması, onarımı sorunlarını ele alan uluslararası uzmanlar toplantısında alınan kararlarda; ve İtalya'da Tarihi Eser ve Güzel Sanatlar Yüksek Konseyi tarafından kabul edilen "Carta del Restaura İtaliana, 1932" diye bilinen kuralların tespitinde bu dönemin öncü ismi Gustava Giovanoni (1873-1947) 'nin düşünceleri çok etkili olmuştur. Tarihi eser ve çevrelerinin korunması ile ilgili kanuna 1922'de panorama ve doğal güzelliklerinde dikkate alınması gerekliliği eklenmiştir, (Erder, 1975; Kuban, 2000; Ahunbay, 1996; Alsaç, 1992). 1967'de çıkarılan kentsel planlama yasası (The Urban Planning Act) ile, ilk kez (alan tabanlı koruma) tek yapı ölçeğinin dışına çıkılan çevreyi de içine alan koruma anlayışı yasalılaştırılmıştır, (Tiesdell, Oc ve Heath, 1996; Ashworth ve Tunbridge, 2000).

İtalya'da kültürel miras yüzyıllar boyunca Roman Katolik Kilisesi tarafından korunmuştur.1974 de oluşturulan Kültür ve Çevre Bakanlığı ile bakanlık bünyesindeki iki kurum, koruma alanında devletin faaliyetlerini sürdüröldüğü kurumlar olmuşlardır. Bu kurumlar Mimarlık, Arkeolojik, Sanatsal ve Tarihi Değerler Merkez ofisi ile Çevresel Değerler Merkez Ofisidir. (Central Office of Architectural, Archaeological, Artistic and Historic Properties, UCBAAS ile Central Office of Environmental and Landscape Properties, UCBAP). Bu iki kurum daha çok dokümantasyon ve belgeleme işlerini yürötmektedir. Doğayı Koruma Servisi (Natural Conservation Service, SCN) ise aynı bakanlık bünyesinde faaliyet gösteren ve doğal varlığı korumak üzere oluşturulan kurumdur. 1987, yılında oluşturulan "Fonda Edifici di Culto" ise (FEC, Religious Properties Fund) Kiliseler ve oluşturdukları çevrelerin korunmasına maddi destek sağlayan bir devlet kurumudur, (Aplin, 2002).

1.3.1.1.1. Çevresel Koruma Ölçeğinde İtalya'dan Örnek Uygulamalar

Koruma alanındaki tarihsel geçmişi 6.yy.'a dayanan İtalya, (Erder, 1975), günümüze kadar devam eden koruma alanındaki faaliyetlerde hep öncü konumda yer almıştır. Avrupa'daki pek çok ülkenin etkileşim içinde olduğu İtalya'daki koruma alanının gelişimde, merkezi yönetim, yerel yönetim, sivil örgütler ve halk katılımı ile yürötülen

koruma faaliyetleri ile İtalya tüm dünyaya örnek oluşturmaktadır. İtalya, Froransa, Venedik (Venice), Siena, Pisa, Milano, Roma, Carcassone, Bologna, Verona... gibi pek çok iyi korunan tarihi şehre sahiptir.

Korunan çok sayıda tarihi kenti olan İtalya'da; yerli halkın evlerini terk etmeden, hiçbir soylulaştırma hareketi denenmeden ve halka koruma anlatılarak halkın koruma faaliyetleri içinde yer almasına ikna edilen Bologna örneği, başarılı koruma örnekleri arasında çalışmada ele alınacaktır. Topografik yapısının getirdiği zorluklarla, yüzü aşkın adadan oluşan Venedik, koruma faaliyetlerinde karşılaşılan sorunlar başarı ile çözüm bulmaktadır. Venedik'te içme suyu kaynaklarının çok sınırlı oluşu, tuzlu suyun tarihi yapılarda yol açtığı hasarlar, kentin taşıma kapasitesi üzerindeki turist yoğunluğu ile sürekli temizlenmek zorunda kalınan kanallar ve yoğunluğun yol açtığı hava kirliliğinin yapılar üzerindeki tahrip edici etkileri gibi pek çok mücadele edilmesi gereken sorunla nasıl başa çıkıldığı özetlenmeye çalışılmıştır. Ortaçağ'dan bu yana pek çok imgenin hiç bozulmadan korunması başarılı diğer örnek kent Verona'dır ve konu kapsamında Verona'daki koruma faaliyetleri değerlendirilmiştir.

1.3.1.1.1.2. Bologna'da Çevresel Ölçekte Koruma

Tarihi boyunca önemli bir ticaret merkezi olan Bologna Kuzey İtalya'da yer alan Emilia-Romagna Bölgesi'nde verimli Po Vadisi'nde konumlanmıştır. Bologna Tarihi Kent Merkezi Ortaçağ ve Rönesans yapılarının en zengin örneklerini barındırmaktadır (Şekil 6) (İncedayı, 2007; Fitch, 1982).

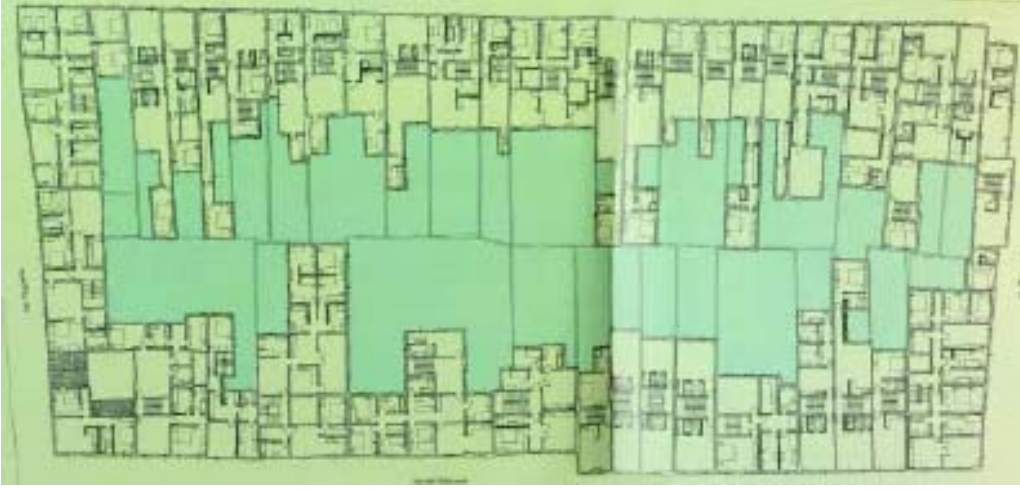
Bologna'da korumayı dikkate alan ilk imar hareketi 1889 yılına dayanmaktadır. Bu dönemdeki imar hareketleri, burjuva mantığı ile gelişmeye öncelik veren, yeni yollar ve daha iyi fiziksel koşulların sağlanması için tarihi kent merkezini ve de özellikle kent duvarlarını engel gören bir yaklaşımı içermektedir. Fakat 1955 planı ile Bologna, Tarihi Kent Merkezi'nin korunması bilincini öngören yeni bir yaklaşımla tanışmıştır, (Cervellati, 1969). İlerleyen yıllarda, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere tüm dünya da kentlerin planlanmasında 'katılma/participation' kavramı ortaya çıkmıştır. Her ülke kendi koşullarını dikkate alarak planlama kararlarında katılıma önem vermektedir. Sosyal gerçekler dikkate alınmadan uygulanmaya çalışılan herhangi bir planlama/mimarlık faaliyetinin asla

sonuçlanamayacak bir mesleki tecrübenin önüne geçemeyeceği görüşü hakimdir, (İncedayı, 2007).

Şekil 6. Asinelli Kulesi ve çevresinden görünüm, Bologna

Pierlugi Cervellati 1962’de başlattığı programını ‘integral Restorasyon (restorasyonun faaliyetlerinin bir bütün içinde değerlendirilmesi anlamında)’ diye tanımlamaktadır (Şekil 7), (Cervellati, 1969). Bologna koruma planı hem tarihi yerleşmeyi hem de burada yaşayan yerli halkı korumayı amaçlamaktadır. Koruma faaliyetleri sürecinde, Bologna halkının göçünü engellemek ve halkı burada tutmak için halka ekonomik destek sağlanır ve artan ranta karşı kiralar kontrol altına alınmıştır. Tüm bu önlemlerle Bologna’da ‘gentrification-soylulaştırma’ engellenmiştir. Angotti ve Dale’e göre tüm bu özellikleri ile Bologna Planı Batı Avrupa’da tektir, (Fitch, 1982).

Şekil 7. Bologna restorasyon projesinde Solferino Blokları Bölgesi tipoloji ve cephe çalışması, 1977

Bir sonraki aşama bu düşüncenin halka anlatılması ve halkın katılıma ikna edilmesi sürecidir. Koruma alanındaki bilinç düzeyini artırmak için düzenlenen halka açık toplantıların ilki 1966'da gerçekleştirilmiştir.

Cervallati tarafından hazırlanan Master Plan (Plan for Historic Centre-General Regulatory, 1969), (Cervellati, 1969), halka anlatılmaya başlanır. Mevcut sosyo-kültürel ve ekonomik durumu dikkate alarak hazırlanan planda, Bologna Tarihi Kent Merkezinde yaşayan insanların geleneksel yaşam biçimleri dikkate alınarak, tüm planlama sürecine yansıtılmıştır. Bu süreç hiç de kısa bir zaman dilimi değildir. Halkın bilinçlendirilmesi ve eğitimi çalışmaları onlarca yıl alır, (İncedayı, 2007; Fitch, 1982).

Şekil 8. Neptune Meydanı ve St.Petronius Bazilikası

Tarihi kent merkezi (Şekil 8), pasif duruma gelen alanların yeniden canlandırılması için, on dört alt bölgeye ayrılmış, her bölge için bir çalışma ekibi belirlenmiş, her ekip birbiri ile ve yerel yönetimle işbirliği içinde organize edilmiştir. Halkın bilinçlendirilmesi çalışmaları içinde sürekli halka, yaşanılabilir, sürdürülebilir ve yeni yaşam koşullarına ayak uydurabilir bir çevrenin, mevcut çevrelerine nasıl adapte edileceği anlatılmış ve bu süreçte devamlı olarak halkın yanında yer alınmıştır. Halkın da yönetimin yanında olması sağlanmıştır. Katılımcı ve bütünleşmiş bir planlama süreci devam etmektedir. Bu süreçte, Bologna ve yaşayanları var olan değerlerini yeniden gün ışığına çıkararak tüm dünyanın gözünde değer kazanmışlardır. Bu değer maddi ve manevi olarak kenti prestij bölgesi haline getirmiştir. 1974 yılında, Bologna Master Planı kapsamında devam eden çalışmalar Avrupa Konseyi'nin dikkatini çekmiş ve buradaki çalışmalar 'approach of holistic preservation' olarak kabul edilmiştir. Günümüzde de, Bologna örneği tartışılmakta, buradaki gelişme birçok çalışmaya konu olmaktadır, (İncedayı, 2007).

1.3.1.1.1.3. Venedik'de Çevresel Ölçekte Koruma

Sanatın ve mimarinin şehri Venedik dünyanın en büyüğü kentleri arasında yer almaktadır. Günümüze kadar pek çok sitilin örneklerin üst üste yer aldığı kentte, Rönesans ve Gotik yapıların birbiri ile çelişen birlikteliğiyle oluşan büyüleyici panorama dikkat çekmektedir. Çok sayıda adadan oluşan kent 12.yy.'dan itibaren altı ana bölgeye

ayrılmıştır. Venedik’i ikiye ayıran ana kanalın (Grand Canal) sağ tarafında San Marco, Castello and Cannaregio yer alırken kanalın sol tarafında Dorsoduro, Santa Croce and San Polo bölgeleri yer almaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. Venedik’i oluşturan altı ana bölge, (URL 3, 2007).

Anıtsal yapılarının şehrin simgesi olarak koruna geldiği kentte, çevresel ölçekteki koruma faaliyetleri 1931 “Carta Italiana del Restauro”nın (İtalya Restorasyon Haritası) hazırlanması ile başlamıştır. Milli mirası korumak üzere 1939 çıkarılan iki yasa hem mimari mirası hem de peyzajı korumayı kapsamaktadır. 1962’de hazırlanan kentin master planı (Piano Regolatore Generale, PRG), ikinci dünya savaşı sonrası yıkılan ya da zarar gören yapıların onarılması ve yeniden yapılmasında kullanılan yanlış uygulamaları düzeltmek için oluşturulan önemli bir yasal düzenlemedir. 1975’de oluşturulan “Bölgesel Gelişme Planı” (Piani Particolareggiati, PP) ve 1992 yılında 1962 tarihli yasanın yeniden düzenlenmesi ile sürdürülen koruma faaliyetleri kentin korumadaki yasal gelişiminde önemli aşamalardır, (Gianighian, 2001).

Şekil 10. Kentin genel görünümü, San Giorgio Maggiore, (URL 4, 2007).

Venedik'te gerçekleştirilen koruma faaliyetlerinde, merkezi yönetimin gerçekleştirdiği yasal düzenlemelerin yanı sıra sivil oluşumların çalışmaları da önemli yer tutmaktadır. 1960 yılında ANCSA (National Association for Historical and Artistic Centre) tarafından düzenlenen Gubbio Kongresinde, koruma faaliyetlerinde kullanılan yanlış yöntemler eleştirilmiş ve yeni yöntemler önerilmiştir. Leonardo Bonevolo'nun öncülüğündeki sivil oluşum, tarihi yapıların sadece dış cephelerini koruyup içlerini tamimiyle yeniden inşa eden anlayışa (cephencilik) karşı, Bologna Koruma Planı ilkelerini Venedik kentine uyarlayarak; tarihi yapıların modern gereksinimlere uyum sağlayacak düzenlemeler ile tamamıyla korunmasını öngören “tipolojik koruma” anlayışını ortaya koymuştur, (Gianighian, 2001).

Venedik'in turizm kenti olması, dünyaca tanınması (Şekil 10, 11), önemli bir prestij merkezi olmasının yanı sıra kente büyük bir yük yüklemekte, koruma faaliyetlerini zorlaştırmaktadır. Venedik günde 25.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir ve bunların yaklaşık 14.000'i kenti gününbirlik ziyaret etmektedir.

Şekil 11. Rialto Köprüsü ve Kanallar, (Zorlu, 2006; URL 4, 2007).

Yılın 216 günü kentin turist taşıma kapasitesi aşılmaktadır. Bu derece büyük bir hareket kentte ulaşımdan barınmaya kadar büyük bir yük oluşturmakta, aşırı kalabalığın neden olduğu kirlilik kentin tarihi dokusuna zarar vermektedir. Kentin ulaşım ve taşıma ağını oluşturan kanallar, artan talebi karşılamak üzere aşırı sayıda gondol ve tekne ile dolmaktadır. Çok kısa surede çamurla dolan kanalların temizliği kentin en büyük sorunlarından. Ayrıca, artan talep üzerine motorla çalışan teknelerin kullanılmasının neden olduğu dar kanallardaki su sıçramasıyla oluşan bina cephelerindeki suyun yıkama zararları, tarihi yapılar için tahrip edici büyük bir etkidir, (Gianighian, 2001).

1.3.1.1.4. Verano'da Çevresel Ölçekte Koruma

Adige Nehri boyunca konumlanan kent, tarihin pek çok dönemine ait kültürleri ve onların yapıları çevrelerini barındıran, ağırlıklı olarak Ortaçağ ve Rönesans yapılarının yer aldığı ve eski dokunun hiç bozulmadan günümüze ulaştığı ender kentlerden biridir (Şekil 12, 13, 14). Dünya Mimari Mirası Listesinde de yer alan Verona, önde gelen kültür, sanat ve turizm kentleri arasında yer almaktadır, (URL 4, 2007).

Kentte yer alan Duomo Katedrali (12.yy.) ve Arena-Verona (M.Ö. 1.yy.) gibi pek çok anıtsal yapının yanı sıra kentin sivil mimarisi de oldukça korunmuştur. Ünlü Romeo ve

Juliet hikayesindeki Juliet'in yaşadığı ev Verona'da yer almaktadır ve her gün binlerce kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

Venedik'e benzer bir koruma süreci geçiren kentte sivil oluşumların çokluğu dikkat çekmektedir. Verona Landmarks Preservation Commission gibi sivil örgütler kentin korunma sürecinde yasaların uygulanmasından sorumlu olan Belediye kurumlarına destek vermektedir. Kentte yer alan tescilli sivil yapılar ve anıtlar 'Law for Protection of Artistic and Historic Properties, 1089/1939' yasası ile, çevre ise 'Law for Protection of Natural Beauty, 1497/1939' yasası ile koruma altına alınmıştır. Şehrin genel planlaması 1975 ve 1984 tarihli 'Urban Master Plan' planlarla oluşturulmuştur, (ICOMOS 2005).

Şekil 12. Verona'dan genel görünüm, (URL 5, 2007).

Kentte yaşanan yoğun turistik hareket, tarihi yapıların yıpranmalarını artırmakta, korunma süreçlerini zorlaştırmaktadır. Yoğun insan sirkülasyonu sonucu artan kirlilik, tarihi anıtların fiziksel yapısına zarar vermektedir. Kentte bu olumsuzlukları gidermek üzerine yapılan araştırmalar dikkate değerdir. Bu araştırmaların birinde, kentteki kirlilik risk sınırına yaklaştığında ilgili mekanizmayı harekete geçiren sensorlar vasıtası ile tarihi anıtların daha az zarar görmesini sağlayan sistem oldukça etkileyicidir, (Curto, Raimondi, 2007).

Tarihi çevrelerin korunmasında yaşanan tüm sorunlara rağmen Verona iyi bir koruma örneği sergilemektedir.

Şekil 13. Verona kent haritası

Şekil 14. Duomu Katedrali ve Verona-Arena, (URL 5, 2007).

1.3.1.1.2. Fransa'da Korumanın Tarihsel Gelişimi

Her ne kadar anıtlar ve çevre korunması konusundaki uygulamaları ile Roma dolayısı ile İtalya öncü olsa da, Fransızların bu konudaki hukuki düzenlemeleri ile katkıları göz ardı edilemez. 1887 kanunu uzun sürede gelişmiş olan kaygının sonucudur. Bu bilince erişmede, toplumun tutumunu dile getiren Fransa'nın ünlü yazarlarının katkısı çok olmuştur, (Erder, 1975).

Fransa'da özellikle sanatçılar, edebiyatçılar, ressamlar ve heykeltıraşlar olmak üzere pek çok meslek grubunun korumada bilince ulaşmada katkıları görülmektedir. Pierre de Ronsard, Michel de Montaigne, Philibert de l'Orme (1512-1570), Sebastiano Serlio, Claude Perrault, Goethe, Walter Scott, Chateaubriand de Victor, Victor Hugo, Rubelais, Montaigne, Moliere, Jean Jacques Rousseau, Aubin-Louis Millin (1759-1818), Henri Georgia (170-1831), Quatremere de Quincy, Alexander Lenoir, Alexander Labored, François Guizot, Ludovic Vitet, Prosper Merimee, Montalembert, François Debret, Eugene Emmanuel Viollet-le Duc (1814-1879), Georges Eugene Haussmann (1809-1891), Camillo Citta (1843-1903), Anatole de Baudot önde olmak üzere daha nicelerini sayabileceğimiz mimar, arkeolog, yazar, ressam, heykeltıraş, bilim adamı, felsefeci gibi farklı meslek gruplarının Fransa'da korumanın bu güne ulaşmasında katkıları azımsanamayacak derecededir, (Erder, 1975; Kuban, 2000; Ahunbay, 1996, Alsaç, 1993; Jokilehto, 1999; Binan, 2001). Bahsedilen önde gelen isimlerin kişisel çabalarının yanı sıra birçok kral, savaşlarla sürekli yıkılıp tekrar yapılan Fransa'da anıtların ve tarihi çevrenin korunması için çabalamıştır. Yüzyıllara göre incelenen bu katkılar aşağıdaki gibidir;

Onaltıncı Yüzyılda, Birinci François (1515) zamanında, kralın isteği ile Jean Martin ve Jean Bullant tarafından hazırlanan Vitruvius'un kitabı, 1514 ve 1547 yıllarında basılmıştır. Kral Birinci François 1533 yılında Nimes kentini ziyaretinde, kentin güzelliğinden etkilenerek bazı anıtsal yapıların korunması emrini vermiş ve onarım işleri ile bizzat ilgilenmiştir, (Okyay, 2001). Kral Dördüncü Henry, 1598 tarihli Nantes Fermanında (Edicts of Nantes) harap olan Paris'in ıslahı ile ilgili uğraşları görülmektedir, (Erder, 1975).

Onyedinci Yüzyıl, Ondördüncü Louis zamanında, konunun teorik yönden incelenmesi için görevlendirilen Jean-Baptiste Colbert 1635'de Paris'te Fransız Akademisi'ni kurmuştur. Bu akademi 1663'de yeniden örgütlenerek devlet-sanat mekanizmasının esasını oluşturmuştur, (Erder, 1975; Okyay, 2001).

Onsekizinci Yüzyıl, anıtların korunmasını merkezi hükümetin sorumluluğu olarak tanımlanması ve halen geçerli olan ve uygulanan bazı teknikler ve yaklaşımların ortaya konmasına önderlik etmiştir. Örneğin özel koleksiyoncu Roger de Gaigniere, 1703'te, Ponchartrain devlet sekreterliğine yazdığı bir mektupta; “anıtların izin alınmaksızın yıktırıldığını, oysa yıkımdan önce bir izin alınması ve bir sanatçıya deseninin çizilerek belge olarak saklanması gerektiğini” belirtir, (Okyay, 2001). Fransız Devrimi (1789) başlangıçta, dinsel fanatizmi ve monarşiyi temsil eden yapıların ortadan kaldırılması eğilimindedir. Eski arşivler, saray ve malikanelerdeki sanat eserleri yağmalanır, yakılır. Fakat devrimin karışıklıkları içinde, Papaz Gregorie gibi aydın bazı devrimciler sanat eserlerinin yağmalanmasına karşı çıkmış, vandalizmi engellemeye çalışmışlardır, (Okyay, 2001). Fakat devrimin doğasında olan tüm karmaşıklığa rağmen, devrimin ikinci yılında tüm Cumhuriyet idarecilerine gönderilen kararnamede, “...Cumhuriyetin malı olmuş tüm yapıların ve sanat eserlerinin koruma altına alınarak envanterlerinin çıkarılması...” genelgesi kültür varlıklarının korunması konusunda atılmış en önemli adımdır, (Okyay, 2001). Bu genelgeden birkaç yıl sonra, en önemli sanat eserleri Alexandre Lenoir yönetiminde bir araya getirilerek Fransız Anıtlar Müzesi (Le Musee des Monuments François) kurulmuştur (1884), (Okyay, 2001).

1792'de cumhuriyetle milli sanatlar duygusunun gelişmesi sonucunda Louvre Müzesi (Le Museum National de Louvre) kurulmuştur. 1791'de Paris'te toplanan eserler için dokuz büyük depo yapılmış ve bunların idaresi Alexander Lenoir'e (1762-1839) verilmiştir. Lenoir'in eserleri kurtarmak için yaptığı çalışmalarla birlikte eserler için hazırlamış olduğu düzenli kataloglar mevcuttur, (Erder, 1975; Jokilehto, 1999)

Ondokuzuncu Yüzyıl, tarihi anıtsal yapıların korunması için ülke bütününde ilk yasanın oluşturulması bakımından umut vericidir, (Okyay, 2001). 1810 yılında kabul edilen yeni belgeleme çalışmasıyla şatolar ve kiliseler belgelenmeye başlanmıştır. Sanat tarihçisi Alexander de Labard bu çalışmaları üzerine alarak yürütmüştür. Fransa'da ilk defa Ortaçağ Sanatı metotlu bir şekilde incelenmekte ve tarihteki yerini almaktadır, (Erder, 1975; Jokilehto, 1999).

Yirminci Yüzyıl, 1904'de Madrid'te gerçekleştirilen Uluslararası Mimarlar Kongresi ile başlar. Bu kongrede anıtların bakım ve onarımına sadece devlet tarafından onay verilmesi veya devletin teknik denetimi altında bulunan yetkili mimarların yapması kararlaştırılmıştır. Kongreyi bir dizi yasa takip eder; 21 Nisan 1906 Sitlerin korunmasına ilişkin yasa ve kararnameler, (Okyay, 2001); 31 Aralık 1913 tarihli yasa ve kararnameler ve bu yasaya ek olarak düzenlenen 1943 tarihli anıtları merkez kabul eden ve 500m yarıçaplı koruma alanı ihdası kuralı, (Okyay, 2001); 2 Mayıs 1930 tarihli yasa ile, sahibi

kim olursa olsun, stili ya da devri ne olursa olsun listeye alınmış bütün yapıların korunmaları için devletin üstlendiği yardım görevi gibi. Yasal düzenlemeler, bir önceki yasanın eksiklerini gidermek üzere devam etmektedir.

2 Ağustos 1962 tarihli Malraux Yasası Fransa'da koruma alanında yapılan en geniş kapsamlı yasadır. Malraux Yasası günümüze kadar değişmeden, fakat birçok kararname ve yönetmelikle geliştirilerek uygulanmaya devam bir yasadır. 29 Aralık 1976 tarihli yasa ile vergi yasasında yapılan değişiklik koruma alanında önemli bir gelişmedir. Bu yasa ile restorasyon masraflarının gelir vergisinden düşülmesi sağlanmıştır. 7 Ocak 1983 tarihli ZPPAUP yası ile de küçük yerleşmelerin ve doğal güzelliklerin korunmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır, (Okyay, 2001; Larkman, 1996; Ashworth ve Tunbridge, 2000).

Fransa'da koruma alanında yapılan son yasal düzenlemelerde, planlama sürecindeki temel ilke, "halka rağmen halk için değil, halkla birlikte halk için" ilkesi olarak benimsenmiştir, (Okyay, 2001).

1.3.1.1.2.1. Çevresel Koruma Ölçeğinde Fransa'dan Örnek Uygulamalar

Fransa'da Arles, Orange, Sarlat, Laon, Saint-Emillion, Nantes, Rennes, Marais (Paris), Nimes, Bordeaux ve Avignon gibi pek çok korunan tarihi kent yer almaktadır.

Koruma faaliyetlerinde merkezi yönetimin egemen olduğu fakat yerel yönetim, sivil oluşumlar ve halkın da koruma faaliyetlerinde yer aldığı uygulamaları ile Fransa'dan Nimes, Bordeaux ve Avignon tarihi kent merkezleri, örnek koruma çalışmaları ile konu kapsamında irdelenmişlerdir.

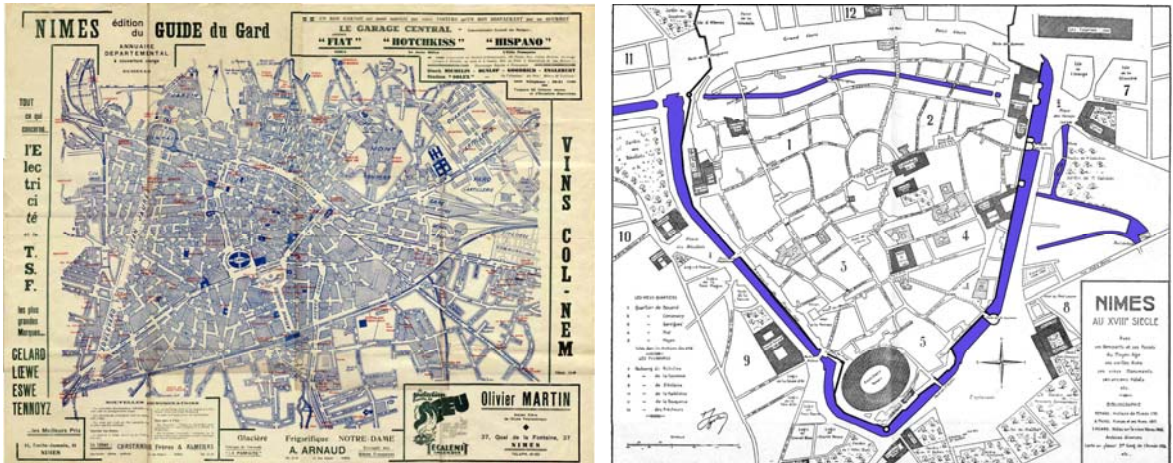
1.3.1.1.2.2. Nimes'de Çevresel Ölçekte Koruma

2000 yıllık bir tarihe sahip olan Tarihi Nimes Kenti, imparator Caesar Augustus'un hükümlürlüğü (27 B.C.-14 A.D.) zamanında belirgin bir gelişme gösterdi. Ortaçağ yapılarının en görkemlilerinin yer aldığı Nimes'de, günümüze sayılı örneklerinin ulaştığı birkaç ortaçağ anfityatırından biri olan Arena-Nimes yer almaktadır, (URL 3, 2007). Ortaçağ Kenti planlama yaklaşımlarının en önemli örneklerinden birini yansıtan Tarihi Nimes Kenti, Avrupa Kentleri planlama geleneğinin ne kadar köklü olduğunun, (Kuban, 2000) en iyi göstergelerinden biridir (Şekil 15, 17).

Şekil 15. Tarihi Nimes kentinden görünüm, (URL 6, 2007).

Kent planlama geleneğinin 2000 yıl önceye dayandığı kentte, koruma alanındaki yasal düzenlemelerin ilki 1887 yılında gerçekleşir. 1913 tarihli yasa ile koruma alanındaki eksiklikler giderilir ve son olarak 1962 yasası ile Tarihi Nimes Kenti koruma ve planlama bütünü yasal düzenleme ile sağlanır, (Okyay, 2001). Kuruluşundan bu tarihe kadar birçok doğal afet ve savaş geçiren kentte, yüzyıllar önceki planlama modeli ile günümüzdeki arasında çok belirgin bir fark görülmemektedir (Şekil 16.).

Şekil 16. Tarihi Nimes kenti VXIII yüzyıl ve 1930 tarihli kent planı, (URL 6, 2007).

Tüm Fransa’da, planlama sürecinde “halka rağmen, halk için değil, halkla birlikte, halk için” temel ilkesi benimsenmiştir. Planlama ve koruma sürecinde, halkın katılımı ve denetiminin yer aldığı koruma alanında, yasal düzenleme ve kurumların örgütlenme biçimi; halkın oluşturduğu, devletin denetlediği, özerk bir yapıya sahip olan sivil toplum örgütlerinin oluşturulması şeklinde düzenlenmiştir, (Okyay, 2001; Grey, 1998).

Şekil 17. Masion Carre ve Arena-Nimes, (URL 6, 2007).

1948’de kurulan le Fonds national d’Amelioration de l’Habitat’ın devamı bir kurum olan L’ANAH (l’Angece nationale de l’Amelioration de l’Habitat), 1972’de tekrar yapılanan, geleneksel konutların sıhhileştirilerek günümüz koşullarına uyarlanmasını amaçlayan bir kamu kurumudur. Bir kamu kurumu olmasına rağmen, idari yapısında, devlet temsilcilerinin yanı sıra, kiraya veren mülk sahipleri derneği temsilcileri, kiracı dernekleri temsilcileri ve sıhhileştirme konusunda uzman dernek temsilcileri yer almaktadır, (Okyay, 2001).

Dilimize “konut iyileştirmelerinin programlı uygulanması” olarak çevrilebilecek ve 1977 yapılanan L’OPAH (l’Operation programme d’Amelioration de l’Habitat), tarihi sivil mimari mirasın tek tek sıhhileştirilerek ve restore edilerek hayata katılmasında etkili diğer bir kamu kurumudur, (Okyay, 2001).

PACT-ARİM (Protection Amelioration Conservation et Transformation de l’Habitat) koruma, iyileştirme, muhafaza etme ve konutu dönüştürme amacı ile 1951’de kurulan, Fransa’da tarihi kent dokusu iyileştirmelerinde en etkin sivil kuruluştur.

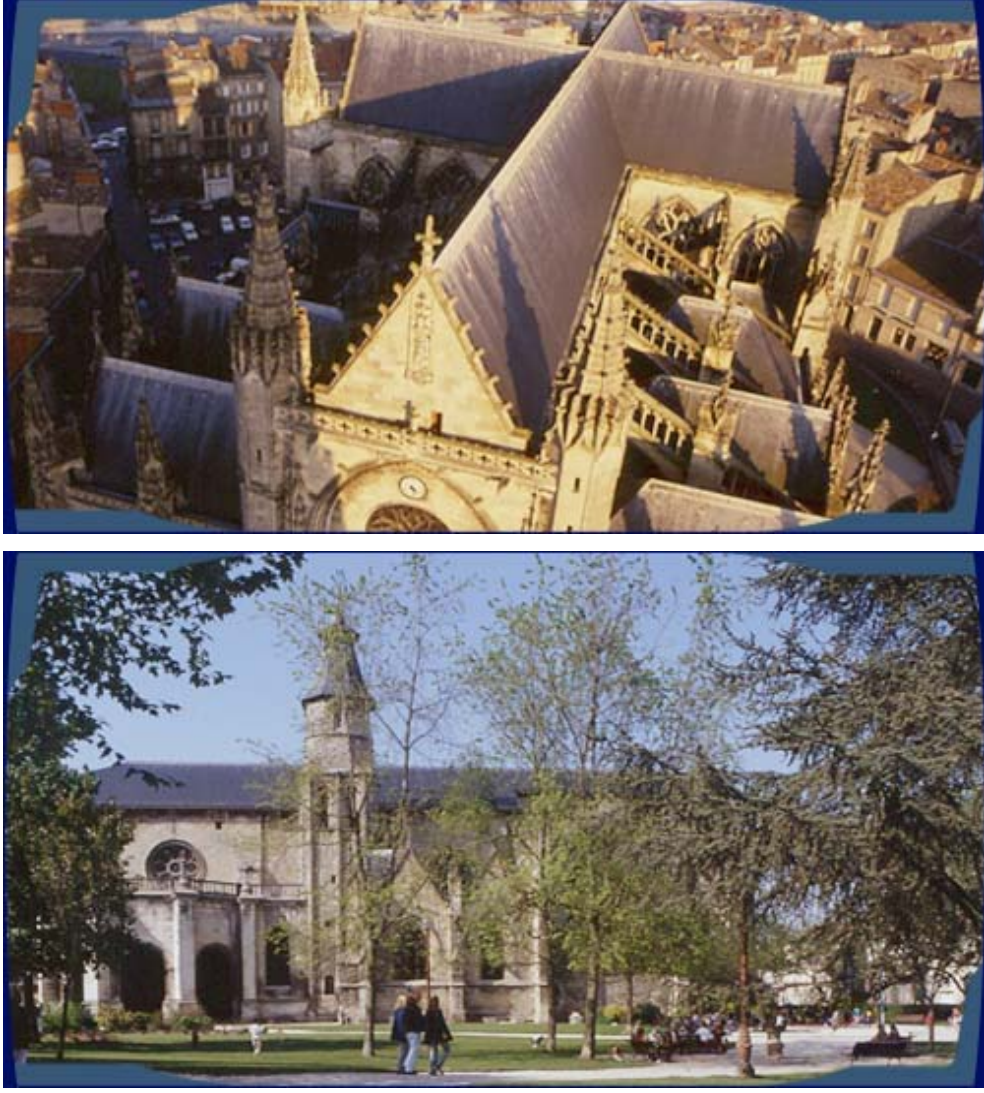
1.3.1.1.2.3. Bordeaux'da Çevresel Ölçekte Koruma

Nantes, Rennes ve Marais (Paris) gibi Bordeaux da Fransa'nın 18 ve 19. yy. kentleri arasında yer almaktadır, (Okyay, 2001). Kentin ilk oluşumu M.Ö. 3.yy.'la dayanmaktadır Bu tarihten itibaren kent birçok dönem ve getirdiği akımların etkisi ile şekillenmiştir (Şekil 18, 19). Fakat 18. yy. ile başlayan yapılaşma yoğunluğu şehrin bugünkü görünümünü almasında etkili olmuştur, (Laborie, 2007).

Şekil 18. St Michel Kilisesi'ni merkez alan Bordeaux'dan görünüm, (URL 7, 2007).

İkinci dünya savaşı sonrası ortaya çıkan konut sıkıntısı, tüm Avrupa kentlerinde olduğu gibi Bordeaux'da da, Rönesans ve Ortaçağ kentlerinin konut ihtiyacının giderilmesi yönünde kullanılmasını çözümünü ortaya çıkarmıştır. L'ANAH, L'OPAH ev PACT-ARİM örgütlerinin yerel kurumlarının öncülüğünde özellikle sivil mimarlık yapılarından oluşan tarihi çevre, günün koşullarına adapte edilerek yeniden kullanılabilir hale getirilmiştir, (Okyay, 2001). 1962 Malraux Yasası ile, 1971 yılına gelindiğinde 150 hektar yapıları alandaki 5000 yapı korunmaya alınmış ve tek tek restore edilerek yeniden kullanılabilir hale getirilmiştir, (URL 7, 2007).

Şekil 19. St Andre, St Seurin ve St Michel Bazilikaları, (URL 7, 2007).

Bordeaux'daki St.Michel, St. Andre ve St. Seurin Bazilikaları, UNESCO Dünya Mimari Listesinde yer almaktadırlar. Kentte 1950 li yıllarda başlayan koruma faaliyetleri oldukça sistemli bir biçimde günümüze kadar gelmiştir.

Büyük aksaklıklar yaşanmadan bu derece geniş bir alanın korunmasında, Malraux Yasası sonrasında, 1964'de yürürlüğe konan vergi yasası etkili olmuştur. Korumada, mal sahibi, kiracı ve müteahhit olarak yer alan aktörlerin, her aşamada belirlenen yüzdelerde vergi indirimi ve vergi aktarımı ile sağlanan kaynak, bu derece geniş bir alandaki koruma faaliyetlerinin finansında önemli katkı sağlamıştır, (Okyay, 2001). Bordeaux'un çok bilinen şarabı, kentin zenginliğinin kaynağıdır ve düzenlenen festivallerle kentin tanıtımında etkili olmuştur

1.3.1.1.2.4. Avignon'da Çevresel Ölçekte Koruma

Avignon Kentinin ilk oluşumu tarih öncesi devirlere (MÖ. 3000) dayanmaktadır. Günümüze kadar birçok dönemi ve bu dönemlere ait yapıları bünyesinde barındıran kentin 16. ve 18. yy. aralığında büyük bir değişim geçirdiği ve yeniden yapılandığı bilinmektedir.

20. yüzyıla gelindiğinde, kent modern hayatın koşullarına uyum sağlamak için öncelikle altyapı faaliyetlerini içeren yeni bir planlama sürecine girmiştir. Bu süreçte, yerel ve sivil kurumların katkılarının yanı sıra kentin en önemli eğitim ve kültür kurumu olan The Echole d'Avignon'un (1983) etkisi bilinmektedir, (URL 8, 2007; URL 9, 2007). Echole d'Avignon, kentin korunması ve tanıtılması faaliyetlerinde yerel ve evrensel ölçekte eğitim ve danışmanlık hizmetleri vermektedir. Kurumun çıkardığı süreli yayınlar ve kitaplar yoluyla, kentte yürütülen koruma faaliyetleri hakkında detaylı teknik bilgiler verilmekte, kentin sahip olduğu mimari miras tüm dünyaya tanıtılmaktadır, (URL 9, 2007).

Şekil 20. Avignon'dan görünüm, (URL 8, 2007).

Şekil 21. Pont Benezet, Palais des Papes ve Palais du Roure, Avignon, (URL 8, 2007).

Arles, Nimes ve Orange gibi Avignona da Antik Roma Uygarlığı'nın fiziki doku ve yapı karakterinin izlerini günümüzde de göstermektedir, (Okyay, 2001). Tümüyle korunan Avignon Tarihi Kent Merkezi Dünya Mimari Mirası Listesinde yer almaktadır (Şekil 20, 21). İlk kuruluşundan bu yana önemli bir ticaret ve kültür merkez olan kent, 1947 yılından itibaren her yıl düzenlenen kültür ve sanat festivali ile bu özelliğini günümüzde de sürdürmektedir. Her yıl 15 Temmuz-5 Ağustos tarihleri arasında düzenlenen festivale dünyanın çeşitli yerlerinden 120.000 seyirci katılmaktadır. Uluslararası ölçekteki Bu festival kent için önemli bir tanıtım aracıdır, (URL 8, 2007).

1.3.1.1.3. İngiltere'de Korumanın Tarihsel Gelişimi

İngiltere'de tarihi anıt ve yerleşmelerin korunmasında yasal düzenlemelerin yapılması konusunda İtalya ve Fransa'ya göre oldukça geç kalmıştır. Buna karşılık, özel

teşebbüslerin oluşumu ve sayılarındaki çokluk, koruma işini devlete bırakmadan oldukça iyi üstlenen derneklerin varlığı, Avrupa’da İngiltere’ye özgü bir gelişimdir. İngiltere bu konuda en güçlü özel teşebbüs ve kamu bilinci örneğini vermiştir, (Erder, 1975; Okyay, 2001; Larkman, 1996; Kocabaş, 2006).

İngiltere diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi yağmalarla, barbarlık hareketleriyle sürekli yıkılıp yeniden yapılan bir ülkedir. Korumanın somut göstergeleri ancak 16.y.y.’la hissedilmeye başlanmıştır, (Erder, 1975, Levi, 2001).

Onaltıncı yüzyılla başlayan koruma faaliyetlerinde, genel olarak iki yaklaşım gözlenmekte ve bu temel yaklaşımların öncülerini takip eden diğer isimlerle İngiltere’deki bilinçli korumanın gelişimi devam etmektedir. Bu süreçte; İngio Jones (1573-1652), Christopher Wren (1632-1723), Nicholos Honokins, James Gibbs, James Essex (1722-1784), James Wyatt (1746-1813), Sir Gilbert Scott (1811-1878), A.W.N. Pugin, (1812-1852) gibi isimler, onarımlarda belli bir dönemin izlerinin taşınması kaygısıyla tahriplere yol açmışlardır. Yapılar onarılrken eklemelerle ya da orijinal eklerin ortadan kaldırılmasıyla, eski biçimlerinden oldukça farklı yeni biçimleriyle yaşatılmaya çalışılmışlardır. Bu anlayış “stil birliği” olarak adlandırılmıştır, (Erder, 1975; Kuban, 2000 Ahunbay, 1996; Alsaç, 1992; Jokilehto, 1999).

Onarımlara karşı gelişen diğer bir yaklaşım, olduğu gibi, mümkün olduğunca az müdahale ile koruma “preservation” anlayışıdır. Bu anlayış “Romantik Akım” diye tanımlanır ve öncüleri John Ruskin (1819-1900), William Morris (1834-1896) ve Philip Webb’dir. Bu “üç as” diye adlandırılan isimlerin ardından W.R. Lethaby, Bertram Clough, William Ellis, William Harvey, Albert R. Powys, Sir Lohn Summerson, Lancaster, John Betjeman, Sir Patric Abevcrombie, Thomas Sharp Fames Essex (1722-1784) gibi isimler, korumada bu güne gelişte, hem İngilizler hem de tüm dünya için oldukça önemli isimlerdir, (Erder, 1975; Kuban, 2000; Ahunbay, 1996; Jokilehto, 1999).

Görüldüğü üzere, resmi örgütleri kuruluncaya kadar, bu işi üstlenen kişi ve özel kurumları ile örnek bir koruma izlenmektedir. Tüm tarihi mirasını belgeleyen ve düzenli bakımını yapan, bu konuda halkın bağışlarıyla yoğun desteğini bulan özel kurumlar, bu önemli görevlerini itina ile başarılı biçimde gerçekleştirmişlerdir. Bu itina, ikinci dünya savaşı öncesi, savaşın çıkacağı tahmin edilip zarar görebilecek tüm anıtların savaş sonrası onarımlarını kolaylaştırmak için yapılan ayrıntılı tespitlerinden anlaşılmaktadır, (Erder, 1975; Larkham, 1996).

İngiltere’de, tarihi anıt ya da çevre koruma ile ilgili 1970’lere kadar hiçbir hukuki düzenleme yoktur, (Larkham, 1996). Geciken hukuki düzenlemeler 20.y.y.’ın başarıyla oluşmaya başlamıştır. G.B. Brown’nun 1905’te yayımladığı “Care of Ancient Monuments” adlı eser resmi katkıların canlanmasında etken olmuştur. İngiltere’de Tarihi Anıtların Korunmasına ilişkin ilk kanun teklifi, Sir John Lubbock tarafından 1873’de parlamentoya sunulmuştur, ancak teklifin kanun şeklini alması ve kabulü 1882’de gerçekleşmiştir. Bu kanun ilk kabul edilmekle birlikte, ayrıntılı bir yasal düzenlemeyi içermez, Larkham’nın ifadesi ile “güçsüz bir kanundur”, (Erder, 1975; Larkham,1996 Jokilehto, 1999). 1900, 1910, 1913 yıllarında bu kanuna birtakım ekler yapılarak geliştirilir. 1931 yılında 1913 kanunu yeni bir ekle düzenlenerek eksiklikleri giderilmiştir. 1967 yasası (Civil Amenities Act) ile, kanun, tekil tarihi yapıların korunmasından daha geniş alanların korunmasına genişletilmiştir, (Larkham,1996 Jokilehto, 1999; Ashworth ve Tunbridge, 2000). Takip eden yasal düzenlemeler, öncü kişiler ve kurumlar Tablo 3 ile özetlenmektedir

İngiltere’de koruma alanında devletin oluşturduğu kurumlar “Milli Anıtlar Arşivi” (National Monuments Record), “Antik ve Tarihi Anıtlar Kraliyet Komisyonu” (Royal Commission on Ancient and Historical Monuments, 1908), “İngiltere Mirası” (English Heritage, 1984) gibi üst kurumlardır. Diğer yerel kurumlar bu üç kurumun bünyesinde faaliyetlerini sürdüren ant kurumlardır. Bu kurumlar, koruma alanındaki dokümantasyon ve belgeleme işlerini sürdürmekte, danışmalık ve parasal destek hizmetleri sunmaktadır, (Aplin, 2002). İngiltere’de koruma alanında faaliyet gösteren sayısız sivil oluşum ve enstitü bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Civic Trust1(1957), Oxford Preservation Trust, Oxfordshire County Council, Oxford City Council, York Conservation Trust, Oxford University, Bologna Conservation Institute gibi kurumlardır, (Aplin, 2002 Larkham, 1996; Jokilehto, 1999).

1.3.1.1.3.1. Çevresel Koruma Ölçeğinde İngiltere’den Örnek Uygulamalar

İngiltere’de Cantenbury, Devon, Nottingham, Edinburg, Birmingham, Newcastle upon Tyne, Londra, York ve Oxford... gibi pek çok korunan şehir yer almaktadır, (Bosselman, Peterson ve McCarthy 1999).

Tarihi çevre koruma faaliyetlerindeki yasal düzenlemelerin gecikmesine rağmen, var olan pek çok sivil oluşum sayesinde koruma alanındaki çalışmaların oldukça başarılı yürütülmesi İngiltere’ye özgüdür. Newcastle upon Tyne kentindeki Grainger Town

bölgesi, York ve Oxford tarihi kent merkezleri, İngiltere'deki başarılı koruma faaliyetlerini örneklendirmek üzere konu kapsamında irdelenmiştir.

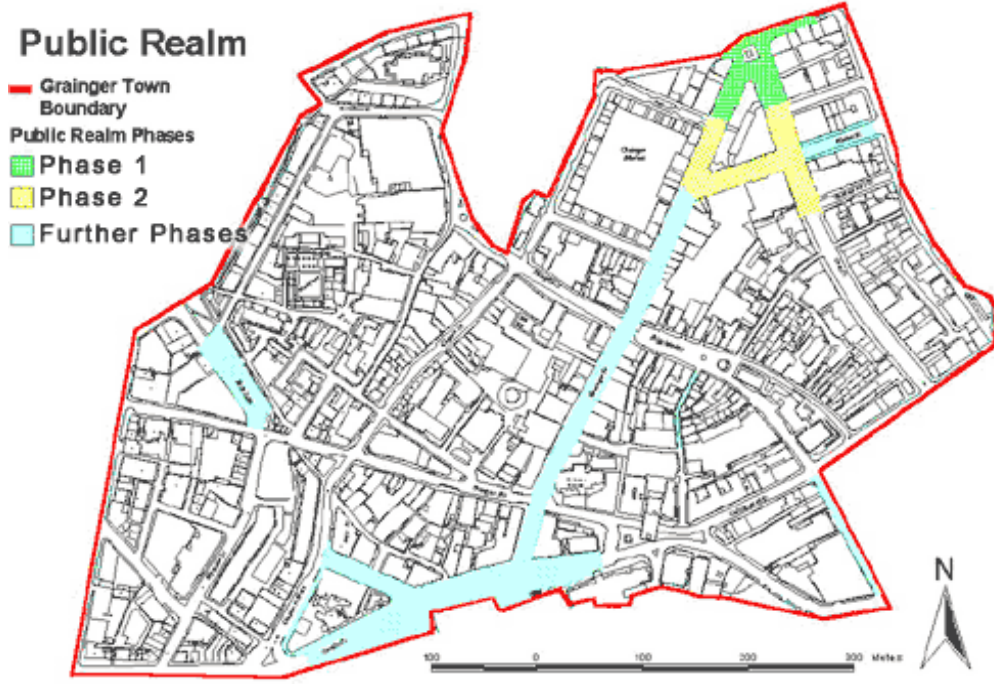
1.3.1.1.3.2. Newcastle upon Tyne (Grainger Town)'da Çevresel Ölçekte Koruma

Newcastle upon Tyne ilk olarak 1961 yılında koruma politikaları ile tanıştı. Kent 1963 yılında 'koruma alanı' olarak tanımlandı. 1975 'European Architectural Heritage Year'. Avrupa Mimari Mirası Yılı faaliyetlerine kadar kentte koruma adına kayda değer bir uygulama gerçekleşmedi. 1975 yılında, kentin önemli anıtsal yapılarının korunmasına yönelik rehber niteliğinde bir yayın hazırlandı. 1980, 1987 ve 1992 yıllarında daha ayrıntılı raporlar hazırlanarak kentin koruma faaliyetlerinde daha ciddi aşamalar kaydedildi. Fakat 1997 yılında uygulanmaya başlanan 'Grainger Town Projesi' kentin tarihi merkezi olan Grainger bölgesini kapsayan oldukça detaylı hazırlanan ve başarı sağlanan en önemli koruma faaliyetidir. Proje 2003 yılında tamamlandığında tüm hedeflerine ulaşmış hatta hedeflerini aşmıştır (Şekil 22, 23), (Lovie, 2001; Oldershaw, 2007).

Şekil 22. Grey Caddesi ve Grainger Caddesi üzerindeki mağazalar, (Oldershaw, 2007).

Çok ortaklı projede katılımcılar arasında devlet, yerel yönetim ve özel kuruluşlar yer almaktadır. Ayrıca, projenin halka tanıtılması ve katılımlarının sağlanması için proje sürecinde sürekli toplantılar düzenlenmiştir. Kentte yer alan yaya ve taşıt ağı çok geniş olmasına rağmen, yaşamı daha kolaylaştırmak ve geleceğe yatırım yapmak için metro sistemi gerçekleştirilmiştir, (Lovie, 2001).

Şekil 23. Grainger Town Projesi, (Oldershaw, 2007).

Aşamalı uygulanan projede, %40'ı tescilli olan kentin yapı stoku tespit edilmiş, yapıların 'kurtarılması ve kullanılması' ilkeleri ile çalışmalar sürdürülmüştür. Kurtarılan yapıların yeniden kullanılarak hayata katılması sürecinde, yapılara yüklenecek en uygun yeni işlevin tespit edilmesi çalışmalarında oldukça titiz davranılmıştır.

Yapıların yeniden işlevlendirilmesinde kentin ihtiyaçları ve yapının uygunluğu uzun süreli bir planlamayla belirlenerek, kentin değişen gereksinimleri ile yapılara yüklenen işlevin değiştirilebileceği bir yapım teknolojisi ile yapılar yıpranmadan yeni işlevleri ile donatılmıştır, (Lovie, 2001).

Newcastle upon Tyne kentinde koruma alanındaki yasal düzenlemelerin yapıldığı uygulama projelerinin hayata geçirilmesi gecikmiş olmasına rağmen, sonuçta ortaya çıkan tarihi çevre koruma örneği oldukça başarılı bir örnektir (Şekil 24).

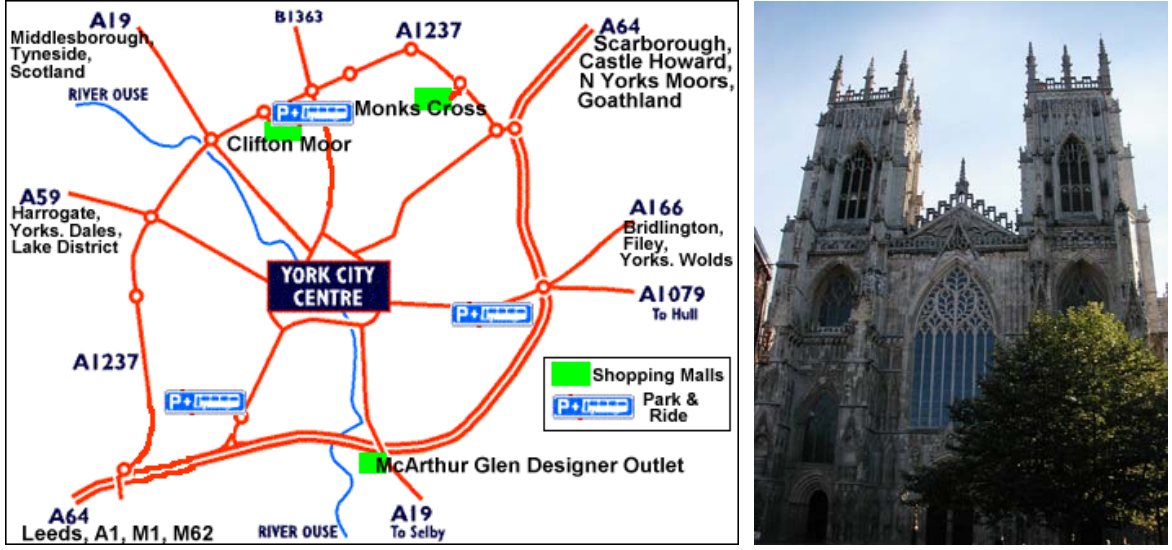

Şekil 24. Kraliyet Tiyatrosu, Grainger Caddesi, Anglican Katedrali, (Oldershaw, 2007).

1.3.1.1.3.3. York'da Çevresel Ölçekte Koruma

İngiltere'nin kuzeyinde yer alan ve bugün Ortaçağ kent merkezi imgesinin önemli bir örneği olarak kabul edilen kentte, koruma faaliyetleri 1960'larda başlamıştır. Halk desteği ve bağışlarla kentin kendi kendini koruduğu ifade edilen süreçte, koruma konusunda bilinçli olan halkın daha da bilinçlendirilmesi için sürekli medya faaliyetlerinden yararlanılmış ve halk toplantıları düzenlenmiştir. Kentin halkı koruma konusunda o kadar bilinçlidir ki, 1967 yılında kentin tarihi merkezi olan kent duvarları içinde yapılması planlanan çevre yolu projesini uygulamamış, projenin kentin tarihi dokusuna vereceği zararı engellemiştir, (Orbaşlı, 2000).

'The Town Scheme' olarak adlandırılan, kenti yenileme ve canlandırma projesi 1966 yılında uygulanmaya başlamıştır. Projenin yürütülmesinde halk bağışları ve özel sektör desteği oldukça fazladır. İngiltere'nin kentsel koruma yasası olan 'Civic Amenities Act, 1967' tarihi kentlerin korunmasında yetkiyi yerel yönetime vermektedir. Fakat 'York Conservation Trust' gibi çok sayıda sivil örgüt, korumada yerel yönetimin yanında yer almış, merkezi yönetim ise yalnızca uygulamaları denetlemiştir. 2084 tescilli binanın bulunduğu kentte, 1970 yılından bu yana 1500'ün üzerinde bina restore edilmiş, özellikle kent duvarları içi oldukça iyi korunan bir bölge olmuştur (Şekil 25), (Orbaşlı, 2000).

Şekil 25. York kenti ulaşım ağı ve York Minster Katedrali (12-15.yy.), (URL 10, 2007).

Kenttin iş kaynakları arasında önemli yeri olan kömür, tekstil ve demiryolu endüstrilerinin çökmesi ile hizmet alanları ve turizm yeni iş alanlarını olmuştur. 1984 yılı tespitlerine göre kent %85'i turizm alanında faaliyet göstermektedir, (Orbaşlı, 2000).

Kentin en önemli anıtsal yapıları arasında yer alan York Minster Avrupa'nın en büyük Gotik Katedralidir. Yapı her gün binlerce insan tarafından ziyaret edilmektedir. Kentte, turizmi artırmak üzere Londra ve Edinburg ile hızlı tren hatlarının sağlanmasının yanı sıra, turist yoğunluğunun kente vereceği zararı engellemek için de taşıtların kent merkezinde bulunmaları en aza indirilmiştir. Park alanları kent çevresinde düzenlenmiş, kent içinde araçla iki saatten fazla kalmak yasaklamıştır. Bu kadar canlı bir kentte, kent merkezinde çok az sayıda yerleşim bulunması ve merkezde yer alan dükkanların akşam saat altıda kapanması, bu saatten sonra kente uzun bir sessizlik getirmektedir. Sosyal yaşamı yavaşlatan bu uygulama hala devam etmektedir (Şekil 25, 26) (Orbaşlı, 2000).

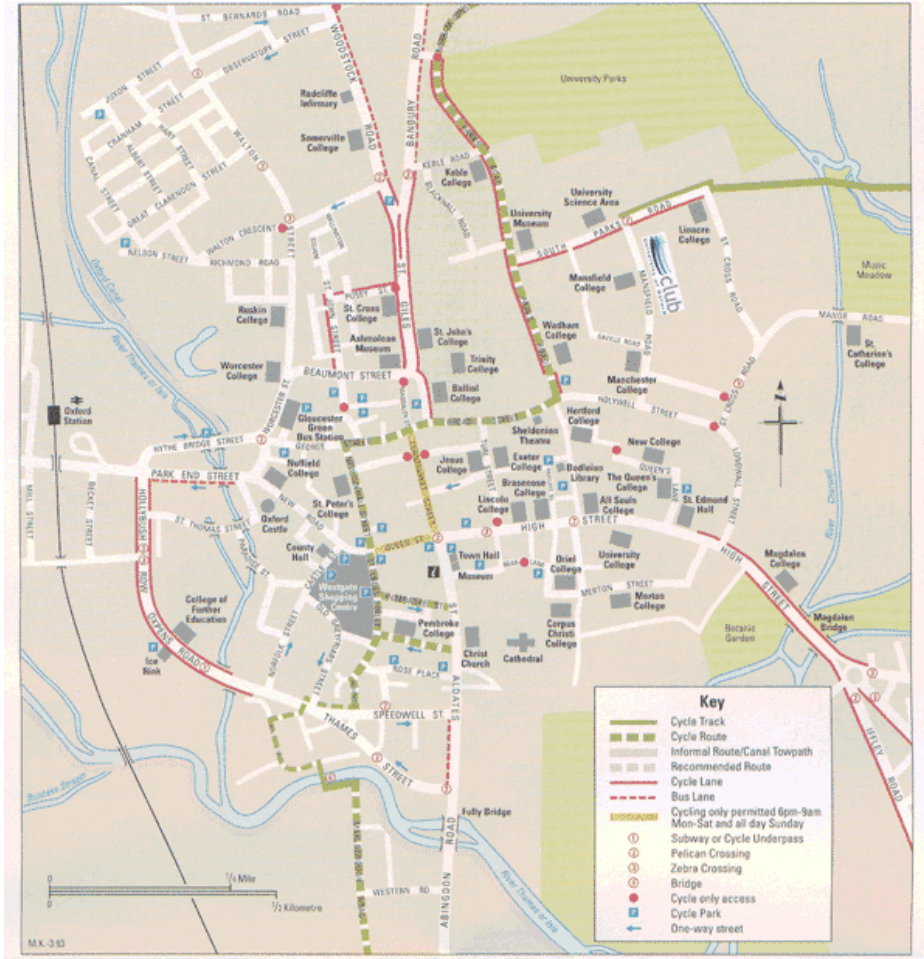
Şekil 26. Guildhall(1256), Whiby ve Ouse Nehri, (URL 10, 2007).

1.3.1.1.3.4. Oxford'da Çevresel Ölçekte Koruma

Oxford kenti, İngiltere için bir Londra kadar önemli olan, eğitim ve kültür kenti olma özelliklerinin yanı sıra 12.yy. ve 15.yy.'lar arasında bu günkü yapıları çevresinin oluştuğu bir müze kent görünümündedir (Şekil 27, 28). Kentin tarihi gelişimde yaşanan birçok yıkıcı olaya rağmen(savaş, yağma, deprem vs), sürekli bakım ve onarım sayesinde kentin fiziksel yapısının günümüze kadar korunduğu kent, İngiltere'nin koruma alanında gerçekleştirdiği yasal düzenlemelerin (1913, 1947 ve 1967 yasaları özellikle) uygulama alanı olmuştur.

İngiltere'nin tüm tarihi kentlerinde olduğu gibi Oxford'da da çok sayıda yerel sivil örgüt koruma alanında faaliyetlerini sürdürmektedir, (URL 11, 2007).

Oxford Preservation Trust, University of Oxford, Oxfordshire County Council ve Oxford City Council ketteki yerel sivil oluşumların bazılarıdır. Ayrıca 'English Heritage' gibi ulusal sivil oluşumlar da tüm İngiltere'de olduğu gibi Oxford'da da koruma alanındaki faaliyetlerini sürdürmektedir.

Şekil 27. Oxford şehir merkezi ulaşım ağı, (URL 12, 2007).

Kentteki koruma faaliyetleri, ihtiyaca göre yürütülmektedir. Eskimenin olduğu yapı, cadde ya da bölgedeki koruma faaliyetleri, sözü edilen sivil oluşumlar tarafında projelendirilmekte ve projeler uygulanmaktadır. Bu süreçte, yerel yönetim maddi destek sağlamakta ve uygulamayı denetlemektedir. Merkezi yönetim ise tüm bu faaliyetleri en üst kurum olarak denetlemektedir.

Şekil 28. Oxford kent merkezi, Oxford Üniversitesi ve çevresi, (URL 12, 2007).

Oxford kent merkezinde yayalaştırmaya gidilmiştir, taşıtlar her noktaya kadar girmemektedirler (Şekil 23). Toplu taşıma şehri çevreleyen hat üzerinde gerçekleştirilmekte, kentler arası ulaşım ise kent çevresinde varış noktalarının yer aldığı hızlı tren ağı ile sağlanmaktadır. Kent içinde yaya ve bisiklet yolları önemlidir.

1.3.1.1.4. Türkiye’de Korumanın Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de koruma kavramının gelişimi incelenirken süreç, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere iki zaman diliminde ele alınmıştır, (Zeren, 1981). İki zaman diliminde incelenen Türkiye’deki koruma süreci, her dönemdeki yasal düzenlemeler, uygulamalar, özel ve tüzel kurumlar ve tüm bu çalışmalarda öne çıkan isimlerle özet olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Kronolojik sıraya göre anlatılan bu süreç aşağıdaki gibidir.

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi:

Koruma faaliyetlerinin gelişimi açısından Osmanlı İmparatorluğu dönemi değerlendirildiğinde; süreç, Osmanlı Klasik Dönemi ve Tanzimat'la başlayan batılılaşma hareketlerinin izlendiği Osmanlı son dönemi olarak iki bölümde irdelenebilir.

İmparatorluğun klasik çağlarındaki koruma anlayışı “sürekli bakım” anlayışı ile özdeşleştirilmiştir. Yapıların bakımı için sürekli çalışan ekipler bulunmakta, yapılarda oluşacak bozulmalar ve yıpranmalar esaslı onarıma gerek kalmadan ivedilikle onarılmaktadır. Dolayısıyla yapının yaşam süreci uzatılmakta ve büyük sorunların ortaya çıkması önlenmektedir. Aynı zamanda, sürekli bakımla yapılar oldukça iyi korunduğu için, uzun süre bakımsızlıktan kaynaklanan büyük onarım maliyetlerinden kar edilmektedir. Böylesine mantıklı ve ekonomik bir koruma anlayışı, bilimsel bir alt yapıya dayanmamasına karşın günümüz çağdaş koruma anlayışını özetlemektedir, (Madran, 2002).

Anadolu Selçuklu Devleti ve çok daha öncesinde de var olan “vakıflar düzeni”, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de devam etmiştir. Devletin yapısında çok önemli bir yeri olan vakıflar, koruma faaliyetlerinde etkin kurumlardır. Kaleler ve saraylar dışındaki Osmanlı illerindeki tüm yapılar, vakıf yapılarıdır. Dolayısı ile bünyesindeki yapıların bakım ve onarım işlerinden vakfi sorumludur, (Öztürk, 1995; Madran, 2002). Ayrıca, Osmanlı Devletinde saray ve imparatorluk teşkilatının tamamlandığı dönemde, yani Fatih Sultan Mehmet döneminde kurulduğu tahmin edilen Hassa Mimarlar Ocağının, onarım ve tamir işlerinde başarılı çalışmaları bilinmektedir ve bu önemli kurum faaliyetlerini 19.yy’a kadar sürdürmüştür, (Afyoncu, 2001; Madran, 2002).

18.yy.’ın ortası ile başlayıp 19.yy. boyunca devam eden süreç, Osmanlı İmparatorluğunun klasik çağının bitip, batılılaşma hareketleri ile tüm imparatorluk bünyesinde yeniden yapılanmaya başlanılan süreçtir. Bu dönemde yeni kurumlar/kurallar düzeni getirilmiştir. Batı etkisinde oluşturulan yeni kurumlar ve kurallar koruma anlayışına da yansımıştır. Tanzimat fermanı (3 Kasım 1839) ile birlikte kurumsallaşma ve kural oluşturma/kanunlaştırma hareketleri hızla başlar, (Mardan, 2002; Ortaylı, 1985). 28 Şubat 1856 Islahat Fermanı hukuki açıdan Tanzimat Fermanının tamamlayıcısıdır, (Tahiroğlu, 1985).

Çok düzenli işleyen vakıf sistemi 1700’lü yıllardan itibaren bozulmaya başlamıştır, (Madran, 2002). Öncesinde, devletin denetlediği ama tek başına özel bir kurum olan vakıflar merkezi bir yönetim altında toplanmıştır. Evkaf-ı Hümayun Nezareti (15 Ekim 1826) kurularak vakıfların hepsi bu kuruma bağlanmıştır, (Öztürk, 1995; Madran, 2002). Eski eserlerin korunmasına yönelik ilk bilinçli çalışmalar 19. yy.’ın ikinci yarısından sonra

başlar. Tophane-i Amire Müşiri Fethi Ahmet Paşanın eline geçen eski eserleri, o güne kadar silah deposu olarak kullanılan St. İrene Kilisesinde toplamasıyla gerçekleşen ilk müzecilik (1846) örneği, daha sonraki bilinçli gelişmelere öncülük etmiştir. 20 Aralık 1873'te, St. İrene'de toplanan eserlerin artık bu alana sığmayışıyla bir müze daha açılarak eserler Çinili Köşk'e nakledilmiştir (İlk Müzenin Geliştirilmesi). 13 Şubat 1869 Tarihli Birinci Asar-ı Atika Nizamnamesi koruma faaliyetlerindeki ilk yasal düzenlemedir. 7 Nisan 1874 Tarihli İkinci, 9 Şubat 1884 Tarihli Üçüncü, 23 Nisan 1906 Tarihli Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnameleri ile yasal düzenlemeler gelişmeye devam etmektedir. Kutsal ve anıtsal yapıların yıkımına karşı ilk önlem 9 Ağustos 1858 tarihli Ceza Kanunudur. Aynı yıllarda arkeoloji uzmanı yetiştirecek bir okul açılması girişiminde bulunulmuş fakat başarısız olmuştur. Bunun üzerine, sorunları çözmek üzere 1877 yılında ilk Eski Eserler Kadrosunu oluşturan bir komisyon kurulmuştur. Osman Hamdi Bey önderliğinde yapılan kazılar sonucu bulunan eserlerin yurt dışına çıkarılmasını önlemek üzere, 13 Mayıs 1889 tarihli Müze-i Hümayun Nizamnamesi hazırlanıp uygulanmaya çalışılmış ve bu eserler Müze-i Hümayun adıyla yapılan yeni binada toplanmıştır. 28 Temmuz 1912 Tarihli Muhafaza-i Abidat Nizamnamesinin ardından 1913 Tarihinde Evkaf-ı İslamiye Müzesinin kurulmuştur. 1917 Tarihinde Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni Dairesi kurulmuştur, (Alsaç, 1992; Kanadoğlu, 1998; Zeren, 1981; Binan, 2001; Madran 2002; Kiper, 2006).

Bu dönemde koruma adına yapılan gelişmelere bakıldığında; döneme damgasını vuran en önemli iki olgu 'kurumsallaşma' ve 'kural oluşturma/kanunlaştırma'dır. Kurum ve kurallardaki gelişmelere karşın 'eski eser' kavramında aynı gelişme görülememektedir. Bu dönemde eski eser denince akla, arkeolojik alan gelmektedir. Oluşturulan dört Asar-ı Atika Nizamnamelerinde de eski eser arkeolojik kazı bulguları anlamında kullanılmaktadır. Koruma eski eserlerin müzelerde saklanmasından ileri geçememiştir, (Madran 2002).

Kurumsallaşmada temel bir gelişme gözlenmesine karşın bu durumun kişilere bağlı bir gelişme olduğu görülmektedir. Fethi Ahmet Paşa'nın 1840'lardaki çabaları, Osman Hamdi Bey'in çok önemli bir 30 yıla damgasını vurması, kardeşi Halil Edhem Bey'in sürekliliği sağlaması ve koruma olgusunu Cumhuriyete taşıması, Kemaleddin Bey'in kurumsal ve uygulamaya yönelik ürünler vermesi 'kişilere bağlı' gelişmenin göstergeleridir, (Madran, 2002).

Türkiye Cumhuriyeti Dönemi:

Bu dönem, eski eserlerin müzelerde toplanarak korunması anlayışı ile başlar, ard arda çok sayıda müze ve müzeleri denetleyen kurumlar oluşturulmuştur. Eski eserleri

koruyan müzelerin geliştirilmesi amacı ile Hars Müdüriyeti (1921) kurulmuştur. 12.05.1925 tarihli ve 66 Numaralı “Milli Saraylar Müdüriyeti Teşkilatına Dair Kararname” ile belirlenen saraylar köşkleri ve kasırların bakım ve onarımları Milli Saraylar Müdürlüğüne devredilmiştir. 1925-1928 tarihlerinde Ankara Etnografya Müzesi, 1927 yılında Türk ve İslam Eserleri Müzesi ile İstanbul Arkeoloji Müzesi kurulmuştur. Tekke zaviye ve türbelerden toplanan eşyalarla birçok yerel müzeler açılmıştır, (Madran, 2002; Zeren, 1981).

Evkaf-ı Hümayun Nezareti altında merkezi bir yönetimde toplanarak denetlenen Osmanlı Dönemi vakıfları, 1924 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Kurulması (Ali Saim Ülgen'in katkılarıyla, 1914-1963) ile günümüzdeki yapısı oluşturulmuştur, (Tamer, 1974). 05.05.1935 tarihli ve 2762 sayılı yasa ile de Vakıflar Genel Müdürlüğü “mimari veya tarihi değeri olup idaresi vakıfa ait olan eserleri imar ve muhafaza etmek “le yükümlü tutulmuştur. 13.09.1957 tarihli “Aslında Vakıf Olan Tarihsel ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Ait Kanun” ile de dağınık halde tüm ülke bünyesindeki vakıf eserleri kanunen Vakıflar Genel Müdürlüğüne devir edilmiştir.

1930 tarihli “Belediyeler yasası” ile belediyelerin halk müzeleri kurmakla görevlendirilmiştir. İşlevsiz kalan tarihsel yapıların çeşitli devlet kuruluşları arasında paylaştırılmıştır, (Tamer, 1974). Medeni Kanun ve Ceza Kanununa eski eserlerin korunmasıyla ilgili hükümler eklenmiştir. 1931 Tarihli Eski Yapıların Korunması Komisyonunun kurularak, bu kurumun 1933-1935 yılları arasındaki çalışmalarıyla 3500 eser saptanmış, belgelenmiş ve onarım raporlarını hazırlanmıştır, (Alsaç, 1992, Zeren, 1981). 12 Nisan 1931 yılında Türk Tarih Kurumu kurulmuştur.

Kentsel korumayla kapsamındaki ilk gelişme olarak değerlendirilebilecek H. Jansen'in yaptığı Ankara İmar Planıdır (1932). Aynı yıl ilk İstanbul Planlanması Fikir Yarışmasında (1932) koruma kaygıları görülmektedir, (Zeren, 1981). Eski eserlerin imar planları ile korunması gereğini benimseyen koruma anlayışı 1940'larda imar planlarına yansımıştır. Aynı kaygı 16.07.1956 tarihli 6758 sayılı imar yasasında da görülmektedir. İller Bankası Genel Müdürlüğü, 23.06.1945 tarihli ve 4759 sayılı yasaya göre Belediyeler adına hale hazır harita ve imar planlarını yapmak ve yaptırmakla görevlendirilmiş ve “sit” olarak tescil edilmiş birçok yerleşmenin imar planlarının yapımını yüklenmiştir, (Zeren, 1981; Mardan, 2002).

15.06.1946 tarihli ve 4926 sayılı kanunla Eski Eserler Ve Müzeler Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur. 2 Temmuz 1951 tarihinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek

Kurulu (GEEAYK) Ali Saim Ülgen (1914-1963)'in kişisel çabalarıyla kurulmuş ve u kurum birçok yapının restorasyonunu gerçekleştirmiştir, (Çeçener, 1982, Alsaç, 1992; Zeren, 1981; Berkol 1970; Tamer, 1974; Kiper, 2006).

1961 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde, Tescil Bürosu kurulmuş ve köylere kadar il il tüm eserlerin tescil tespit ve onarımlarının yapılmaya başlanmış, 1966 yılında büro genişletilmiştir. 1968 yılında büroda fotoğraf arşivi oluşturulmuştur, (Tamer, 1974).

1960'lardan sonra, devlet tarih ve kültür değeri olan eski eserlerin korunması ile ilgili kararlılığını daha da artırmıştır. 28.11.1960 tarihli "Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin İstimlaki" ile ilgili yasa çıkarılmış ve 1961 Anayasasında "koruma" yasadaki yer almıştır, (Zeren, 1981). 1964 Venedik Tüzüğü ile, uluslararası ortamda ilk kez "sit" kavramının tanımı yapılarak, kırsal veya kentsel siteleri de kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Koruma tek yapı ölçeğinden çevre ölçeğine genişletilmiştir. 1970'lerden sonra Türkiye'de koruma konusunda çağdaş yaklaşımların belirlenmesi ve yasal çerçevenin düzenlenmesi çabalarına girilmiştir. Venedik Tüzüğü ile belirlenen uluslararası bu düzenleme, 6 Mayıs 1973 Tarihli 1710 sayılı "Eski Eserler Yasası" ile Türkiye'de yasal boyuta kavuşmuş, taşınmaz eski eser "anıt", "külliye", "sit", olarak sınıflandırılmış, "sit türleri" de "tarihi, arkeolojik, doğal" olarak belirlenmiştir, (Alsaç, 1992; Zeren, 1981; Madran, 2005; Ashworth ve Tunbridge, 2000; Kiper, 2006). Korumada, halka finansal destek sağlayan, 17.07.1972 tarihli "Emlak Vergisi Yasası" ile korunacak eserlere vergi indirimi uygulanması ve 20.07.1972 tarihli 1605 sayılı "İmar Yasası Ek Madde 6" ile korunacak eserlere vergi indirimi uygulanması sağlanmıştır.

Devlet desteği ile kurulan sivil toplum örgütleri, korumada yerlerini almaya başlamıştır. 1972 yılında kurulan Çevre Koruma ve Yeşillendirme Derneği daha çok doğal değerlerin korunması ve çevre kirliliği konularında hizmet vermektedir. Bakanlar Kurulunun 02.02.1930 tarihli ve 9069 sayılı kararı ile kurulan ve kamu yararına çalışan dernek olarak tanınan Türkiye Turing Otomobil Kurumu (TTOK-kuruluşu 1923yılına dayanır) diğer çalışmalarının yanı sıra 1975'lerden sonra çevre koruma ve çevre düzenlemeye yönelik çalışmalar yapmaktadır, (Alsaç, 1992; Zeren, 1981).

1976 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığının katkıları ve bilim adamlarının iş birliğiyle kurulan Türkiye Anıt Çevre ve Turizm Değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ) çoğunlukla tek yapı ölçeğinde olmakla birlikte birçok koruma uygulamalarında öncü olmuştur, (Anonim, 2001; Mardan, 2002; Madran ve Özgönül, 2005). Daha sonraki yıllarda sivil toplum örgütlerini sayıları artmaktadır 1990'da Çevre ve Kültürel Değerleri

Koruma Vakfı (ÇEKÜL), 1998’de Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği, (KORDER), 22 Temmuz 2000’de ise Tarihi Kentler Birliği (TKB) kurularak koruma alanındaki faaliyetlerine başlamıştır, (Madran ve Özgönül, 2005).

1963-1967 birinci, 1968-1972 ikinci, 1973-1977 üçüncü ve 1979-1983 dördüncü beş yıllık kalkınma planlarında koruma kaygıları gözlenmekte ve GEEAYK bu dönemde önemli kararlar almaktadır, (Zeren, 1981). Koruma planlamasını imar planlama sürecinde oturtma çabaları, parasal ve teknik yardım sağlayan olanakların geliştirilmiştir, (Zeren, 1981; Kanadoğlu, 1998; Madran ve Özgönül, 1982). Aynı yıllarda koruma konusunda uluslararası girişimler, Avrupa Konseyi Ulusal Komitesinin Kurulması ve 1975 Mimari Miras Yılı çalışmaları devam etmektedir.

1973 yılında oluşturulan Cumhuriyet Döneminin koruma alanındaki temel yasası olan 1710 sayılı Eski Eserler Yasası değiştirilerek, 23 Temmuz 1983 tarihli ve 2683 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” oluşturulmuştur. 2863 sayılı yasa günümüze kadar iki değişiklik geçirmiştir. İlki, 17 Haziran 1987 tarihli ve 3386 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”dur. Diğeri 14 Temmuz 2004 tarihli 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”dur. (Kanadoğlu, 1998; Madran ve Özgönül, 1982; Madran, 2005; Madran ve Özgönül, 2005). Başta 5226 sayılı yasa olmak üzere 2003-2005 yılları arasında koruma alanını direk ve dolaylı etkileyen pek çok yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir. 3.7.2005 Tarihli ve 5393 Sayılı “Belediye Kanunu”, 14.07.2004 Tarihli ve 5225 Sayılı “Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu”, 24.06.2004 Tarihli ve 5194 Sayılı “İl Özel İdaresi Kanunu” bu düzenlemelerden bazılarıdır. Bu düzenlemeler birçok ilki içermektedir. Özellikle korumanın “yerelleşmesi” ve “finansmanı” na ilişkin çok önemli yenilikler getirildiğini belirtmek gerekmektedir, (Madran ve Özgönül, 2005; Güçhan ve Kurul, 2005; Kaplan ve Öztürk, 2005).

1.3.1.1.4.1. Çevresel Koruma Ölçeğinde Türkiye’den Örnek Uygulamalar

Türkiye’de, Bodrum, Şirince, Alaçatı, Göynük, Mudurnu, Taraklı, Gündül, Mardin, Diyarbakır, Urfa, Safranbolu, Beypazarı, Cumalıkızık... gibi koruma altında pek çok kent vardır.

Kent ölçeğinde yürütülen koruma faaliyetlerinin ilki olan Safranbolu, daha sonraki dönemlerde kentsel koruma uygulamalarının yürütüldüğü Cumalıkızık ve son dönemlerde

başlayan koruma çalışmalarının oldukça hızla ilerlediği Beypazarı örnekleri, Türkiye'deki koruma faaliyetlerini özetlemek için konu kapsamında irdelenmiştir.

1.3.1.1.4.2. Safranbolu'da Çevresel Ölçekte Koruma

Safranbolu bölgesinin tarihi M.Ö. 4000 yıllarına dayanmaktadır. 18., 19. ve 20. yüzyıllarda şekillenen bu günkü yapısını alıncaya kadar bölge birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır, (Kuban, 2001).

Kentin idari merkezi, 1955 tarihli imar planı gereğince eski kent dışında Karabük'e daha yakın, Bağlar bölgesi ile kent arasındaki alana çekilmiş, çağdaş konut alanları bu merkezin etrafında gelişmiştir. Bu plan kararı, eski kentin, günlük etkinlik merkezinden soyutlanmasına yol açmış, fakat böylece eski dokunun korunmasını sağlayan etkenlerden biri olmuştur (Şekil 29, Şekil 30), (Kuban, 2001).

Şekil 29. Safranbolu Bağlar Bölgesi

Şekil 30. Safranbolu geleneksel konutları, (Zorlu, 2006).

Koruma çalışmaları bakımından ülkemizde en eski geçmişe sahip olan Safranbolu için ilk adım “Avrupa Mimari Miras Yılı” olan 1975’te atılmıştır. Bu tema kapsamında kutlamaları düzenlemekle görevlendirilen İTÜ Mimarlık Fakültesi, Safranbolu Belediyesi’yle ortaklaşa “Safranbolu Mimarlık Değerleri ve Folkloru Haftası” adı verilen bir dizi etkinlik gerçekleştirmiştir. Üç yıl üst üste tekrarlanan bu etkinlikler sayesinde bilim, sanat, tarih, kültür ve mimarlık alanlarında uzman konuklarla halk arasında karşılıklı iletişim ve etkileşim ortamı yaratılarak koruma konusunda halkın bir ölçüde bilinçlenmesi sağlanmıştır. Safranbolu’nun ilk olarak 08.10.1976 yılında Kültür Bakanlığı tarafından “kentsel sit” olarak koruma altına alınmasıyla birlikte kentin imar planı, yeni yapılaşmaları, bu alanların dışında bırakacak biçimde değiştirilmiştir. Türkiye’de “koruma amaçlı imar planı”, ilk kez Safranbolu için düşünülmüş ve yapımını Doğan Kuban yönetiminde İTÜ Mimarlık Fakültesi üstlenmiştir. Yine Safranbolu, 1994 yılında UNESCO tarafından istisnai ve evrensel kültürel varlıkları bakımından “Dünya Mimari Miras Listesi”ne alınmıştır. Bunlara ek olarak ilçede, 1992 yılında restorasyon ağırlıklı eğitim veren bir Meslek Yüksek Okulu; 2004 yılında da Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi açılmıştır, (Kuban, 2001; Ulukavak, 2004; Candaş Kahya ve Sağsöz, 2005).

İlçede koruma altına alınmış eser sayısı 1128 dir. Kentin ününü oluşturan Safranbolu evleri 18. ve 19. yy. Türk toplumunun geçmişin, kültürünü, ekonomisini, teknolojisini ve

yaşama biçimini yansıtan mükemmel mimarlık bilgisi ile yapılmışlardır. Safranbolu’da restorasyon uygulamalarına 1998 yılı itibariyle yoğunluk verilmiştir ve bu çalışmalar tek kanaldan yapılmamaktadır. Koruma çalışmaları daha çok konut sahiplerinin kendi konutlarını; kaymakamlık ve belediye gibi kamu kurumlarının da kamu yapıları, dini yapılar, han, hamam, köprü gibi sosyal ve kültürel yapılar üzerinde koruma çalışmaları şeklinde sürdürülmektedir. Bu çalışmaların yapılabilmesi için finans sağlayan kurumlar; Vakıflar Genel Müdürlüğü, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kalkınma Bankası gibi kurumlardır. Kaymakamlık çevrede bulunan özelliği olan evleri kamulaştırma yoluna giderek restorasyonlarını yapmakta, Safranbolu Belediyesi ise hâlihazırda 30 koruma altına alınmış yapının dış cephe restorasyonunu sürdürmektedir, (Candaş Kahya, Elmalı, Midilli Sarı ve Sağsöz, 2005).

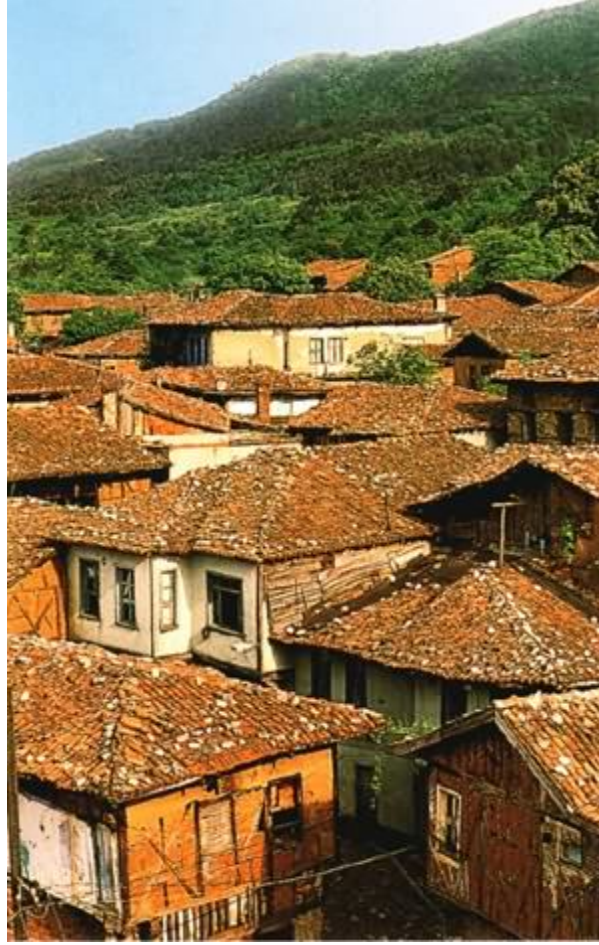
Koruma altına alınmış 1128 eserden tahmini olarak %30’nun (338 eser) restorasyonu tamamlanmış olup, bu çalışmaların geneli bakım, onarım, yenileme çalışmalarıdır. Restore edilen yapılar genellikle konaklama (46 eser), yeme içme yerleri ve ticari merkezler gibi turizme yönelik olarak kullanılmaktadır. Bu yapılar otel, pansiyon, restoran ve dükkânlar gibi turizm işletmeleri olup Safranbolu’ya gelen yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı olmaktadır. Özellikle kente gelen turistler eski bir Safranbolu Konağı’nda konaklamak ve Safranbolu Kültürünü yaşamak için bu yapılara ilgi göstermektedirler, (Candaş Kahya, Elmalı, Midilli Sarı ve Sağsöz, 2005).

1.3.1.1.4.3. Cumalıkızık’da Çevresel Ölçekte Koruma

Osmanlıların Bursa'da ilk yerleştikleri bölgelerden olan Cumalıkızık’ın ilk oluşumu 1300’lü yıllara dayanmaktadır. Osmanlı’nın ilk başkenti olan Bursa’nın ilk yerleşmelerinde olan Cumalıkızık, bütünüyle geleneksel ahşap karkas sistemle oluşturulan konutların yer aldığı ve günümüze kadar nerdeyse hiç bozulmadan ulaşan dokusuyla ender ve korunması gereken bir yerleşme örneğidir (Şekil 31), (Akıncıtürk, 2002).

Cumalıkızık’ın 1981 yılında bir grup aydın tarafından kentsel ve doğal sit alanı olarak tescillenmesi önerilmiş, 1990’da tescil işlemleri tamamlanmıştır. 1993’te de Cumalıkızık Koruma İmar Planı onaylanmıştır, (URL 13, 2007). 1998 yılında Valilik, Büyükşehir ve Yıldırım Belediyeleri, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, Uludağ Üniversitesi, ÇEKÜL Vakfı, UNESCO, Yerel Gündem 21, Cumalıkızık Muhtarlığı ve özel kişilerin yer aldığı çok katılımlı bir proje ile “Cumalıkızık Koruma Yaşatma

Projesi” oluşturulmuştur. Proje uygulanmaya başlanarak, bölgenin yeniden yaşatılması faaliyetlerine girişilmiştir. Bölgedeki koruma yaşatma faaliyetleri sırasında birçok sorunla karşılaşmıştır. En önemli sorun, ahşap yapım sisteminin eskimesi ile sürekli yangın tehlikesi içinde olan konutlara, yerleşme karakteristiğinin getirdiği dar sokaklar ile erişilme zorluğunun sıkça yaşanmasıdır. Bölge birçok yangın geçirmiş olmasına rağmen geleneksel doku günümüze kadar neredeyse hiç bozulmadan ulaşmıştır, (Akıncıtürk, 2002).

Şekil 31. Cumalıkızık kent dokusu, (URL 14, 2007).

180'i halen kullanılan, bir kısmı ise koruma ve restorasyon çalışmalarının devam ettiği toplam 270 ev ile Osmanlı dönemi konut dokusunu günümüze taşımaktadır, (URL 14). Fakat 3030 sayılı Büyükşehir Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle Yıldırım Belediyesi'ne bağlı mahalle haline dönüşen Cumalıkızık'ın artan arsa rantına direnişini inatla sürmektedir, (URL 13, 2007).

1.3.1.1.4.4. Beypazarı'nda Çevresel Ölçekte Koruma

Ankara'nın kuzeydoğusuna 100km mesafede bulunan Beypazarı; Hitit, Frig, Galat, Roma, Bizans, Selçuklu ve son olarak da Osmanlı'ların egemen olduğu tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan önemli yerleşim merkezlerinden biridir. Verimli tarım alanları, doğal su kaynaklarının zenginliği, sarp yamaçlı tepelerle çevrelenmiş korunaklı bir konumda olması, Beypazarı'nı önemli bir yerleşim yeri haline getirmiştir. İlçenin İpek Yolu üzerinde bulunması, ardından eşsiz bir tarihi zenginlik bırakmıştır. Mimari açıdan pek çok zenginliğe sahip olan Beypazarı, kültürel potansiyeli ile dikkat çekmektedir, (Candaş Kahya, Elmalı, Midilli Sarı ve Sağsöz, 2005).

Beypazarı kent dokusuna bakıldığında iki ayrı kentin, eski ve yeni Beypazarı'nın ana ulaşım arterinin her iki tarafında geliştiği görülmektedir. Yeni Beypazarı, yeni yapılaşmaları ile eski Beypazarı'ndan bağımsız gelişimine devam ederken; eski Beypazarı, kent dokusu korunarak yaşamın tüm canlılığının devam ettiği 21. yüzyılda varlığını sürdüren bir Osmanlı Kenti modelini sergilemektedir (Şekil 32, 33). Her yıl binlerce yerli ve yabancı turistin ziyaret ettiği Beypazarı, varlığını çok kısa zamanda tüm dünyaya ilan etmiştir. 2000'li yılların başlarına dayanan 'yenilenme-yeniden doğuş' sürecinin temelinde 'toplumsal katılım' ve yerel yönetimin 'yönetişim' anlayışı yer almaktadır. 'BEYPAZARI yeniden' adı verilen yeniden yapılanma projesi kapsamında; halk, yerel yönetim, ilişkili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör dayanışma içinde yer almış ve yerel yönetimin sürekli denetim teşviki ile proje hiç kesintiye uğratılmadan bugüne ulaşılmıştır. 500 Geleneksel Beypazarı Evi ve 20 sokağın restore edildiği kentte, yenilenme süreci devam etmektedir, (Candaş Kahya, Elmalı, Midilli Sarı ve Sağsöz, 2005).

Şekil 32. Beypazarı eski kent dokusundan genel görünüm

“BEYPAZARI yeniden” projesi toplumsal katılım ile katılımcı bir planlama ile gerçekleştirdiğinden, projeye inanan bölgenin halkı kendi evini terk etmemiş, tam tersine evinde yaşamaya devam ederek katkıda bulunmuştur. Bilindiği gibi terkedilmiş tarihi çevreler için en büyük tehlike yok olmadır, ancak yaşanan mekânlar hayatta kalabilmektedir, (Candaş Kahya, Elmalı, Midilli Sarı ve Sağsöz, 2005).

Beypazarı’nda yapılan çalışmalara halkın geniş katılımının sağlanması ve bilincin artırılması için toplantılar yapılmıştır. Bu toplantılarla gelinen aşamalar sayesinde Beypazarı halkında; evlerinin restore edilerek daha sağlıklı yaşama alanlarına sahip olacakları, evlerinin ekonomik olarak değer kazanacağı ve bu evlerde üretilecek yöresel ürünlerin pazarlanmasıyla ek gelir elde edecekleri, ev pansiyonculuğu ile geçimlerini sağlayabilecekleri, gelişecek turizmle birlikte evlerinin turistik işletme olarak değer kazanacağına dair inanç oluşmuştur. Bu bilgilendirmelerle pek çok konak sahibi koruma, yaşatma ve restorasyon çalışmalarına kendi imkanları ile katılmış ve destek vermiştir. Beypazarı’ndaki genç nüfus da tarihi kent dokusunun korunması ve yaşatılması projesinde gönüllü olarak çalışmıştır. Artık Beypazarı halkı, hiçbir zorlamaya gerek kalmadan kendi tarihi ve kültürünü korumaktadır (Şekil 33), (Candaş Kahya, Elmalı, Midilli Sarı ve Sağsöz, 2005).

Şekil 33. Beypazarı'nda restorasyonu yapılmış bölgelerden görüntüler

Yerel halk, özel sektör kamu ve üniversite işbirliği sağlanarak birçok kurum ve kuruluştan yardım ve destek sağlanmıştır. Projenin en büyük sorunu olan finans sorunu, başta alınan küçük yardımların doğru kullanılması ve proje devam ettikçe kendi kendini finanse eder hale gelmesi ile çözümlenmiştir, (Candaş Kahya, Elmalı, Midilli Sarı ve Sağsöz, 2005).

Beypazarı, yerel yönetimin doğru projeleri doğru biçimlerde ve kararlılıkla uygulaması sonucunda çok kısa zamanda gerçekleştirilen başarılı bir tarihi çevre koruma örneğidir. Özellikle halkın katılımı sağlanarak gerçekleştirilen tarihi çevre koruma ve olumlu sonuçları kentin kalkınmasında gözlenmektedir, (Candaş Kahya, Elmalı, Midilli Sarı ve Sağsöz, 2005).

Başka bir tarihi çevre koruma örneği olan Safranbolu, 30 yıllık koruma süreci ile günümüze ulaşmıştır. Safranbolu'da devam eden koruma faaliyetleri, Beypazarı'ndan biraz farklı gelişmiştir. Bu bölge daha çok devlet eli ile koruma faaliyetlerinin yürütüldüğü bir bölgedir. Safranbolu tarihi çevre olma özelliği ile kalkındırılmış bir bölgedir ancak, halk katılımı ve yerel yönetimin Beypazarı'nda olduğu kadar etkinliğini gözlenemediği için, bölgenin korunma süreci biraz daha yavaş gelişmiştir, (Candaş Kahya, Elmalı, Midilli Sarı ve Sağsöz, 2005).

1.3.1.2. İtalya, Fransa ve İngiltere ile Türkiye'deki Koruma Süreçlerinin Özetlenmesi

Tarihi çevre koruma düşüncesinin tarihsel gelişimi incelenirken edinilen bilgilerden, batının ve ülkemizin tarihi çevre koruma süreçlerinde önemli kırılma noktalarının varlığı görülmektedir. Bu önemli değişim süreçleri, dört aşama olarak özetlenebilmektedirler. Küçük farklarla, İngiltere, Fransa ve İtalya ile Türkiye'deki gelişim süreçlerinde, dört kırılma noktasının izlendiği dönemlerde aynı gelişimleri göstermişlerdir. Bu süreç aşağıdaki tabloda açıklanmıştır.

Koruma sürecinin her aşaması, bütünü görmek açısından farklı tecrübeler kazandırmıştır. Bugün gelinen noktada, uygulanan yasalar ve mevcut kurumların oluşumu açısından süreç değerlendirildiğinde, son iki yüzyıldaki gelişmeler önem kazanmaktadır.

Buradan, İtalya'daki sürece bakıldığında, koruma faaliyetlerinde öncü ve denetleyici bir merkezi yönetimin varlığı görülmektedir. Merkezi yönetimin yanı sıra, yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerinin de korumadaki etkinliği önemlidir. Korumada bilimsel yaklaşımların belirlendiği ve uygulamaya geçilen 19. ve 20 yy. boyunca, İtalya yürüttüğü koruma faaliyetleri ile daima örnek olmuştur.

Fransa'daki sürece bakıldığında, Fransa'da koruma alanında merkeziyetçi bir yapının varlığı görülmekte, devletin yol göstericiğinde gelişen bir koruma süreci gözlemlenmektedir. 19. yy. boyunca, korumada öncü kişilerin varlığı ile oluşan çok sayıda sivil örgütlerin yanı sıra yeni oluşmaya başlayan yasal düzenlemeler de dikkati çekmektedir. 20 yüzyıla gelindiğinde ise, daha ağırlıklı olarak devlet desteği ile oluşmuş özerk yapılaşmalar görülmektedir. Bu yüzyılda, devletin yasal düzenlemelerdeki ağırlığı belirlenmektedir. 20. yüzyılda gerçekleştirilen koruma faaliyetlerinin, halkın katılımı ile devletin titizlikle yaptığı yasaların, yine devletin oluşumunu desteklediği özerk kurumlar tarafından uygulanıp, denetlendiği görülmektedir.

Türkiye'deki sürece bakıldığında, Fransa'dakine benzer merkeziyetçi bir yapının varlığı görülmektedir. 19. ve 20. yy. boyunca gerçekleştirilen yasal düzenlemeler, neredeyse Fransa'dakine eş zamanlı olarak gelişmiştir. Sivil toplum örgütlerinin sayısı oldukça azdır. Mevcut sivil toplum örgütleri de devlet desteği ile varlığını sürdüren, faaliyet alanları sınırlı oluşumlardır. Bilinç düzeyi açısından bir değerlendirme yapacak olursak, Türkiye'de İngiltere'deki gibi yüksek bilinç düzeyinin varlığı gözlemlenmemektedir. Dolayısı ile, yasal düzenlemelerin oluşumunda Fransa ile yarışsa da, yeterli bilinç düzeyine sahip olmadığı için, koruma faaliyetlerinin sürdürülmesinde aynı başarı gözlenmemektedir.

Görüldüğü gibi; korumanın evriminin incelendiği İtalya, Fransa ve İngiltere'deki kişisel çabalar ve kuramsal oluşumun çok eskilere dayanmakta olduğu, dolayısıyla bu birikim üzerine oluşturulan yasal düzenlemeler ve resmi örgütlenmelerin de oldukça yerleşmiş kurumlar olarak çok başarılı koruma uygulamaları sergiledikleri izlenmektedir. Türkiye'deki gelişmelere bakıldığında ise; teorik çalışmalar ve kişisel çabaların bu ülkelere kıyasla azlığı dikkati çekmekle birlikte, yasal düzenlemeler ve gerektirdiği resmi örgütlenmelerin kısa bir gecikmeyle neredeyse bu ülkelere eş zamanlı geliştiği anlaşılmaktadır. Ama sonuca, günümüz uygulamaları bağlamında bakıldığında, eş zamanlı bu gelişimin gerektirdiği başarı yakalanmamaktadır. O zaman, hala bir yerlerde sorun olduğu düşünceleri akla gelmektedir, (Kuban, 1997).

Koruma alanında yaşanan sorunlar "Yasal, Ekonomik ve Sosyolojik Sorunlar" olarak özetlenebilir. Koruma alanındaki "Yasal Sorunlar", yasa yapmaktan çok, yasaların uygulanmasında oluşan aksaklıklardan meydana gelmektedir. Burada, yasaların uygulanmasındaki kararlılık ve denetleme mekanizmalarının güçlülüğü önemlidir. "Ekonomik Sorunlar" koruma alanındaki faaliyetlerin yürütülmesinde karşılaşılan kaynak sıkıntılarını içermektedir. "Sosyolojik sorunlar" ise koruma olgusunun toplum tarafından tam olarak anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Burada toplumun koruma alanındaki bilinç düzeyinin yüksekliği önemlidir.

Sözgelimi Anadolu'nun kırsal kesimlerinde yer alan arkeolojik ve kentsel sit kalıntıları arasındaki çok değerli sütun başlarının, mermerlerin bölge halkı tarafından konut yapımında kullanılması halkın bilinç düzeyini gösteren üzücü örneklerdir. Sadece kırsal kesinde yaşayan insanlar değil eğitimli(!) insanların da benzer davranışları sergilemeleri koruma bilinci konusundaki sorunun büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Tam bir koruma bilincinin oluşturulması, koruma tarihi boyunca yaşanan sorunların üstesinden gelinmesi için temel şarttır. Koruma bilinci, tarih ve kültür bilincinin yerleştirilmesi ile ancak sağlanabilir. Her eğitim düzeyindeki halk için sistemli ve sürekli olarak yürütülecek eğitim programları koruma bilincini geliştirilmesinde yarar sağlayacaktır. Görsel malzemelerin ağırlıkla kullanılacağı eğitim programları, eğitici seminerler ve belgeseller ile her türlü medya faaliyetinin alt ve en önemli amacı olarak hazırlanan yayınlar şeklinde oluşturulabilirler.

Koruma alanında varlığı belirlenen bu sorunlar tüm dünyada yaşanmaktadır. Ama koruma olgusunun yerleşmiş olduğu İtalya, Fransa ve İngiltere gibi toplumlarda bu sorunlar daha kolay çözülmekte iken, koruma olgusunun henüz tam olarak yerleştirilemediği Türkiye gibi ülkelerde sorunlar çok daha zor aşılmaktadır.

1.3.2. Kültür, Kültür Mirası Kavramları

Kültür; doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şey; zaman içerisinde gerçekleşen zorunlu değişimlere insanı ve toplumu adapte eden mekanizma olarak tanımlanmaktadır. Bir grubun ya da ulusun maddi ve manevi olgularının bütünü, yaşadığı sosyal süreçlerin bileşkesini anlatmaktadır (Ahunbay, 1999; Kuban, 2000).

Kültür varlığı en genel anlamı ile; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstü, yer altı ya da su altında bulunan bütün taşınır, taşınmaz varlıklar olarak ifade edilmektedir. Venedik Tüzüğü'nde; kültürel geleneklerle ilgili bütün maddi varlıklar şeklinde; 1983'te yayınlanan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun'da ise, değişik uygarlıkların sanat anlayışı, bilim ve teknik düzeyi, sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korunmalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtlar şeklinde tanımlanmaktadır (Ahunbay, 1999; Fitch, 1990; Madran ve Özgönül, 2005; Öztürk, 2002). Büyük abidelerin yanında, sivil mimari eserler olan evler ve mahalleler, kültürü belirlemek açısından yüksek bir değere sahiptir. İnsanların hayatın her anında bir sanat, kültür duyarlılığı ile yücelmeleri büyük mimari eserlerin varlığı ile olmaktan daha çok, insan hayatının her anını çevreleyen evler, mahalleler, sokaklar, iş ve çalışma yerlerinin mimari özelliklerinin idrak edilmesi ile sağlanabilmektedir (Cansever, 1992).

Korunacak özellikleri bulunan doğal ya da insan yapısı, ya da ikisinin ortak ürünü olan alanlar sit alanları olarak tanımlanmaktadır. Sit alanları özelliklerine göre; doğal, tarihi, arkeolojik, kentsel, kırsal ve karmaşık olarak sınıflandırılmaktadır (Ahunbay, 1999; Fitch, 1990). Teze konu alan çalışma alanı Santa Harabeleri; tarihi, arkeolojik ve doğal sit kapsamında ele alınmaktadır. Tarihi sit; önemli bir tarihi olayla ilgili olan ya da önemli tarihi olayların geçtiği yerler olarak tanımlanmaktadır. Arkeolojik sit, tarih öncesinden (prehistorya) endüstri devrimi sonrasına kadarki döneme ait kalıntıların bulunduğu alanları tanımlamaktadır. Doğal sit ise; yerleşme düzeni ve boyutları, dokuyu oluşturan yapıların türü, yapım tekniği ve malzemesiyle köy, bağ, yazlık niteliği taşıyan yerleri tanımlamaktadır (Ahunbay, 1999;Fitch, 1990). Son 30 yılda kırsal alanlarda 5 milyon kişiye hizmet edebilecek konut yenilenmesi gerekliliği göz önüne alındığında, doğal sitlerin yeniden kullanıma kazandırılmasının önemi daha da belirgin bir hal almaktadır (Cansever, 1992).

1.3.2.1. Sürdürülebilirlik, Tarihsel ve Kültürel Süreklilik

Sürdürülebilirlik; doğal kaynakların, tükenme noktasına gelmeden kullanımı ve kendisini yenileyebilecek ölçüde dengeli kullanımı; ya da bir toplumun, ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden ya da sistemin hayati bağı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesi yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Fakat en genel anlamı ile az kaynakla çok iş gerçekleştirebilmek şeklinde ifade edilmektedir, (İnceoğlu ve İnceoğlu, 2004; Kuntay, 2004). Bu anlamda yerel, bölgesel ve küresel çevre etkileri ön plana çıkartılarak yapılan mimari tasarımlar, verimlilikleri ve performansları göz önünde bulundurularak sürdürülebilir mimarlık kavramı bağlamında ele alınmaktadır.

Sürdürülebilir mimarlık; ihtiyaçların doğal döngülere zarar vermeden karşılanması, doğal enerjinin etkin kullanımı, kültürel ve tarihsel devamlılık gibi çeşitli tanımlamalar içerisinde ele alınmaktadır. Bu anlamda sürdürülebilir mimarlığın temel ilkelerini; kendi enerjisini sağlayan yapılar üretmek, mimari mirası koruyarak yeniden kullanımlarına ve dönüşüme olanak tanımak, mimari mirasın günümüze taşıdığı bilgi birikiminden faydalanarak sağlık ve konfor koşullarını sağlamak, hatta bu koşulları daha ileriye götürmek ve yeni bir çevreci düzen arayışına girmek olarak ele almak mümkündür, (Pollalis, 2008; Uyar, 2007). Kuban; mevcut çevrede süreklilik aranabilmesinin ön koşulunun, geçmişle bilinçli bir şekilde ilişki içerisinde kalınarak, kendi doğal ve tarih ortamında üretilmiş özgür mimari düşüncelerin ortaya çıkartılması olduğunu belirtmektedir, (Kuban, 2000).

Johnson süreklilik konusundaki tartışmaları iki grupta ele almaktadır. Birinci gruptakiler; evrensel ilkeler ve tarihi değerlere inanarak, mimarlığı döngüsel ve bütün bir olgu olarak görmektedirler. İkinci gruptakiler ise; bu ilkelerin yeni koşullara uydurulabilir, tarihi önceliklerin ise değiştirilebilir olduğu görüşündedirler. Birinci grup idealist ve reaksiyoner, ikinci grup ise pragmatik ve gelişmeye açık olarak nitelenmektedir. Bu nedenle mimarlıkta süreklilik; yerel özelliklere, bağlı olunan geleneğe, mimari kültüre ve kişiliğe bağlı olarak ifade edilmektedir. Bu ifade ile yöresel ve geleneksel kavramları gündeme getirilmektedir, (İnceoğlu ve İnceoğlu, 2004).

Yöresel, bir yöreye özgü olanı anlatmaktadır. Geleneksel ise; farklı yörelerin ortak özelliklerini taşıyan genel bir alanı kapsamaktadır. Yöresel mimari oluşum süreci bakımından geleneksel mimariden farklıdır. Yapılara özgü farklılıklar, üretimde görülen

anonimlik, kuşaktan kuşağa geçen ustalık birikimi, daha geniş bir sınıflandırma içerisinde “yöresel”i tanımlamaktadır, (İnceoğlu ve İnceoğlu, 2004; Sümerkan, 1990).

Popperci felsefe, gelenekten kopmanın mümkün olmadığını, ancak yavaş yavaş ve parça parça dönüştürebileceğimizi söylemektedir. John Ruskin, Françoise Choay ve Pugin ise; kültür ve geleneğin mimarının kilidi olduğunu ifade etmektedir. Sürdürülebilir mimarlık bu yönü ile ele alındığında, mimari mirasın korunması ve yeniden kullanımlarına olanak tanınması kültürel ve tarihsel bir gereklilik arz etmektedir, (İnceoğlu ve İnceoğlu, 2004).

1.3.2.2. Tarihi Çevre Kavramı ve Süreklilik

Tarihi çevre; Avrupa Kültürel İşbirliği Konseyi'nin “Avrupa Kültürel Mirasının Envanteri” çalışmasında; “Doğal ya da kişi tarafından oluşturulan, bütünlüğü ve artistik, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, edebi veya efsanevi özellikleri ile korunması ve değerlendirilmesi gereken bütünlerdir.” şeklinde tanımlanmaktadır, (Özyaba, 2001). Venedik Tüzüğü'nde ise, tarihi anıt kavramının tek bir eser ile sınırlı kalmadığı, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal yerleşmeleri de kapsadığı vurgulanmaktadır. Tarihi yapılar bireysel olarak değil, çevresi ile birlikte ele alınmalıdır, (Ahunbay, 1999; Fitch, 1990). Akçura'ya göre tarihi çevre; kendi başlarına anıt olmayan, fakat bir arada tarihi, geleneksel, görsel değerler taşıyan kasabaların, kentlerin kendilerine özgü karakterlerini yaratan tüm öğelerin bir arada değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır, (Fitch, 1990). Kuban ise tarihi çevreyi; tanımlayıcı ve tamamlayıcı olarak ifade etmekte, yapıların oluşturduğu tek tek ve birlikte yapı dizilerinin ve onların arasındaki boşlukların oluşturduğu fiziksel varlık olarak tanımlamaktadır, (Kuban, 2000).

Tarihi çevreler, bir toplumun tüm tarihini, gelişme sürecini, kentin tüm hikayesini fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutlarıyla gözler önüne sermektedir. Bu nedenlerle tarihi çevrelerin toplumsal kimliği yansıttığı düşünülmekte; tarihi çevreler içerisinde oluşan sözlü, yazılı ve özellikle mimari kültürü süreklilik içinde yaşatacak önlemlerin alınarak korunması ve gelecek kuşaklara devredilmesi gerekmektedir. Zaman içerisinde sürekli bir gelişim – değişim gösteren tarihi çevreler, bu değişimlerden olumlu / olumsuz etkilenmekte, zaman zaman öz benliklerinden uzaklaşarak farklı bir kimliğe bürünebilmektedirler. Fakat planlamanın temel amacı, istenilen gelişimin sürdürülebilir olmasını ve öz benliğin korunmasını sağlamaktır, (Kuntay, 2004).

1.3.3. Doğu Karadeniz Bölgesi Doğal Sitleri: Artvin, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun ve Ordu

1.3.3.1. Doğu Karadeniz Bölgesi Doğal Sit Alanları

Karadeniz Bölgesi üç bölüme ayrılır. Batı Karadeniz, Orta Karadeniz ve Doğu Karadeniz Bölümü. Doğu Karadeniz Bölümü sınırdan başlar ve Ordu'nun doğusunda Melet Çayı ağzına kadar devam eder. Doğu Karadeniz Bölgesi olarak adlandırılan bölüm altı ili kapsamaktadır. Bunlardan Artvin, Rize, Trabzon, Giresun ve Ordu Karadeniz kıyısında yer alırken, Gümüşhane bölgenin iç kesiminde yer alır.

1.3.3.1.1. Artvin İli Doğal Sit Alanları

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin doğu sınırını çizen Artvin, ili ikiye bölen Çoruh nehri, dik yamaçlı uzun vadileri, 3900 metreye kadar yükselen birbiri ardına sıralanmış yüksek dağları, doğal ormanları, yüksek dağların doruklarında Krater gölleri, yeşil yaylaları ile fauna ve flora zenginliğine sahip bir ildir. Bunun yanı sıra tarihi kilise, kale ve kemer köprüleri, geleneksel mimarisi ile de kültürel değerleri içinde barındıran Artvin iline ait sit alanları envanteri aşağıdaki tabloda sunulmuştur, (Tablo 1), (URL 15, 2008).

Tablo 1. Artvin ili tescilli doğal sit alanları envanteri

İlçesi	Adı	Adresi	Grubu	Türü	Drc	Kurul	Tarih	K.No
Ardanuç	Cehennem Vadisi ve Kanyonu 1.Derece Doğal Sit Alanı	İlçenin kuzey batı tarafında Ada Kale mah.	Doğal Sit Alanı	Vadi	1	Trabzon KK	26/07/2002	4493
Ardanuç	3.Derece Doğal Sit Alanı	İlçenin kuzey batı tarafında Ada Kale mah.	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	3	Trabzon KK	26/07/2002	4493

1.3.3.1.2. Rize İli Doğal Sit Alanları

Doğu Karadeniz'in bol yağış alan ve bu nedenle yeşili bol olan Rize; dik yamaçlı vadileri, doruklara ulaşılabilir dağları, buzul gölleri, zümrüt yeşili yaylaları ve coşkun akan dereleri ile çok özel bir beldedir. Doğal güzellikleri ile ziyaretçilerine bir çok aktivite alternatifi sunan Rize iline ait doğal sit alanları envanteri aşağıdaki tabloda sunulmuştur, (Tablo 2), (URL 15, 2008).

Tablo 2. Rize ili tescilli doğal sit alanları

İlçesi	Adı	Adresi	Grubu	Türü	Drc	Kurul	Tarih	K.No
Çamlıhemşin	I. Derece Doğal Sit Alanı	Kaplıca Köyü, Ayder Mevkii	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1	Trabzon KK Trabzon KK	27/06/1992 31/10/1991	1404 1185
Çamlıhemşin	I., II ve III. Derece Doğal Sit Alanı	Kaplıca Köyü, Ayder Mevkii	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1+2 +3	Trabzon KK	27/06/1992	1404
Çamlıhemşin	II. Derece Doğal Sit Alanı	Fırtına ve Hala Derelerinin Bulunduğu Alan	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	2	Trabzon KK	19/05/1998	3148
Çamlıhemşin	III. Derece Doğal Sit Alanı	Fırtına ve Hala Derelerinin Bulunduğu Alan	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	3	Trabzon KK	19/05/1998	3148
Çamlıhemşin	I. Derece Doğal Sit Alanı	Fırtına ve Hala Derelerinin Bulunduğu Alan	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1	Trabzon KK	19/05/1998	3148
Çamlıhemşin	Yerleşim alanı 3.derece Doğal sit alanı	Çat Köyü Şeytanlı Mev. 1.derece Doğal sit alanı içinde kalan	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	3	Trabzon KBK	01/08/2005	356
Merkez	Kutsal Su ile Orman Olan Çevre (Doğal Sit Alanı)	Kırklartepe Köyü, Ayama Tepesi Üzerinde	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit		GEEAYK	12/12/1982	4016

1.3.3.1.3. Trabzon İli Doğal Sit Alanları

Trabzon'un önemli bir tarih kenti olduğu ve buna paralel olarak çok sayıda kültür varlığını bünyesinde barındırdığı kuşkusuzdur. Bu özelliği Trabzon'u bölge illeri arasında ayrıcalıklı kılmaktadır. İl dahilinde kentsel, doğal, arkeolojik sit alanı olmak üzere toplam 25 sit alanı bulunmaktadır. Kent dahilinde toplam 983 tescilli taşınmaz kültür varlığı mevcuttur (URL 16, 2008). Aşağıdaki tabloda Trabzon iline ait doğal sit envanteri sunulmuştur, (Tablo 3), (URL 15, 2008).

Tablo 3. Trabzon ili tescilli doğal sit alanları envanteri

İlçesi	Adı	Adresi	Grubu	Türü	Drc	Kurul	Tarih	K.No
Akçaabat	1.ve 2. derece Doğal Sit Alanı	Işıklar Köyü Kayabaşı Yaylası, Amele Çayırı Mev.	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1+2	Trabzon KK	20/05/1998	3149
Akçaabat	Koru (Marzalli) Yaylası (1.ve 3.Derece Doğal Sit Alanı)	ilçe hudutları dahilinde	Doğal Sit Alanı	Yayla	1+3	Trabzon KK	27/07/2002	4513
Akçaabat	Sera Gölü III. Derece Arkeolojik Sit Alanı	Yıldızlı Belediyesi	Doğal Sit Alanı	Göl	3	Trabzon KBK	27/05/2005	266
Araklı	1.Derece Doğal Sit Alanı	Konakönü Mah.	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1	Trabzon KK	18/07/1996	2526
Beşikdüzü	I. ve III. Derece Doğal Sit Alanı	Adacık ve Çeşmeönü Mah.	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1+3	Trabzon KK	29/11/2002	4614
Çaykara	1. ve 3. Derece doğal sit alanı	Uzungöl beldesi ve çevre köyleri	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1+3	Trabzon KK	04/12/1998	3332
Çaykara	III.Derece Doğal Sit Alanı *	Uzungöl Beldesi Arpaözü Köyü	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	3	Trabzon KBK Trabzon KK Trabzon KK	27/05/2005 25/06/2002 04/12/1998	264 4455 3332
Maçka	Kuştul Manastırı Çevresi 1.,2.,3. Derece Doğal Sit Alanı	Şimşirli Köyü	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1+2+3	Trabzon KK	04/12/1998	3327
Merkez	100.yıl Parkı 2.Derece Doğal Sit Alanı	Doğu ve Güneyi karayolu Kuzeyi deniz Batısı Değirmendere deltası ile sınırlı alan	Doğal Sit Alanı	Park	2	Trabzon KK Trabzon KK	29/10/1999 21/10/1998	3374 3303
Merkez	1.Derece Doğal Sit Alanı	Çamoba Köyü	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1	Trabzon KK	17/08/1991	1141
Merkez	Doğal Sit Alanı	Erdoğdu Mah.	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit		TKTVKYYK	22/10/1987	3697
Vakfikebir	1.2.ve 3.Doğal Sit Alanı	Trabzon-Giresun kıyı şeridi	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1+2+3	Trabzon KK Trabzon KK	11/10/2000 29/01/1999	3893 3376

1.3.3.1.4. Gümüşhane İli Doğal Sit Alanları

Denize 100 km. uzaklıkta olan Gümüşhane; klima özelliğine sahip havası, sahip olduğu eşsiz doğal güzellikleri, yer altı resim sergisini andıran zengin oluşumlu mağaraları, 450'ye yakın yaylası, çok sayıda antik kenti, doğal park alanları, zengin flora ve faunası önemli bir doğa turizmi potansiyeline sahiptir. Doğu Karadeniz Bölgesinin iç kesiminde yer alan Gümüşhane iline ait doğal sit alanları envanteri aşağıdaki tabloda sunulmuştur (URL 15, 2008). Bu tabloda görüldüğü gibi araştırmada yer alan Santa Harabeleri 1.derece arkeolojik ve 3.derece doğal sit kapsamında olup, türü ise harabe olarak belirtilmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Gümüşhane ili tescilli doğal sit alanları envanteri

İlçesi	Adı	Adresi	Grubu	Türü	Drc	Kurul	Tarih	K.No
Kürtün	I. Derece Doğal Sit Alanı	Uluköy, Çifte Köprü Mevkii	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1	Trabzon KK	25/12/1996	2681
Merkez	Santa Harabeleri (1.derecede Arkeolojik ve 3.derece Doğal Sit Alanı)	Dumanlı Köyü	Doğal Ve Arkeolojik Sit Alanı	harabe	1+3	Trabzon KK	29/01/1999	3379
Merkez	Kentsel ve 3. Derece Doğal Sit Alanı	Süleymaniye Mahallesi (Eski Gümüşhane)	Doğal Sit Alanı Kentsel Sit		3	Trabzon KBK	26/05/2005	242
Şiran	Tomara Şelalesi (1. Derece Doğal Sit Alanı)	Seydi Baba Köyü	Doğal Sit Alanı	Şelale	1	Erzurum KK	12/09/1991	355

1.3.3.1.5. Giresun İli Doğal Sit Alanları

Doğu Karadeniz'in sahil kesiminde yer alan Giresun bir yarımada üzerine kurulmuştur. Doğal ve tarihi değerler açısından oldukça zengin olan Giresun'un bakir ormanları, yaylaları ve akarsuları ilgi çekicidir. Özellikle yeşili ve yaylalarıyla ünlü Giresun iline ait doğal sit alanları envanteri aşağıdaki tabloda sunulmuştur, (Tablo 5), (URL 15, 2008).

Tablo 5. Giresun ili tescilli doğal sit alanları envanteri

İlçesi	Adı	Adresi	Grubu	Türü	Drc	Kurul	Tarih	K.No
Espiye	I. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı	Kalenin Bulunduğu Tepe ve Etekleri	Arkeolojik Sit Doğal Sit Alanı		1	Trabzon KK Trabzon KK	25/06/1992 30/11/1990	1392 908
Merkez	Aritias Adası (2. Derece Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı)	Gemiler Çekeği Mah.	Doğal Sit Alanı Arkeolojik Sit	Ada	2	Trabzon KK	17/05/1991	1029
Merkez	I.Derece Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı		Doğal Sit Alanı Arkeolojik Sit		1	TKTVKY K GEEAYK GEEAYK	14/02/1986 10/04/1981 14/07/1979	1917 2793 1739
Tirebolu	Kilise Burnu III. Derece Doğal Sit Alanı		Doğal Sit Alanı	Burun	3	Trabzon KK	13/10/2000	3931
Yağhdere	Gölyanı Yaylası		Doğal Sit Alanı	Yayla	3	Trabzon KBK	30/06/2005	329

1.3.3.1.6. Ordu İli Doğal Sit Alanları

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin batı sınırını belirleyen Ordu, bölgenin en temiz kumu ve en uzun kıyı şeridinde sahiptir. Tüm diğer bölge illeri gibi eşsiz doğal güzellikler içeren Ordu iline ait doğal sit alanları envanteri aşağıdaki tabloda sunulmuştur, (Tablo 6), (URL 15, 2008).

Tablo 6. Ordu ili tescilli doğal sit alanları envanteri

İlçesi	Adı	Adresi	Grubu	Türü	Drc	Kurul	Tarih	K.No
Merkez	Kurul Kayası Yerleşim Alanı I.Derece Doğal Sit Alanı	Boyadı Köyü	Doğal Sit Alanı	Doğal Sit	1	Trabzon KK	01/06/2000	3841

Ayrıca Perşembe ilçesinde yer alan Yason Burnu 1.derece Arkeolojik, 2.derece Doğal Sit alanı olarak tescil edilmiştir. Perşembe İlçesinin 15 km. batısında, Çaytepe köyü sınırları içindedir ve üzerinde 1868 yılında yörede yaşayan Rumlar tarafından yaptırılmış Yason Kilisesi vardır. Doğal güzelliği görülmeye değerdir. Samsun – Ordu karayolu üzerinde deniz kenarında olması, 1869 yılında yapılan kilisenin onarılarak ziyarete açılması ve aslına uygun çevre düzenlemesi ile turizm cazibe merkezi haline getirilmiştir. Karadeniz sahili boyunca üzerinde kilise bulunan tek yarım ada burasıdır. Güneşin doğuşu ve batışı yaz aylarında, çıplak gözle izlenebilir. Yarımada üzerinde ve yakın çevresinde sahil boyunca piknik alanları, yeme içme yerleri mevcuttur. Otoparkı vardır. Türk mutfağı ve geleneksel Karadeniz mutfağını bu alanlarda bulmanız mümkündür. 2005 yılının ilk sekiz ayında 75 bin turist tarafından ziyaret edilmiştir. Yabancı turistlerin özellikle Hıristiyanlar için görülmesi gereken önemli bir mabet olan kilise ve üzerinde bulunduğu yarımada Ordu İlinin en çok ilgi çeken yerleri arasındadır, (URL 17, 2008).

1.4. Doğu Karadeniz Bölgesi Vernaküler - Geleneksel Mimarisi

Doğal çevreyi korumak insanlığın geleceği için ne kadar önemli bir tutumsa, geleneksel dokuyu ve bu dokuyu oluşturan mimarlık ürünlerini de korumak ve yaşatmak en azından kültürel açıdan o kadar gerekli bir tutumdur. Müzelerde zaman ve mekandan soyutlanmış olarak sergilenen parçalar yerine, ayakta duran yaşayan bir köyün ya da kentin bileşenleri olan binaları ve onlara ait öğeleri; kapı, dolap, ocak, pencere, tavan ve cumbaları yerinde, özgün konumunda görmek ve çevrenin bütünlüğünü kavramak çok daha ilginç ve etkileyicidir, (Ahunbay, 1996).

Çağdaş malzeme ve teknolojilerin ortaya çıkmasıyla ulusal ve evrenselin karşıtı olan, halk kültür ve sanatının en saf uygulamalarının olduğu alanlar dikkat çekmeye başlamıştır. Ancak ülkemizde genel olarak kırsal kesim mimarlığı konusunda yapılan araştırmalarda tam bir kavram ve tanım birlikteliği sağlanamamıştır. Çünkü bu tür yapıları mimarlık ürünü sayarak, sınıflandırmada onlara da bir yer ayırıp adlandırma çabaları ve bu konudaki araştırmalar yenidir.

Yakın zamanlara kadar halk mimarisi genel mimari görünümün en önemsiz parçası sayılır ve incelenmeye değer bir olgu olarak değerlendirilmezdi. İnsanların dikkatini bu konuya ilk olarak çeken, halk sanatı ve halk mimarisinde mevcut üstün nitelikleri dar çerçevelerde de olsa ilk kez vurgulayan “Arts and Crafts Movement” akımının öncülerinden William Morris’ tir, (Kazmaoğlu ve Tanyeli, 1979). Bu hareket 19.yy’ın ikinci yarısında İngiltere’de ortaya çıkan sanat-zanaat ayrımını ortadan kaldırmayı ve endüstrileşmenin karşısında el emeğine dayanan üretimi yeniden canlandırmayı savunan ilericilikle gelenekçiliği bünyesinde aynı anda taşıyan bir harekettir. Bu hareket içerisinde yer alan mimarlar (W.Morris, P.Webb) tasarladıkları yapılarda halk mimarisine özgü bir yalınlığı ve üretim biçimini denemişlerdir, (Sözen ve Tanyeli, 1992). Endüstri Çağı sanatının ve mimarisinin kişisellikten yoksun, tekdüze tutumuna karşı bir başkaldırı niteliği taşıyan akımın savunucuları, sanayinin yarattığı çevre çirkinliğine karşı, halk sanatları ve yöntemlerini yeniden çare olarak görmekteydiler. Bütün bunlara rağmen halk sanatları ve halk mimarisi gereken ilgiyi ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görmeye başlamış; mimarlık, sanat tarihi, dekorasyon, inşaat, etnografya, halkbilim gibi bilimler tarafından mercek altına alınmıştır, (Sümerkan, 1990; Davulcu, 2005).

Literatürde indigéne mimari, ilkel mimari, spontane mimarlık, anonim mimarlık, mimarsız mimarlık, kırsal mimarlık, halk mimarlığı, yerli mimari, yöre mimarisi,

vernaküler mimari, geleneksel mimari ve halk yapıları gibi çok değişik adlarla karşılaşılmaktadır (Sümerkan, 1990; Bektaş, 2001; Davulcu, 2005). Söz konusu alanda araştırmaların yeni olması ve bir çok bilim dalının ortak ilgi alanı olması gibi nedenlerle bu konuda ortak bir kavrama henüz ulaşılammıştır.

Indigéne Mimarlık: “İndigéne” sözcüğü Fransızcadır ve karşılığı yerlidir. Sümerkan bu kavramı toplumda kişilerin kendi gerçekleştirdikleri yapıların, yalnızca oluştuğu yerde gelişebildikleri durumlar olarak ifade eder: “İndigéne, indigenous mimari denebilecek bu örnekler gelişim sürecinde olan bir kültürün, bilinçsiz de olsa mimari şeklinde ifadesidir” (Sümerkan, 1990).

Spontane Mimarlık: Bu kavram Bektaş’a göre bu tür yapıların özüne uymamaktadır. Çünkü bu tür yapılar oluştukları yerin, çevrenin, kültürün baştan bugüne kadar oluşmuş birikiminin ve gelenek çizgisinin üzerine otururlar. Bektaş, gerçekte görecelik taşıyan “ilkellik” kavramının, bu tür yapılar için belirleyici bir ölçüt olmadığını savunur, (Bektaş, 2001).

Mimarsız Mimarlık: Mimar, yapıcı, usta terimleri üzerine spekülasyonları da beraberinde getiren bu terimi, Rudofsky 1960’larda kullanmıştır, (Sümerkan, 1990). Bektaş bu terimin Göreme peri bacaları gibi çok başka türden, genellikle doğal oluşumlar için kullanılması doğruluğuna dikkat çeker. Oysa bu alana giren yapıların, sözcüğe bugün yüklenen anlamda olmasa da, kendilerine ve çağlarına göre mimarları vardır. Bu ustalar yapıtlarına imzalarını da atmışlardır, (Bektaş, 2001).

Anonim Mimarlık: Yunanca’da “anonim”, yapıtlar için yaratıcısı bilinmeyen demektir. Hasol anonim mimarlığı; yaratıcıları bilinmeyen, halkın ortak malı olmuş mimarlık, adsız mimarlık olarak tanımlamıştır, (Hasol, 1995). İlkel toplumlarda yapı işinde uzmanlaşmış kişiye gerek yoktu çünkü herkes kendi evini yapardı. Toplumlar geliştikçe yapı işlerinde yapı ustalığı bir uzmanlaşma alanı olarak ortaya çıkmıştır. Toplumun yapıcılıkla ilgili bilgi birikimini aktaran bu kişi, yapıları kullanıcıyla birlikte gerçekleştiriyordu. Önceden tasarım söz konusu değildi, yere ve kullanıcının isteğine göre, doğrudan geleneğe dayalı çözümlere varılıyordu. Ev yaptıracak kişi ve tüm ailesi, ustayla birlikte evin yapımında çalışırlar. Bektaş’a göre bu yolla oluşan yapılar anonim mimarlık ürünleri olarak tanımlanır, (Bektaş, 2001). Sümerkan’a göre ise anonim mimarlık, özgün ya da yapıcısı bilinen yapı örneklerinin tanımlayamamakta, iş gücü bölüşümü ile de karıştırılabilmektedir, (Sümerkan, 1990).

Kırsal Mimari: Bu terim bu alana sokulan yapıların çoğunluğu kırsal olmadığı için söz konusu yapıları kapsayamamaktadır, (Bektaş, 2001).

Halk Mimarlığı: Davulcu bu terimi “Tarım Çağında, çağın imkanları, gereksinimleri ve bilgi birikimi doğrultusunda ‘resmi’ ya da ‘anıtsal’ mimarinin dışında yaratılıp, Endüstri Devrimi ile birlikte yaşanan sosyal, kültürel ve teknolojik değişim sonucu yok olmaya başlayan bir olgudur” şeklinde tanımlar, (Davulcu, 2005).

Sözen ve Tanyeli’ye göre halk mimarlığı “halk sanatını var eden koşulların mimarlık alanında ortaya koyduğu ürünlerin tümüdür. Hemen hemen tüm örnekleri evler ve tarımsal hizmet yapılarıdır” (Sözen ve Tanyeli, 1992).

Bu terim yalnızca üretici ile ilgili bir terim gibi görünmektedir. Dilimizdeki anlamı daha çok “köy ve kasabalardaki beton dışı malzemeler kullanılarak çevrenini ustalarınca yapılan konut ve eklentileri” biçimindedir. Sümerkan halk mimarisini “halkın içinden çıkan, bu konuda eğitim almamış ancak usta-çırak ilişkileri çerçevesinde deneme-yanılma-düzeltilme öğretisini kullanarak kendini yetiştirmiş kişilerce gerçekleştirilen mimari ürünler bütünüdür” şeklinde tanımlar. Bu yapılarda çevrenin çok eskilere dayanan sürelerde denenmiş ve kullanım geleneği kazanmış malzemeleri kullanılır. Yapı kullanıcının o zaman kesitindeki töre ve geleneklerine uyar, (Sümerkan, 1990).

Vernaküler Mimari (Yöre Mimarisi/ Yerli Mimarlık): Germen vernakülerin çeşitli anlam ve kökenlerini şöyle sıralamaktadır, (Germen, 1974):

1. Günlük kullanışta halk mimarisine yakın bir anlam verebilmektedir.
2. İngilizce’de bölge anlamından, belirli yapı tarzı veya kültür anlamları çıkmakta ve terim bu dilde, dört-beş yüceltici veya alçaltıcı çağrışım yapmaktadır.
3. İngilizce kadar Fransızca’da da bölge kavramı yerelleşerek endemik anlamı kazanmaktadır.
4. Sözlüklerde açıklanmamakla birlikte, bölge/endemik anlamları milli/merkezi standartlaşmalara uymayan taşra kavramını verebilmekte ve buradan halk kavramına bağlanabilmektedir.
5. Verna çalıştığı evde doğmuş köle demektir ve Latince’te Etrüsk dilinden gelme olasılığı vardır.

Kimi yazarlarca şimdilik koşuluyla kullanılan “yöresel mimarlık” ya da “yöre mimarlığı” deyişleri gerçekte “vernaculaire” sözcüğünü karşılamak için kullanılmaktadır. Okunduğu gibi dilimize giren vernaküler sözcüğü, “yerli, yöreye özgü olan” anlamındadır. Germen, terim yokluğunda “yöre mimarisi”nin bu tür yapılar için en uygun tanım

olabileceğini düşünmektedir, (Germen, 1974). Ancak yöre sözcüğünün temel anlamı “bir yerin çevresi, havalisi, dolayı”dır. Bektaş, vernaküler mimarlığın tanımını yerli mimarlık olarak yapmakta ve bu alana girmeyen öteki yapıların yerli olmadığını düşündürmek gibi bir sakıncası olduğuna dikkat çekmektedir. Diğer bir bakış açısıyla da daha çok kırsal yöreyi tanımlamak için kullanılan bu terim yöre kapsamıyla kent evlerini de içerebilir. Dolayısıyla Sezgin’e göre vernaküler mimarinin sadece kırsal alanlarda bulunduğu söylenemez. Bu bağlamda terim bu tür yapıları nitelemekte tek başına yeterli değildir, (Sümerkan, 1990; Bektaş, 2001).

Bu ve benzer kaygılarla bu tür yapılar için Sümerkan “geleneksel mimarlık”, Bektaş ise “halk yapı sanatı” kavramını önermektedir.

Geleneksel Mimari: Gelenek sözcüğü, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon” olarak tanımlanmıştır (URL 18, 2008).

Geleneksel teriminde “eskiden kalmış olma”, “denenmiş olma ve bu nedenle üstün tutulma”, “kuşaktan kuşağa aktarılma” sözcükleri anahtar sözcüklerdir. Bu tanımları mimarlık kapsamı içinde ele alırsak geleneksel kullanım biçiminden (işlev), geleneksel kullanıcıdan, geleneksel malzemedan, geleneksel yapım yöntemlerinden, geleneksel strüktürden ve bunların tümünü içine alacak biçimde geleneksel yapıdan söz edilebilir. Bu bağlamda Sümerkan, kültür kapsamı içinde Etnografya ile halk biliminin (folklor) arakesitinde ortaya çıkmış “geleneksel mimarlık” kavramını tercih etmektedir ve bu terimi mimarlık alanında daha çok yapı ve yapım sistemlerini niteleyen bir terim olarak görmektedir, (Sümerkan, 1990).

Geleneksel mimarlık teriminde kentsel ve kırsal kesim ayrımı yapılmamış olup terim her ikisini de kapsamaktadır. Bu nedenle çalışmalarda, geleneksel mimarlığı tanımlamak için kır-kent ayrımı yapmak gerekir, (Sümerkan, 1990).

Halk Yapı Sanatı: Bektaş’a göre “halk yapıları”, “halk mimarlığı” deyişleri “halk yapı sanatı” deyişi içinde daha açık, daha anlaşılır biçimde toplanabilmektedir; “Halk sözcüğü, daha bağlayıcı olan aşamalara varmamış, bir ‘yer’de oturan, ortak koşullarla, çıkarlarla, etkilerle birbirine bağlı olan bir topluluğu tanımlar. Bu alana giren yapıların halkın doğrudan (ya da yöntem yardımı alarak) yapım eyleminin ürünleri olduğu göz önüne alınarak “halk yapı sanatı” kavramında birleşilmesinde yarar vardır. Halk yapı sanatının ürünü, kolektif bir olayın sonucudur; halkın yaşama biçimini, kültürünü doğrudan

yansıtır; katkılara alıp vermeye, çeşitlemeye açıktır; doğrudan yaşamdan kaynaklanır, yaşamla birlikte yürüyüp yaşamın canlılığını yansıtır”. Dolayısıyla kalkın kendi olanakları, koşulları içinde gereksinimlerine doğrudan karşılık arayarak, kültür birikimine ve gelenek çizgisine doğaçtan eklenerek, katılımlı bir yolla gerçekleştirdiği yapılar, bu sanatın ürünleri olarak tanımlanabilir, (Bektaş, 2001).

1.4.1. Vernaküler/Geleneksel Mimari - Halk Yapı Sanatı:

İnsanoğlu günlük yaşantısı içinde, çeşitli gereksinmelerine bağlı olarak bilinçli ya da bilinçsiz bir yapı eylemi gerçekleştirir. Mimarlık ise insanın doğasında varolan yapı eylemleri arasında özelleşmiş bir eylemdir. Korunma içgüdüğü nedeniyle barınak yapma arayışına giren ilk insanların basit korunakları, mimari yapı eylemlerinin başlangıcı olarak nitelenebilir. En ilkelinden en gelişmişine kadar mimari yapıların tümü bir boşluğu sınırlandırma, bir mekan oluşturma amacını taşır.

Mekan oluşturmada iklim, topografya, yerleşme, malzeme ve yapı tekniği gibi ölçülebilen fiziki etkenlerin yanı sıra örf, adet, yaşam biçimi, kültür, tarihi ilişkiler gibi ölçülemeyen değerler de etkilidir. Sümerkan mimari yapıların biçimlenişini etkileyen, yapı ve formunu belirleyen faktörleri şu şekilde sıralar, (Sümerkan, 1990):

- Kültür (yaşayış biçimi, ekonomi, üretim biçimi, din, sosyal çevre, teknik, strüktür ve yapım sistemleri)
- Fiziksel çevre koşulları (iklim parametreleri (sıcaklık, nem, rüzgar, yağış, ışık ve ışıma vb.), arazi dokusu, topografya, örtü, yönlenme)
- Malzeme (geleneksel, teknolojik ve çevresel yapı malzemeleri, malzemeye dayalı geleneksel ve teknolojik eleman ve strüktürler)

Tüm bu etkenler dikkate alınarak yapılan bir mekansal organizasyon tamamen içinde bulunduğu yöreye ve halka aittir. Plandaki belli işlev ya da işlevlere hizmet eden mekanlar, bunların boyutlandırılması, ışıklandırılması, birbirleriyle olan ilişki derecelerine göre düzenlenmesi bize öncelikle o mekanda gerçekleşen eylemleri ifade eder. Dolayısıyla halk mimarisi, yapıldığı yörenin fiziksel bilgisinin yanı sıra halkın değer yargılarını, dünya görüşlerini, gelenek-görenek ve inanç sistemlerini, aile ve akrabalık bağlarını, komşuluk ilişkilerini anlamada ve anlatmada kaynaklık eden en önemli verilerden biri olarak karşımıza çıkar.

1.4.1.1. Yapı Kültürü

Mimarinin oluşumunun temelinde insanların arzu ve ihtiyaçları yattığı için bilgi birikimi söz konusu değildir. Yapıcılığın ilkel aşamasında bir iş bölümü ya da usta sınıfının varlığından söz edilemez. İnsanlar öncelikle çevrelerindeki doğal yapı ve özellikleri kopya ederek ve yineleyerek ilk yapılarını gerçekleştirmişlerdir. Gelenekler yoluyla sahip oldukları bilgi ve birikim ile kazandıkları deneyimler sonucunda yaratıcılıklarını da kullanarak buluş ve yenilikler yapmışlardır ve bu yenilikleri hayata geçirdikleri ölçüde gelişme kaydetmişlerdir.

İnsanoğlunun tarihsel gelişim süreci içinde, malzemeye paralel olarak yapım teknikleri de gelişmeye devam etmiş ve yapı bu konuda uzmanlaşmış yapıcılarının elinde şekillenmeye başlamıştır. Yapı tekniğindeki ilerleme ve giderek daha karmaşık hale gelen ayrıntılar profesyonel yapıcılar (ustalar) sınıfının oluşmasına yol açmıştır. Bu bağlamda Neolitik çağla birlikte işbölümü, sulu tarımın keşfedilmesi sonucunda artı ürün elde edilmesiyle de yapı ustaları sınıfı ortaya çıkmıştır. Strüktür büyüyüp karmaşıklaştıkça ustalara gereksinim artmıştır. Buna karşın çadır, çatma gibi strüktürler herkesçe uygulanabilir. Bu nedenle göçebelerde çadırcı ustası yoktur, (Sümerkan, 1990).

Geleneksel mimaride inşaat faaliyetleri yerel ustalar tarafından, bizzat işi ısmarlayanların da katıldığı bir süreçte gerçekleştirilir. Kırsal kesimde çoğunlukla evi yapan bizzat evin sahibidir. Hamit Zübeyr Koşay'ın Çorum Alacahöyük köyünden derlediği şu bilgiler halk mimarisi ve sanatlarının açıklanması açısından yararlı veriler taşımaktadır: “Evlerimizi kendimiz ederik. Pencereleri, kapuları, çerçiveleri hep kendimiz ederik. Kağrı arabasını, kara çavı, anadutu, boyunduruğu, tırmığı, sapanı, yabayı, dirgeni, kalıçı, çatalı, sürüdü, hep kendimiz ederik. Demir hacetleri kasabadan alırlık. Köyümüzde çorap, kilim, heybe, koşak, yastık kendimiz ederik. Yün işlerimizi örmek için büyük odamızda bir çulhalığımız vardır.” Bu mimari, babadan oğula usta-çırak ilişkisi içerisinde kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi, beceri ve tecrübeye dayanmaktadır. Mimariye yön veren sivri çıkışlar, kişisel buluşlar değil, kolektif ve uzun bir sürece dayalı geleneklerdir. Bu gelenek bazen şaşırtıcı bir biçimde binlerce yıl geriye kadar uzanır, (Davulcu, 2005). Bu nedenle bina yapan usta yeni, değişik bir plan çizmeyi düşünmez, iç mekan organizasyonu yüzyıllarca denenmiş ve mükemmelleştirilmiş bir şema üzerine kurulmuştur. Kullanıcının yaşayışında bir değişiklik olmadıkça bu plan da değişmez, (Özgüner, 1970).

Teknik ve ekonomik gelişmeler ilk dönemlerde genellikle, gelişmenin ortaya çıktığı bölgelerden uzaklara gidememiştir. Bunun nedeni ulaşım ve iletişim olanaklarının kısıtlı olmasıdır. Günümüzde dahi gelişmiş kültür bölgelerinden uzakta kalan, bir coğrafya engeliyle çevrili olan bölgelerde ekonomik ve teknolojik geri kalmışlık görülmektedir. Sümerkan Batı Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'in iç kesimlerini malzeme ve teknoloji açısından geri kalmış bölgeler olarak değerlendirmektedir, (Sümerkan, 1990).

1.4.1.2. Fiziksel Çevre Koşulları

Yapıyı dıştan kuşatan iklimsel parametrelerle topoğrafyanın oluşturduğu fiziksel çevre koşulları, yeryüzü ölçeğinde farklı mimari biçimlerin oluşmasında önemli bir paya sahiptir. İklim farklılıklarının geleneksel yapıya yansımalarından ortaya çıkan ürünler, benzer özellikler taşımakla birlikte aynı değildirler. Bunda ayrı kültür bölgelerinde, farklı malzeme ve tekniklerle üretilmiş olmalarının payı büyüktür. Aynı iklim etkilerinde ve aynı yörede farklı malzeme kullanılmasını ise Sümerkan, malzeme sağlama güçlüğünden çok geleneklere bağlamaktadır. Sümerkan bunu şu şekilde açıklar, (Sümerkan, 1990):

Mimari açıdan belli bilgi, teknik ve geleneklere sahip bir toplumda deneme-yanılma yoluyla oluşturulan birikimlerin önemi büyüktür. İnsanlar, uzun dönemlerde edindikleri bu birikimleri kolayca terk etmezler. Bu yüzden, başka alanlarda olduğu gibi geleneksel yapı alanında da yeni malzeme ve teknikler hemen benimsenmez. Geliştirilen yapı ve tekniklerinde hep önceki anlayışın izleri vardır. Birçok ahşap yapıda kemer üstlerinde kilit taşı yerine aynı boyutta ahşap bir parça vardır.

Öte yandan yeryüzünde, belli iklimsel parametrelerin egemen olduğu bölge ve yörelerde özellikle işlevsel yönü ağır basan yapılarda insanların ilkel biçimde bulup geleneksel yöntemlerle geliştirdikleri çözümler arasında benzerlikler gözlenmiştir. Türkiye'nin Doğu Karadeniz bölgesindeki ahşap serenderler ile İspanya'nın Galicia bölgesindeki taş zahire ambarlarındaki benzerlik buna çok iyi bir örnektir, (Sümerkan, 1990; Davulcu, 2005).

Geleneksel yapılar, uzun deneyimler sonucunda yağışlara, rüzgar, güneş ve nem gibi etkilere çeşitli çözümlerin getirildiği sınırlı bir mimari türdür. Sıcaklık, yapının dış duvar konstrüksiyonunu belirleyen en önemli etkidir. Nem ise yapının konumlanmasından, zeminle nasıl bir ilişki kuracağına kadar bir çok yapısal kararda belirleyici rol üstlenir.

Rüzgar, iklimin diğer koşullarına bağlı olarak korunma ya da yararlanma amacıyla yönlendirme ve cephe organizasyonunun belirlenmesinde yönlendiricidir. Yağışlar ise türüne göre (yağmur, kar) dış görünüşü etkileyen çatıların eğim, örtü malzemesi ve konstrüksiyon türünün seçiminde en önemli belirleyicidir. Gün ışığı ve ışıma da yine daha çok yararlanma amacı güdülerek cephe organizasyonunun belirlenmesinde ve peyzaj düzenlemesinde etkindir.

Yönlendirme olgusunda, iklimsel etkenlerin yanı sıra dinsel inançların da etkileri vardır. Örneğin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde dini inanış gereği tuvaletler evin güney duvar ve yönlerinde düzenlenmezler. Aynı nedenle tuvalet oturma biçimi de kuzey-güney yerine doğu-batı aksında düzenlenir, (Sümerkan, 1990). Bunun dışında manzara ve doğal güzelliklerin, öteden beri evlerin konumlanmasında bazı iklimsel parametreleri göz ardı edecek derecede etkili olduğu bilinmektedir.

İklimsel parametrelerin etkilerinin düzeyi (min.-max.), arazinin eğimi, su kaynağının varlığı, ulaşım olanağı vb. etkenler yerleşmede topoğrafya açısından belirleyicidirler.

1.4.1.3. Malzeme

Yapının evrimi boyunca malzeme, konstrüksiyon ve teknik, yapı formundan daha önemli bir yer tutmuştur (Rapoport, 1969/ Sümerkan, 1990). Binlerce yıldan beri ağaç, taş ve toprak, yapıların karakterini belirleyen doğal malzemelerdir. Ağaç, taş, kil ve diğer malzemelerle, dış etkilere karşı koruyucu yüzeyler elde etmek için önce bileşenler, sonra elemanlar oluşturulmuştur. Her yapı elemanı deneme-yanılma yoluyla ve yeni malzemelerin katkılarıyla başlangıçtan itibaren sürekli geliştirilmiştir. Bu bağlamda insanlar, doğal malzemelerin niteliklerini deneyimlemek suretiyle kavramış, dolayısıyla uygulama ile ilgili bilgi birikimleri artmıştır denebilir. Bu sayede yeni deneyimler kazanılmış ve birikim-deneyim döngüsünün etkisinde yeni malzeme ve tekniklerin geliştirilmesiyle bugünlere gelinmiştir.

Halk mimarisi ürünleri gösterişsiz, sade ve içinde yer aldığı çevreye uyumludur. Bunun en önemli nedeni endüstriye dayalı, yapay malzemelerin değil, doğal malzemelerin kullanılmasıdır. İnşaatlarda kullanılan malzemeler en yakın yerel kaynaklarda, ustalar veya ev sahipleri tarafından temin edilmektedir. Malzemenin seçkinliğinden ve sağlamlığından ziyade kolay temin edilmesi ve iklim özelliklerine uygunluğu daha büyük bir önem taşımaktadır, (Davulcu, 2005).

1.4.2. Doğu Karadeniz’de Vernaküler Mimari

Daha önce de belirtildiği gibi Karadeniz Bölgesi üç bölüme ayrılır. Batı Karadeniz, Orta Karadeniz ve Doğu Karadeniz Bölümü. Doğu Karadeniz Bölümü sınırdan başlar ve Ordu’nun doğusunda Melet Çayı ağzına kadar devam eder. Doğu Karadeniz Bölgesi olarak adlandırılan bölüm altı ili kapsamaktadır. Bunlardan Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin Karadeniz kıyısında yer alırken, Gümüşhane bölgenin iç kesiminde yer alır. Fauna ve florasıyla eşsiz doğal güzelliklere sahip olan Doğu Karadeniz Bölgesi, geçmişten günümüze bölgede varlık gösteren çeşitli toplumların kültürel kalıntılarını içerir. Bu bakımdan bölge kendine özgü ve oldukça zengin bir vernaküler mimariye ev sahipliği yapmaktadır.

1.4.2.1. Yapı Kültürü

Doğu Karadeniz Bölgesi, antik dönemlerden bu yana insan yerleşmeleri barındırmış bir bölgedir. Ancak yağışlı ve ılıman nemli iklimin bölgeye hakim olması ve bölgenin en önemli malzemesinin belli bir ömre sahip organik esaslı ahşap olması nedenleriyle bölgede var olduğuna inanılan eski uygarlıkların önemli sivil mimarlık ürünleri günümüze kalamamıştır. Ev dışında günümüze kalan yapılar arasında birkaç kale ile az sayıda taş kilise, cami, han, hamam, okul, dükkan, kahve sayılabilir. Bunlardan kahve, dükkan, han gibi yapıların plan yönünden bir özellikleri yoktur, yapım yönünden ise evlere benzer özellikler gösterirler. Camiler ise çoğu Bizans etkisi taşıyan, mimari yönden herhangi bir katkısı bulunmayan eserlerdir, (Özgüner, 1970). Dolayısıyla bunların dışında mimari sürecin sorgulanabileceği, yapı ve biçimleniş özelliklerinin saptanabileceği bir mimari miras yoktur. Ancak bölgenin mimari mirası hakkında elde kalan tek somut kanıt, yapı kültürü sayesinde değişmeden günümüze kalabilen evler olmuştur, (Sümerkan, 1990). Bu noktada Özgüner de Türk kültüründe evin mimarlar için esas konu olduğundan söz eder; “Mimarın ev, sosyoloğun aile üzerine eğilmeleri aynı anlamdadır, aynı derinliktedir” (Özgüner, 1970).

Evler içerisinde yaşayan insanların aralarında kurdukları ilişkileri ve var olan hiyerarşik sistemi anlamamızı sağlar. Daha önce de bahsedildiği gibi iklim şartları, örf ve adetler, sosyal hayat, gelenekler, üretim ve tüketim şekli, coğrafi konum, jeolojik yapı ve inançlar bu yapıtların biçimlendirilmesi süreci içerisinde çok önemli yer tutmaktadırlar.

Özellikle evleri meydana getiren her öge yaşayanların yaşama biçimi ve aktivitelerine göre tasarlanıp üretilmiştir. Bu nedenle biçim ve estetik ikinci planda olup, işlevselliğe dönük bir tavır söz konusudur. Yapıtlarda karşılaştığımız insani ölçüler, bu günün modern mimarisinin aksine, insana ve onun yaşamına gösterilen saygının tipik bir ifadesidir, (Davulcu, 2005).

Doğu Karadeniz'in yapı kültürünü, antik dönemlerden kalan yerli toplulukların yapı geleneği yanında milattan sonraki dönemlerde göçlerle buralara yerleşen büyük toplulukların kültür varlıkları oluşturmuştur. Bölgenin tarih boyunca farklı topluluklara ev sahipliği yapmış olması nedeniyle Hopa'dan Ordu'ya kadar uzanan alandaki evlerin plan ve konstrüksiyon teknikleri tek bir kültüre mal edilemeyecek biçimde yaygınlık göstermektedir. Ancak bölgede yaşamış topluluklar kendi sentezlerini yaratarak yöresel farklılıklar oluşturmuşlardır, (Sümerkan, 1990).

1.4.2.2. Fiziksel Çevre Koşulları

1.4.2.2.1. Topoğrafya

Doğu Karadeniz Bölgesi topoğrafik açıdan düzenli yerleşmelere en az elverişli bölgelerdendir. Dağlar denize paralel yükselir ve bu yüksek kütle ile deniz arasında çok eğimli sırt ve vadilerden oluşan bir engebeler düzeni yer alır. Sahilde tarıma elverişli yeterince düzlük yok gibidir. Yerleşmeler, denize dik doğrultudaki vadiler boyunca sahil ilişkilerini kolaylıkla sağlarken, tepelerin engellemesi nedeniyle sahile paralel yöndeki ilişkiler çok kısıtlıdır. Hatta bazen bir tepenin her iki yamacındaki köyler arasında yaya yolu bile bulunmamaktadır. Dolayısıyla yol yapımına ancak 1970'li yıllarda olanak bulunabilen sarp ve denize dik dağların oluşturduğu topoğrafya, her türlü kültürel iletişimi en aza indirmiş, yeni malzeme ve yapı tekniklerinin öğrenilmesini zorlaştırmıştır, (Sümerkan, 1990).

1.4.2.2.2. İklim

Doğu Karadeniz Bölgesi iklimi ılıman-nemli özellik taşır. Doğu Karadeniz dağları, bölge ile Anadolu'nun doğal ayırıcısıdır. Bu ayırım bazen keskin bir hatla çizilecek, gözle

görülebilecek kadar bellidir. Dağların kuzeyi ile güneyi arasında iklim, bitki örtüsü ve yapı kültürü farklılaşır. Sıcaklık, bölgenin kuzeyinde yer alan Karadeniz'in yumuşatıcı etkisiyle aşırı değerlere ulaşmamaktadır. Yine denizin etkisi, bol yağış ve sık bitki örtüsü nedeniyle nem oranı normalin üstündedir. Bölgede serin esen kuzey-kuzeybatı rüzgarları, çoğunlukla yağışlara neden olduğu ve deniz nemini de taşıdığı için istenmeyen rüzgar konumundadır. Doğu Karadeniz, hemen deniz kıyısından yükselmeye başlayan dağların da etkisiyle ülke geneline oranla bol yağış alır. Güneşlenme süresi ise yine benzer nedenlerden ötürü ülke genelinde en düşük düzeydedir, (Özgüner, 1970; Sümerkan, 1990).

1.4.2.2.3. Yerleşme ve Yönlenme

Doğu Karadeniz'de evin yerleşmesinde aşırı eğimli yüzeylerden, uzun süre gölgede kalan alanlardan ve rüzgarlı yerlerden kaçınılmaktadır, (Sümerkan, 1990). Bununla birlikte bölgenin kırsal kesim geleneksel mimarisinde dağınık yerleşme biçimi göze çarpan bir özelliktir. Evler tek tek veya birkaç evlik gruplar halinde topografya içinde dağılmış durumdadır. Köyün nerede başlayıp, nerede bittiği belli olmaz. Bu yerleşmede, birbiri içine girmiş sayısız vadi ve dik yamaçlardan oluşan elverişsiz topoğrafyanın etkili olduğu düşünülmektedir. Özgüner, bunu tek başına geçerli bir sebep olarak görmemektedir. Ona göre yıl boyunca sürekli uğraş isteyen bahçe tarımı, topoğrafyaya yayılmış olan arazilerin hemen yanında olmayı gerektirmiştir. Böylece evler kişilikli bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Yine Özgüner söz konusu dağınık yerleşme için "Ordu'dan Artvin'e kadar bütün sahil boyunca evler, serenderler, camiler, bahçeler, tarlalar gözden kaybolmaz, tabiatın her tarafına insan eli değmiştir. Tabiat ile insan iç içedir. Bu hürmete değer bir yerleşme türüdür" demektedir, (Özgüner, 1970).

Evin yönlenmesinde manzara ve güneşten çok arazinin eğimi etkilidir; daima bayır aşağı, açıklığa bakan cephe ön cephedir. Gününün çoğunu dışarıda geçiren kullanıcı için manzara ve güneş önem taşımamaktadır, (Özgüner, 1970).

1.4.2.3. Yapı Malzemesi ve Strüktürü

1.4.2.3.1. Yapı Malzemesi

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, en eski ve temel doğal malzemelerden ahşap ve taş birlikte yer alır. Kil yağış ve nem nedeniyle kerpiç olarak kullanılmamıştır. Tuğla kullanımı ender olup, kiremit ise Rize ve Artvin çevresindeki köylerde görülür. Taş kırıklarıyla dolgulu, ahşap strüktürlü dolma duvarlar, bölgenin karakteristik yapısal özelliklerindedir.

Ahşap Malzeme: Doğu Karadeniz geleneksel kırsal kesim yapılarında ahşabın kullanıldığı yerler bölge genelinde benzerdir. Ahşap, taşıyıcı dikme, dolgu malzemesi, iç bölme duvarları ve iç kaplamalar olarak duvar sistemlerinde; döşeme kiriş ve kaplamalarında; her türlü kapı ve pencere doğramalarında; tüm çatı elemanları ve örtüde kullanılmıştır. Ahşabın zenginliği ve kullanılışı sadece yapıda değil; köprülerde, irili ufaklı teknelerin yapımında, iç mimaride ve el sanatlarında da göze çarpar. Ahşap yapı eskiden tamamen geçme, sonraları kısmen çivi, kısmen geçme olarak günümüze kadar gelmiştir, (Özgüner, 1970; Sümerkan, 1990).

Taş Malzeme: Doğu Karadeniz geleneksel kırsal kesim yapılarında taş vazgeçilmez bir yapı gerecidir. İstisnasız tüm bölgede yaşama katını zeminden ayıran duvarlarla, ahır ve depo mekanlarının duvarları taştan örülür. Yaşama katının duvarlarında ise taş malzeme yöreden yöreye farklı oranlarda masif duvar ya da dolgu gereci olarak kullanılmıştır. Ocak, şömine, baca sistemleri de taştan yapılmıştır, (Özgüner, 1970; Sümerkan, 1990).

Kireç: Bölgede kullanım alanı kısıtlıdır. Daha çok dış duvarın bazen de iç duvarın sıvandığı gözlenmekle birlikte doğu kesimlerde taş kırıklarıyla doldurulmuş dolma duvarların yalnızca dolgu kısımlarının sıvanmasında kullanılmıştır, (Sümerkan, 1990).

Kil: Bölgede kil doğal ve pişmiş halde kullanılmıştır. Doğal haliyle harç biçiminde her türlü taş duvarda bağlayıcı olarak kullanılırken, pişmiş halde (tuğla ve kiremit) daha çok kiremit olarak doğu kesimlerde kullanımı yaygındır, (Sümerkan, 1990).

Kum: Sıva ve harç malzemesi olarak kullanılmıştır, (Sümerkan, 1990).

1.4.2.3.2. Strüktür ve Konstrüksiyon

Dış Duvarlar: Doğu Karadeniz’de en sık rastlanan sistem ahşap iskeletli (çatma) sistemdir. Bu sistemlerde yapı yükleri duvardaki ahşap dikme ve kirişlerle zemine aktarılır. Taşıyıcı dikmeler, arasında kullanılan dolgu malzemesine göre ahşap, göz ve muskalı dolma olarak adlandırılırlar. Aynı evde iki dolma türüne de rastlamak mümkündür. Göz dolmasındaki kare bölmelerin dolgusu çevrede bulunan malzemeye göre blok, parçalı blok ve kırma taş olarak değişir. Muskalı dolmada ise ortaya çıkan üçgen bölmelerin şekli nedeniyle kırma taş kullanılır. Ahşap iskelet sistemin yanı sıra ahşap yığma ve kagir duvarlı sistemlerde görülmüştür. Ahşap yığma, 2-5 cm. kalınlığındaki tahta veya kütüklerin köşelerde birbirleri üzerine kurt boğazı denilen geçme ile bindirilmeleri suretiyle yapılan duvar örgüsüdür. Bütün iç ve dış duvarların hep beraber örülmesi zorunluluğundan dolayı güç bir yapıdır. Bu nedenle büyük ve çok mekânlı evlerde kullanılmaz. Bölge genelinde temel ve ahır ile zemin katın şeve gömülen arka duvarı taş örgüdür. Taşıyıcı olarak sadece taş, daha çok Giresun ve Trabzon köylerinde gözükmektedir, (Özgüner, 1970; Sümerkan, 1990).

İç Duvarlar: Doğu Karadeniz’de tüm iç duvarlar bölücü işlev görür ve ahşaptır. Trabzon yöresinde çok az sayıda evde taş ya da dolma iç bölme duvarı görülmüştür, (Sümerkan, 1990).

Döşemeler: Yatak odası döşemeleri tüm Doğu Karadeniz’de ahşaptır. Tirebolu ile Hopa arasında yer alan aşhaneli tip evlerde aşhanenin zemini sıkıştırılmış topraktır ve aşhane ile oda döşemeleri arasında 15-20cm.lik bir kot farkı vardır.

Çatılar: Bölgede her evin, yapıyı yağışlardan koruyan ahşap konstrüksiyonlu ve eğimli bir çatısı vardır. Çatılar; semer (iki yöne eğimli), üç omuz (üç yöne eğimli) ve dört omuz (dört yöne eğimli) olarak sınıflandırılabilir. Evin arazideki konumu çatı şeklini de belirler. Çoğunlukla eğimli arazide konumlanan evlerin çatıları, yağmur ve kar sularının temele gitmemesi için semer ya da üç omuz yapılmıştır. Hartama adı verilen bindirme usulü yapılan ahşap çatı örtüsü yasaklandıktan sonra, oluklu veya düz çinko levhalar ve tenekelerle çatı örtülmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra ahşap yüzeylerin korunması ve bol olan yağmurun temellerden uzaklaştırılması için saçaklara ayrı bir önem verilmiştir. Trabzon, Rize ve Artvin’de 1,5-2 m.ye varan saçaklar mevcuttur, (Özgüner, 1970; Sümerkan, 1990).

1.4.2.4. Ev ve Çevresi

Kır ve kent evleri karşılaştırıldığında, ortaya çıkan farklılıklardan biri kır evinin tek başına olmayışıdır. Çeşitli işlevler için yardımcı binalar evin yanı sıra inşa edilir. Serander, dam, çöten, merak, meydan odası, ocak, vagon gibi irili ufaklı çeşitli yapılar evin etrafında kullanım kolaylığına ve araziye göre dizilir. Ek yapılar arasında en çok yerden yükseltilmiş depo olan serander, mimarisi ile dikkati çeker ve daima iki katlı olduğundan ağaçlar arasından sıyrılarak evle beraber mimari görünüşe katılır. En güzel örnekleri Trabzon, Rize ve Artvin’de görülür. İşlev yönünden oldukça basit, mimari yönden zengindir. Tesisat olmadığı için plan, kesit ve konstrüksiyon son derece sadedir. Çoğunlukla tek ya da iki bölmelidir, (Özgüner, 1970).

1.4.2.5. Plan Tipleri

Doğu Karadeniz’de yerleşim alanları birbirinden uzaklaştıkça plan tipleri de farklılaşmaktadır. Bununla birlikte Özgüner, planda ölçü ve işlev olarak farklılık gösteren ve “hayat” ve “salon” olarak adlandırılan mekanları esas alarak bir tipoloji yapmıştır. Buna göre bölge genelinde iki tip plan şemasından söz edilebilir, (Özgüner, 1970):

1. Salonlu Tip Evler: Bu evlerde giriş mekanı salon olarak adlandırılmıştır ve mekanlar birbirine oldukça yakın ölçüdedirler. Evin yukarı yönündeki ocaklı odalarından biri mutfak olarak kullanılmaktadır. Bu plan tipine Giresun ili ve batısında rastlanmaktadır. Salonlu tipte orta mekan tektir ve tüm odalar buraya açılır, yalnız dar bir orta sokak yapının arkasındaki tuvalet ve kilere bağlantı sağlar.

2. Hayatlı Tip Evler: Bu evlerde ise pişirme, yeme, konuk ağırlama gibi gündüz işlevlerini karşılayan aşhane olarak adlandırılan mekan ile diğer servis mekanlarının tümü hayat olarak tanımlanmaktadır. Hayat, bir şehrin meydanı gibi ev halkını bir araya getirir, eve girildiğinde ilk karşılaşılan kapalı mekandır. Evin diğer mekanlarına buradan ulaşılır. Ancak bazı yörelerde hayat, aşhaneden ayrı bir mekan olarak adlandırılmakta ve yerine göre hol, depo, açık çıkma işlevlerine sahip olmaktadır. Bu plan tipine Giresun’un doğusunda rastlanmaktadır.

Sümerkan ise plan tiplerini üçe ayırmıştır, (Sümerkan, 1990):

1. Salonlu Evler: Tirebolu-Bulancak arasında Giresun’a özgü salon adı verilen ve diğer odalara eş büyüklükte ahşap döşemeli ortak bir mekana sahip evler

2. Basit Aşhaneli Evler: Görele (Giresun)-Yomra (Trabzon) arasında görülen toprak zeminli aşhaneye sahip evler.

3. Hayatlı-Aşhaneli Evler: Trabzon'un doğu ilçelerinde izleri belirginleşmeye başlayıp Rize-Artvin illerinde olgunlaşan; aşhane dışında, ahşap zeminli bir oturma veya servis mekanına yani hayata sahip evler.

1.4.3. Doğu Karadeniz'de Kırsal Yerleşmeler

Kırsal yerleşmeler; belirli bir coğrafya ya da ekolojik alanda yerleşmiş, kendine özgü bir kültürü, tarihi ve iş gücü olan, ekonomisi çoğunlukla tarıma dayanan, doğa ile iç içe bir yaşamın hüküm sürdüğü, düşük nüfus ve yapılaşma yoğunluğuna sahip toplum birimleri olarak tanımlanmaktadır, (Keleş, Yavuz ve Geray, 1978; Eminağaoğlu, 2004; Linzer, 2003).

Kırsal yerleşmeler; konumlarına, çevresel etmenlere, tarihsel özelliklerine ve ekonomik etmenlere göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin konumlarına göre; süre, uzaklıklar ve topoğrafik açılardan; çevresel etmenlere göre; topoğrafya, doğal bitki örtüsü, altyapı imkanları, gürültü kirliliği ve iklimsel özellikler açılarından; tarihsel özelliklerine göre; önemli tarihi yerleşkeler ile olan ilişkiler, tarihi olaylar ve tarihi ulaşım aksları açılarından; ekonomik etmenlere göre ise; yeraltı ve yerüstü kaynakları, nüfus ve ticaret geliştirme eğilimleri, arsa değerleri, inşaat maliyet indeksleri ve enerji maliyetleri açılarından ele alınarak sınıflandırılabilirler, (Kuntay, 2004).

Konumları açısından ele alınarak incelenen kırsal yerleşmeler; daha detaylı alt açılımlar vererek; büyük kentlerin ve metropollerin güneybirlik etki alanı içerisinde kalan kırsal yerleşmeler; yaylalarda, orman içlerinde, arkeolojik sit alanlarında, nehir ve göl kıyılarında, kış sporu merkezleri kıyılarında ve kaplıca merkezi yakınlarında yer alan izole kırsal yerleşmeler; turistik yerleşmelerin çeperlerinde yer alan kırsal yerleşmeler; ikinci konut çeperlerinde yer alan kırsal yerleşmeler olarak da sınıflandırılabilirler, (Kuntay, 2004).

Teze konu olan Santa Harabeleri; arkeolojik sit alanlarında ve yaylalarda yer alan izole kırsal yerleşmeler ile; önemli tarihi yerleşmelerin yakınlarında ve tarihi ulaşım aksları üzerinde yer alan izole kırsal yerleşmeler kapsamında ele alınmaktadır.

Kırsal yerleşmelerde yerel ekonomi ve sosyal hayatın geliştirilebilmesi, çevresel kazanımların artırılabilmesi, kullanıcıların - ziyaretçilerin ihtiyaçlarının ve beklentilerinin karşılanabilmesi ve bu yerleşmelerin aktif kullanımına hareketlilik kazandırılabilmesi için; ulaşım imkanlarının sağlanması, tarihi binaların onarılarak yeniden kullanımlarının

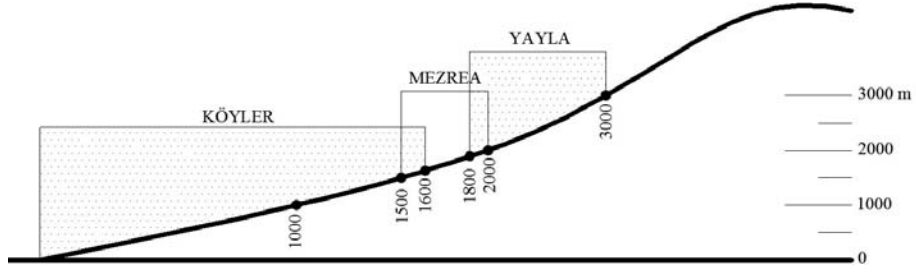
sağlanması, tarihi çevre ve yöresel - geleneksel dokuların korunarak otantik bir havanın yaratılması, yerel üretimin kullanılması gibi çeşitli uygulamaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir, (European Commission, 2000).

1.4.3.1. Doğu Karadeniz Kırsalında Geleneksel Yerleşmeler ve Mimari Özellikleri

Doğu Karadeniz kırsalında, kıyı boyunca uzanan kır yerleşmeleri ile iç kesimlerde özellikle dağlık kesimlerde yer alan kırsal yerleşmeler, topoğrafik yapı ve iklimsel etkiler nedenleri ile strüktürel anlamda farklılıklar göstermektedir. Bölgede yerleşmeler sahilde ve sahilten iç kesimlere doğru uzanan vadiler boyunca olmaktadır. Bu vadilerin taban ve yamaçları en sık rastlanılan yerleşim alanlarıdır. Her vadi tabanında küçük ya da büyük bir ırmağın yer almakta, yerleşmelere ulaşan yollar genellikle bu ırmağı takip etmektedir, (Sümerkan, 1990).

Doğu Karadeniz kırsalında genellikle dağınık yerleşme tercih edilmektedir. Evler genellikle tek tek veya birkaç evlik gruplar halinde topoğrafya içerisinde dağılmış durumdadır. Bunun yanında, toplu, grup, dizi yerleşmelere rastlamak da mümkündür. Dağlık iç kesimlerde, evler çoğunlukla tarım arazilerine yakın ve araziye hakim konumda yer almaktadır, (Sümerkan, 1990; Sözen, 1996; Özgüner 1970; Eminağaoğlu, 2004). İ.Ö. 400'lü yıllarda Doğu Karadeniz kırsal kesiminden geçen Ksenophon, bölgenin oldukça inişli ve yokuşlu bir topoğrafyaya sahip olduğunu vurgulamakta ve bu bölgede yaşayan küçük topluluklardan bahsetmektedir. Bu küçük toplulukların tepeler üzerinde dağınık yerleşim birimleri kurduklarını, bu yerleşim birimlerinin birbiri ile direk ilişki içerisinde olduklarını, bu yerleşim yerlerinde yaşayan insanların ağaçlar üzerlerinde kuleler inşa ettiklerini anlatmaktadır, (Ksenophon, 1962; Sümerkan, 1990).

Dağınık yerleşimin ön plana çıktığı Doğu Karadeniz kırsalında sürekli yerleşim, sahilten başlayarak 1500-1600m yüksekliklere kadar konumlanmaktadır. Yörelere göre yer yer farklılıklar göstermekle birlikte, 1500-2000m arasında mezrea yerleşmelerine, 1800-2800m arasında ise yayla yerleşmelerine rastlanılmaktadır. Yaylalar Haziran – Ekim ayları arasında, mezrealar ise yayla döneminden yaklaşık birer ay öncesinde ve sonrasında geçici barınma amacı ile kullanılan alanlardır, (Şekil 34) (Sümerkan, 1990).

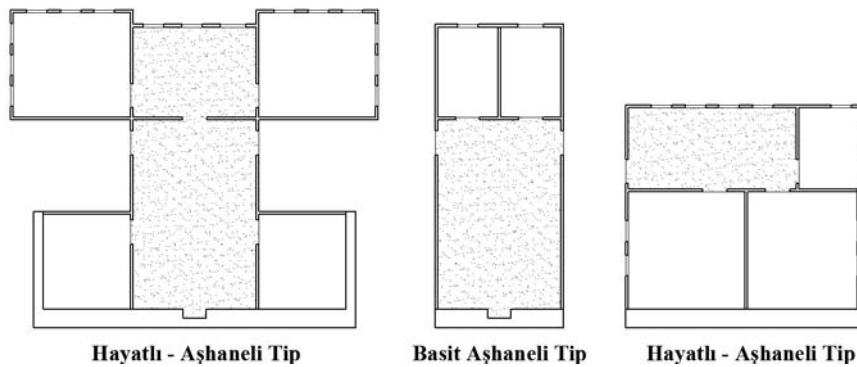
Şekil 34. Doğu Karadeniz kırsalında yerleşim

Soğuk bölgelerde yerleşim şeklinin genellikle toplu olduğu görülmektedir. Hatta dış duvarların ortak kullanımı bile söz konusudur. Binalar hakim rüzgarlara ve güneşe göre konumlanmaktadır, (Sümerkan, 1990).

Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki plan tiplerini en genel anlamı ile 2 sınıfta gruplamak mümkündür. Plan düzleminde ölçü ve işlev açısından farklılıklar gösteren “salon” ve “hayat” gibi mekanlar bu sınıflandırmada baz alınmaktadır (Şekil 35).

- Salonlu tip evler
- Hayatlı tip evler

Salonlu tip evlerde giriş mekanı salon olarak adlandırılmaktadır. Mekanlar birbirlerine oldukça yakın ölçülerdedir. Hayatlı tip evlerde ise, aşhane diye adlandırılan pişirme, yeme ve servis mekanları ile, konuk ağırlama gibi gündüz eylemlerinin geçtiği mekanların tümü hayat olarak tanımlanmaktadır. Hayatlı tip evlerde, oda yerleşimleri genelde merkezi bir ortak toplanma alanı çevresinde şekillenmektedir. Teze konu olan Santa Harabeleri içerisinde yer alan bina plan tiplerinin büyük çoğunluğu “Basit Aşhaneli Plan Tipi” özellikleri göstermektedir, (Sümerkan, 1990; Sözen, 1996, Eminağaoğlu, 2004).

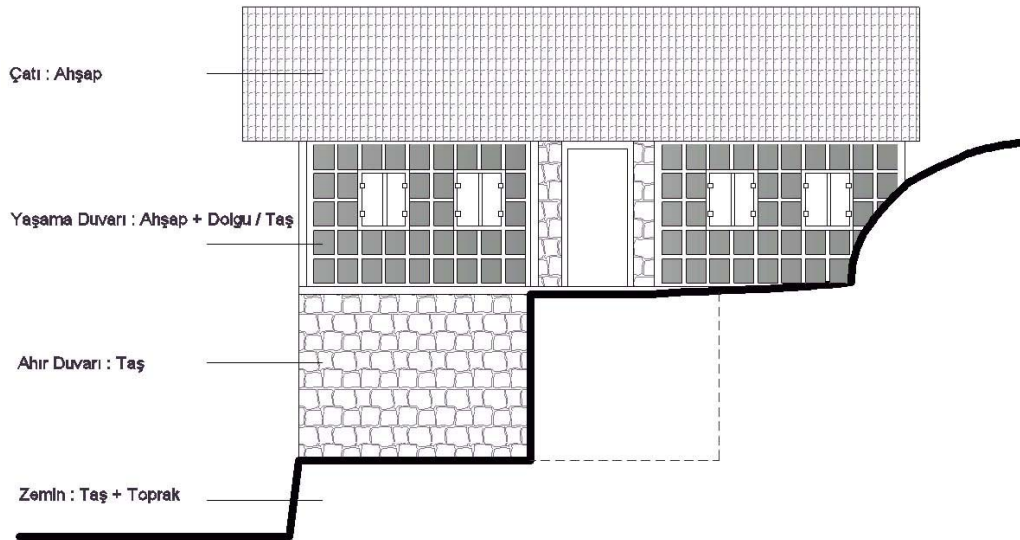

Şekil 35. Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki plan tipleri

Konutların alt katları çoğunlukla ahır olarak kullanılmaktadır. Her evin yakınında çoğunlukla, ahır, samanlık, ambar ve / veya serander olmak üzere ek binalar yer almaktadır. Özellikle yaşama mekanlarının çevreleri bu tip yardımcı mekanlarla çevrelenerek ısısal tamponlar oluşturulmaya çalışılmaktadır, (Sümerkan, 1990; Sözen, 1996).

Doğu Karadeniz kırsal yerleşmelerinde yer alan evlerin yapım teknikleri, özellikle dış duvarlarda uygulanan ahşap iskeletli sistemler (ahşap dolma, göz dolma, muskalı dolma) yanında, yığma ahşap sistemler ya da taş sistemler olarak çeşitlenmektedir. Dış duvar kalınlıkları, kullanılan sisteme ve malzemeye bağlı olarak 50-150cm arasında değişmektedir, (Sümerkan, 1990; Sözen, 1996).

Doğu Karadeniz geleneksel kırsal kesim yapılarında taş, vazgeçilmez bir yapı malzemesidir. Tüm Doğu Karadeniz’de yaşama katını zeminden ayıran duvarlarla, ahır ve depo mekanlarının duvarlarını istisnasız taş malzeme oluşturmaktadır. Yaşama katının duvarlarında ise taş malzeme, yöreden yöreye değişen oranlarda masif duvar ya da dolgu gereci olarak kullanılmıştır. Ocak mekanları, şömine ve baca gibi sistemlerin malzemesi de yine taştır. Taş duvarlar, malzemenin işleniş ve görünüş özelliklerine göre Adi Taş Duvar (Moloz Taş Duvar), Yonu Taş Duvar (Kaba Yonu ve İnce Yonu Taş Duvar) ve Kesme Taş duvar gibi sınıflara ayrılmaktadır. Taşların işlenebilirliklerine bağlı olarak, bina üzerinde kullanım yerleri ve şekilleri değişiklikler göstermektedir, (Şekil 36) (Sümerkan, 1990).

Şekil 36. Doğu Karadeniz geleneksel kırsal kesim yapılarında malzeme kullanımı

Doğu Karadeniz geleneksel kırsal kesim yapılarında pencereler, ölçü ve sayı olarak en az değerde ve miktarda kullanılmaktadır. Bina üzerinde genellikle güney yönlerde açılmakta ya da hiç düzenlenmemektedir. Duvarlarda kullanılan tekniğe bağlı olmaksızın, kapı ve pencereler üzerinde üst başlık kemeri görülmemekte, bunun yerine düz taş lentolar tercih edilmektedir. Kemer yalnızca büyük ocak mekanlarında kullanılmaktadır, (Sümerkan, 1990).

Doğu Karadeniz genelinde, günümüz uygulamalarından önce, çatı örtüsü olarak “hartama” ve “oluklu kiremit” kullanılmıştır. 1930’lu yıllara kadar, kiremit dışındaki çatı örtüleri hartama ya da daha kalın kesitli dilme tahtalardan (padar) oluşmuştur. 1930’lardan sonra hartamaların yerlerini gaz tenekelerinin açılımı ile elde edilen yan ve kapak yüzeylerinin almaya başladığı görülmektedir. 1975’lerden sonra ise orman varlığını yok eden hartama uygulamasına yasak getirilerek tamamen son verilmiştir. Kiremit örtülere sahip evlerde, daha sızdırmaz yeni örtlerin varlığına karşın, bu malzmeden vazgeçilmemiş, yıkılan başka evlerden sağlam kiremitler sağlanarak onarımlar gerçekleştirilmiştir. (sümerkan) Teze konu olan Santa Harabelerinde, hartama ve benzeri organik levha kaplı çatıya rastlanamamıştır. Saptanan örtüler çoğunlukla kiremit örtüler ve teneke örtülerdir. Fakat yörenin tarihsel geçmişi araştırıldığında çatı örtüsü olarak genellikle hartama kullanıldığı anlaşılmıştır.

Oluklu kiremitlerde rastlanan eğimler, literatürde %20-33 olarak bilinmektedir. Hartama örtülerde ise çatı eğimleri kiremit örtülere göre daha fazladır. Trabzon – Yomra bölgesi, kiremit örtü ve hartama’nın her ikisinin de görülebildiği alanlardır, (Sümerkan, 1990).

1.4.3.2. Pontus Yerleşmeleri; Yerleşme ve Mimari Özellikler

“Kültürel görünüm” ün oluşmasında etkili faktörlerin, insan toplumu (tahsis edilen kültürel ve diğer imkanlar bağlamında) ve doğal şartlar (çevre) olduğu saptamasından yola çıkarak ve özellikle “oluşumundaki insan rolünü kırsal alanın kültürel geçmişine bağlayan” ve oradaki bilimsel görünümle ilgili olarak, kırsal alanın analizi için geçmişe ait mevcut bilgilerin kullanımının gerekliliğini savunan düşünceden hareketle, Santa Harabeleri’ne ait araştırmalar yapılırken bölgenin tarihi ve kültürel aidiyeti göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle yapılan araştırmalar, Doğu Karadeniz Geleneksel özelliklerinin yanında, Pontus tarihi ve kültürel özellikleri ile de ilişkilendirilerek yapılmıştır. Topoğrafik, çevresel ve iklimsel özellikler genellikle mimari ve kentsel özellikleri etkileyerek bir dereceye

kadar yerleşmelerin şeklini belirlemektedir. Bu nedenle, Pontus coğrafyası tarihi ve kültürel özelliklerinin yanında, topoğrafik, çevresel ve iklimsel verileri ile de ele alınmıştır.

Pontus coğrafyası genel olarak, Paflagonya (Kızılırmak-Yeşilirmak arası)'dan Kolhida'ya (Türkiye-Gürcistan sınırı) ve Ermenistan'ın kuzeydoğusuna kadar uzanan, Türkiye'nin kuzeyinde Karadeniz Bölgesi'nin dağlık bir kıyı şeridi olarak anılmaktadır. Bölgenin kuzeydoğusunda yer alan Kafkas dağları, kuzeyden gelen soğuk rüzgarları engellemekte ve bölge iklimini belirlemektedir. Fakat bununla birlikte, Pontus'un kıyı şeridinde ve kıyından 150km içerilere kadar iklim genellikle sisli, ılıman ve yağmurlu bir özellik göstermektedir. Zigana ve Argirupolis (Tirebolu) yaylalarında, 100-150km kadar içerilerde yer alan bölgeler ise gezginler tarafından kuru ve sağlıklı olarak nitelendirilmiştir, (Gedikli, 2008; Kolektif, 2007; Bryer ve Winfield, 1985; MATΘAIOY, 1986).

Pontus tarihi M.Ö. 8.yüzyıl yarısına (erken kolonizasyon dönemlerine) dayandırılmakta, M.Ö. 7.yüzyıldan itibaren sırasıyla Milet, Sinop ve Foça İyonlularının kolonileri tarafından yönetildiği, sonrasında bölgede Bizans ev Osmanlı hakimiyetinin görüldüğü bilinmektedir. Pontus'da antik dönemden beri varlıkları bilinen Rumlar, Türkler, Kolhiler ve Lazlar sayıca üstün olmakla birlikte, Çerkezler, Persler ve Gürcüler'in oluşturduğu etnolojik çeşitlilik, Erken Bizans döneminde yapılan pek çok kavmi (ırksal) düzenlemeler, nüfus hareketleri ve kıyılarda yer alan Rum unsuru nedeni ile asimile olarak Helenleşmişlerdir, (Bryer, 1988; Mümtaz, 2004; Γabpa, 2003; Gedikli, 2008).

Bizans Devleti'nin idari yapısı içindeki Pontus, coğrafik konumu, doğal özellikleri ve İmparatorluğa kazandırdığı yeterli miktardaki ekonomik gelir nedenleri ile taşra isimlerinin konulara göre değiştirilmesi ile, özel bir ekonomik ve sosyal idare formunu muhafaza etmiştir. Bu özel düzenin temeli, ekonomik teşvikler ve tedarikler sistemi ile bağlantılı olarak küçük tarımsal üretim şeklini teşkil etmiştir. Amaç, devletin sınır bölgelerindeki nüfusu tutmak ve sonuç olarak bunların askeri tampon bölgeler olarak kullanılmasını sağlamak olmuştur. Bu uygulama sonucunda, toprak sahibi silahlı çiftçiler ile “askeri çiftlikler”, köylüler ile de “bağımsız köyler” meydana getirilmiştir. İç Pontus dağlık bölgeleri özellikle, M.S.3. yüzyılda, Bizans - İran savaşlarında stratejik ikmal üssü olarak kullanılmıştır. Aynı dönemde, bölgede büyük manastır merkezleri kurularak Pontus için özellikle ruhsal ve kültürel bir oluşum döneminin başlatılmış olması, bölgeye doğrudan etkisi olan sosyal ve demografik bileşenler belirli kurallara bağlamıştır, (ANΔPEA, 1990; Γabpa, 2003).

II. Mehmet döneminde Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilmeye başlanan bölgede, Pontus halkının özellikle dağlık iç kesimlere göç ederek ağırlıklı olarak maden kaynaklarını işlettikleri, ki eski çağlardan beri Pontus ekonomisini gümüş, kurşun, demir ve bakır madenleri gibi yer altı zenginlikleri belirlemektedir, bu sayede ekonomik anlamda oldukça güçlendikleri bilinmektedir. Bu refah seviyesi maden kaynaklarının tükenme noktasına yaklaşması ile düşüşe geçmiştir, (MATΘAIOY, 1986; ANΔPEA, 1990).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Pontus bölgelerinde yeniden kolonizasyon hareketleri görülerek, kıyılara ve devamında Rusya'ya doğru bir göç akımı oluşmuştur. Bu göç hareketleri ve 19. yüzyıldaki reformlar da bölgedeki inşaat faaliyetlerinde etkili olmuştur. Bu reformlardan kaynaklı özel imtiyazlar nedenleri ile, yabancı mimari akımların morfolojik ve fonksiyonel etkileri bölgede görülmeye başlanmıştır. Haldia (Argirupolis çevresi ve Tokat) bölgesindeki ve Trabzon çevresindeki dağlık bölgelerde yer alan kırsal yerleşmelerin yakın çevrelerinde yer alan maden yataklarından kaynaklı olarak ekonomik yeterliliği ve mekansal birikiminin, konutlardaki mimari sentez, inşa sistemi ve inşaat malzemeleri dışında, kırsal bölgelerdeki yoğunluk ve olası genişlemeler üzerinde de doğrudan etkisi vardır, (Gedikli, 2008; Kolektif, 2007; MATΘAIOY, 1986; ANΔPEA, 1990).

Pontus'ta Merkezi Kilise tarafından özellikle 19.yüzyılda yapılan dini reformlar sonrasında Kilise, toplumsal meseleler ve yöre meseleleri konusunda söz sahibi olmuştur. Kilise bu anlamda bölgede yer alan çeşitli yönetim komisyonlarına katılarak Ortodoks haklarını veya yerleşilen bölgelerdeki tüm nüfusun haklarını temsil etmeye başlamıştır. Bu dönemde Pontus'un kentsel ve kırsal alanlarında artan inşaat faaliyetleri gözlemlenmiştir.

İç Pontus kırsal dağlık bölgelerinde “kilise bölgeleri” ve “mahalleler” olarak ikiye ayrılan yerleşmelerin, kıyı yerleşimler ile karşılaştırıldığında açık bir şekilde savunma bölgeleri oldukları görülmektedir. Genellikle sarp yamaçlı ve farklı yüksekliklerdeki bölgelerde bulunan, ulaşılması ve uzak mesafeden görünmesi zor olan bu yerleşmeler, binaların morfolojik sadeliği ve birbirine benzerlikleri nedeni ile karakterize edilmektedirler. Bununla birlikte, morfolojik sadelik, evlerin yaşa dayalı kategorileri ile, sakinlerinin sosyal, ekonomik ve sınıfsal yerini ve örgütlenme işleyişini ayırt etmeye imkan vermektedir, (MATΘAIOY, 1986; ANΔPEA, 1990; Γabpa, 2003).

Birbirine yakın inşa edilmiş olan konutlar, bölgenin tüm tarımsal faaliyetlerinin sadece birkaç ay kırsal alanda olması nedeniyle, ana konutun dışında bir çok yardımcı yapıları gerektirmektedir. Küçük kırsal üretim nedeni ile, küçük hacimli az sayıda yardımcı ek binalar, ana konutun hemen yanına ya da buna yakın bir noktada yerleştirilmiştir. Özel açık alan

sınırlaması ve avlu yoktur. Üretim türünü, sadece yardımcı mekanlar değil, ortak kullanım binalarının türü (değirmenler, harman yerleri, samanlıklar vb.) ve bu binaların yerleşimlerine bağlı bağlantılar belirlemektedir. Diğer taraftan, ulaşılması güç olan bu bölgelerdeki kırsal yerleşmelerde (belirlenen yerleşme ile bağlantılı olarak, savunma ve mekansal organizasyonun kontrolü nedeniyle), arazinin güçlü doğal geçişleri ve yapıların göreceli yoğunluğu dışında, açık kamusal kullanım alanlarının da minimum düzeyde olduğu görülmektedir. Bu yerleşimlerdeki iç güzergahların darlığı ve meydanlar ile açık toplanma noktalarının yokluğu (toplantılar genellikle kapalı alanlarda veya kilisenin dış avlusunda yapılmıştır) karakteristik bir özellik arz etmektedir, (MATΘAIOY, 1986; ANΔPEA, 1990; Γabpa, 2003).

Yerleşmelerdeki binaların organizasyonu ve mekansal yapısı, iç güzergahlar ve dışarıya ulaşılabilirlik olanakları, insanların doğal çevre ve ekonomi çeşiti ile olan ilişkilerine yön vermektedir. Bu yerleşmelerin yakın veya uzak mesafedeki ekonomik merkezler ile olan ilişkileri veya ticaretleri, yerleşimin yapısı dışında, konutun inşa organizasyonunu da dolaylı olarak etkilemektedir. Aynı şekilde yapıların fonksiyonel organizasyonu ve doğal çevre ile ilişkilerinde konumlarının, yapısal özelliklerinin ve mimari biçimlenişlerinin belirleyici olduğu da bilinmektedir. Bu nedenlerle bu kırsal yerleşmelerde geçerli olan inşaat sistemi ve inşaat tekniğinin bölgedeki sosyo-kültürel yapı ile doğrudan ilişkili olduğu da görülmektedir, (Bryer, 1988; ANΔPEA, 1990).

Pontus kırsal yerleşmelerinde, taş ve tuğla duvarların dayanıklılığı için kullanılmaktadır. Çatı ise mevcut ahşap boyutları ile orantılı olarak inşa edilmekte olup, binanın boyutları ve sonuç olarak tipi ortaya çıkmaktadır.

Özetle, yerleşimin sosyal yapısı, sınıfsal organizasyonu ve ırksal sentezi ile bağlantılı, topoğrafik ve çevresel özellikler, ekonomik unsurlar ve hüküm süren faaliyetler, yerleşimin mekansal kimliğini şekillendirmekte ve yerleşim tablosunu değiştirmektedir.

Bu bilgiler, teze konu olan Santa Harabeleri'nin de tarihi Pontus sınırları içerisinde yer alan sınır köylerinden biri olması ve tarihinde askeri ikmal üssü amaçlı kullanılan köyler arasında yer alması nedenleri ile önemlidir. Santa Harabeleri'ni önemli kılan bir başka neden ise, 19. yüzyıl boyunca gözlenen nüfus hareketlerine rağmen, büyük oranda "şematik olarak değişmeden" kalan bölgelerden birisi olmasıdır. Bugün terk edilmiş olmakla birlikte, temel mekansal formu korunmuştur.

1.5. Tarihi Çevreler ve Turizm

1.5.1. Turizm ve Turizm Çeşitleri

Turizm en genel anlamı ile; eğitim, eğlenme ve rahatlamaya dayalı, günlük yaşamdan kaçma amaçlı bir aktivite olarak tanımlanmaktadır. Turizm, bazı insanlar için kültürel kökenlerin yeniden kurulmasına; bazı insanlar için ise, sınırlara ve gelecek açılımlara yönelik bir araştırma olarak kabul görülmektedir. Seyahat etmek, farklı yerler ve farklı insanlar hakkında bilgi edinmek sağlıklı ve medeni bir aktivite olarak ifade edilmektedir, (Appleyard, 1981; European Commission, 2000).

Turistin bireysel yaşam kalitesi ile yaşadığı ortamdaki toplam yaşam kalitesi arasındaki ilişkiler seyahate çıkma nedenini belirlemektedir. Bu ilişkiler; sosyo-ekonomik nedenler, bireysel – sosyal – psikolojik nedenler ve seyahate çıkmayı yönlendiren nedenler olarak ele alınmaktadır. Sosyo-ekonomik nedenler; kentlerdeki nüfus artışının yarattığı stresten kurtulmak, kentleşme sonucu yeşilden yoksun bir çevrede yaşamının bunalımından kurtulmak, serbest zamanları değerlendirme olanaklarının ve seçeneklerinin artması, kentlerdeki şiddet, terör ve kirlilikten kurtulmak ve daha sağlıklı bir yaşam elde etmek için seyahate çıkmak olarak sıralanabilmektedir. Bireysel – sosyal ve psikolojik nedenler ise; yaşamın monotonluğundan kurtulmak, yoğun çalışma hayatı nedeni ile dinlenmeye ihtiyaç duymak, doğaya ve doğal yaşama duyulan özlem, kentin sıkıcı doğasından kurtulma isteği ve vahşi doğa görme isteği olarak örneklenebilmektedir, (Kuntay, 2004; European Commission, 2000).

Doğal, kültürel, sosyal, tarihsel, ekonomik ve ekolojik sürekliliğin sağlanabilmesi amacı ile, doğanın ve taşınır - taşınmaz değerlerin paylaşımı ve buradan doğacak gelirin kazanılması çabalarında turizm ön plana çıkmaktadır. Turizm amaçlı planlanması düşünülen alanların belirlenmesinde doğal değerler, koruma alanları, özgün mimari değerler, pist dışı faaliyetlerin çeşitliliği ve konaklama alanlarının konumu gibi kriterler önem kazanmaktadır, (Çakılcıoğlu, 1996; Çubuk, 1996). Söz konusu kriterler turizm biçimlerine göre çeşitlilik göstermektedir. Günümüzde ön plana çıkan belli başlı turizm biçimleri, (Kuntay, 2004; European Commission, 2000);

- Doğa Turizmi (Kırsal Turizm, Yayla Turizmi, Mağara Turizmi, Akarsu Turizmi, Botanik Turizmi, Yat Turizmi, Dağcılık Turizmi)
- İnanç Turizmi

- Kültür Turizmi (İpek Yolları – Roma Yolları, Gençlik Turizmi)
- Spor Amaçlı Turizm (Kış Turizmi, Golf Turizmi, Av Turizmi, Hava Sporları Turizmi, Sualtı Sporları Turizmi)
- Sağlık ve Termal Turizm
- Kongre ve İş Turizmi

şeklinde gruplanmaktadır. Turizm biçimlerinin belirlenmesinde; kaynaklar (doğal, tarihi, kültürel), temel yönlendiriciler (değişim ihtiyacı, özel ilgi - çekici etkinlik, dini bağlar), ikincil yönlendiriciler (kültür / tarihi mirasa ilgi), turist grubunun b y kl ğu ve yaş ortalaması (grup, bireysel), ulaşım araçlarının işlevi (havayolu; helikopter, karayolu; jeep – karavan – otomobil), turist bütçesi (yüksek bütçeli, düşük bütçeli, gelir amaçlayan), ayrılan s renin işlevi (sezon turizmi, bir yerde konaklayıp uzun veya kısa süreli deplasmanlar yaparak turizm), yer ve mevsim (dağ turizmi, doğa turizmi, kırsal turizm, eko turizm, kış turizmi) ve konaklama biçimi (tatil köyü, yayla evleri, kamp) etkili olmaktadır. (Kuntay, 2004; URL 19, 2008)

Sürekli bir turizm döngüsünün sağlanabilmesi için tek tip turizm yerine, yıl içerisine yayılmış çeşitli etkinliklerin bir araya geldiği bir turizm anlayışını tercih etmek gerekmektedir. Teze konu olan Santa Harabeleri'nin turizm amaçlı yeniden kullanımı, bu gruplamada doğa turizmi, inanç turizmi, kültür turizmi ve spor amaçlı turizm başlıkları altında ele alınmaktadır. Doğa turizmi kapsamında kırsal turizm ve yayla turizmi etkinlikleri; kültür turizmi kapsamında İpek Yolları – Roma Yolları; spor amaçlı turizm kapsamında ise kış turizmi ve hava sporları turizmi etkinlikleri ön plana çıkmaktadır. Santa Harabeleri içerisinde çok sayıda kilisenin yer alması ve yerleşmenin, bulunduğu bölge içerisinde dini merkez konumunda bulunması inanç turizmi açısından önemli bir veridir.

Kırsal turizm; kırsal alanlarda kırsal işlevlere bağlı olarak gerçekleşen ve gelişen, geleneksel özelliklerin yaşatılmaya devam edildiği, küçük ölçekte bir turizm şekli olarak tanımlanmaktadır. Hızla gelişen ve değişen kentlerde yaşayan insanların, kentin karmaşasından uzaklaşmak için, daha sakin bir yaşama ortamına sahip kırsal alanları tercih ettiği turizm biçimidir. Küçük yapılar, geniş açık alanlar, doğa içerisinde yer alan tarımla ilgili etkinlikler, toprakla uğraşma, at binme, geleneksel yapı ve yaşam biçiminin devamlılığı, geleneksel yapı malzemeleri ile yapılmış yerel mimarinin devamlılığı, kullanım yoğunluğunun az olması, insanı ezen yapıların bulunmaması, doğa ile i içe bir yaşam sunulması gibi etmenler, kırsal turizmi diğerlerinden ayıran özelliklerdir, (URL 20, 2008; Kuntay, 2004; European Commission, 2000).

Kırsal yerleşmeler, turistik etkinliklerine göre sekiz alt başlıkta sınıflandırılmaktadır, (Kuntay, 2004; Doğaner,1994):

- Yumuşak (soft) turizm
- Ekoturizm
- Yeşil turizm
- Çiftlik turizmi
- Tarımla uğraşma turizmi (agritourisme)
- Tarım bilgisi turizmi (agrotourisme)
- Ekolojik köy turizmi
- Alternatif turizm

Yayla turizmi ise; uygun iklimsel özelliklere sahip alanlarda, peyzaj değerlerinin, kırsal öğelerin ağırlık kazandığı geleneksel yaşam biçimlerinin ve doğa sporları için uygun alanların ön plana çıkarıldığı turizm biçimidir. Kırsal kesimde yaşayanların turizm gelirlerinden pay almasının sağlanması ve sürdürülebilirlik amacı ile ürün çeşitliliğinin sağlanması yayla turizminin temel hedefleri olarak görülmektedir. Trabzon Uzungöl Peyzaj Projesi ve Çoruh Havzası Turizm ve Rekreasyon Geliştirme Planı ülkemizde bu anlamda başarı ile uygulanmış iki örnek çalışmadır, (Şekil 37) (Kuntay, 2004; URL 19, 2008; URL 21, 2008).

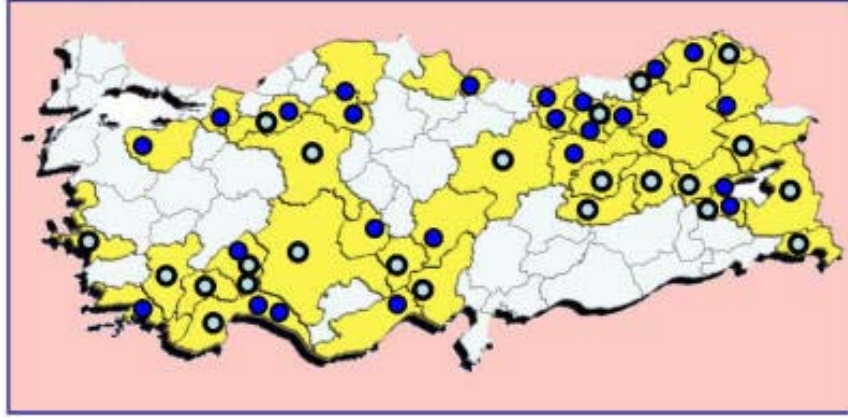

Şekil 37. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen yayla turizmi merkezleri

İnanç turizmi; üç semavi dinin (Müslümanlık-Hıristiyanlık-Musevilik) günümüze kadar ulaşan önemli ziyaret merkezlerinin çevre düzenlemesi, aydınlatma, ulaşım vb gibi açılardan ele alınarak iyileştirilmesi ve tanıtımının yapılarak ziyaretçi sayısının artırılmasının hedeflendiği turizm biçimi olarak tanımlanmaktadır. İnanç turizmine hizmet edecek merkezlerin seçiminde; dini önem, sanat tarihi değerleri, mimari nitelikleri ve ulaşım belirleyici unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır, (Kuntay, 2004; URL 19, 2008).

İpek Yolu – Roma Yolları; kültürel mirasımızın en önemli unsurlarından olan İpek Yolu üzerinde yer alan tarihi yerleşmelerin, hanların, kervansarayların korunması ve koruma kullanma dengesi içinde yaşatılarak “Tarihi İpek Yolu”nun canlandırılması hedefleri ile ön plana çıkan turizm biçimi olarak tanımlanmaktadır, (Kuntay, 2004; URL 19, 2008). Coğrafi konumu nedeniyle, eski çağlardan beri doğu ile batı arasında bir köprü işlevi gören Anadolu İpek Yolu en önemli kavşak noktalarından biri olmuştur. Orta Çağ’da Çin’den başlayan İpek Yolları, Orta Asya’da birden fazla güzergahı takip ederek Anadolu’ya ulaşmakta ve Trakya üzerinden Avrupa’ya uzanmaktadır. Ayrıca, Ege kıyılarında Efes ve Milet, Karadeniz’de Trabzon ve Sinop, Akdeniz’de Alanya ve Antalya gibi önemli limanları kullanarak deniz yolu ile de Avrupa’ya ulaşmaktadır. Anadolu’da İpek Yolu; kuzeyde Trabzon, Gümüşhane, Erzurum, Sivas, Tokat, Amasya, Kastamonu, Adapazarı, İzmit, İstanbul, Edirne; güneyde Mardin, Diyarbakır, Adıyaman, Malatya, Kahramanmaraş, Kayseri, Nevşehir, Aksaray, Konya, Isparta, Denizli, ve Antalya merkezlerini izlemektedir. Ayrıca; Erzurum, Malatya, Kayseri, Ankara, Bilecik, Bursa, İzmit, İstanbul güzergahının kullanıldığı da bilinmektedir, (URL 19, 2008). Teze konu olan Santa Harabeleri, Trabzon – Gümüşhane kırsalında tarihi İpek Yolu güzergahlarından birinin üzerinde bulunmaktadır. Tarihte çoğunlukla askeri amaçlı olarak kullanılan Roma Yolları’nın da bölge üzerinden geçmesi, iki önemli ulaşım hattının çakıştığı nokta olması nedeni ile Santa Harabeleri’nin önemini artırmaktadır.

Kış turizmi; kar yağışının yoğun olduğu ve kar örtüsünün uzun süre kaldığı bölgelerde, meteorolojik veriler, kayak alanı niteliği, teknik altyapı, etüd raporları, ulaşım durumu, mülkiyete ilişkin veriler ve diğer alternatif etkinliklere yakınlık gibi faktörlere bağlı olarak ön plana çıkan turizm biçimi şeklinde tanımlanmaktadır, (Şekil 38) (URL 19, 2008).

● Kış Turizm Merkezleri ○ Kış Sporunu Yapmaya Uygun Alanlar

Şekil 38. Kültür Ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen kış sporu merkezleri

1.5.2. Sürdürülebilir Turizm ve Sürdürülebilir Turizm'de Mimari Mirasın Önemi

Sürdürülebilir turizm; insanların etkileşim içinde buldukları ya da bulunmadıkları çevrenin bozulmadan veya değiştirilmeden korunarak, kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin devam ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların, turistlerin ve gelecek nesillerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yönetildiği bütünleştirici bir turizm şekli olarak tanımlanmaktadır, (Himmetoğlu, 1996;).

Turizm kültürel ve sosyo-ekonomik gelişmeye olumlu etki yaptığı gibi yerel kimliğin kaybedilmesi ve çevrenin bozulması gibi olumsuz etkileri de beraberinde getirmektedir. Amaç, gelişmenin sürdürülebilir olması, bugünkü ve gelecekteki toplumların yaşam kalitelerinin artırılması olmalıdır. Kavramsal olarak turizm sürdürülebilirliğinin sağlanması, turizme kaynak oluşturan yerel, bölgesel, kültürel ve doğal değerlerin ve ekolojik dengenin korunup yenilenmesi, geliştirilmesi ile mümkündür. (Çakılcıoğlu, 1996; Çubuk, 1996; Kuntay, 2004; Fitch, 1990).

Sürdürülebilir bir turizm, insanın ve çevrenin birlikte varlığı ile olasıdır. Temel yaklaşım, insanın doğal çevre üzerindeki etkisini en aza indirmek değil, ancak doğal çevrenin insan üzerindeki etkisini en üst noktaya çıkarabilmektir. Çevreye saygılı, yapılaşmada yerel mimari özelliklerin korunmasına, arkeolojik kalıntı ve tarihsel yapıların

özgün ortamların uyumunun bozulmamasına özen gösteren bu turizm biçimi, yeni yapılanma yerine varolan yapıların yeniden kullanımını özendirir. Bu nedenle yerel malzemenin kullanıldığı, yöresel mimariyi yansıtan mimari ve mevcut yapı stoğunun kullanılmasına öncelik verilmelidir, (Kuntay, 2004; Rızaoğlu, 1993).

Yerel özelliklerden uzaklaşmadan yapılacak bir yenileme; yapısal yenileme, işlevsel yenileme, konumsal yenileme, çevresel yenileme ve ekonomik yenileme başlıkları altında irdelenmektedir, (Duyguler, 1989). Yapısal yenileme; varolan yapıların yerel özelliklerinin korunarak bakım ve onarımlarının yapılmasını ve yapı stoğunun fiziksel olarak sağlamlaştırılmasını, yeni yapılacak yatırımlar için ise mevcut özellikler çerçevesinde geliştirilmiş tasarımların kullanılması gerekliliğini anlatmaktadır. İşlevsel yenileme; varolan yapıların konaklama ve yeme - içme kullanımları ile yenilenmesi ve geliştirilen yeni turizm işlevleri doğrultusunda sağlıklı bir düzen içinde hizmet vermeyi amaçlayan standartların benimsenmesi gerekliliğini anlatmaktadır. Konumsal yenileme; yapıların dış çevreleriyle olan ulaşım, haberleşme, kanalizasyon, elektrifikasyon ve su olanaklarının artırılmasını kapsamaktadır. Çevresel yenileme; günlük kullanım mekanlarının, el sanatları satış üniteleri vs. gibi sergi ve satış birimleri ile zenginleştirilmesini ele almaktadır. Ekonomik yenileme ise; turistik mekanın rekreatif etkinliklerinin yanısıra, para harcanacak bir mekan olarak da düzenlenmesi gerekliliğini anlatmaktadır. Bu çalışmalar, bölge turizmi için gereksinim duyulan konaklama birimlerinin sağlanması, koruma bilincinin yaygınlaştırılması, bölge halkı için ekonomik girdinin sağlanması gibi hedeflerin gerçekleştirilmesi için zemin oluşturmaktadır. Bir tarihi bölgenin turizme kazandırılması, bu amaçla konutların pansiyon olarak işletilmesi ve yöre halkının buradan gelir elde etmesi bu anlamda ele alınabilmektedir, (Kuntay, 2004; URL 22, 2008).

1.6. Mimari Mirasın Değerlendirilmesi ve Yeniden Kullanım

Binalar zaman içerisinde, kültürel değişimler, fiziksel eskimeler, fonksiyon değişiklikleri ve değişen mimari akımların etkileri ile çeşitli bozulmalara uğramaktadırlar. Kullanıcıları tarafından terk edilmiş olan birçok tarihi yapı yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bazı binalar sağlam kalırken, bazılarının günümüze ulaşabilmesi için müdahalelerde bulunulması gerekmektedir. (Fitch, 1990, Jokilehto, J., Watt, D.) Tarihi çevreyi oluşturduğu kabul edilen yapılar, değişik tarihi süreçler içinde çeşitli değişiklikler

geçirerek; harap olarak, restore edilerek, yeniden yapılarak ya da yapılmadan günümüze gelmişler, büyük bir çoğunluğunun ayakta kalmasını sağlamak için özgün işlevleri değiştirilmiş yada değiştirilmek zorunda kalmıştır. Çeşitli müdahaleler ile geçmişten günümüze taşınan bir binanın devamlılığının sürdürülmesinin yanında, bir işe de yaraması gerekliliği yeniden kullanımın önemini ortaya koymaktadır, (Kuban, 2000).

Yeniden kullanım düşüncesi özellikle 2. Dünya savaşı sonrasında ki çalışmaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Mevcut olanı yeniden değerlendirme ya da rehabilite etme olarak ele alınmıştır. Bu düşünce; eski bir binanın korunmasının ekonomik olabilirliği saptanarak, 70'li yıllarda tarihi çevre koruma ve planlama politikasına dönüştürülmüştür, (Kuban, 2000).

Tarihi alanları ya da anıtları korumanın en verimli yolu, modern yaşamda onlara uygun işlevler vermektir. Bu işlevlendirme tarihi alanların yada binaların organizasyonları ve yeniden kullanımları için, finansal ve teknik olanaklarının hesaplanması gerekliliğini beraberinde getirmektedir, (Appleyard, 1981).

Yeniden işlevlendirme; restorasyon türleri olarak düşünülen sağlamlaştırma, bütünleme ve yeniden yapma gibi bütün klasik müdahale türlerinden farklıdır. Çünkü bir yapıya yeniden işlev vermek, onu doğal bir mimari tasarım sürecine sokmak demektir. Yeni bir işlev, yeni bir yapı tanımlamaktadır. Yeni bir yapı ise restoratörün özgün mimari müdahalesine açık olmak durumundadır. Fakat bu tür bir tasarımda, mimarın özgürlüğü eski yapıdan kalan verilerle sınırlıdır. Mimar yaratıcı özgürlüğünü bu sınırlar dahilinde kullanmak durumundadır, (Kuban, 2000).

Koruma altına alınması planlanan tarihi yapının, kendisine verilen işlevi tam olarak karşılaması gerekmektedir. Bu nedenle, tarihi yapının zaman zaman fizyonomi değiştirmesi hatta yeni eklerin yapılması gerekebilmektedir. Yeniden işlevlendirme de, uluslar arası bir kural geriye dönülebilirliktir. Bu da genellikle yeni eklerin, eski strüktüre zarar vermeden yapılmasını (bağımsız bir strüktür gerektirebilir) ya da bu eklerin kaldırılabilmesini öngören bir proje olmasını gerektirmektedir, (Kuban, 2000).

Tarihi yapıların korunması ve yeniden canlandırılması uygulamalarında, prensip olarak, yapının geçirmiş olduğu tüm tarihi periyotların korunması beklenmektedir. Her ne kadar belirli işlevler yüklenmiş olan binaların bir anıt olarak ele alınıp, evrim süreçlerinin yansıtılabilmesi için tüm periyotlarının bir arada ele alınması gerekiyor olsa da; aktif korumanın sağlanabilmesi için, bu periyotlar içerisinde en belirgin olanının seçilerek, çalışma genelinin bu doğrultuda sürdürülmesi gerekmektedir, (Appleyard, 1981).

Tarihi anıtların ve sitlerin korunması ve restorasyonu için özel planlama stratejilerinin geliştirilmesi, salt fiziksel planlama yerine kullanım organizasyonunun da planlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda, yeniden canlandırılması planlanan tarihi alanlarda zaman zaman yeni yapıların planlanarak inşa edilmesine izin verilebilmektedir. Ancak izin verilen bu yeni yapıların ve bu yapılara yüklenen yeni kullanımların, tarihi çevrelerin genel uyumu göz önünde bulundurularak ele alınması gerekmektedir, (Appleyard, 1981; Kuntay, 2004).

1.6.1. Turizm Olanakları İçerisinde Yeniden Kullanım

1.6.1.1. Türkiye’de Kırsal Mimari Mirasın Turizm Amaçlı Yeniden Kullanımı

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Doğu Anadolu Turizmini Geliştirme Programı (DATUR) kapsamında, İspir İlçesi Sırakonaklar Vadisi’nde yer alan geleneksel evlerin turizm amaçlı yeniden kullanımlarının sağlanabilmesi amacı ile bir proje gerçekleştirilmiştir, (URL 20, 2008).

Doğu Anadolu Turizmini Geliştirme Programı (DATUR) kapsamında gerçekleştirilen projede, Sırakonaklar Vadisinde yer alan geleneksel evlerin kırsal turizm planlaması kapsamında turizm amaçlı yeniden kullanım önerileri hazırlanmıştır. Bölgeye gelecek olan yerli ve yabancı turistlerin konaklama ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak mevcut konaklama birimlerinin iyileştirilmesi ve yenilerinin geliştirilmesinin hedeflendiği projede, ev pansiyonculuğunu geliştirmek ve teşvik etmek amacı ile alandan seçilen taş evler ve diğer yapı örneklerinin rölöveleri elde edilip tespitleri yapıldıktan sonra, bu yapıların yeniden kullanımına yönelik proje önerileri geliştirilmiştir.

Sırakonaklar çalışması iki aşamalı olarak gerçekleşmiştir. İlk aşamada, belirlenen evler ve diğer yapılar (samanlık ve ahır) ile yakın çevrelerinin rölöveleri alınarak ölçekli çizimleri hazırlanmıştır. İkinci aşamada ise, bu binaların turistik amaçlı kullanımları için gerekli mekan düzenlemelerini kapsayan projeleri hazırlanmıştır. Mevcutta ıslak hacim, mutfak ve oturma mekanları ayırımı olmayan binalara yeni düzenlemelerde bu mekanlar önerilmiş ve gerekli donatılarla donatılmıştır (Şekil 39).

Şekil 39. Sırakonaklar yerleşmesinde konut örnekleri

Afyonkarahisar, Kütahya ve Eskişehir İlleri arasında bulunan ve turizm için gerekli tarihi, kültürel ve doğal bakımdan önemli özelliklere sahip olan alan *Frig Vadisi* olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu bölgede oluşturulan turizm kuşağı kapsamında bulunan taşınmaz tabiat ve kültür varlıklarının ve yolların mevcut durumlarının belirlenmesi ve eksikliklerin giderilmesi, kültür varlıklarının çevrelerindeki yerleşim birimlerinin ve en yakın konaklama, su, yemek ve wc imkânlarının belirlenmesi, tarihi eserlerin bilimsel olarak değerlendirilmesi, yollardaki yön levhalarının ulaşılmak istenilen kültürel ve doğal varlıklara yönlendirme doğruluklarının tespit edilmesi, bölgeye ait haritanın sayısallaştırılması, internet ortamında güzergah, bilgi, resim, dinlenme gibi tüm yönleriyle görülebilmesinin sağlanması gibi hedefler gerçekleştirilerek bölgenin turizme kazandırılması üzerinde çalışılmıştır, (Şekil 40) (URL 23, 2008).

Şekil 40. Frig Vadisi'nde yer alan mimari miras örnekleri

1.6.1.2. Avrupa'da Kırsal Mimari Mirasın Turizm Amaçlı Yeniden Kullanımı

Avrupa Kültür Köyleri Projesi (Cultural Village of Europe), küçük topluluklara yer talep etmek amacı ile başlatılmış bir Avrupalı hareketi olarak bilinmektedir. Söz konusu hareket, günümüz politikalarında tüm toplulukların şehirleşmiş alanlarda yaşıyor olarak görüldüğünü düşünmektedir. Bu yaklaşım şekli ise, kırsal alanlarda ve banliyölerde ciddi problemler yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu sebepten ötürü, 1999 yılında Hollanda'da "Avrupa Kültür Şehri" tanımlamasına karşıt olarak, "Avrupa Kültür Köyleri" sözü ilk kez telaffuz edilmiştir. Kırsal alanları, kültürlerini, fiziki ve sosyal yapılarını korumaya yönelik olarak başlatılan bu hareket; Hollanda, Almanya ve Danimarka'da kabul görmesinin ardından, 12 ülkede kabul gören bir ağ halini almıştır. Bu ülkeler ve köyleri altta listelenmiştir, (URL 24, 2008; URL 25, 2008):

- Aldeburgh (İngiltere)
- Bystre (Çek Cumhuriyeti)
- Killingi Nömme (Estonya)
- Kirchheim (Avusturya)
- Mellionec (Fransa)
- Poopsville (Macaristan)
- Paxos (Yunanistan)
- Pergine Valdarno (İtalya)
- Porrúa (İspanya)
- Ströbeck (Almanya)
- Tommerup Stationsby (Danimarka)
- Wijk aan Zee (Hollanda)

Aldeburgh, İngiltere'nin Doğu Anglia bölgesinde Suffolk'ta yer alan tarihi bir köydür. Aldeburgh ismi “tarihi hisar” anlamına gelmesine rağmen, köye adını veren ve sınırları boyunca uzanan surlar artık deniz suları altında kalmıştır. 16.yy.da ticari liman köyü olarak bilinen Aldeburgh, gemi yapım endüstrisine hizmet eden bir de tershaneye sahiptir. Tarihte bilinen önemli gemilerin bazıları burada inşa edilmiştir. Alde akarsuyunun alivyonlarla kaplanmasının ardından geniş gemilerin burada barındırılmasına olanak kalmadığından, alan bu sektörde önemini yitirmeye başlamıştır. Söz konusu akarsu günümüzde yat klüplerine ev sahipliği yapmaktadır, (URL 24, 2008; URL 25, 2008).

Aldeburgh, dinlenme amaçlı kıyı yerleşkelerinin popüler hale gelmesi ile, 19.yy.a kadar balıkçı köyü olarak korunmuştur. Aldeburgh içerisinde yer alan ayırt edici ve özel mimarinin büyük çoğunluğu bu dönemden kalmaktadır.

Aldeburgh'da yer alan ahşap konstrüksiyonlu İdare Binası, 400 yıl kadar köy konseyinin toplanması amacı ile kullanılmıştır. Söz konusu bina günümüzde halen köy yönetim ofisini içerisinde barındırmasının yanında, yerel müzeye de ev sahipliği yapmaktadır. 1650 yılında inşa edilmiş olan yapı, 1854 yılında bir takım restorasyonlar geçirmiş, Hampton Adliyesi'nden kopya edilen bir baca yapıya eklenmiştir. Bunun dışında, biçimsel özellikleri ile ön plana çıkan kulesi Martello Tower ve hemen onun yanında yer alan balık avlama iskelesi günümüze kadar gelen önemli yapıları arasındadır. Balık avlama iskelesi, akarsuyun tehlikeli çamurlarına saplanıp kalmasının ardından bir dönem bot-ev olarak kullanılmış, fakat 1974 yılında güvenlik nedenleri ile yakılmıştır (Şekil 41).

Şekil 41. Aldeburgh yerleşmesinde yer alan ahşap konstrüksiyonlu idare binası

Aldeburgh 1908 yılında İngiltere’de yapılan seçimlerde, bir kadın başkanı seçmiş olan ilk köy olmuştur. Aynı zamanda ünlü şair George Crabbe’nin 1754 yılında Aldebourg’da doğmuş olması ve yazdığı “The Village” ile “The Borough” şiirlerini buraya itaaf etmiş olması; 1948 yılından beri de her haziran ayında köyün hemen çıkışında Snape Maltings meydanında oldukça ünlü klasik müzik festivalinin gerçekleştiriliyor olması; ek olarak Aldeburgh içerisinde yer alan balık dükkanlarının oldukça ün kazanmış olması köyün adından bahsettirmiştir. Ayrıca Aldeburgh 2003 yılında yılın kültür köyü seçilmiştir. Aldeburgh sahili ise 2005 yılında “mavi bayrak kırsal sahil” ödülünü almıştır.

Aldeburgh’un kuzeyinde Leiston yakınlarında, nükleer enerji tesisleri yer almaktadır.

Mellionec, Fransa’nın Bretagne bölgesinin ortasında yer alan bir Fransız köyüdür. Kendi başkanına ve köy konseyine sahip olan bağımsız bir köydür. Oldukça geniş bir alana kurulmuş olmasına rağmen köyde sadece 490 kişi topluluk halinde yaşamaktadır. Mellionec 2000 yılında yılın kültür köyü seçilmiştir, (Şekil 42) (URL 24, 2008; URL 25, 2008; URL 26, 2008).

Şekil 42. Mellionec yerleşmesinden genel görünüm

Laona Vakfı (Yunanistan); Kıbrıs Batı-Paphos’da 1994 yılında tamamlanmış olan, kırsal alanların yenilenmesi, bu alanlarda yer alan tarihi mirasın yeniden kullanıma kazandırılması ve eko turizm projesi kapsamlı Laona Projesi’ni gerçekleştirmek amacı ile kurulmuş, kar amacı gütmeyen bir vakıftır, (URL 27, 2008; URL 28, 2008).

Söz konusu proje, Akamas koruma alanı sınırlarında yer alan beş köyü kapsamakta ve projede yer alacak aktiviteler ile de Kıbrıs’ta tarıma dayalı turizm konseptinin tanıtılmasına da yardımcı olmaktadır. Proje kapsamında toplam olarak 26 geleneksel yapı restore edilmiş, ziyaretçi ilgi noktaları geliştirilmiş, proje ve alan ile ilgili belirli miktarda yayın yapılmıştır.

1994 yılında projenin tamamlanmasından sonra Vakıf, Laona halkı için çeşitli kılavuzlar önererek ve kendi dışındaki diğer topluluklar ile de işbirliği yaparak faaliyetlerini tüm Kıbrıs genelinde devam ettirmiştir. Laona Projesi dışında bugüne kadar;

Nepal’de kitle turizmi ve tarım-turizmi (1998), Kuzey Yunanistan’da (Xanthe, Thrace) şehrin eski bölümlerinin yenilenmesi ve restorasyonu (1998), “The River Valleys (Kiládes) Project” kapsamında doğal ve tarihi mirasın korunarak sürdürülebilir bir yönetimin sağlanması (1999-2002), Kıbrıs’ta Türk ve Yunan Kıbrıslılarının her ikisini de kapsayacak arazi kullanımına yönelik sayısal karar modeli çalışmaları (2004), yine Kıbrıs’ta şehir planlama ve mesken çalışmaları (2005) gibi mimarlık, doğal ve tarihi mirasın korunması, arazi kullanımı ve şehircilik gibi çeşitli konular üzerinde farklı projeler üzerinde çalışmalarına devam etmiştir. Günümüzde ise Kıbrıs Koruma Vakfı ve Kıbrıs Mimari Mirası Organizasyonu ile işbirliği içerisinde faaliyetlerine devam etmekte, 2003’ten beri de Avrupa Konseyi çevre toplantılarına (Landscape Convention) gözlemci olarak katılmaktadır. Laona girişimi köylerin her birinde daha fazla evi restore ederek, Kıbrıs Turizm Organizasyonu aracılığı ile kiralanabilmesini sağlamaktadır.

Laona Köyleri; Laona Projesi kapsamında ele alınan, Akamas Doğal Parkı yakının da yer alan;

- Kritou Terra
- Pano Akourdalia
- Kato Akourdalia
- Miliou
- Kathikas

adlarındaki beş köyden oluşmaktadır. Köylerin tamamı, Polis’in 10km güneyinde ve Paphos’un 20km kuzeyinde yer almaktadır.

Laona, özellikle bahar aylarında, denizden tepelere uzanan etkileyici bir doğaya sahiptir. Alanda yer alan çiçek türlerinin oldukça çeşitli olması, alanın kuşların göç yolu üzerinde bulunması ve hemen yakınında 2000m yüksekliğe sahip, ormanla kaplı Toros dağlarının yer alması alanı etkileyici ve çekici kılan faktörler arasında yer almaktadır. Bunun yanında özellikle gençlere yönelik modern eğlencelere, etkinliklere ve olanaklara köylerde yer verilmemiştir. Bu şekilde, köylerin sessiz ve sakin kırsal yaşama mekanları olarak kalmaları sağlanmıştır (Şekil 43, 44).

Şekil 43. Laona yerleşmeleri

Köylerin geçmişinde, şehir merkezlerindeki cazip iş imkanları ve çeşitli sosyal imkanlar nedenleri ile deniz aşırı göçler vermesi nedeni ile nüfuslarında ciddi bir düşüş gözlemlenmiştir (800 den 100 e). Bölgede yer alan okul ,projenin uygulanmasından 15 sene önce kullanılamaz duruma gelmiştir. Okulun tekrar restore edilmesi ve bir grup öğrencinin okumak ve kalmak üzere bölgeye gelmesi, beş köyün kaderini değiştiren temel dönüm noktası olmuş ve köylerin geleceğinin kurtarılması için bir umut oluşturmuştur.

Zaman içerisinde köylerde tarıma dayalı turizm gelişerek güçlenmiştir. Bu coğrafyadaki doğal ve kültürel yaşamı görmek üzere gelen ziyaretçiler, geleneksel yöntemlerle yapılan tarım, dokumacılık, fırında ekmek yapımı ve geleneksel donatı imalatını yaşayarak görme şansı yakalamışlardır. Denize araç ile 15dk, çarşı merkezine ve Paphos'ta yer alan gece eğlencelerine araç ile 30dk mesafede olması turizm açısından köylerin tercih edilme sebeplerindendir. Köylerde turizm ile elde edilen gelirler, doğrudan evlerin sahipleri olan köylüler ile taverna, dükkan sahipleri olan köylülere ulaştığından yerel ekonomiye önemli katkılar sağlanmıştır. Köylüler için istihdam yaratılmış olması da, burada yaşayan halkın kendi topraklarını terk etmelerinin önüne geçmiştir.

Şekil 44. Laona yerleşmeleri

Laona Projesi kapsamında ele alınan belirli sayıdaki yapılar, geleneksel Kıbrıs Mimarisi Stilinde restore edilmiş ve turizm girişimcilerine kiralanmıştır. Evlerin boyutları stüdyo tipinden çift yatak odalı konutlara kadar çeşitlilik göstermektedir. Evler, boyutlarının küçük olmasına rağmen kullanıcılarına pek çok imkan ve olanak sunmaktadır. Mutfak, mutfakcık, banyo, duş ve barınma gereksinimleri tamamı ile restore edilen evlerin kendi içlerinde, kendi potansiyelleri kullanılarak çözülmüştür. Gerekli tüm donatı ve ekipmanlar sağlanmıştır. Fakat merkezi bir ısıtma tesisatı mevcut değildir. Özellikle kış aylarında ısınma, evlerin sahipleri tarafından sağlanan ısıtıcılarla sağlanmaktadır.

Köylere yönelik mevcut toplu taşıma olanakları sadece köylülerin zorunlu ihtiyaçlarına cevap verebilecek niteliktedir. Bu nedenle, toplu taşıma imkanları oldukça kısıtlı olduğundan, bölgeye ulaşmak isteyen ziyaretçilere araç kiralama tavsiye edilmektedir.

Kritou Terra, fındık ve meyve ağaçları ile kaplı çekici bir köydür. Sulak bir yerleşke olması sebebi ile çok sıcak yaz aylarında bile doğal yeşilliğini korumaktadır. Dağ yamacında kurulu olması sebebi ile yürüyüş için uygun imkanlar sunmaktadır. “Çevre Koruma çalışmaları Merkezi” ne ev sahipliği yapmaktadır. İki kahve dükkanı, bir postahane ve bir market bulunmaktadır.

Pana Akourdalia, badem ağaçları ve üzüm bağları ile arasında kurulu bir köydür. Laona Projesi kapsamında, bu köyde yer alan pek çok ev ve köy içerisinde yer alan doğal bahçeye sahip eski okul yenilenmiştir. Mükemmel yürüyüş alanlarına sahiptir. Oldukça etkileyici vadiler ve antik kiliseleri de kapsayan özel alanlara sahiptir. İçerisinde küçük bir kahve dükkanı yer almaktadır. Fakat bunun dışında herhangi bir başka dükkan yada market bulunmamasından sebep bu gibi ihtiyaçlar diğer köylerden birisi olan, araç ile 7dk’lık mesafede yer alan Kathikas köyünden sağlanmaktadır. Alışverişin yanı sıra, Kathikas’ta yer alan taverna ve çiftliklerden de bu anlamda faydalanılmaktadır.

Kato Akourdalia, Toros dağlarına bakan bir dağ yamacında yer almaktadır. Yemek ve kahve dükkanını içerisinde barındıran Amarakos bu köyde yer almaktadır. Fakat bu köyde de alışveriş yapılabilen bir dükkan ya da market mevcut değildir.

Köyde ziyarete açık bir yerel sanatlar müzesi yer almaktadır. Bu köyde yer alan han’ın (The Inn), taş avlusu ve yatak odaları Laona Projesi kapsamında restore edilmiştir. Yine köy içerisinde proje kapsamında restore edilen Miller’s House ve henüz keşfedilmemiş bir vadinin köşesinde yer alan Bizans Şapeli yer almaktadır.

Miliou, su sıkıntısı yaşanmaması sebebi ile bu köy meyve bahçeleri ve ağaçlarla kaplıdır. Köy içerisinde bir kahve dükkanı / taverna yer almaktadır. Köy yakınında yer alan ve içerisinde hala aktif durumda, şifa verdiğiğine inanılan sülfürlü kaynak suyu bulunan terk edilmiş manastır, Hotel'e dönüştürülmüştür. Köy ziyaretçilerine, çeşitli yürüyüş olanakları ve geleneksel dokuma işleri sunmaktadır.

Kathikas, köy içerisinde Laona Projesi kapsamında kiralanabilir bir ev önerilmemiş olmasına rağmen, burada yer alan ve proje kapsamında restore edilen birkaç taverna, ziyaretçi merkezi ve genel kullanıma yönelik birkaç iyi mağazadan sebep köy ziyaret edilmektedir.

Pergine Valdarno İtalya'da 2002 yılında yılın kültür köyü seçilmiştir. Florance'ın 50km kuzeydoğusunda, Arezzo'nun ise 15km batısında, Tuscany bölgesi içerisinde bulunmaktadır. 2004 yılında, 46.6km² lik alan içerisinde nüfusu 3157 kişi olarak belirlenmiştir. Pergine Valdarno sınırları içerisinde genel olarak Frazione adı ile anılan(Frazione, telefon rehberi gibi bazı resmi kayıtlarda bile yer almayan, mekansal olarak merkez çevresinde bulunması bile zorunlu olmayan ve genellikle sadece evlerden oluşan küçük kırsal köylerdir.), merkezi yerleşkeyi çevreleyen Montalto, Ponticino, Poggio Bagnoli ve Pieve a Presciano adlarındaki küçük kırsal köyler ve araziler yer almaktadır. Bu köylerin fiziksel, sosyal ve kültürel anlamda korunması ve birbirleri ile ilişkilendirilmesi Pergine Valdarno'ya kültür köyü kapılarını aralamıştır, (URL 24, 2008; URL 25, 2008).

Ayrıca 2006 yılı Avrupa Birliği Kültür Mirası ödülü, "Santo Stefano di Sessanio" (ortaçağ kulesi)ne verilmiştir. Yapılan çalışmalar, Abruzzi dağlık bölgesinde yer alan ve zaman içerisinde yoksulluğun yıkıcı etkisi nedeni ile kırsal göçlerle tamamen terk edilmiş olan ortaçağ köyünün korunmasını ve kurtarılmasını sağlamıştır. Geçici iskan (hotel – pansiyon) amaçlı rehabilitasyon çalışmaları doğrultusunda, kırsal mimari mirasın büyük ölçüde korunması sağlanmış, yerel vasıtaların kullanılması ve geleneklerin korunması ile de çalışma zenginleştirilmiştir. Yeniden canlandırma projesi ile elde edilen sosyal ve ekonomik kazançlar, bölge geneline yayılmıştır.

Ströbeck, Almanya'nın Halberstadt yerleşkesi yakınlarında, Saxony-Anhalt bölgesinde küçük bir köydür.2006 yılında kültür köyleri ağına dahil olmuş ve yılın kültür köyü seçilmiştir. Satranç oyunu ile olan tarihsel bağından kaynaklı olarak "Satranç Köyü – Schachdorf" olarak bilinen köyün yaklaşık nüfusu 1200 kişi kadardır, (URL 24, 2008; URL 25, 2008).

Tarihsel serüveninde Ströbeck köyünden ilk defa 995 yılında bahsedilmektedir. Fakat buna rağmen köyün asıl kuruluş tarihinin 1011 yılı olduğu bilinmektedir. Efsaneye göre, Halberstadt piskoposu Arnulf, Dük Gunzelin'i Ströbeck'te Wartturm kulesine mahkum etmiş ve bu köyde yaşayan köylülerden de gardiyanlık yapmalarını istemiştir. Mahkumiyeti sırasında can sıkıntısı nedeni ile Gunzelin bir satranç takımı yapmış ve kendisine gardiyanlık eden köylülere de satranç oynamayı öğretmiştir. Bu dönemden sonra, köyde yaşayan insanlar satranç oynamaya başlamış ve böylelikle satranç köy içerisinde geleneksel bir oyun halini almıştır.

Köyde yer alan yerel okul, 1823'ten beri eğitim sürecinin bir parçası olarak satranç eğitimi vermekte ve Almanya'da satranç eğitimi veren tek okul olması nedeni ile önemlidir. Fakat 2004 yılında, az sayıda öğrencisi kalmış olması nedeni ile okul kapanma durumuna gelmiştir.

Wellenstein, Luxembourg'un güneydoğusunda Remich kantonunda yer alan küçük bir köydür. 2005 yılı verilerine göre nüfusu 453 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (URL 24, 2008; URL 25, 2008).

1987 yılında Kültürler Birliği Konseyi (The Council for Cultural Co-operation), Kırsal Dünya (Rural World) için düzenlenen Avrupa Kampanyası esnasında, "Kırsal Kültür Mirası" konusunu gündeme getirmiştir. "Sınırları olmayan mimari – Architecture without borders" başlığı altında ilk eylemler dizisini kabul etmiştir. Kırsal konut mimarisine bağlı mimari mirasın, en az Varneküler Mimari'nin farklılığının ve zenginliğinin vurgulanması kadar önemli olduğu düşüncesini tartışmıştır. Bu yaklaşım, ilk uygulamalarını Almanya ve Fransa sınırlarında yer alan bir şarap-üretim köyü olan Wellenstein'da göstermiştir, (Şekil 45).

Ayrıca 25 Eylül 1987 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen ve "Kırsal Çevrelerin Geliştirilmesi – Rural Environment Development" kuruluşu tarafından desteklenen, "Kırsal Miras ve Bölgesel Gelişim – Rural heritage and local development" adlı konferansı kapsayan bir kutlama düzenlenmiş ve bu kutlamalara 400 kişi katılmıştır.

2005 yılında, Avrupa Kültür Köyleri organizasyonu tarafından Wellenstein'da yer alan köy yaşamı, tarım ve kırsal gelişim konularında bir deklerasyon yayınlanarak, köyün Avrupa Kültür Köyleri'ne dahil edilmesi önerilmiştir.

"Sınırları olmayan mimari – Architecture without borders" ve "Kültür Köyleri" çalışmaları ışığında, ilk iş olarak, Wellenstein ve aynı konumda yakın coğrafyada olan sınır köyleri hakkında daha geniş bilgi sahibi olunabilmesi amacı ile ortak köken, sınır

alanlarındaki mimari ve insanlar arasındaki sınırların kalkmasına katkıda bulunacak kültürel unsurlar üzerinde araştırmalara başlanmıştır. Bu araştırmalar, kırsal miras zenginliğinin ve çeşitliliğinin yeniden bir bütün olarak fark edilmesi ile, bölge insanların çok kimlikli oldukları gerçeğinin ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır. Kırsal alanların geliştirilmesine yönelik diğer amaçlar ise, inşa edilmiş ortak mimari mirasın yeniden değerlendirilmesi ve köylerdeki yaşam koşullarının daha da iyileştirilmesi olmuştur.

Şekil 45. Wellenstein yerleşmesine ait genel görünüm

Bregenzerwald; Alp sıradağları üzerindeki tepelerde yer alan, kırsal turizm amacı ile modernize edilmiş geleneksel bir tarım alanıdır. Yeni ve kaliteli ürünlerin kullanımı ile turizm ve tarım'ın birleştirildiği bir strateji izlenerek modernize edilmiştir. Avusturya'nın önemli vilayetlerinden birisi olan Vorarlberg sınırları içerisinde bulunan tarihi bir yerleşkedir. Coğrafi olarak Güney Alpler'in kuzey yamacında konumlanmaktadır. Bregenzer Ach nehrinin başladığı noktada vadi yamaçlarında kurulmuştur. Bölgede yaşayanlar, Bregenzerwald'i iki ana bölüm olarak kullanmaktadır. Bu bölümler Vorderwald ve Hinterwald olarak adlandırılmaktadır. Vorderwald, alçak dağları ve tepeleri ile Rhine Vadisi'ne daha yakın noktada konumlanmaktadır. Hinterwald ise, 2000m. yüksekliklere kadar ulaşan yüksek dağların bulunduğu bölümdür. Bu bölgelerde yaşayan nüfusun büyük çoğunluğu tarım ve turizm ile geçimlerini sağlamaktadır. Özellikle Rhine Vadisi çevresindeki istihdam bu anlamda gereksinimleri karşılamaktadır. Bozulmamış doğası, eski geleneklerin yaşatılıyor olması ve yöre halkının konukseverliğinin yanında, kayak, "Bregenzerwälder Cheese Route", Schubertiade klasik müzik festivali gibi çekim unsurları ziyaretçileri bölgeye çekmektedir (Şekil 46).

Şekil 46. Bregenzerwald yerleşmesinden genel görünüm, (European Commission, 2000).

Lungau; Avusturya Salzburg'da yer almakta olan ve yeni bir kimlikle turizmin güçlendirilmesi amaç edinilmiş, dağlık bir yerleşkedir. Bu anlamda performans ve sürekliliğin güçlendirilebilmesi için toplumlar arası ilişkiler kurularak girişimlerin

gerçekleştirildiği bir yaklaşım izlenmiştir. Dağcılık, trekking, kayak, golf ve mini golf çekim unsurları olarak ele alınmıştır, (Şekil 47).

Şekil 47. Lungau yerleşmesine ait harita ve görünüm, (European Commission, 2000).

Montana de Navarra; İspanya'da yer almakta olan, kırsal turizmin ön planda tutulduğu dağlık bir yerleşkedir. Toplumlar arası politik koordinasyonun ve ortak kalite noktalarının ön plana çıkarıldığı bir yaklaşım şekli izlenmiştir, (European Commission, 2000).

Pays Cathare; Tarihi ve kültürel miras açısından zengin oldukça büyük bir alandır. Tüm sektörlerde ortak markalaşma hedefi ile kalite kriterlerini tanıtmak amaçlı oldukça geniş kapsamlı projenin hazırlandığı bir yaklaşım izlenmiştir, (European Commission, 2000).

Vale Do Lima; geleneksel köyleri ve mimarisi ile ön plana çıkan dağlık bir yerleşkedir. Kırsal turizmin gelişmesi amacı ile, yaklaşım olarak hayatı kolaylaştırıcı eylemlerin yanında, oldukça kaliteli konaklama imkanlarının sunulması tercih edilmiştir, (European Commission, 2000).

Vallonbruk; birkaç küçük kırsal yerleşmenin karşısında yer alan endüstriyel mimari miras alanıdır. Mimari mirasa dayalı turizm etkinliğinin geliştirilebilmesi için yaklaşım olarak yerel imkanların ön plana çıkartıldığı ve yerleşkeler arasında koordinasyonun sağlandığı bir proje hazırlanmıştır, (European Commission, 2000).

1.7. İncelemelere Bağlı Olarak Kırsal Tarihi Yerleşmelerin Yeniden Kullanıma Kazandırılması Modelinin Oluşturulması

Kırsal tarihi yerleşkelerin turizm amaçlı yeniden kullanıma kazandırılabilmesi için izlenmesi gerekli aşamalar ve ortaya çıkan süreç, yerleşmenin bulunduğu bölgeye, bu bölgede yer alan diğer yerleşkelerin ya da değerlerin ulaşım ve iletişim potansiyellerine, özgün değerlerin niteliklerine, ihtiyaçlara, uygulanacak turizm biçimine ve belirlenen koruma politikasına bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir.

Birinci bölümden ikinci bölüme kadar tez içerisinde yer alan konu ile ilgili kaynaklar ve yine konu ile ilgili uygulanmış örnekler ışığında, kısacası yapılan literatür araştırmalarına bağlı olarak oluşturulan bu modelin seçilen pilot bölge de sorgulanması amaçlanmıştır. Bu modeli oluşturan aşamalar ve aşamaları etkileyen faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir, (Şekil 48) (Ek 9).

- Modelin Aşamaları (süreci): çalışma alanının belirlenmesi, alanda yer alan özgün değerlerin saptanması, koruma alanlarının belirlenmesi, amaçların ortaya konması, ihtiyaçların belirlenmesi, koruma politikalarının belirlenmesi, uygulanacak turizm biçimlerinin belirlenmesi ve sonuç olarak bölgenin tanıtımı için gerekli altyapının hazırlanması şeklinde belirlenmiştir.

- Modeli Etkileyen Faktörler ise, çalışma alanının belirlenmesinin ardından, ilk olarak, alanda yer alan özgün değerlerin saptanması aşamasında kendini göstermektedir. Alanda yer alan özgün değerlerin saptanması, çevresel değerlerin saptanması ve özgün mimari yapıların durum tespiti olmak üzere iki ayrı ölçekte ele alınabilir.

- Çevresel değerlerin saptanması aşamasını yol ağları ve mahalleler arası ilişkilerin ortaya konulabilmesi için tarihi ulaşım akslarının belirlenmesi, varsa başka tarihi yerleşkelerle olan bağlantıların / ilişkilerin ortaya konması ve gerekli görülen ihtiyaçların karşılanabilmesi amacı ile en yakın yeni yerleşim birimleri ile olan bağlantıların ortaya konması başlıkları oluşturmaktadır. Belirlenen tarihi ulaşım aksları, varsa başka tarihi yerleşkelerle ya da yeni yerleşme birimleri ile de ilişkilendirilebilmektedir.

- Özgün mimari değerlerin durum tespiti yapılırken, bu değerlerin niteliklerine bağlı olarak iyi durumda olanların, kısmen harap olmuş ya da harap olmuş durumdakilerin, tehlikeli çatlakların, harabelerin / kalıntıların, ve tamamlanmamış bölümlerin ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmenin detaylı olarak yapılabilmesi için, rölövelerin fotoğraflama ve uygun ölçme teknikleri ile (fotogrametri,

lazer tarama vb.) çıkarılması daha yararlı olacaktır. Çıkarılan rölöveler, çekilen fotoğraflar ve bu değerler hakkında elde edilen bilgilerden faydalanılarak özgün mimari değerlere ait kimlik kartlarının oluşturulması ve her bir mimari değer için ayrı ayrı analiz tabloları oluşturularak (tipoloji çalışmaları) bu değerler hakkında detaylı bir inceleme yapılması, bu değerlere ait durum tespitini ortaya koymaya yardımcı olacaktır. Ancak, rölöveleri çıkarılacak yapı türlerinin ve elemanlarının neler olduğunun öncelikle saptanarak gruplandırılması gerekmektedir.

- Çevresel değerlerin saptanması ve özgün mimari yapıların durum tespitlerinin yapılması koruma alanlarının belirlenmesi için gerekli veriyi sağlamaktadır. Koruma alanlarının belirlenmesinin ardından, bu alanlarda koruma-kullanma dengesine yönelik ihtiyaçlar ortaya konulmalıdır. Koruma alanlarına özgü bu ihtiyaçlar; yöre halkının ihtiyaçları, ziyaretçilerin ihtiyaçları, ziyaretçilerin beklentileri, konaklama çeşitinin belirlenmesi, potansiyel ziyaretçi sayısının belirlenmesi ve donatıların karşılanması şeklinde çeşitlenmektedir.

- Belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda, yerel, bölgesel, kültürel ve doğal değerler ile ekolojik dengenin korunup yenilenmesi ve geliştirilebilmesi için amaçların ortaya konulması gerekmektedir. Ortaya konulan amaçlar ve alanda yer alan özgün mimari yapılara ait durum tespiti koruma politikalarının belirlenmesinde temel girdilerdir.

- Koruma politikaları, aktif koruma ve pasif koruma olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Korumaya yönelik çeşitli sorumlulukların katılımcı bir politika izlenilerek kullanıcıya yüklendiği koruma anlayışı olarak tanımlanan “Pasif Koruma”, dondurarak / mevcut haliyle koruma ya da müzecilik anlayışını ifade etmektedir. Aktif koruma ise, tarihi alanların ekonomik, sosyal ve fiziksel anlamda yok olmaktan kurtarılabilmesi için yeniden canlandırma ve aktif kullanım uygulamalarının gerekliliğini anlatmaktadır.

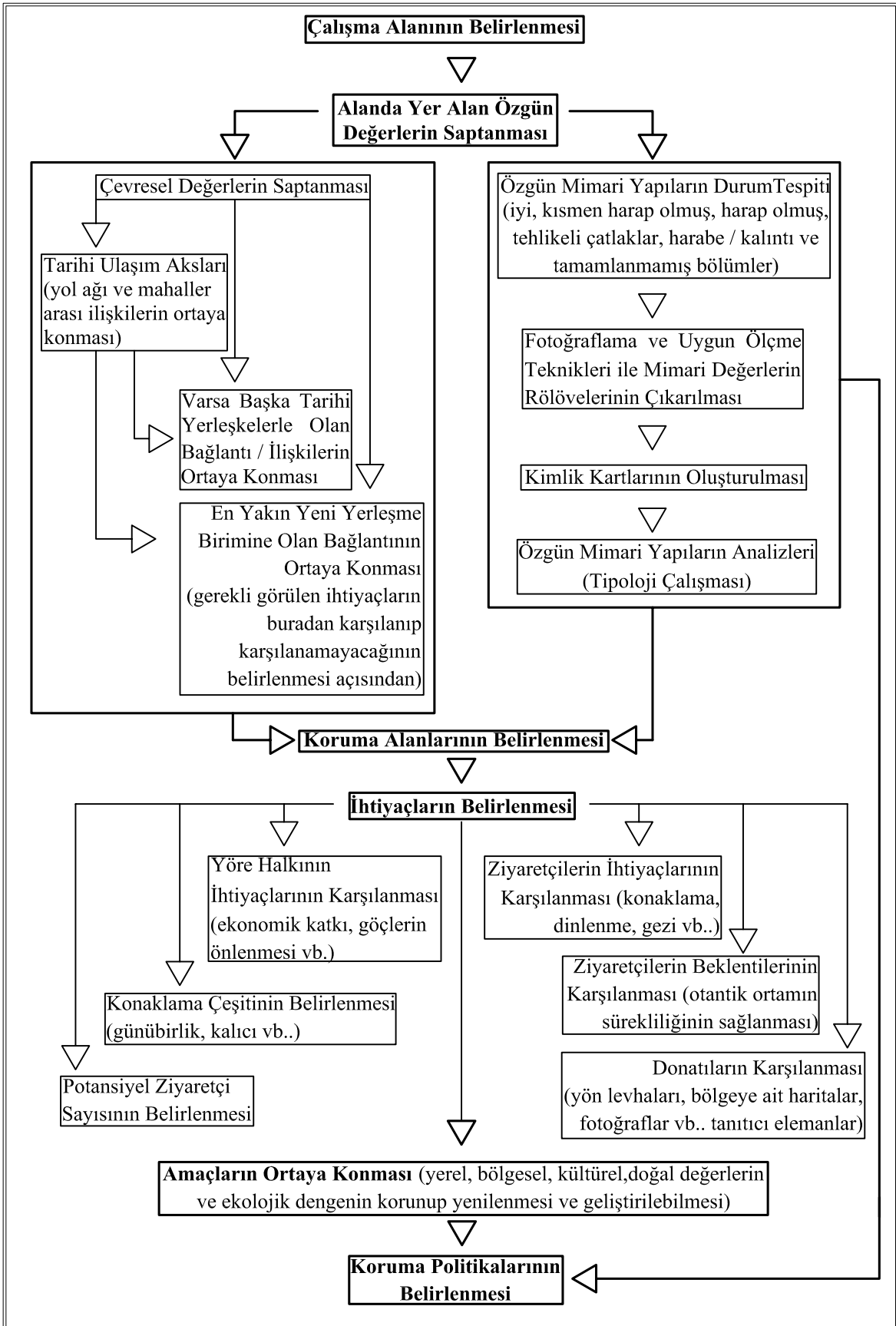
- Aktif koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için kullanılacak olan restorasyon tekniklerine karar verilmesi gerekmektedir. Bu restorasyon teknikleri; bakım–onarım, sağlamlaştırma, temizleme, bütünleme, yenileme–yeniden kullanım, yeniden yapım, kopyasını yapma ve anastilosis olabileceği gibi, bu tekniklerden birkaçının bir arada kullanılmasının gerektiği durumlar da olabilmektedir.

- Belirlenen restorasyon tekniklerinin tamamının yenileme –yeniden kullanım amaçlı olması nedeniyle, yenileme-yeniden kullanım tekniğinin alt başlıkları olan yapısal yenileme, işlevsel yenileme, konumsal yenileme, çevresel yenileme ve ekonomik yenileme alternatiflerinin de değerlendirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

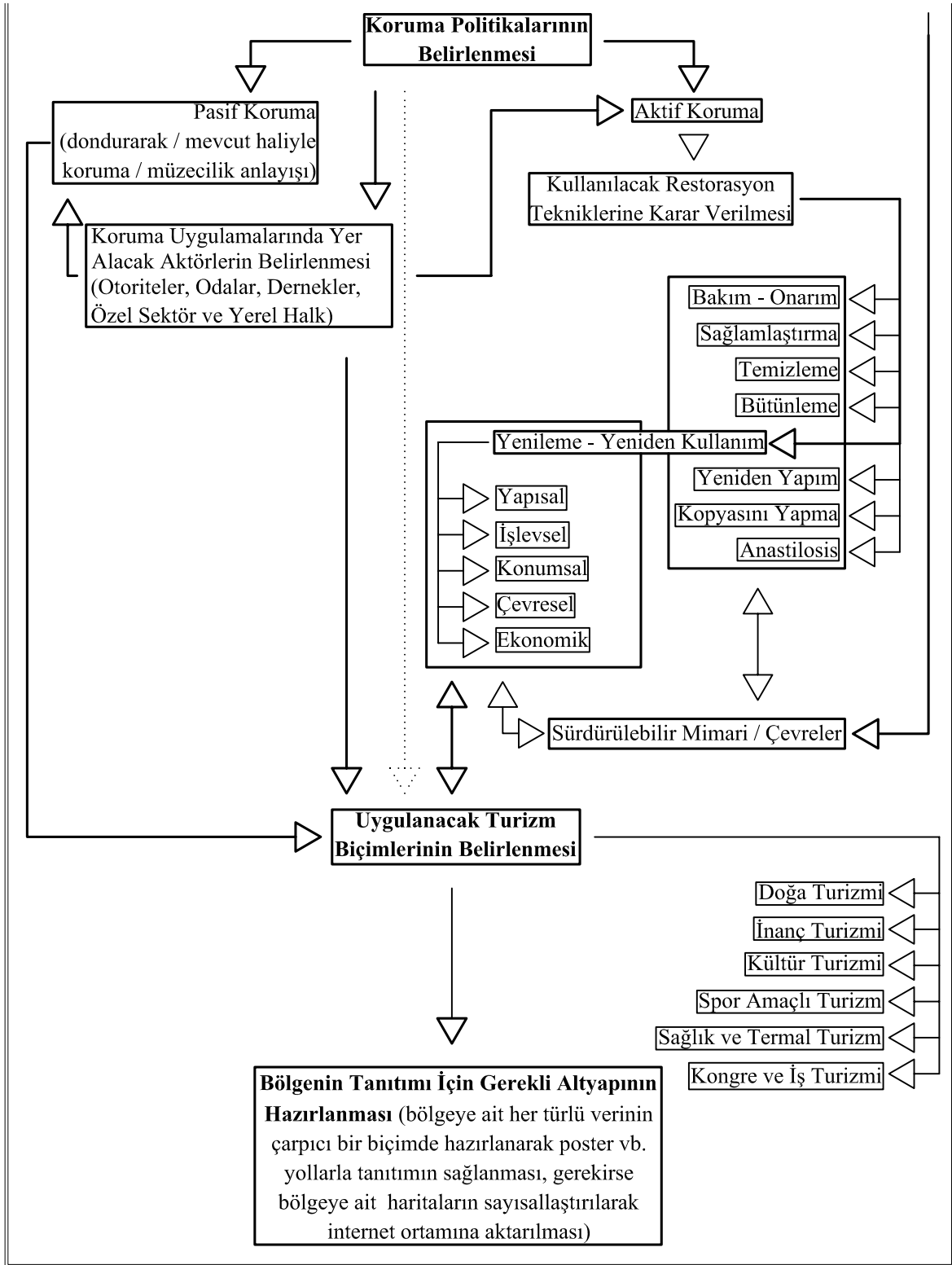
•Özgün mimari yapıların durum tespiti, kullanılmasına karar verilen restorasyon teknikleri, yenileme-yeniden kullanım ve alt açılımları, sürdürülebilir mimari çevreler oluşturmayı hedeflemektedir. Bu nedenle sorgulama noktasının sürdürülebilirlik olmasından kaynaklı olarak, gerek görülen ihtiyaçlar doğrultusunda bu noktadan geri beslemeler yapılarak süreç yeniden ele alınıp tekrar tekrar değerlendirilebilmektedir.

•Ortaya konulan amaçlar ve politikalar doğrultusunda ve bölge için uygun turizm çeşitlerinden doğa turizmi, inanç turizmi, kültür turizmi, spor amaçlı turizm, sağlık ve termal turizm ya da kongre ve iş turizminden uygun olan bir ya da birkaç turizm biçimlerine karar verilmelidir. Uygulanacak olan turizm biçimlerinin belirlenmesinde, aktif koruma uygulamalarının yanında, pasif koruma uygulamaları da oldukça etkili olmaktadır.

•Belirlenen turizm biçimine bağlı olarak yapılan uygulamaların ekonomik açıdan (koruma-kullanma dengesi) ve sürekliliğin sağlanması açısından olumlu sonuçlar getirebilmesi için, bölgenin tanıtımının yapılması ve gerekli altyapının oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla bölgeye ait verilerin etkili bir biçimde hazırlanarak poster, tanıtım filmleri vb. yollarla tanıtımın sağlanması, gerekirse bölgeye ait haritaların sayısallaştırılarak internet ortamına aktarılması sağlanabilmelidir. Bölgenin ve bölgenin tanıtılmasında önemli yer tutan yerel eğlenceler, festivaller, etkinlikler ve şöenlerin reklamları yapılarak tanıtımın sağlanması, katılım açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Şekil 48. İncelemelere Bağlı Olarak Kırsal Tarihi Yerleşmelerin Yeniden Kullanıma Kazandırılması için Oluşturulan Genel Model

(Şekil 48'in Devamı)

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR VE BULGULAR

2.1. Araştırma Alanına ilişkin Genel Bilgiler

Gümüşhane ili Dumanlı Köyü sınırları içerisinde yer alan Santa Harabeleri (=Σάβρα); 17. yy'dan beri dini, ticari ve kültürel anlamda önem taşıyan bir yerleşim yeridir. Yerleşke Rumlar tarafından kurulmuş, Cumhuriyet dönemine kadar yine Rumlar tarafından kullanılmıştır, (Bryer, 1985; Mollaveisoğlu).

Santa tarihte; Roma İmparatorluğunun doğudaki en önemli askeri ordugahı ve Anadolu'da Kapadokya üzerinden Karadeniz'e geçen askeri yolların birleştiği yerleşke olması özellikleri ile ön plana çıkmaktadır, (Bryer, 1985).

Strabon MÖ.27 tarihinde Trabzon'un güneybatısındaki dağlık bölgede Tçani'lerin (Lazi, Tçani, Sanni) ikamet ettiklerini yazmaktadır. Yabani olan bu dağlı halklar arasında en kötülerinin Heptakometler (=Yedi+köy) olduğundan bahsedilmektedir. Santa'nın da yedi köyden oluşması, adı geçen halkın Santa'da yaşamış olabileceği düşüncesini uyandırmaktadır. Miltiades Nymphopulos ise Santa'nın antik çağlardan 1922'ye kadar geçen dönemde bir Rum yerleşimi olduğunu iddia etmektedir. Bryer'e göre ise Santa, 17.-18. yüzyıllarda derebey baskısından kaçan Hristiyan Rum nüfus tarafından kurulmuştur. Bryer, Santalıların etnik geçmişinin belirsiz olduğunu ileri sürmektedir, (Bryer, 1985; Ballance, Bryer ve Winfield, 1966; Γabpa, 2003).

1857 yılına kadar, bölgede yaşayan halkın %50'si Hristiyan, %49'u da Gizli-Hristiyan (Crypto Christians) olarak bilinmektedir. 1857 yılında, Hatt-ı Hümayun'un ardından, Gizli-Hristiyan din adamlarının toplanıp Trabzon'da ki İngiliz konsolosluğuna başvuruda bulunması sonucunda, nüfusun tamamı Hristiyan olarak anılmış ve bölgede müslüman yaşamadığı anlaşılmıştır. Ulaşılması güç mevkide kurulan Santa, Hristiyan toplumu için bir sığınak vazifesi görmüş, kapalı bir köy ekonomisi içinde, bölge halkına yetecek miktarda tarım ve hayvancılık yapılmış, dağlarda bulunan demir ve kurşun yatakları işletilmiştir. Rusya'ya ve çevre illere mevsimlik çalışmaya giden Santa'lı erkekler özellikle taş ustalığı, duvarcılık ve inşaat işçiliğinde ustalaşmıştır, (Γabpa, 2003; ANΔPEA, 1990; MATΘAIOY, 1986).

Santa'nın önemli özelliklerinden birisi, Türk devletine karşı isyan başlatarak silahlı mücadeleye giren Bafra dışındaki ikinci Rum yerleşimi olmasıdır. 1917 yılına kadar Rus işgali altında yaşayan Rumlar, Rus ordusunun da desteği ile, yakınlarında yer alan Türk köylerine saldırılar düzenleyerek, sindirme politikası izlemişlerdir. 1877-78 Rus–Türk savaşı sırasında bölgede yaşan Pontus’lu Rumlar Türklere karşı ayaklanmaları nedeni ile evlerini terk ederek kendilerine başka bir yerleşke bulmaları için zorlanmışlardır. Santa’yı terk eden Rumlar ilk olarak, Gürcistan, Ermenistan ve Güney Rusya’ya göç ederek yerleşmişlerdir. 1914-18 Birinci Dünya Savaşı sırasında Santa’da yaşayan Rumlar, Türk ordusuna karşı durmak amacı ile organize olarak 1916’nın başlarında, Capitan Stylianos Kosmidis önderliğinde dağlarda gerilla hatları oluşturmuşlardır. Rus ordusunun geri çekilmesinin ardından, TBMM hükümeti tarafından Santalılar için çıkarılan af, Santa halkı tarafından kabul görmemiştir. Bu durum üzerine Türk Ordusu 6 Eylül 1921 tarihinde müdahalede bulunmuşsa da, şiddetli direniş ve sarp arazi koşulları nedeni ile kalıcı bir çözüm elde edilememiştir. Yunan ordusunun Türk ordusu ile girdiği savaşta yenilgiye uğrayarak geri çekilmesi sonucunda, anadoluda yaşayan Rum halkının Yunanistan’a gönderilmesi, Santalıların tecrit edilmiş bir konumda yalnız kalmalarına neden olmuştur. Santalı Rumlar 1920 Lozan antlaşmasında yer alan nüfus değişimi ifadesinden yararlanarak, Santa yerleşkesini 1924’te terk edip Yunanistan’a göç etmişlerdir. Yunan hükümetinin kendileri için uygun gördüğü verimli alçak araziler yerine, Santa’da olduğu gibi kuzeyde yer alan yüksek dağ yamaçlarında yaşamayı tercih etmişlerdir. Göç eden Rumlar, Makedonya (Makedonya Merkezinde Kilkis ili), Thrace (Batı Trakya ve Kuzeydoğu Yunanistan Bölgeleri) ve Yunanistan’da “NEA-SANTA” olarak adlandırılan bölgelere yerleşmişlerdir. Santa Vadisinde (günümüzde Yanbolu Vadisi) yer alan Santa köylerine ise Trabzon ve Gümüşhane kırsalında yaşayan Türkler yerleşmiştir. Yerleşkede nüfus yoğunluğunun en fazla yaşandığı dönem 17., 18. ve 19. yüzyıllar olmuştur. 19. yüzyıl Santa’nın en parlak dönemi olarak bilinmektedir. Günümüzde ise bölgede ciddi anlamda bir ulaşım probleminin söz konusu olması ve bölgenin ekonomik anlamda oldukça zayıf kalması nedenleri ile nüfus yoğunluğu oldukça düşük seviyededir. Hatta kış dönemlerinde nüfus 10-15 aile ile sınırlı kalmaktadır, (Gündüzalp, 1990; Γ’abpa, 2003; ANΔPEA, 1990; MATΘAIOY, 1986; Mollaveisoğlu; Bryer, 1985; Ballance, Bryer ve Winfield, 1966).

2.1.1. Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Santa Harabeleri yedi mahalleden oluşan ve oldukça geniş bir araziye yayılan bir bölgedir. Bu nedenle yedi mahalle tek tek yerinde görülüp, fotoğraflanıp, incelendikten sonra çalışma alanını daraltmak ve daha detaylı inceleme yapabilmek amacı ile bu mahallelerden merkezi konumda olduğu için ticaret işlevini taşıyan Piştoflu Mahallesi'nin ele alınmasına karar verilmiştir. Bu kararda seçilen mahallenin mimari karakteristik özelliğinin diğer tüm mahalleleri temsil etmesi de önemli bir etken olmuştur. Ancak tüm bölgeyi daha iyi tanımak ve pilot alan olarak ele alınacak mahalleyi belirlemek amacıyla tüm bölgeye ait tarihsel araştırmalar detaylı olarak yapılmıştır. Araştırma için belirlenen aşamalar aşağıdaki gibidir:

1- Santa Harabelerine ilişkin tarihsel araştırmaların yapılması.

2- Santa Harabeleri genelinin ve alanda yer alan tarihi yapıların fotoğraflanması.

3- Santa Harabelerini oluşturan yedi mahalleye ait krokilerin çıkarılması.

4- Santa Harabelerinin geniş bir alana yayılması nedeni ile merkezi konumdaki Piştoflu Mahallesinin seçilmesi ve burada geleneksel ölçme teknikleri ve fotogrametrik yöntemler kullanılarak alana ve alanda yer alan yapılara ait ölçümlerin yapılması ve yapılara ait rölövelerin elde edilmesi.

5- Alanda yer alan tarihi yapıların listesinden ve elde edilen rölövelerden yararlanarak her bir yapı için kimlik kartlarının oluşturulması:

- yapısal bilgiler ve yapı malzemeleri,
- koruma durumu,
- yaşanma durumu (living conditions),
- oturan kişiler / kullanıcı (occupancy) durumu,
- çalışan mekanlar,
- gelişmemiş mekanlara ait veriler.

6- Mevcut yapıların analizleri (tablolaştırma aşaması):

- Genel yerleşim
  - Komşuluk İlişkisi
  - Sınırlayan Elemanlar
  - Araziye Uyum ve Kullanım
  - Yönlenme
- Planlama
  - Plan Şeması

- Kat Sayısı
- Ocak Yerleşimi
- Doluluk / Boşluk
- Plan
- Cephe
- Simetri
- Çatı
- Çatı Formu
- Saçak Bitimi / Malzeme
- Yapım Sistemi
- Muskalı Dolgu
- Taş
- Ahşap
- Yapı Ekleri
- Cephe Elemanları
- Kapılar
- Pencereleler

• Mevcut yapıların korunma durumlarının tespiti ve tamamen yok olma eğilimde olan yapıların belirlenmesi ile onarımda öncelik tespiti.

Yukarıda sıralanan aşamalara bağlı olarak ve elde edilen veriler doğrultusunda “yeniden kullanım için model önerisi” nin uygulanmasına geçilerek model test edilmiştir.

2.2. Santa Bölgesi Kırsal Yerleşmeleri

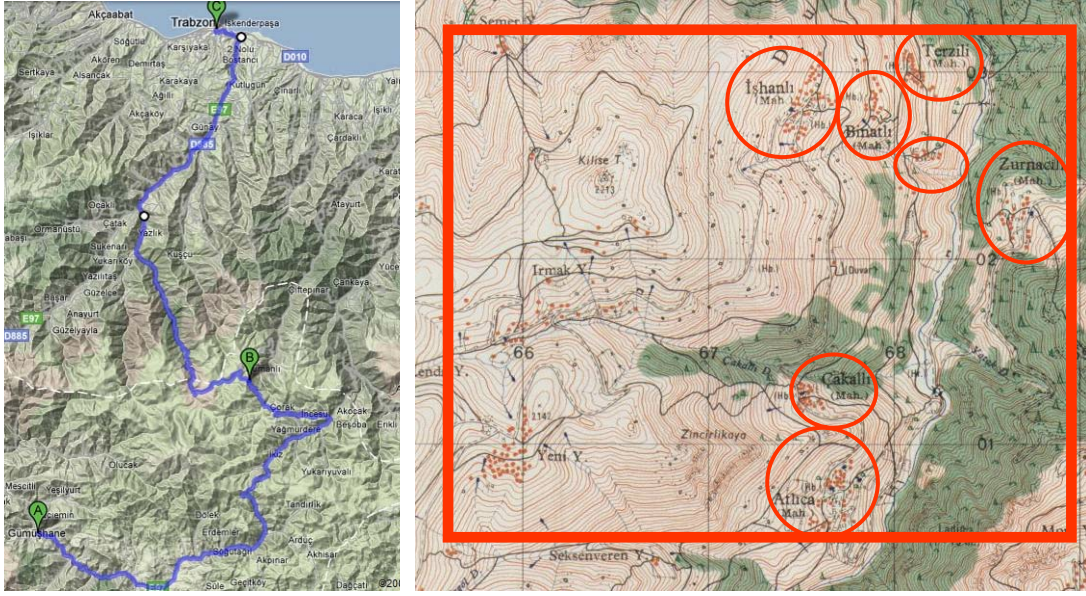
Santa Harabeleri, Trabzon’un güneydoğusunda yer almaktadır. Gümüşhane il merkezine uzaklığı 80 km., sahile olan uzaklığı ise 45km’dir. Tarihi eserler yönünden oldukça zengin olan Santa, doğal konumu itibariyle mezrea yüksekliğinde bulunmasına rağmen yayla özelliği taşımaktadır. Yanbolu deresinin doğduğu üç ayrı yamaçta, 1684 m yükseklikte kurulmuştur. Tüm bölge, iki sıradağın oluşturduğu dar ve derin bir vadi içinde yer almaktadır. Bu sıradağlardan birinin doruk çizgisi doğuya doğru, bir diğerininki ise batıya doğru uzanmaktadır. Doğu doruk çizgisinin bitiminde ve bu noktadan yaklaşık üç saatlik mesafede Sümela Manastırı bulunmaktadır, (Şekil 49).

Aktif kullanıldığı dönemlerde Santa idari olarak Artasas bölgesinde bulunmaktadır. Rodopolis mitropolitliği ve Sümela Manastırı özünde özerk olmalarına rağmen, idari olarak başlarında İğumen olmak üzere tüm manastır rahiplerinin teşkil ettiği İğumenlik Konseyine bağlı bulunmuştur. Santa halkının tamamının Rum ve Türk asıllı olduğu bilinmektedir. Fakat Türk köyleri çoğunlukla Santa'nın kuzeydoğusunda beş saatlik mesafede bulunmaktadır. Türkler ve Santalılar'ın arasında pek çok zaman anlaşmazlıklar olduğu ve bu anlaşmazlıkların mahkemelere taşındığı bilinmektedir. Santalı Rum halkın, kuzeyde bulunan Türklere “Çoçofts” şeklinde hitap ettikleri bilinmektedir, (ANΔPEA, 1990).

Aktif kullanıldığı dönemlerde, Santa'nın çevre bölgelerle olan bağlantıları araç yolu olmaması nedeni ile genellikle yaya olarak yapılmıştır. Santa'nın Trabzon ile olan bağlantısı, yaz dönemlerinde Olasa ya da Sümela Manastırı üzerinden, kış dönemlerinde ise bu yolların kapanıyor olması nedeni ile Yanbolu Vadisi üzerinden sağlanmıştır. Yanbolu üzerinden Trabzon bağlantısı, bu bağlantı üzerinde Türk köylerinin bulunması ve Türkler ile Santalılar arasındaki anlaşmazlıklar nedeni ile pek tercih edilmemiştir. Bu güzergah geceleme sureti ile iki gün sürmektedir. Olasa üzerinden olan bağlantı; yaylalar üzerinden kuzeybatı istikameti takip edilerek sekiz saatlik yürüyüş mesafesi sonrasında gecenin Olasa'da geçirilmesinin ardından, üç saatlik bir yürüyüş sonrasında Hasoğlan mevkiine ulaşılması, Piksitin nehrinin geçilmesi ve Trabzon Erzurum araç yolunu takip ederek üç saatlik yürüyüş mesafesi sonrasında Trabzon'a ulaşılması ile sağlanmıştır. Sümela manastırı üzerinden sağlanan bağlantı ise, Santa'dan batı istikameti takip edilerek üç saatlik yürüyüş mesafesi ile ulaşılan Kazukli yaylası üzerinden gerçekleştirilmiştir. Buradan sırası ile Kovlaka ve Monenen yaylalarına, oradan üç saatlik bir inişten sonra Manastır karşısına ulaşılmıştır. Manastırdan ise Trabzon'a geçilmiştir, (Γabpa, 2003; ANΔPEA, 1990; MATΘAIOY, 1986; Mollaveisoğlu; Bryer, 1985; Ballance vd., 1966; Gündüzalp, 1990).

Santa, merkez Piştöflu olmak üzere, İşhanlı, Çakallı, Zurnacılı, Terzili, Binatlı ve Cinganlı olmak üzere toplam 7 mahalleden oluşmaktadır. Bu yedi mahalle dışında, daha çukurda kalan kuzey bölgesinde, Hancaria, Ftelenia, Oniki Köknar, Horaçandon ve Aliandon isimlerinde küçük yerleşim yerleri bulunmaktadır. Bunlardan Hancaria Terzili Mahallesi'ne, Ftelenia Zurnacılı Mahallesi'ne, Oniki Köknar İşhanlı Mahallesi'ne, Horaçandon Binatlı Mahallesi'ne, Aliandon ise Cinganlı Mahallesi'ne bağlıdır. Kasabanın çarşı merkezi olan Piştöflu, yamaçlarda yer alan diğer mahallelere “stratas” denilen dar stabilize yollarla bağlıdır, (ANΔPEA, 1990; MATΘAIOY, 1986; Bryer, 1985; Ballance vd., 1966; Gündüzalp, 1990).

Günümüzde, yüksek eğim nedeni ile, Binatlı Mahallesi ve Terzili Mahallesi'nin belirli bölümlerinin yoğun bir şekilde toprak altında kaldığı, hatta Binatlı Mahallesi'nin toprak altında kalan belirli bölümlerinin üzerinde artık orman oluştuğu gözlemlenmektedir. Terzili Mahallesi'nin ise tamamen toprak altında kalmaktan, üst kotunda yer alan güçlü köknar ağaçları ile kaplı orman sayesinde kurtulduğu bilinmektedir. Bu nedenle buralardaki izlerin yeniden tespit edilmesi oldukça güçleşmiştir.

Şekil 49. Dumanlı Köyü genel yerleşimi ve Santa Mahalleleri'ni gösteren haritalar

Mahallelerin birbirinden uzaklıkları bir veya birkaç km'yi bulabilmektedir. Her mahallede tümüyle taştan inşa edilmiş tek katlı konutlar, taş cepheli bir veya iki kilise ve hemen hemen her sokak başında bir çeşme bulunmaktadır. Bu mahallelerin her birinde en az birer kilise ve şapel yer almaktadır. Kiliselerin büyüklükleri ve sayıları mahallelerin nüfusları ile orantılıdır. Santa'da yer aldığı bilinen 7 mahalle içerisindeki 8 kiliseden geriye sadece dış duvarları ayakta kalmıştır. Binatlı'da yer alan Kilisesi ise, çatısı ve dış duvarları ile birlikte bütün olarak ayakta kalan tek örnektir, (Şekil 49) (Ek 1).

Santa'da evler; genellikle iki katlı, seyrek olarak üç katlı yapılmıştır. Malzeme olarak taş, örtü malzemesi olarak ise kiremit kullanılmıştır. Hemen hemen her evin giriş kısmı iki kısma ayrılmaktadır, bunlardan biri inekler için ahır olarak, diğeri ise odun, sepet, tarım aletleri için depo olarak kullanılmıştır. Ahırın havalandırma ve ışık için küçük bir penceresi bulunmaktadır. Bu pencere, cam sıkıntısı olması nedeni ile, ineklerin soğuktan

korunması için küçük yapılmıştır. Ahırın tabanı, hayvan idrarlarının dışarı akması için eğim verilerek yapılmış tahta döşemedendir. Duvarların birinde ineklere yem olarak verilen otların yerleştirilmesi için “Panthenin” denilen bir yer ve inekleri boyunlarından bağlamak için bir ip bulunmaktadır. Gübre, kış boyunca ahır dışındaki ön duvarın önünde toplanmakta ve ilkbaharın başlamasıyla birlikte kadınların özel geniş sepetleri ile daha iyi verim almak için sebze bahçelerinde veya tarlalarda kullanılmaktadır.

Evlerin geniş olan 1. katları konut olarak kullanılmıştır. Seyrek olarak üst katın bir bölümü ahşap duvar ile ayrılmaktadır. Ocak ve baca genellikle evlerin doğu tarafında bulunmaktadır. “Dranin” denilen baca yüksektir ve dumanın rüzgardan içeriye girmesini önlemek için çatının daha üzerindedir. Ocağın ön tarafında yemek kabının yerleştirilmesi için kullanılan demirden yapılmış bir üç ayak bulunmaktadır. Kış aylarında ineklerin kontrol edilebilmesi için, ahır ile irtibatı olan ve “hapiang” denen özel bir bodrum kapağı bulunmaktadır, (Gündüzalp, 1990; ANΔPEA, 1990; MATΘAIOY, 1986; Mollaveisoğlu; Bryer, 1985; Ballance, Bryer ve Winfield, 1966).

Eğer varsa, üçüncü kat daha geniştir ve kış aylarında ineklerin beslenmesi için kuru ot deposu olarak kullanılmaktadır. Eğer üçüncü kat mevcut değilse, o zaman kuru otların depolanması için evin etrafında ayrı bir bina, samanlık (asieron) olarak inşa edilmektedir.

Evlerin kapıları genellikle güneye dönüktür. Her evde girişin solunda içe açılan bir fırın ve hamur yoğurmak için bir tekne bulunmaktadır. Bu fırınlarda ekmek yapılmaktadır.

Santa’da okul binaları; genel olarak iki katlıdır. Alt kat, hava şartlarından dolayı oyunlar ve törenler gibi etkinliklerin dış ortamda yapılamaması nedeni ile bu etkinlikler için kullanılmaktadır. Üst kat ise, öğrenim salonu olarak kullanılmaktadır. Santa okullarında Türkçe dersi verilmemiştir, (ANΔPEA, 1990; MATΘAIOY, 1986).

İşanlı ve Atlıca (Piştöflu) gibi tam bir ilkokulu olan ve her okulda iki öğretmeni bulunan büyük mahalleler dışında, okullarda genellikle bir öğretmen bulunmaktadır. Nüfusu az olan Çakallı Mahallesi okul ve ibadet ihtiyacını komşu Atlıca (Piştöflu)’dan sağlamaktadır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Cinganlı Mahallesi ile Atlıca (Piştöflu) Mahallesi arasında yer alan Katsia bölgesinde tüm Santa Mahalleleri’ne hizmet vermesi amacı ile yapılması planlanarak temelleri atılan ortaokul, savaşın çıkmasının ardından hiçbir zaman tamamlanamamıştır. Fakat temelleri halen yerinde tespit edilebilmektedir.

Aktif olarak kullanıldığı dönemlerde, soğuk suları ile meşhur olan Santa Mahalleleri’nde, “pegad” adı verilen su kuyuları bulunmaktadır. Bu kuyular aktıkları mahallenin, yörenin ya da evin isimleri ile anılmaktadır. Kuyular içerisinde daima durgun

su bulunmaktadır. Köy dışında bulunan çeşmeler özel olarak yapılmış “kutsal” denilen taş yapılar içinde bulunmaktadır. Köy içinde yer alan kuyularda genellikle yoldan geçen insanların su içmesi için, kuyu duvarına asılmış zincirli bakır kovalar bulunmaktadır.

Kış aylarında donan kuyu ve çeşmelerden, buz kırılmadan su alınması imkansız olduğu, aynı zamanda Santalı kadınların su alırken yağmurdan korunabilmeleri için pek çok kuyu taştan yapılan kubbeli bir yapı ile çevrilmiştir.

Santalılar, büyük ölçüde hayvancılık, tarım ve inşaat işleri ile uğraşarak geçimlerini sağlamışlardır. Atlıca (Piştöflu) Mahallesi'nin karşısında ve vadinin batı yakasında iki kiremit fabrikası, yine Atlıca (Piştöflu) Mahallesi'nin alt kısımlarında kireç ocakları bulunduğu ve vadi geneline yayılmış, hemen hemen her Mahalle'nin çevresinde yer almak üzere otlaklar bulunduğu bilinmektedir.

Yanbolu deresi üzerinde, biri Atlıca (Piştöflu) Mahallesi aşağısında, bir diğeri Terzili Mahallesi aşağısında, bir diğeri İki Nehir mevkiinde, sonuncusu ise Ftelon mevkiinde bulunmak üzere dört taş köprü ile, çeşitli noktalarda buğday öğütülen su değirmenleri bulunduğu bilinmektedir, (ANΔPEA, 1990; MATΘAIOY, 1986).

2.2.1. Atlıca (= Piştöflu = Pistofandon) Mahallesi

Günümüzde Atlıca olarak adlandırılan merkez mahalledir. 7 mahalle içerisinde büyük olanlardan birisidir. Eski isimleri Piştöflu ve Pistofandon olarak bilinmektedir. Etimolojik verilere göre isminin;

pishtof (=silah) + anton (=Yunanca'da bir son ek)

anlamına geldiği bilinmektedir, (Karagöz, 2006; Üçüncüoğlu). Söz konusu mahallede yaşayan yaşlı insanlardan elde edilen sözel bilgilere göre, tarihsel sürecinde bu mahallede silah imal edildiği, nişancılık konusunda denemelerin yapıldığı ve burada konaklayan orduların her türlü teknik ihtiyaçlarının giderildiği bilinmektedir. Aynı zamanda 7 mahalle içerisinde ticaret işlevini yüklenen mahallenin de Piştöflu olduğu bilinmektedir. Mahalle meydanından vadiye inen yol aksı üzerinde yer almış, alt katları dükkan olarak kullanıldığı anlaşılan binalar gözlemlenebilmektedir, (Şekil 50).

Şekil 50. Piştoflu Mahallesi'nden genel görünüş

Piştoflu'nun, 1923 yılında 400 hane, 3 kilise, 1 okul ve 1 çeşmeden oluştuğu bilinmektedir. Yapıların tamamı yığma sistem de taş duvarlarla inşa edilmiştir. Günümüzde ise bu yapılardan geriye sadece, 34 hane, 3 kilise, 1 okul ve 1 çeşme ayakta kalmıştır. Bu yapıların yanında, temellerinden planları belirlenebilecek durumda, pek çok kalıntı saptanmıştır. Tarihi yapıların yanında, belirli noktalarda köylüler tarafından inşa edilmiş bir kaç yeni yapı da saptanmıştır. Köyde yaşayan yaşlıların ifadelerine ve yapı üzerinden okunan izlere göre, ayakta kalan hanelerden birinin geçmişte cezaevi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Söz konusu yapı, köy meydanına yakın bir noktada, kilisenin kuzeybatısında yer almaktadır. Kilise, cezaevi, çeşme, okul vb.. yapıların meydan çevresinde toplanmış olması, merkeziyetçi bir anlayışı ön plana çıkartmaktadır. Santa yerleşmelerinde yer alan meydanlar, diğer Pontus kırsal yerleşmelerinde olduğu gibi harman yerleri olarak da kullanılmaktadır, (Şekil 51) (Ek 2) (URL 29, 2008).

Şekil 51. Piştoflu Mahallesi'nden genel görünüş

St.Kyriake, St.Panteleimonos, St.Christophoros adlı üç kiliseden birinin mahallenin merkezinde meydan yakınında, birinin vadiye inen yol üzerinde mahalle çıkışında, sonuncusunun ise mahalle dışında belirli bir mesafede, merkezin güneybatısında yer aldığı bilinmektedir. Her üç kilisenin de çatıları; definecilik, yağma ve sert iklim koşulları sebepleri ile tamamen yok olmuştur. Kiliselerden geriye sadece dış duvarları ayakta kalmıştır. Büyük hasarlar görmüş olan dış duvarlar üzerinde büyük çatlaklar ve yarılmalar dikkat çekmiştir. Kilise zemin döşemeleri ise tamamı ile yok olmuştur. Meydanda yer alan kilise duvarlarında 2 fresk, 2 kabartma ve giriş kapılarından biri üzerinde yer alan haç işareti dikkat çekmiştir. Köyde yaşayan yaşlıların ifadelerine ve yazılı kaynaklara göre, meydanda yer alan kilisenin yanında bir çan kulesinin olduğu ve bu çan kulesinin Santa Mahallelerindeki en büyük çan kulesi olduğu bilinmesine rağmen, alanda bu kulenin izine rastlanamamıştır.

Mahalle ortasında ki meydan kenarında yer alan okul binasının, 1923 yılında 7 sınıftan oluştuğu yönünde bilgilere ulaşılmıştır. Söz konusu binanın yapım sisteminden ve yakın bölgelerde yer alan benzer mimari örneklerden yola çıkılarak, binanın 2 katlı olduğu

düşünülmektedir. Günümüzde ise binanın çatısı ve dış duvarlarının üst kısımları tamamen yıkılmıştır. Sağlam kalan dış duvarlar üzerinde çeşitli hasarlar ve çatlaklar göze çarpmıştır. Binanın döşemeleri tamamen yok olmuştur. Bina üzerinde döşemelere ait sadece birkaç dış duvar – döşeme bağlantısı izlerine rastlanmıştır.

Meydan da yer alan Christoforos Çeşmesi, peysaj ile birlikte bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşme yanından yukarıya doğru çıkan merdivenler, bir taraftan kiliseye bağlanırken, bir taraftan da mahalle içerisine giden patikayı sonlandırmaktadır (Şekil 52).

Mahalle, içerisinden geçen stabilize yol ile, eğimin üst kotunda ki Çakallı ve İşhanlı Mahallelerine bağlanmaktadır. Stabilize yol alt kotta vadi tabanına inerek, vadinin karşı yamacında yer alan Zurnacılı Mahallesi ile, vadi üzerinden ilerlendiğinde karadeniz sahili ile bağlantıyı sağlamaktadır.

Şekil 52. Piştoflu Mahallesi'nde St.Christopher Kilisesi ve Çeşme

2.2.2. İşhanlı (= Sihanandon) Mahallesi

Gümüşhane üzerinden Santa'ya gelindiği zaman ulaşılan ilk mahalledir. İşhanlı Mahallesi, aynı zamanda 7 mahalle içerisinde eğimin en üst kotunda yer alan mahalledir. 7 mahalle içerisinde büyük olanlardan bir diğeridir. Eski ismi Sihanandon olarak bilinmektedir. Etimolojik verilere göre isminin;

Sihan (=ermenî prensi) + anton (=Yunanca'da bir son ek)

anlamına geldiği bilinmektedir. Günümüzde Santa mahalleleri arasında en kalabalık nüfusa sahip olan mahalledir, (Karagöz, 2006; Üçüncüoğlu).

İşhanlı Mahallesi'nde, 1923 yılında 260 hane (başka bir kaynakta 150 hane olarak geçmektedir), iki rahibin görev yaptığı, St.Kyriake, Hagia Georgios isimlerinde 2 kilise, 6 sınıflı bir ilkokul ve 5 sınıflı bir kız okulundan oluşan 2 okul ve 2 çeşme yer aldığı bilinmektedir. Okullardan birinin sadece kızlara ayrılmış olduğu bilinmektedir. Günümüzde ise, bu yapılardan geriye sadece, 38 hane, 1 kilise (2. kilise alanda saptanamamıştır), 1 okul (ikinci okul alanda saptanamamıştır) ve 1 çeşme ayakta kalmıştır. Bu yapıların yanında, temellerinden planları belirlenebilecek durumda, pek çok kalıntı saptanmıştır. Tarihi yapıların yanında, belirli noktalarda köylüler tarafından inşaa edilmiş bir kaç yeni yapı ve bir cami saptanmıştır (Şekil 53, 54) (Ek 3) (URL 29, 2008).

Şekil 53. İşhanlı Mahallesi'nden genel görünüş

Kilisenin çatısının olmayışı ve kiliseden geriye sadece dış duvarlarının kalmış olması, bina üzerindeki bozulmaları hızlandırmıştır. Özellikle apsislerde oldukça büyük çatlaklar, yıkılmalar ve ana kütlede ayrılmalar olduğu dikkat çekmiştir. Dış duvarlar üzerinde de yine büyük çatlaklar ve yıkılmış bölümler olduğu dikkat çekmiştir. Kilise duvarları üzerinde 2 kabartma görülmüş ve incelenmek üzere bu kabartmalar belgelenmiştir (Şekil 55).

Şekil 54. İşhanlı Mahallesi'nden genel görünüş

Şekil 55. İşhanlı Mahallesi'nde yer alan St.Kiryaki Kilisesi ve alanda yer alan diğer yapılardan kemerli olması nedeni ile tipolojik olarak farklılık gösteren konut

İşhanlı'da yer alan konutlar arasında, diğer konut tiplerinden farklı olarak kemerli girişleri olması sebebi ile mimari anlamda ayrılan 3 farklı bina saptanmıştır. Köyde yaşayan yaşlıların ifadelerine göre, bu yapıların köyün varlıklı ailelerine ait oldukları öğrenilmiştir. Tarihi kaynaklarda yine bahsi geçen çeşme de, mahalle içerisinde devam eden ana yol aksı üzerinde saptanmıştır. Bu yol aksı lineer gelişmiş olan mahallenin tam

orta noktasından Taşköprü yerleşkesine bağlanmaktadır. Kuzeybatı istikametinde devam edildiğinde yol mahalle bitimine sonlanmakta, tersi istikamette ise, eğimin alt kotunda yer alan Çakallı ve Piştovlu mahallelerine bağlanmaktadır.

2.2.3. Çakallı (= Çakalandon) Mahallesi

İşhanlı Mahallesi ve Piştovlu Mahallesi arasında yer almaktadır. Çakalandon olarak bilinen eski isminin, etimolojik verilere göre;

Çakal (=çakal) + anton (=Yunanca'da bir son ek)

anlamına geldiği bilinmektedir, (Karagöz, 2006; Üçüncüoğlu).

Çakallı Mahallesi, 1923 yılı verilerine göre; yaklaşık 250 kişinin yaşadığı, 53 hane, 5 rahipli, Zodoxu Rigis ve Hagia Georgios isimli 2 kilise ile kiliseye bağlı bir çan kulesi ve 4 sınıflı olduğu bilinen bir okulun yer aldığı bilinmektedir. Günümüzde ise, bu yapılardan geriye sadece; 20 hane, 1 kilise (ikinci kilise alanda saptanamamıştır) ve 1 çeşme ayakta kalmıştır. (Tarihi kaynaklarda bahsi geçen okul alanda saptanamamıştır.) Bu yapıların yanında, temellerinden planları belirlenebilecek durumda, pek çok kalıntı tespit edilmiştir (Şekil 56, 57) (Ek 4) (URL 29, 2008).

Şekil 56. Çakallı Mahallesi'nden genel görünüş

Şekil 57. Çakallı Mahallesi ve Kilisesi

Kilisenin çatısının olmayışı ve kiliseden geriye sadece dış duvarlarının kalmış olması, bina üzerindeki bozulmaları hızlandırmıştır. Özellikle dış duvarlar üzerinde büyük çatlaklar ve ayrılmalar olduğu dikkat çekmiştir (Şekil 58).

Şekil 58. Çakallı Mahallesi'nde yer alan kilise ve konut örneği

2.2.4. Zurnacılı (= Zurnaciandon) Mahallesi

Zurnacılı Mahallesi, diğer altı köyün karşısında ki yamaçta yer almaktadır. Zurnaciandon olarak bilinen eski isminin, etimolojik verilere göre;

Zurnacı (=zurna (üflelemeli bir enstrüman) çalan kişi) + anton (=Yunanca'da bir son ek) anlamına geldiği bilinmektedir, (Karagöz, 2006; Üçüncüoğlu).

Zurnacılı Mahallesinde, 1923 yılı verilerine göre, yaklaşık 1100 kişinin yaşadığı, 120 hane, 2 rahibin yönettiği, Hagia Georgios, Hagia Constantine, Hagia Kyriake isimli 3 kilise ve 5 sınıflı olduğu bilinen bir okulun yer aldığı bilinmektedir. Günümüzde ise, bu yapılardan geriye sadece; 19 hane ve 2 kilise (üçüncü kilise alanda saptanamamıştır) ayakta kalmıştır. (Tarihi kaynaklarda bahsi geçen okul alanda saptanamamıştır.) Bu yapıların yanında, temellerinden planları belirlenebilecek durumda, pek çok kalıntı saptanmıştır (Şekil 59, 60) (Ek 5) (URL 29, 2008).

Şekil 59. Zurnacılı Mahallesi'nden genel görünüş

Şekil 60. Zurnacılı Mahallesi'nden genel görünüş

Kiliselerden biri Mahalle içerisinde, diğeri ise mahallenin kuzeyinde yer alan dev kaya parçası üzerinde kurulmuştur. Mahalle içerisinde yer alan kilisenin giriş kapısı üzerindeki taş haç kabartması dikkat çekicidir.

Kiliselerin çatılarının olmayışı ve kiliselerden geriye sadece dış duvarlarının kalmış olması, bina üzerindeki bozulmaları hızlandırmıştır. Fakat dış duvarlar, diğer kiliselere oranla daha sağlam durmaktadır (Şekil 61).

Zurnacılı Mahallesi'nin doğu tarafında, mahalleye bitişik olarak bir dere akmaktadır. Bu dere, kış aylarında ve karların erime dönemlerinde, Yanbolu Vadisi'ne dik olarak oldukça coşkun ve gürültülü bir şekilde akmaktadır. Bunun dışında vadinin aynı tarafında akan iki küçük dere daha yer almaktadır. Bunlardan biri Agios Georgios isimli küçük kiliseye bitişiktir. Diğer dere ise, vadinin derinlerinde akmaktadır.

Şekil 61. Zurnacılı Mahallesi ve Kilisesi

2.2.5. Terzili (= Terziandon) Mahallesi

Terzili Mahallesi, vadinin batı yamacında, eğime göre İşhanlı Mahallesinin alt kotunda yer alan mahalledir (Şekil 60). Terziandon olarak bilinen eski isminin, etimolojik verilere göre;

Terzi (=terzi) + anton (=Yunanca'da bir son ek)

anlamına geldiği bilinmektedir, (Karagöz, 2006; Üçüncüoğlu).

Şekil 62. Terzili Mahallesi'nden genel görünüş

Terzili Mahallesinde, 1923 yılı verilerine göre; yaklaşık 200 hanenin ve 2 rahibin görev yaptığı Hagia Theodoros ve Metamoresus (başka bir kaynakta Metamorfeseus olarak geçmektedir) adlı iki kilisenin yer aldığı bilinmektedir. Mahalle içerisinde yer alan kilisenin güneyinde, kiliseye ait bir çan kulesinin ve çan kulesinin hemen yanında bir çeşmenin yer aldığı bilinmektedir. Günümüzde ise, bu yapılardan geriye sadece; 25 hane, 1 kilise (diğer kilise alanda saptanamamıştır), çan kulesine ait bir kat yüksekliğinde kaide ve 1 çeşme ayakta kalmıştır. Bu yapıların yanında, temellerinden planları belirlenebilecek durumda, pek çok kalıntı saptanmıştır (Şekil 62, 63) (Ek 6) (URL 29, 2008).

Şekil 63. Terzili Mahallesi'nde konutların eğime yerleşimi

Kilisenin çatısının olmayışı ve kiliseden geriye sadece dış duvarların kalmış olması, bina üzerindeki bozulmaları hızlandırmıştır. Fakat dış duvarlar, diğer kiliselere oranla sağlam durmaktadır. Çan kulesi, bir kat yüksekliğindeki kaide kısmı dışında tamamen yıkılmıştır (Şekil 64).

Şekil 64. Terzili Mahallesi'nde yer alan St.Theodor Kilisesi ve Çan Kulesi Kaidesi

Terzili Mahallesi, içerisinden geçen stabilize yol ile, eğimin üst kotunda yer alan Binatlı Mahallesi'ne ve İşhanlı Mahallesi'ne, eğimin alt kotunda ise dolaylı bir şekilde Yanbolu Vadisi'ne bağlanmaktadır.

2.2.6. Binatlı (=Pinetendon, Piniatandon) Mahallesi

Binatlı Mahallesi, vadinin batı yamacında, eğime göre İşhanlı Mahallesinin alt kotunda, Terzili Mahallesinin ise eğime göre üst kotunda yer almaktadır. Eski ismi Pinetendon olarak bilinmektedir (Şekil 65).

Şekil 65. Binatlı Mahallesi'nden genel görünüş

Binatlı Mahallesi'nde, 1923 yılı verilerine göre; 300 kişinin yaşadığı, yaklaşık 60 hanenin ve 1 rahibin görev yaptığı Holy Apostol Petro ve Apostol Pavio isimli iki kilisenin ve 4 sınıflık bir okulun yer aldığı bilinmektedir. Günümüzde ise, bu yapılardan geriye sadece; 15 hane, 1 kilise (diğer kilise alanda saptanamamıştır) ayakta kalmıştır. Tarihi kaynaklarda adı geçen okulun izine rastlanamamıştır. Bu yapıların yanında, temellerinden planları belirlenebilecek durumda, pek çok kalıntı saptanmıştır (Ek 7) (URL 29, 2008).

Şekil 66. Binatlı Mahallesi'nden genel görünüş

Mahalle içerisinde yer alan kilise, Santa mahalleleri içerisinde, çatısı ve dış duvarları tamamen sağlam kalan tek örnek olması sebebi ile önemlidir. Buna rağmen döşemesi ve duvarlarında yer aldığı düşünülen freskler, diğer kiliselerde de olduğu gibi tamamen yok olmuştur (Şekil 66, 67).

Şekil 67. Santa Harabeleri Mahalleleri içerisinde, çatısı korunarak günümüze kadar ulaşmış olan tek kilise, Binatlı Mahallesi'nde İlyas Peygamber Kilisesi ve konut örnekleri

2.2.7. Cinganlı (=Cejlerandon, Koslarandon) Mahallesi

Cinganlı Mahallesi, vadinin batı yamacında, eğime göre İşhanlı Mahallesi ve Terzili Mahallesinin alt kotunda yer almaktadır. Santa Mahalleleri içerisinde en küçük olan mahalledir. Mahalleye ulaşımın sağlanabileceği stabilize bir yol yoktur. Ulaşım tamamen doğal patikalardan sağlanabilmektedir. Eski ismi Cejlerandon olarak bilinmektedir (Şekil 68).

Şekil 68. Cinganlı Mahallesi'nden genel görünüş

Cinganlı Mahallesi'nde, 1923 yılı verilerine göre; 300 kişinin yaşadığı, yaklaşık 30 hanenin, 1 rahibin görev yaptığı Profizitik İlion ve Hagia Georgios isimli iki kilisenin ve 4 sınıflık bir okulun yer aldığı bilinmektedir. Günümüzde ise, bu yapılardan geriye sadece; 6 hane, 1 kilise (diğer kilise alanda saptanamamıştır) ayakta kalmıştır. Tarihi kaynaklarda adı geçen okulun izine alanda rastlanamamıştır. Bu yapıların yanında, temellerinden planları belirlenebilecek durumda, pek çok kalıntı saptanmıştır (Şekil 68, 69) (Ek 8) (URL 29, 2008).

Şekil 69. Cinganlı Mahallesi'nde yer alan St.Konstantinos Kilisesi

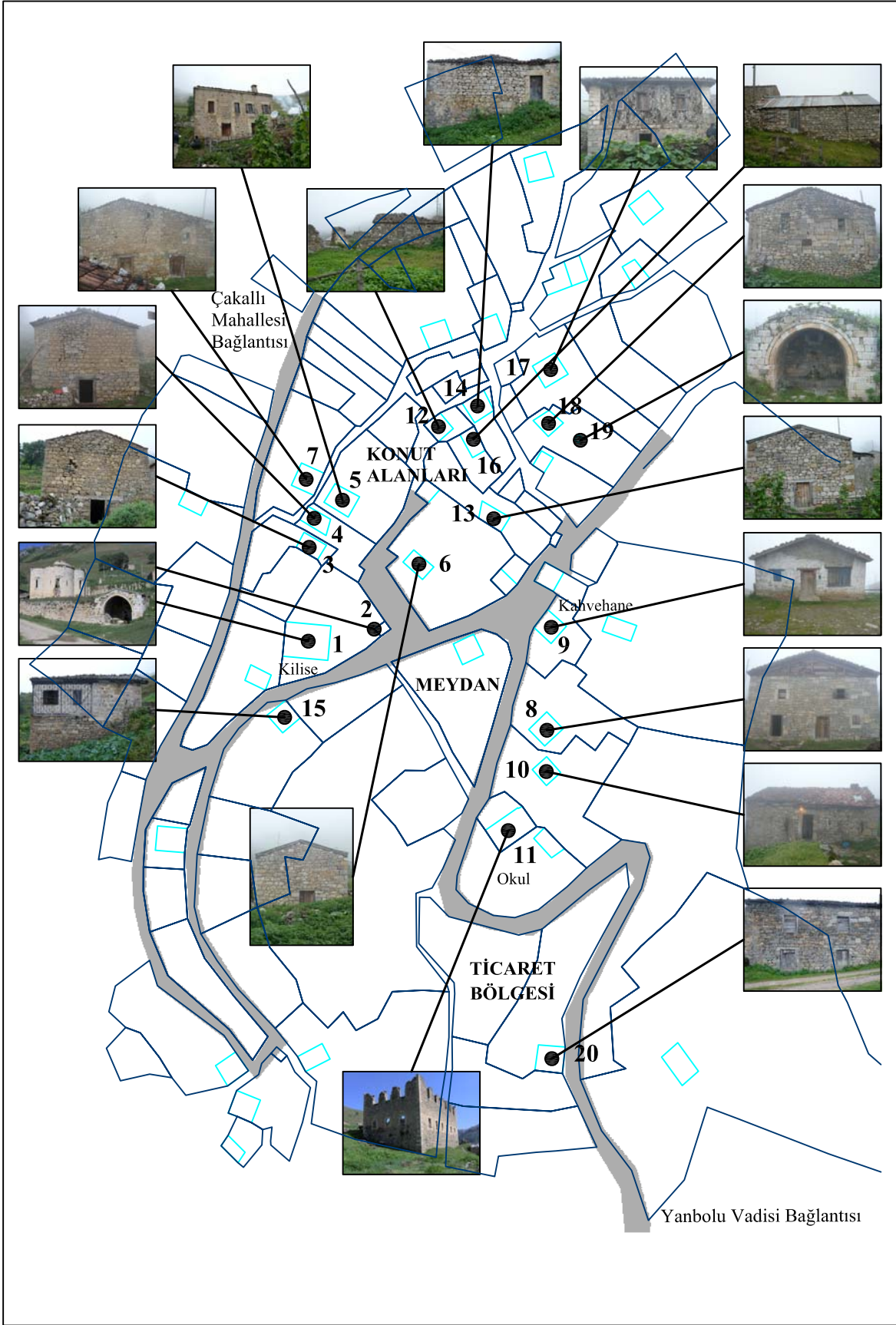
Kilisenin çatısının olmayışı ve kiliseden geriye sadece dış duvarların kalmış olması, bina üzerindeki bozulmaları hızlandırmıştır. Fakat dış duvarlar, diğer kiliselere oranla sağlam durmaktadır(Şekil 70).

Şekil 70. Cinganlı Mahallesi'nde yer alan St.Konstantinos Kilisesi genel görünüşler

2.3. Ele Alınan Yerleşme Biriminin Seçimi ve Ön Saptama Çalışmaları

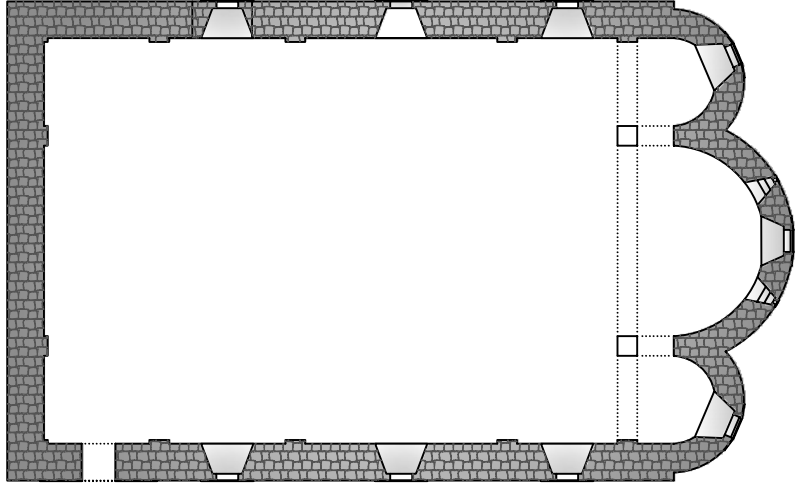
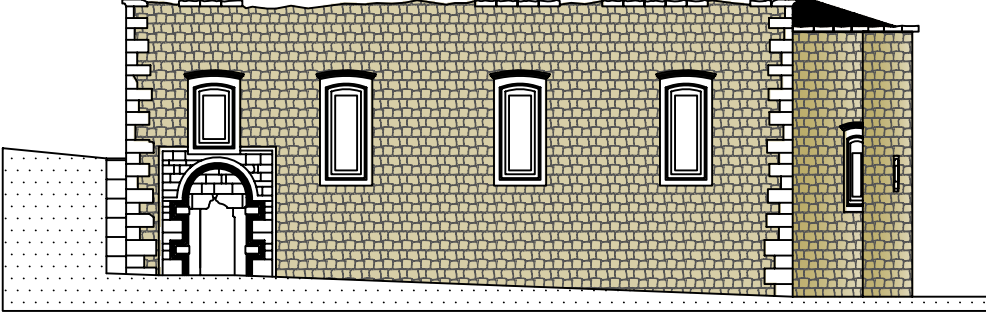
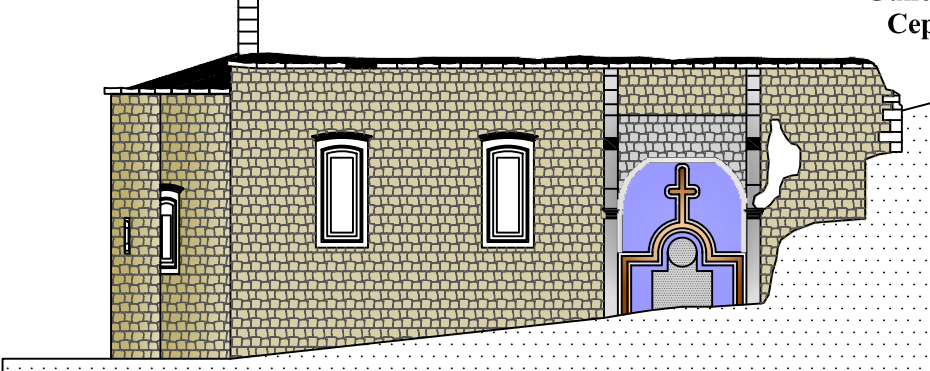
7 mahalle ve bu mahalleler içerisinde dağılmış 173 tarihi yapının yer aldığı Santa Harabeleri oldukça geniş bir alana yayılmaktadır. Mahallelerin her biri vadi yamacında farklı tepeler üzerinde yer almaktadır. Gerek fiziki yapıları, gerekse mimari karakteristikleri birbiri ile tamamen örtüşen bu mahallelerin tamamının tek seferde çalışılmasının güç olması nedeni ile, nüfus verileri ve içerisinde yer alan yapı stoğu açısından en yüksek rakamlara sahip, merkezi bir noktada konumlanmış, ticari işlevin yer aldığı tek mahalle olan, mimari karakteristik açıdan diğer mahalleleri temsil edici yapılara sahip ve literatürden elde edilen bilgilere göre merkezi yönetimin ve merkezi kilisenin de yer aldığı Piştöflu Mahallesi'nin pilot alan olarak seçilmesine karar verilmiştir. Bu mahallede yer alan sivil mimarlık örnekleri (34'ünden yeniden kullanıma müsait olan ve merkeze yakın olan 15 konut ele alınmıştır), okul, kilise ve hapishane ile iki çeşmenin rölövelerinin, geleneksel yöntemler ve fotogrametrik ölçümlerle elde edilip, çizim ortamına aktarılarak aktif koruma uygulamalarına geçilebilmesi için ön saptama çalışmalarının tamamlanması sağlanmıştır. Elde edilen rölöveler ve alanda yer alan yapılara ilişkin literatürden sağlanan bilgiler, her bir yapı için ayrı ayrı oluşturulan kimlik kartları ve analiz tabloları için gerekli altlığı oluşturmaktadır (Şekil 71).

Şekil 71. Piştoflu Mahallesi ve Çalışma Kapsamında Ele Alınan Yapılar

2.4. Piştoflu Mahallesinde İncelenen Yapılara Ait Kimlik Kartları

Tablo 7. Piştoflu Mahallesi 1 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

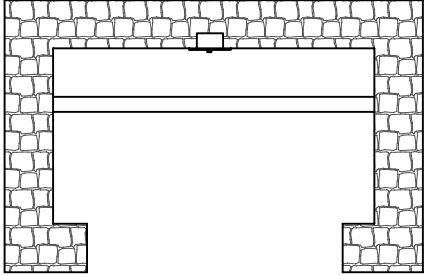

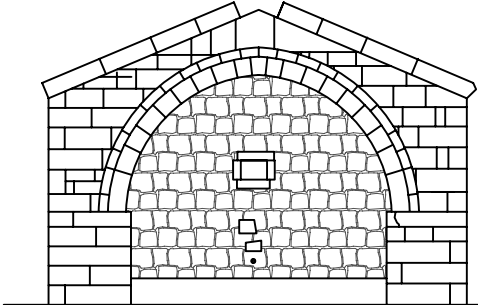

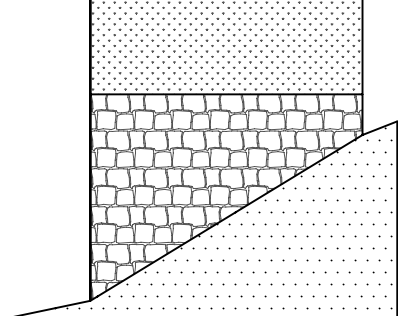
ÖRNEK NO: 1	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PİŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Kilise	Koruma Durumu: Harap	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 130 / 4	Yapım Tekniği: Yığma	
					
Plan					
					
Güneydoğu Cephesi					
					
Kuzeybatı Cephesi					

(Tablo 7'nin devamı)

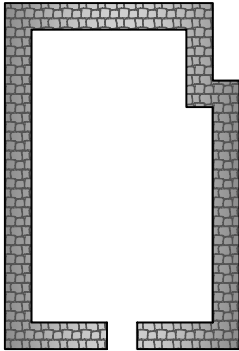
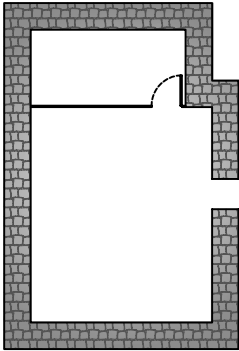

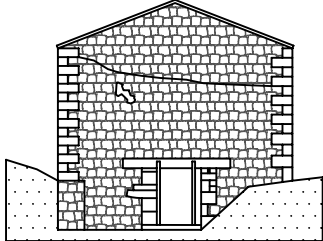

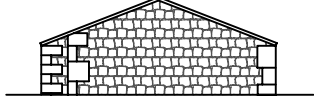
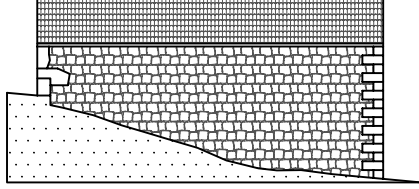
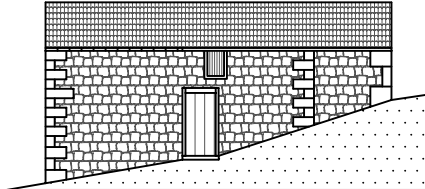
ÖRNEK NO: 1	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				
	Yapı Türü: Kilise	Koruma Durumu: Harap	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 130 / 4	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş
     					

Tablo 8. Piştoflu Mahallesi 2 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

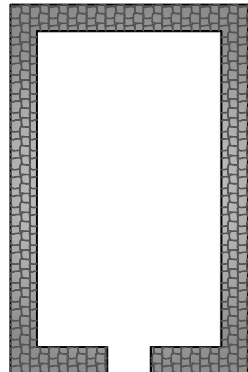
ÖRNEK NO: 2	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ					Kuzey Ölçek: 1 / 100
	Yapı Türü: Çeşme	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 130 / 5	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş	
						
		Plan				
						
		Doğu Cephesi				
						
		Kuzey Cephesi				

Tablo 9. Piştoflu Mahallesi 3 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

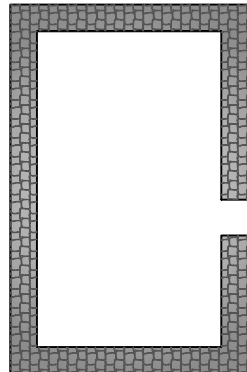
ÖRNEK NO: 3	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ					Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: Orta	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 130 / 8	Yapım Tekniği: Yığılma	Yapı Malzemesi: Taş	
						
						
						
						
						

Tablo 10. Piştoflu Mahallesi 4 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

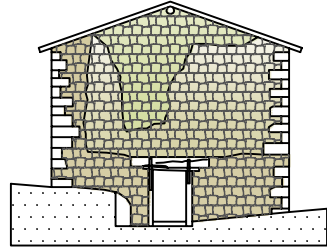
ÖRNEK NO: 4	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 100
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: Orta	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 130 / 3	Yapım Tekniği: Yığılma	

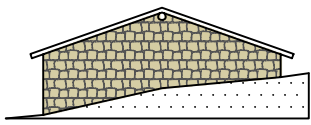
Zemin Kat Planı

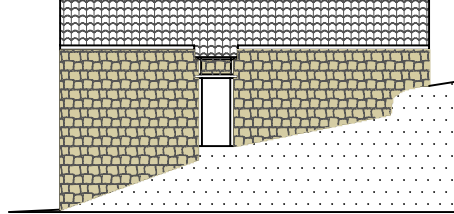
1. Kat Planı

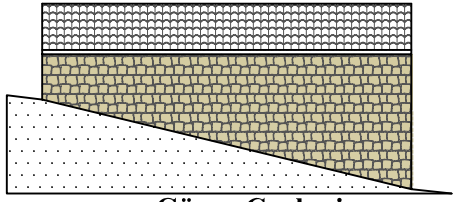
Doğu Cephesi

Batı Cephesi

Kuzey Cephesi

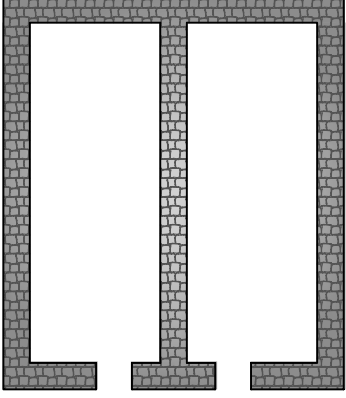
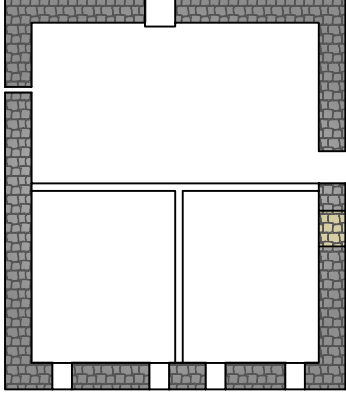
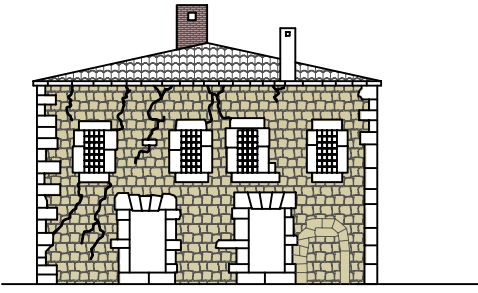
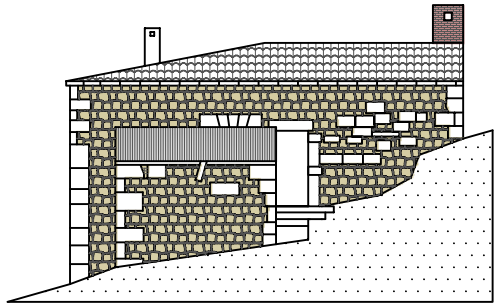
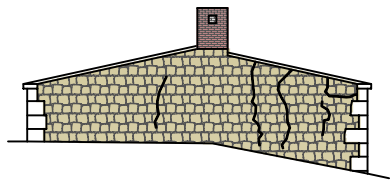
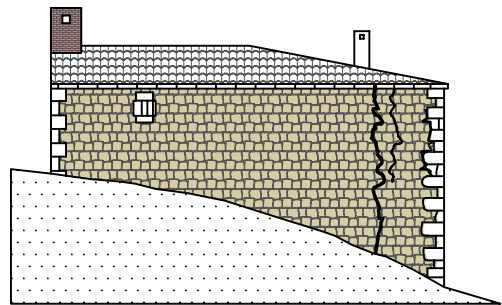

Güney Cephesi

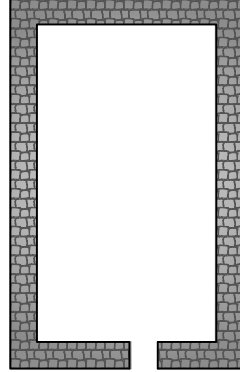
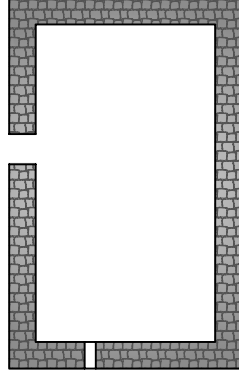

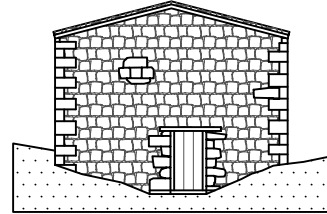
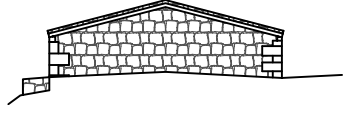

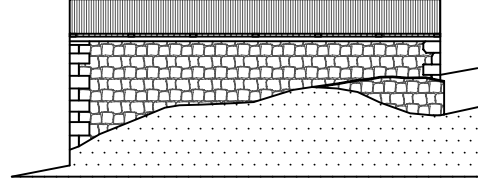
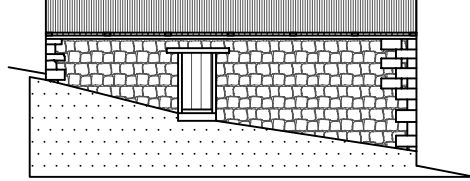
Tablo 11. Piştoflu Mahallesi 5 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 5	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: Orta	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 130 / 2	Yapım Tekniği: Yığma	
					
					
					
					
					
					

(Tablo 11'in devamı)

ÖRNEK NO: 5	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: Orta	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 130 / 2	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş
     					

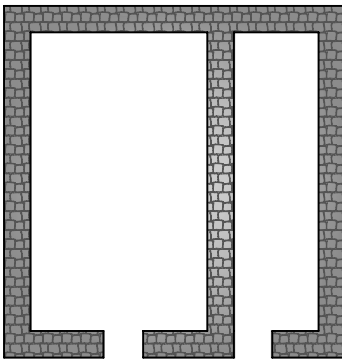
Tablo 12. Piştoflu Mahallesi 6 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 6	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ					Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: Orta	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 129 / 9	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş	
						
						
						

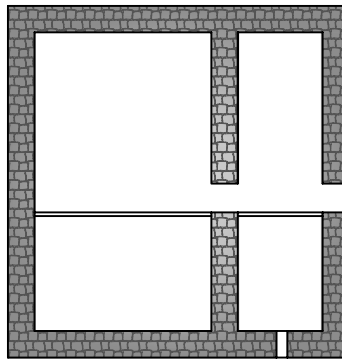
Tablo 13. Piştöflu Mahallesi 7 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 7	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: Orta	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 130 / 13	Yapım Tekniği: Yığma	

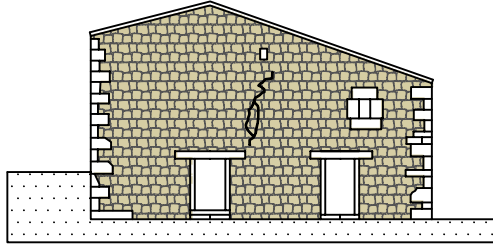

Zemin Kat Planı

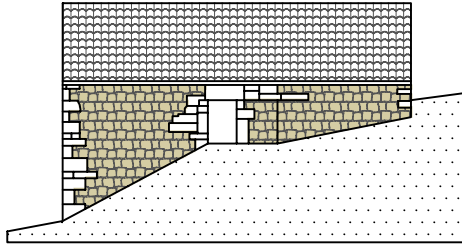

1. Kat Planı

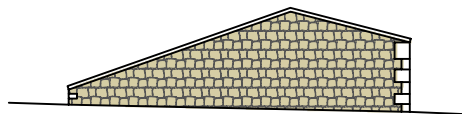

Doğu Cephesi

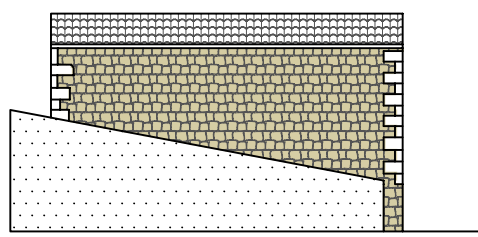

Kuzey Cephesi

Batı Cephesi

Güney Cephesi

(Tablo 13'ün devamı)

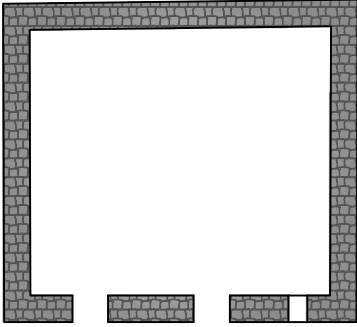
ÖRNEK NO: 7	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ					Kuzey Ölçek: 1 / 200	
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: Orta	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 130 / 13	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş		
							
							

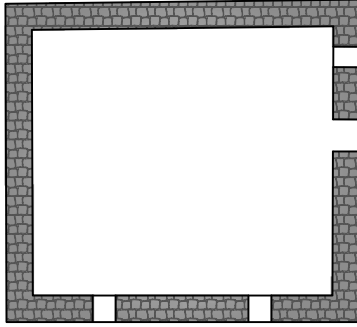
Tablo 14. Piştoflu Mahallesi 8 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 8	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 121 / 32	Yapım Tekniği: Yığılma	

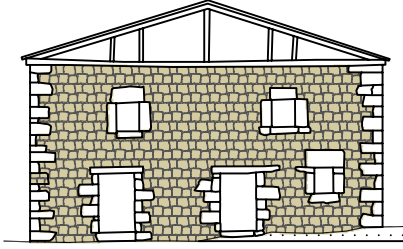
Zemin Kat Planı

1. Kat Planı

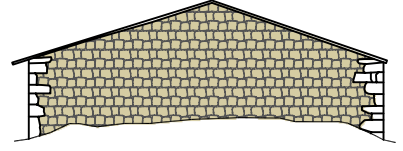

Doğu Cephesi

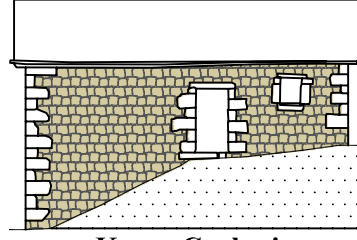

Batı Cephesi

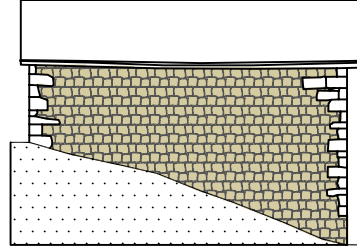

Kuzey Cephesi

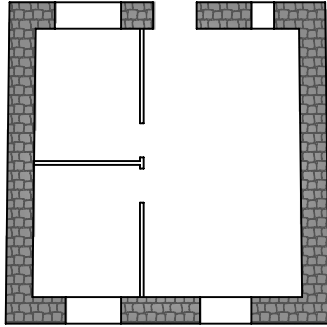
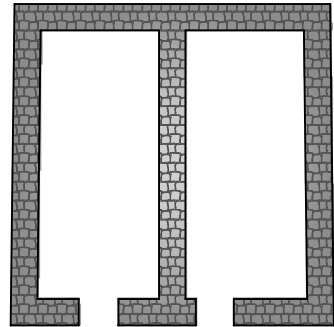
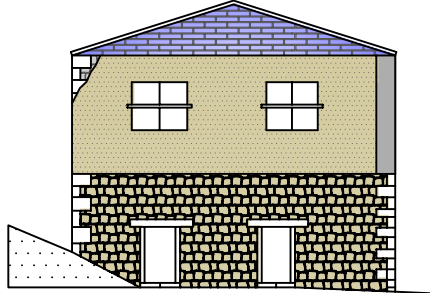
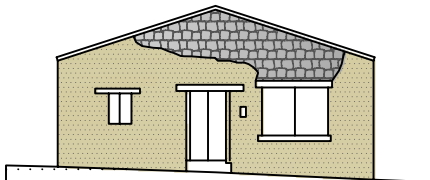
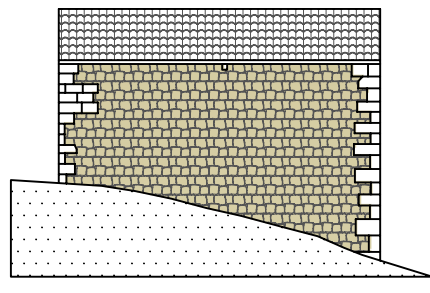
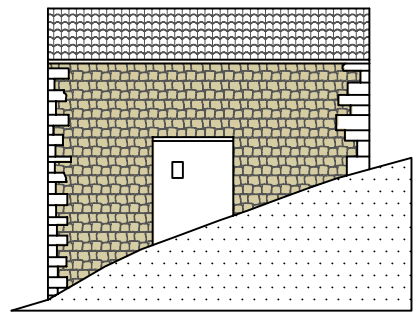

Güney Cephesi

Tablo 15. Piştoflu Mahallesi 9 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 9	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 121 / 33	Yapım Tekniği: Yığma	
 <p>1. Kat Planı</p>		 <p>Zemin Kat Planı</p>			
 <p>Doğu Cephesi</p>		 <p>Batı Cephesi</p>			
 <p>Güney Cephesi</p>		 <p>Kuzey Cephesi</p>			

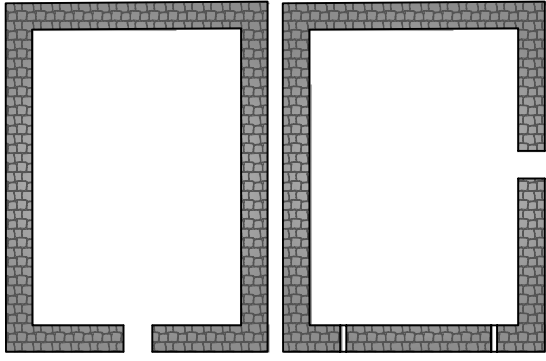
(Tablo 15'in devamı)

ÖRNEK NO: 9	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 121 / 33	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş
     					

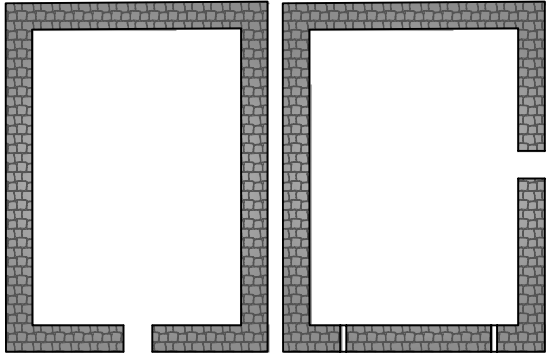
Tablo 16. Piştoflu Mahallesi 10 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 10	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ					Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 121 / 31	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş	

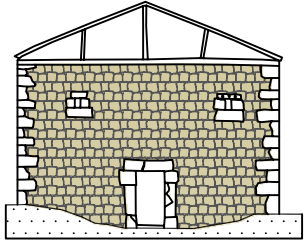

Zemin Kat Planı

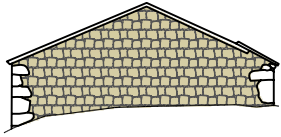
1. Kat Planı

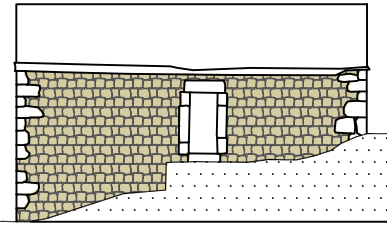
Doğu Cephesi

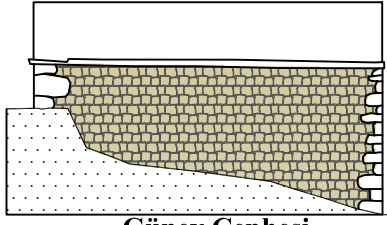
Batı Cephesi

Kuzey Cephesi

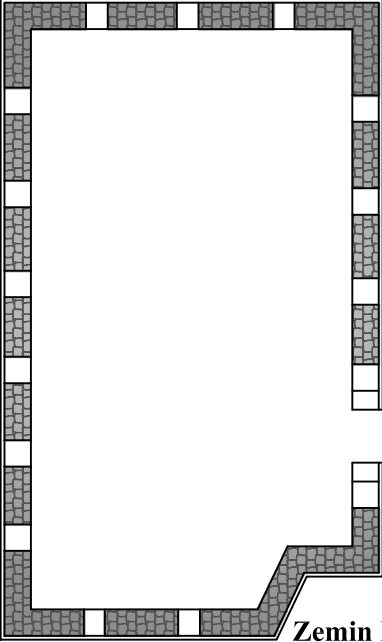

Güney Cephesi

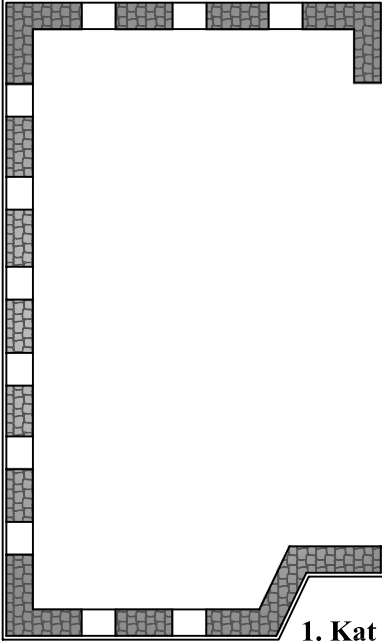
Tablo 17. Piştoflu Mahallesi 11 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 11	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Okul	Koruma Durumu: Harap	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 121 / 30	Yapım Tekniği: Yığma	

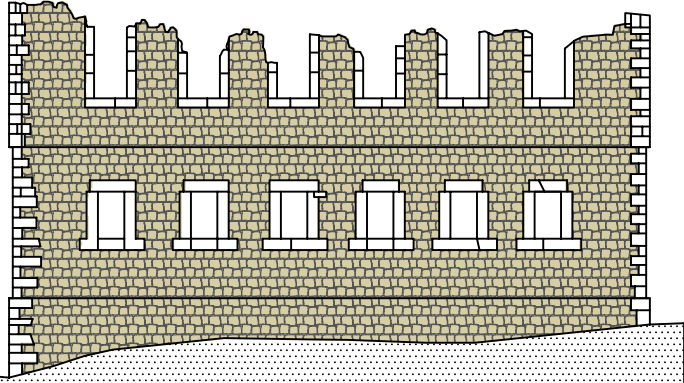

Zemin Kat Planı

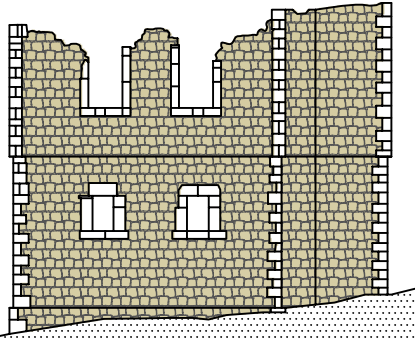

1. Kat Planı

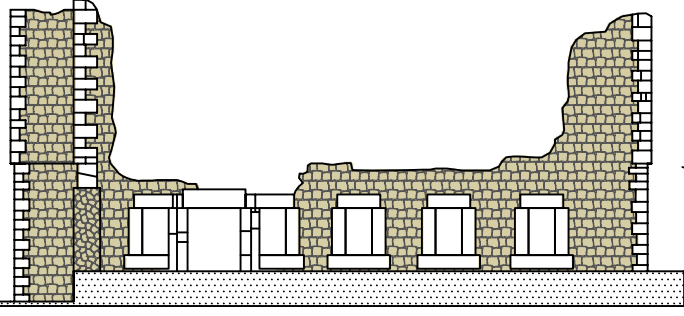

Doğu Cephesi

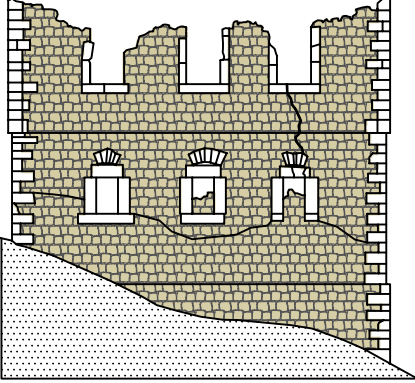

Kuzey Cephesi

Batı Cephesi

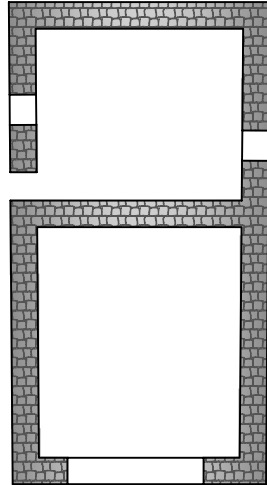

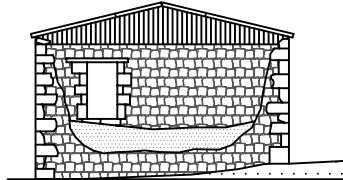
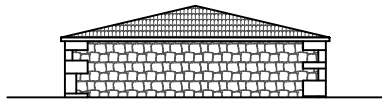

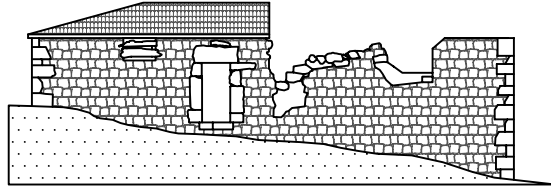
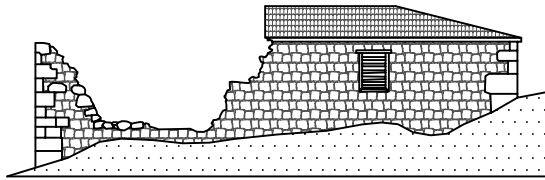

Güney Cephesi

(Tablo 17'nin devamı)

ÖRNEK NO: 11	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				
	Yapı Türü: Okul	Koruma Durumu: Harap	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 121 / 30	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş
     					

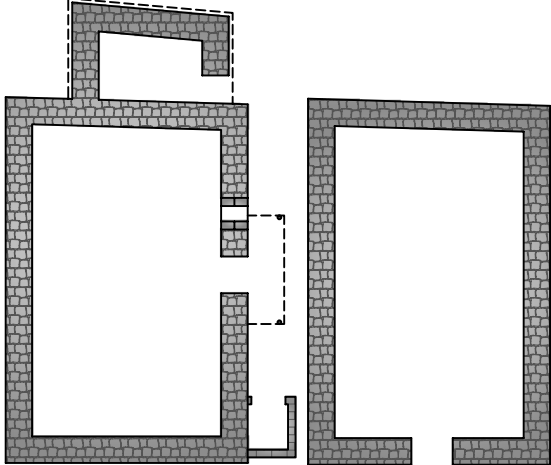
Tablo 18. Piştöflu Mahallesi 12 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 12	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ					Kuzey Ölçek: 1 / 100
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: Harap	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 129 / 1	Yapım Tekniği: Yığıma	Yapı Malzemesi: Taş	
						
	Zemin Kat Planı					
						
	Doğu Cephesi					
						
	Batı Cephesi					
						
	Güney Cephesi					
						
	Kuzey Cephesi					

Tablo 19. Piştöflu Mahallesi 13 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

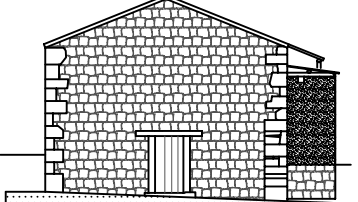
ÖRNEK NO: 13	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 129 / 7	Yapım Tekniği: Yığıma	

1. Kat Planı
Zemin Kat Planı

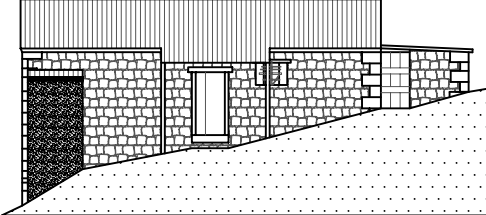

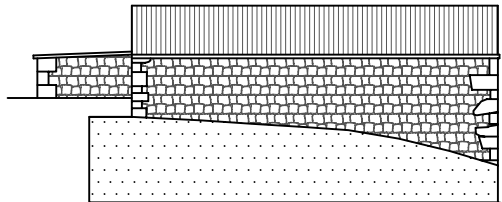
Doğu Cephesi

Batı Cephesi

Kuzey Cephesi

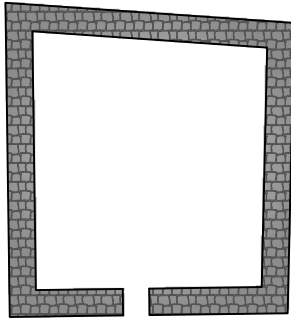
Güney Cephesi

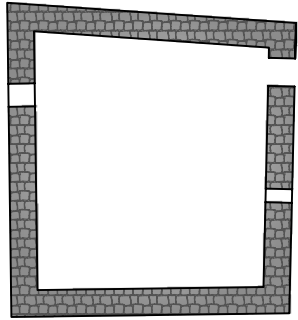
Tablo 20. Piştoflu Mahallesi 14 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 14	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ					Kuzey Ölçek: 1 / 100
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: Orta	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 129 / 2	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş	

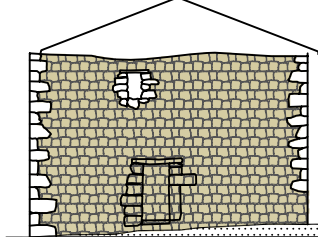

Zemin Kat Planı

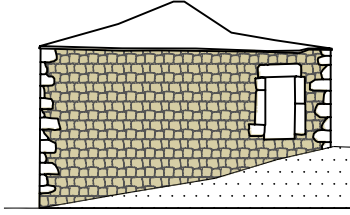
1. Kat Planı

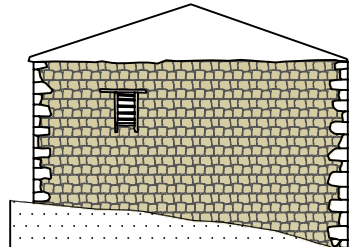
Doğu Cephesi

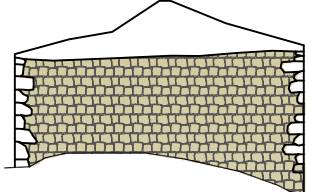
Kuzey Cephesi

Güney Cephesi

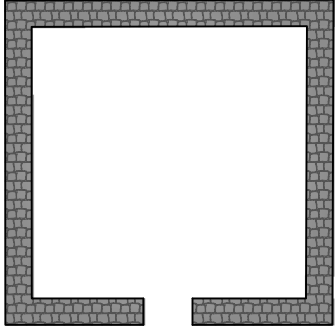

Batı Cephesi

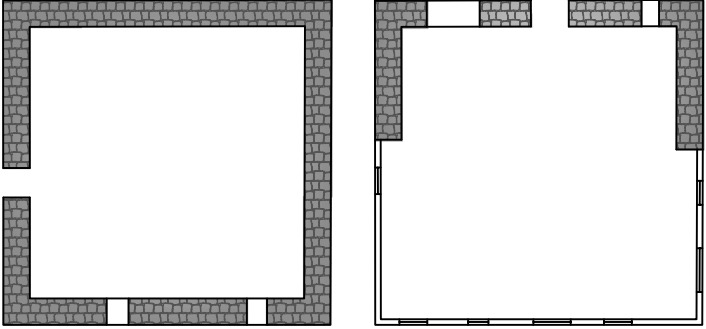
Tablo 21. Piştöflu Mahallesi 15 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 15	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ					Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 131 / 8	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş	

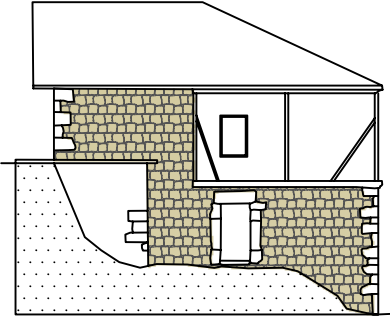

Zemin Kat Planı

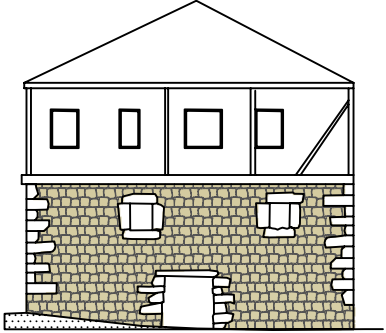

1. Kat Planı

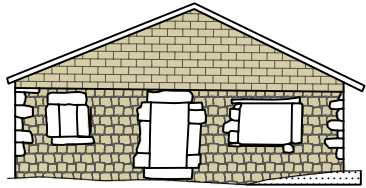

Güney Cephesi

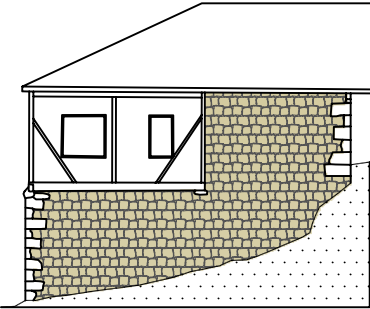

Doğu Cephesi

Batı Cephesi

Kuzey Cephesi

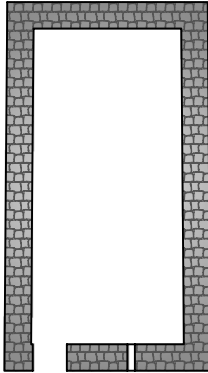
(Tablo 21'in devamı)

ÖRNEK NO: 15	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 131 / 8	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş
     					

Tablo 22. Piştöflu Mahallesi 16 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

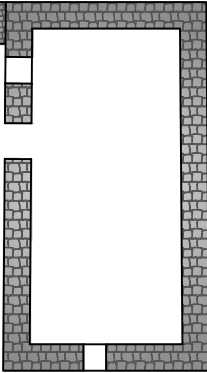
ÖRNEK NO: 16	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 129 / 3	Yapım Tekniği: Yığıma	

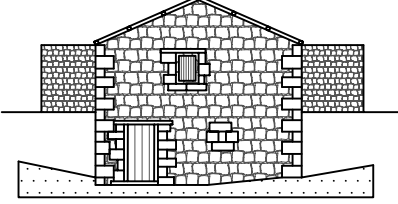
Zemin Kat Planı

1. Kat Planı

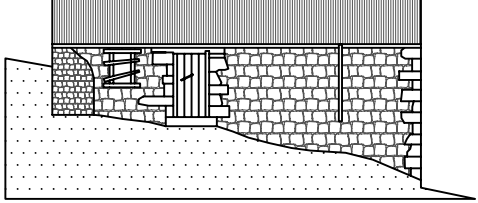

Doğu Cephesi

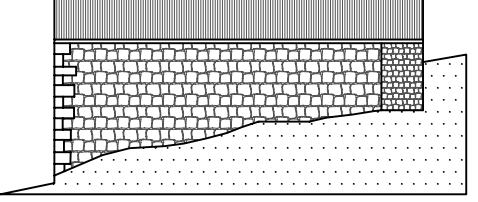

Batı Cephesi

Güney Cephesi

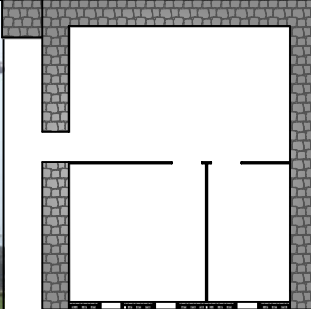
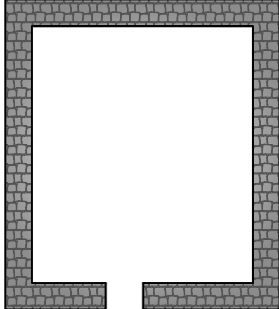

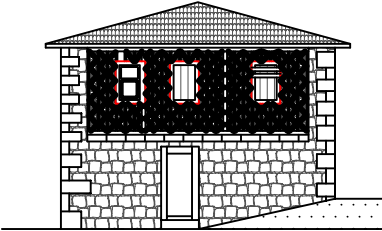

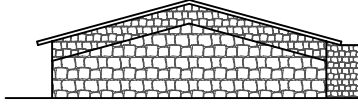
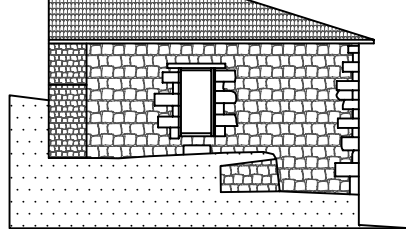
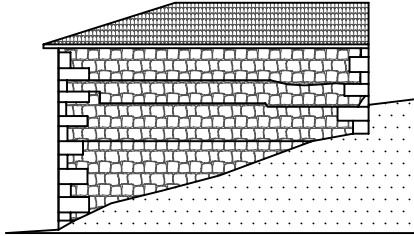

Kuzey Cephesi

Tablo 23. Piştöflu Mahallesi 17 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 17	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: Orta	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 127 / 6	Yapım Tekniği: Yığıma	

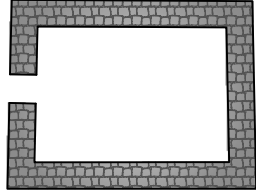

		
	1. Kat Planı	Zemin Kat Planı
		Doğu Cephesi
		Batı Cephesi
		Güney Cephesi
		Kuzey Cephesi

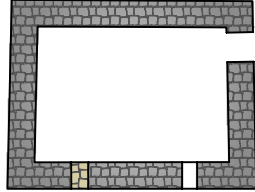
Tablo 24. Piştöflu Mahallesi 18 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 18	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ					Kuzey Ölçek: 1 / 100
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: Orta	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 127 / 7	Yapım Tekniği: Yığıma	Yapı Malzemesi: Taş	

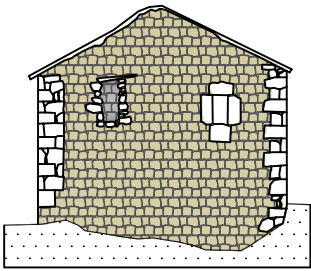

Zemin Kat Planı

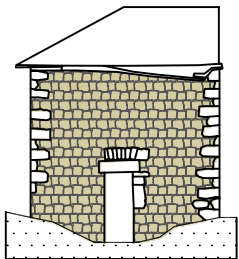

1. Kat Planı

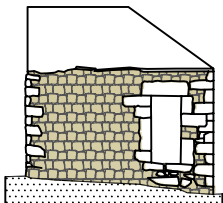
Doğu Cephesi

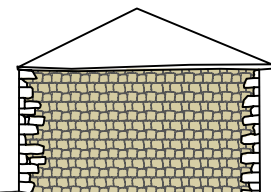

Güney Cephesi

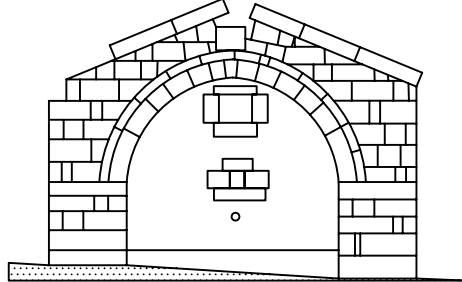
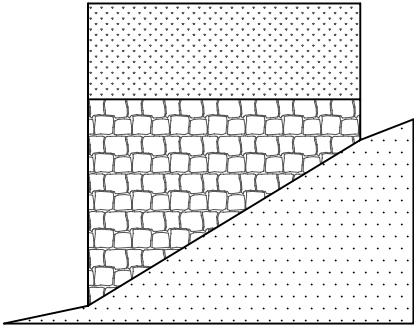

Kuzey Cephesi

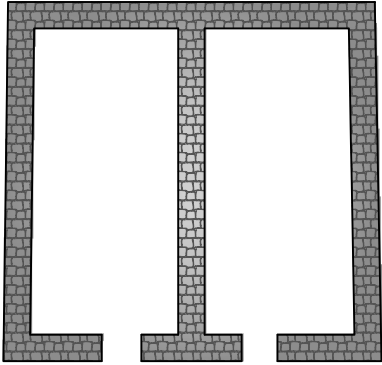
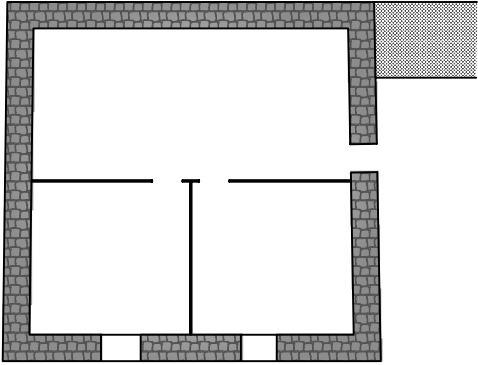
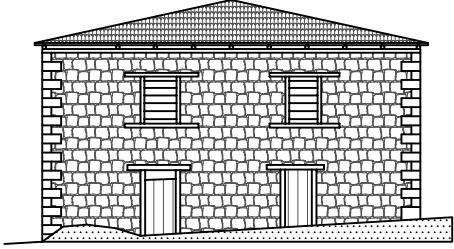
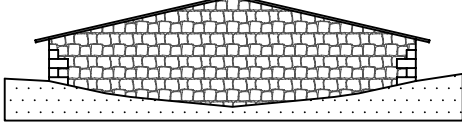
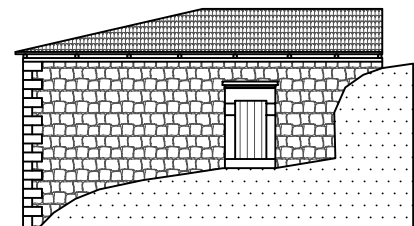
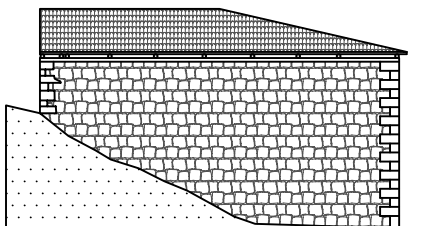

Batı Cephesi

Tablo 25. Piştoflu Mahallesi 19 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 19	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 100
	Yapı Türü: Çeşme	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 127 / 7	Yapım Tekniği: Yığıma	
					
		Plan			
					
		Doğu Cephesi			
					
		Kuzey Cephesi			

Tablo 26. Piştöflu Mahallesi 20 Numaralı Yapıya Ait Kimlik Kartı

ÖRNEK NO: 20	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				Kuzey Ölçek: 1 / 200
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 122 / 10	Yapım Tekniği: Yığıma	
 <p>Zemin Kat Planı</p>		 <p>1. Kat Planı</p>			
 <p>Doğu Cephesi</p>		 <p>Batı Cephesi</p>			
 <p>Kuzey Cephesi</p>		 <p>Güney Cephesi</p>			

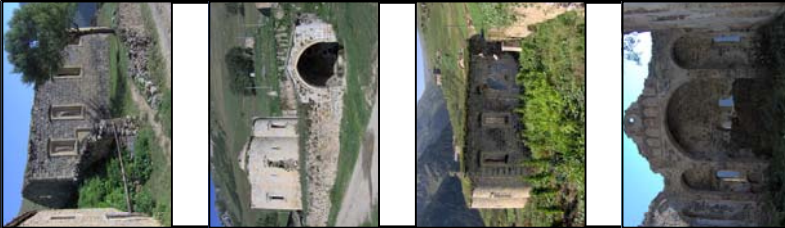
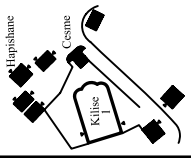
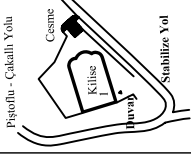
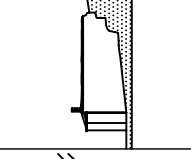
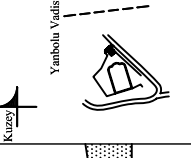
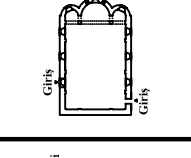
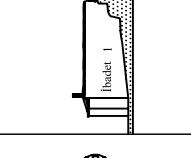
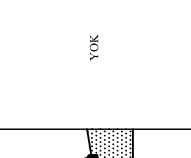
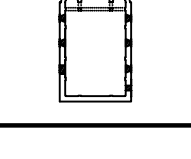
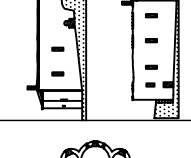

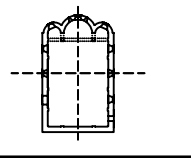
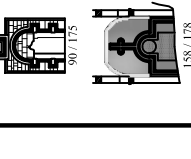
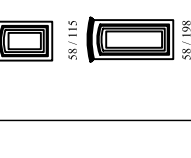

(Tablo 26'nın devamı)

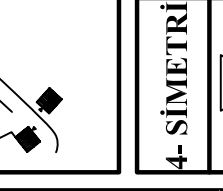
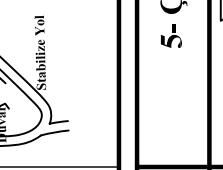
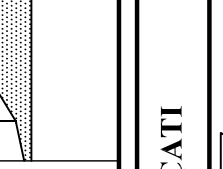
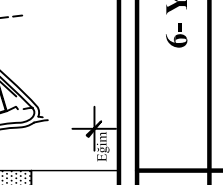
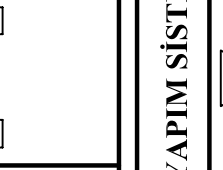
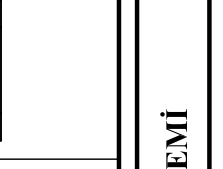
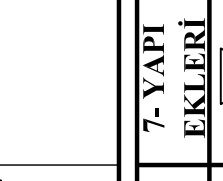
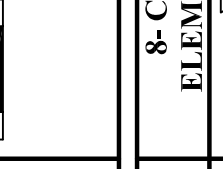
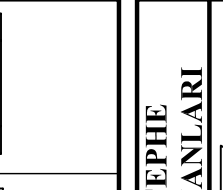

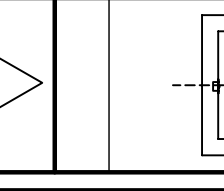
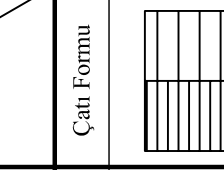
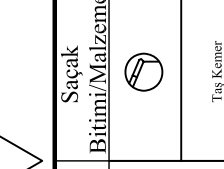
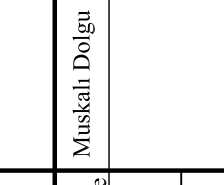
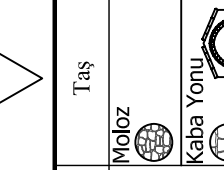
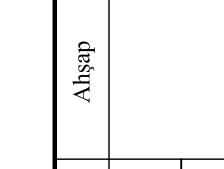
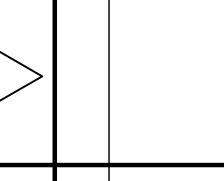
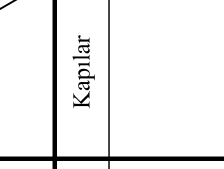
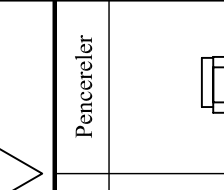

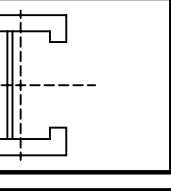
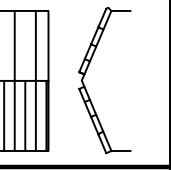
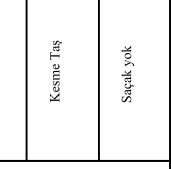
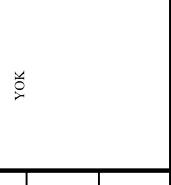
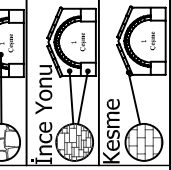
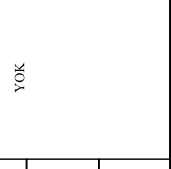

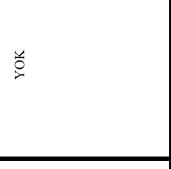
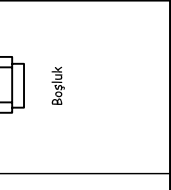
ÖRNEK NO: 20	GÜMÜŞHANE İLİ, DUMANLI KÖYÜ, SANTA HARABELERİ, ATLICA (PIŞTOFLU) MAHALLESİ				
	Yapı Türü: Konut	Koruma Durumu: İyi	Kadastro (Pafta/Ada/Parsel): - / 122 / 10	Yapım Tekniği: Yığma	Yapı Malzemesi: Taş
     					

2.5. Analiz Çalışmaları - Tipoloji Tabloları

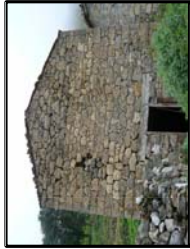
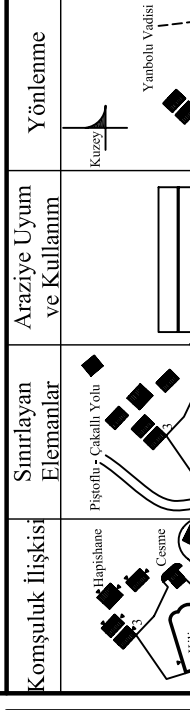
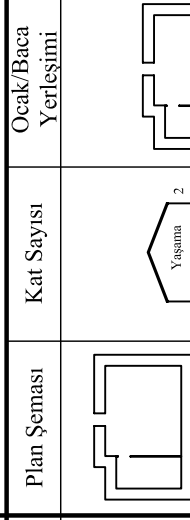
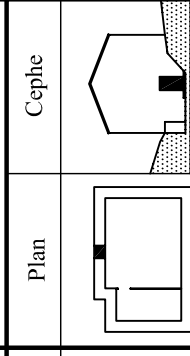

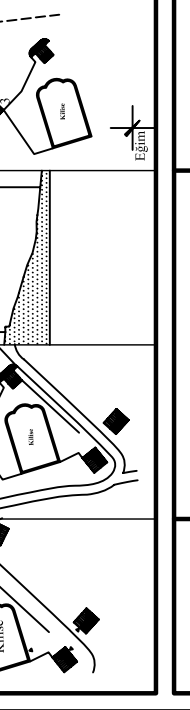
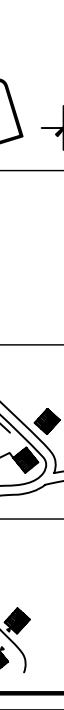

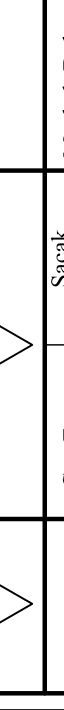
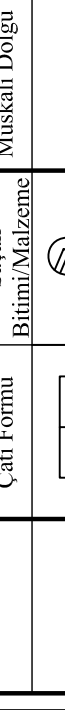

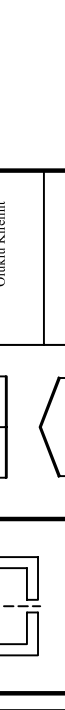

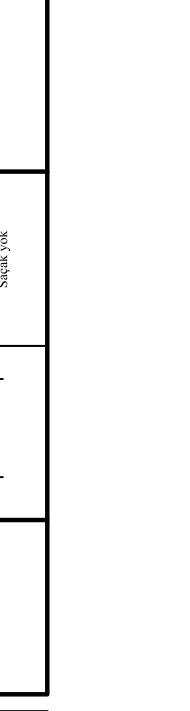

Tablo 27. Gümüşşane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 1 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 1	1- GENEL YERLEŞİM	2- PLANLAMA	3- DOLULUK/BOŞLUK
	<p>Komşuluk ilişkisi</p> <p>Sınırlayan Elemanlar</p> <p>Araziye Uyum ve Kullanım</p> <p>Yönlenme</p> <p>Yönlenme</p> <p>Plan Şeması</p> <p>Kat Sayısı</p> <p>Ocak/Baca Yerleşimi</p> 	<p>Plan</p> <p>Cephe</p> 	
	<p>4- SİMETRİ</p> <p>5- ÇATI</p> <p>Çatı Formu</p> <p>YOK (Beşik Çatı)</p> <p>Saçak Bitimi/Malzeme</p> <p>YOK</p> <p>Muskalt Dolgu</p> <p>YOK</p> <p>Taş</p> <p>Moloz Kaba Yonu İnce Yonu Kesme</p> <p>Ahşap</p> <p>YOK</p> <p>7- YAPI EKLERİ</p> <p>YOK</p> <p>8- CEPHE ELEMANLARI</p> <p>Kapılar</p> <p>Pencereler</p> 		

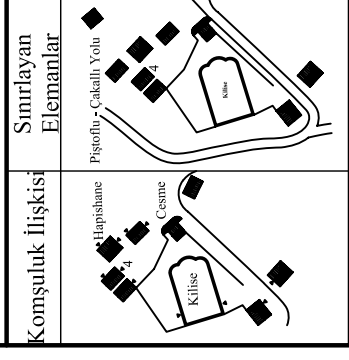
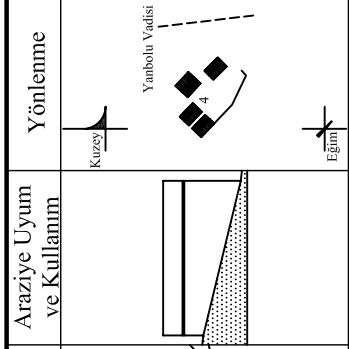
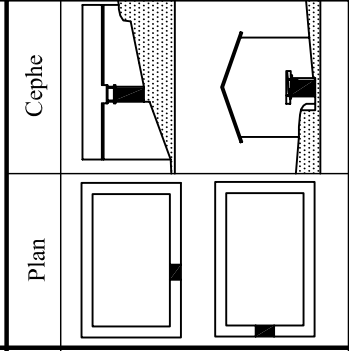
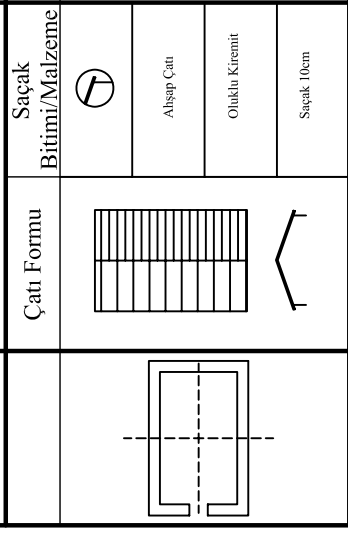
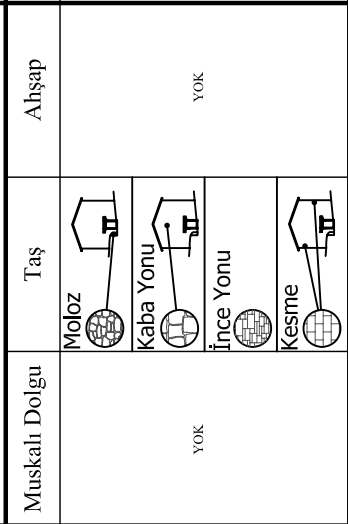
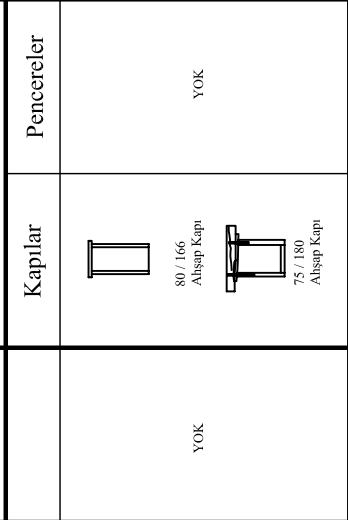

Tablo 28. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 2 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 2	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK										
																			
																			
																			

Tablo 29. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 3 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 3	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK	
										
	<p>Yönlenme</p> 	<p>Araziye Uyum ve Kullanım</p> 	<p>Yönlenme</p> 	<p>Plan Şeması</p> 	<p>Kat Sayısı</p> 	<p>Ocak/Baca Yerleşimi</p> 	<p>Plan</p> 	<p>Cephe</p> 		
	<p>4- SİMETRİ</p> 	<p>5- ÇATI</p> 	<p>6- YAPIM SİSTEMİ</p> 	<p>7- YAPI EKLERİ</p> 	<p>8- CEPHE ELEMANLARI</p> 					
	<p>Çatı Formu</p>	<p>Saçak Bitimi/Malzeme</p>	<p>Muskalı Dolgu</p>	<p>Taş</p>	<p>Ahşap</p>	<p>Kapılar</p>	<p>Pencereler</p>			
	<p>YOK</p>	<p>YOK</p>	<p>YOK</p>	<p>Moloz</p>	<p>Kaba Yonu</p>	<p>İnce Yonu</p>	<p>Kesme</p>			
	<p>YOK</p>	<p>YOK</p>	<p>YOK</p>	<p>80 / 166 Ahşap Kapı</p>	<p>85 / 150 Ahşap Kapı</p>	<p>44 / 66 Ahşap Pencere</p>				

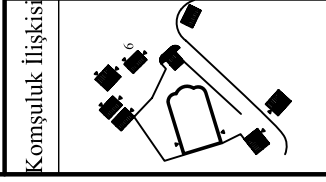
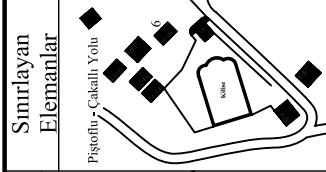
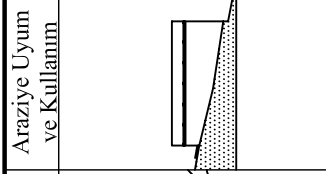
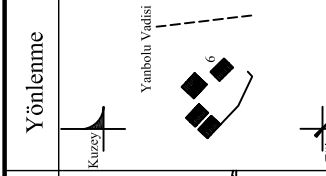
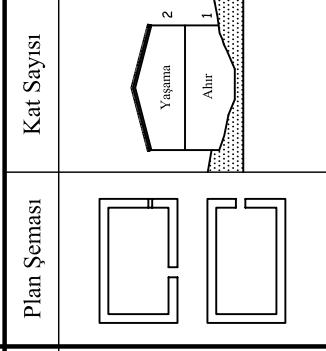
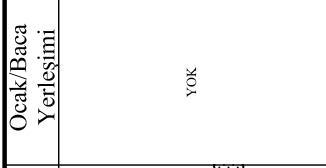
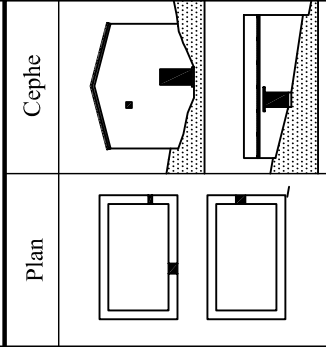
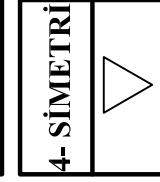
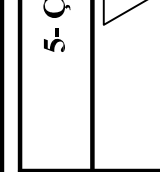
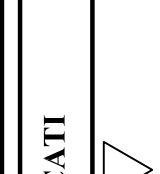
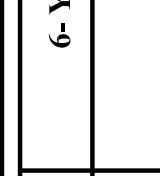
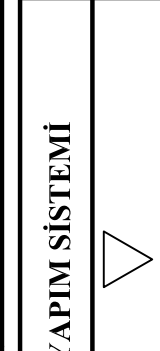
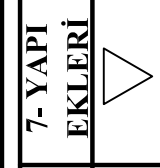
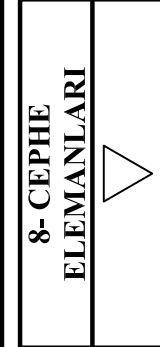
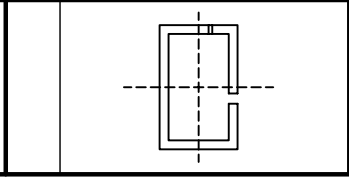
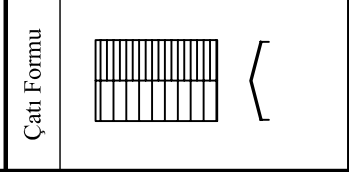
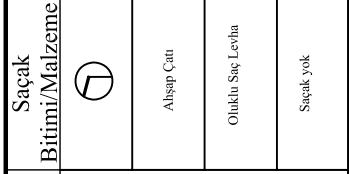
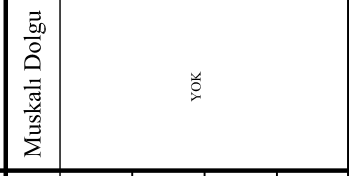
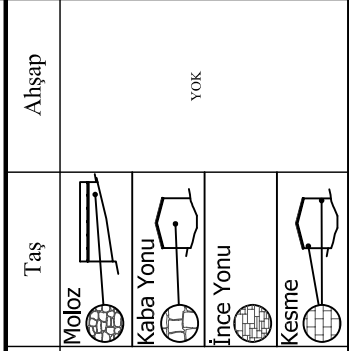

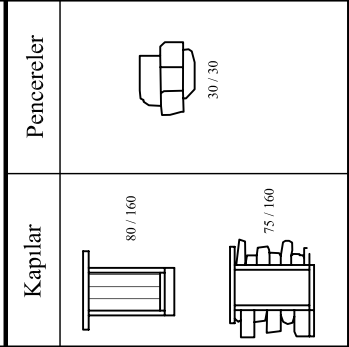
Tablo 30. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 4 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 4	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA			3- DOLULUK/BOŞLUK	
 									
	4- SİMETRİ				6- YAPIM SİSTEMİ			8- CEPHE ELEMANLARI	
									
	5- ÇATI				7- YAPI EKLERİ				
									
									
									

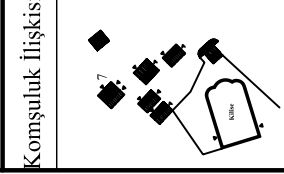
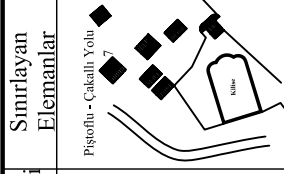
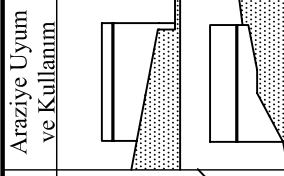
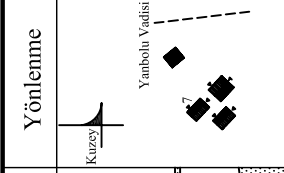
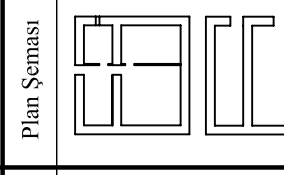
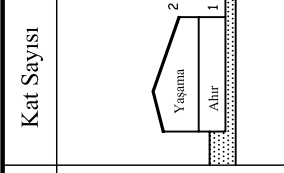
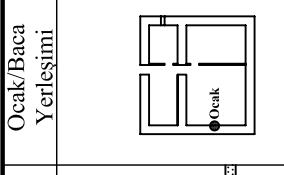
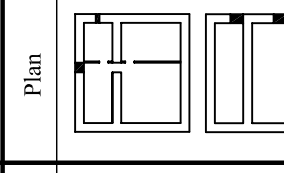
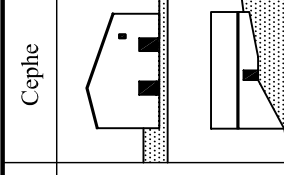

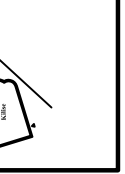

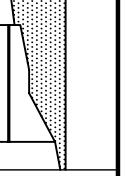
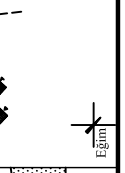
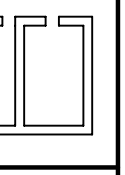
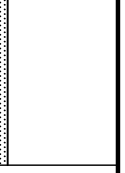
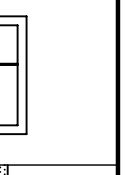
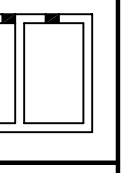
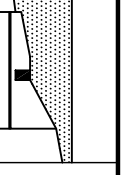
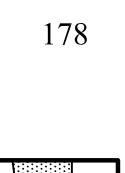

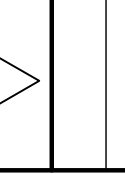
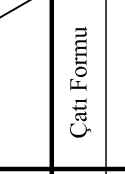
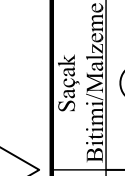

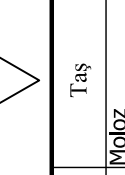

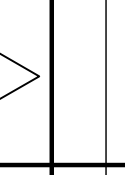
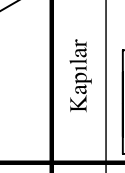
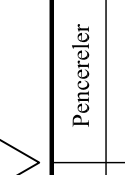

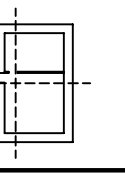
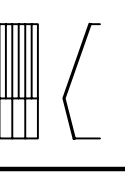

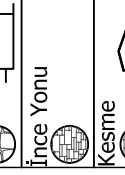

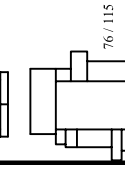
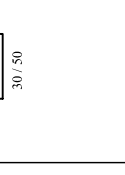

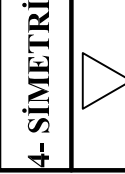
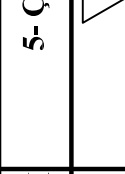
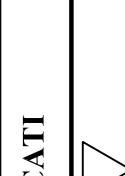
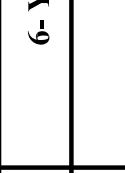
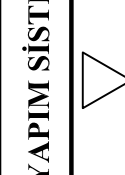
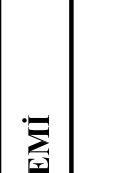
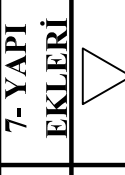
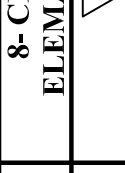
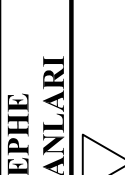

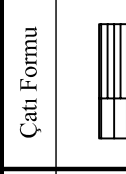
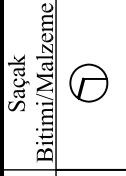

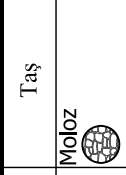

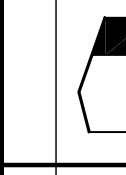
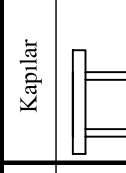
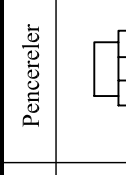

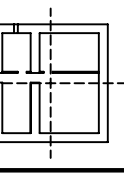
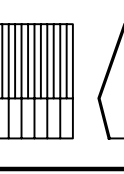
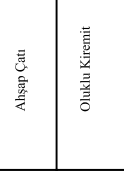

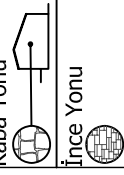

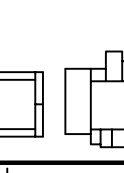
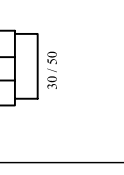

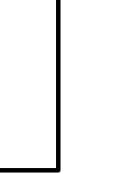
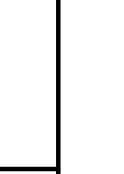

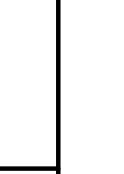
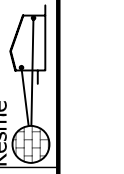
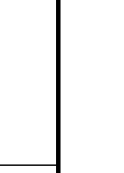
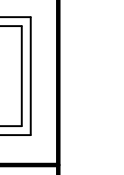
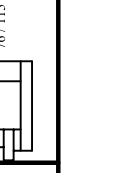
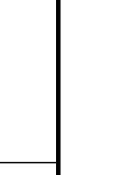

Tablo 31. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 5 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 5	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK		

Tablo 32. Gümüşşane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 6 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

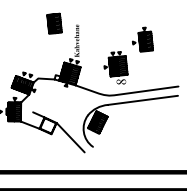
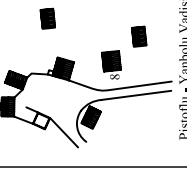
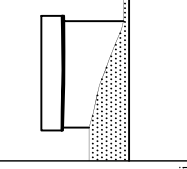
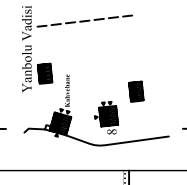
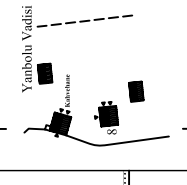
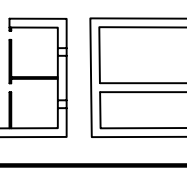
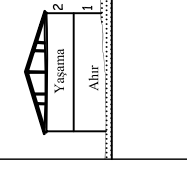
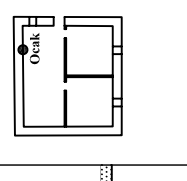
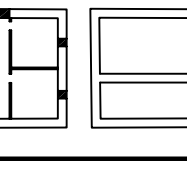
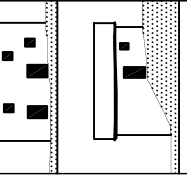

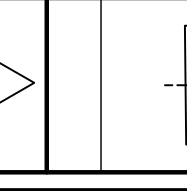
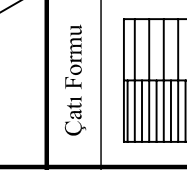
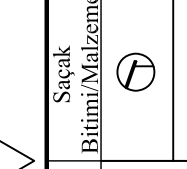
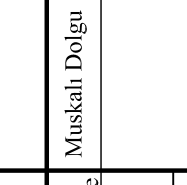
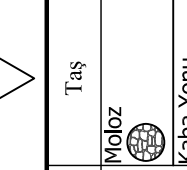
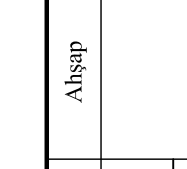
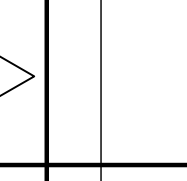
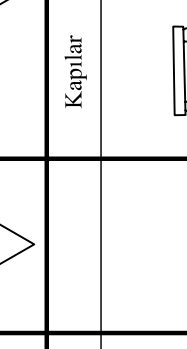
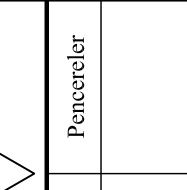
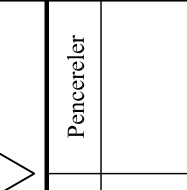

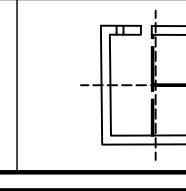
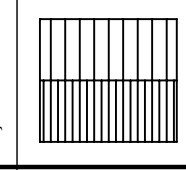
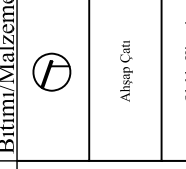
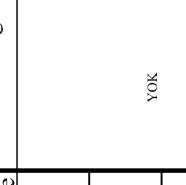
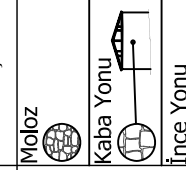
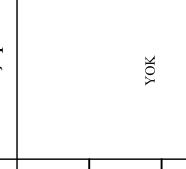
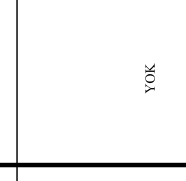
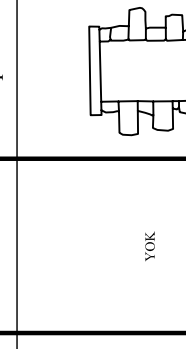
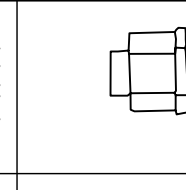
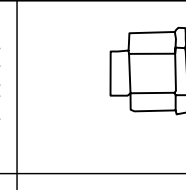

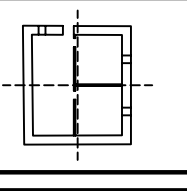
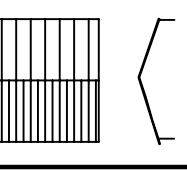
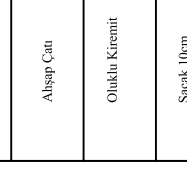
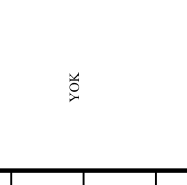
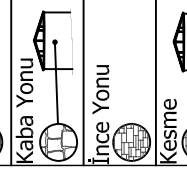
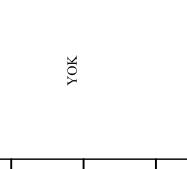
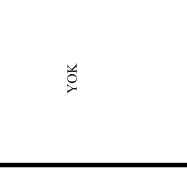
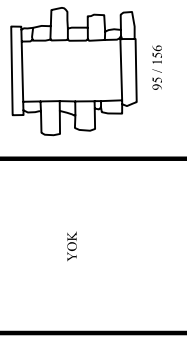
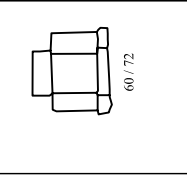
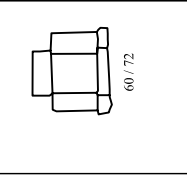
ÖRNEK NO: 6	1- GENEL YERLEŞİM						2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK		
													
													
													

Tablo 33. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 7 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

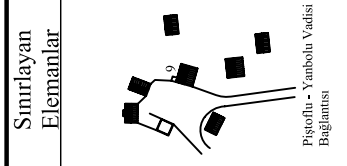
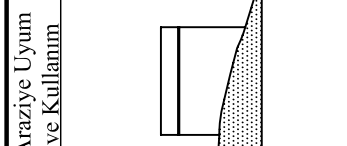
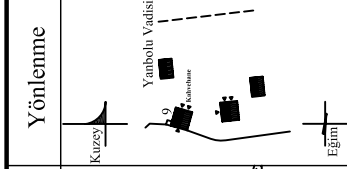
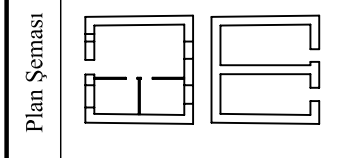
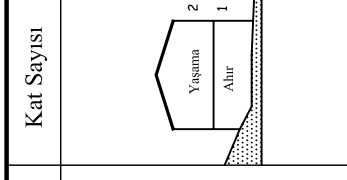
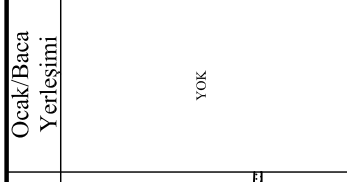
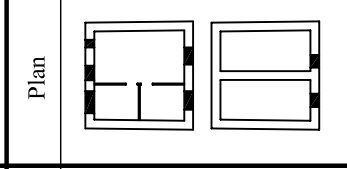
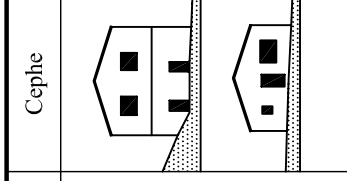
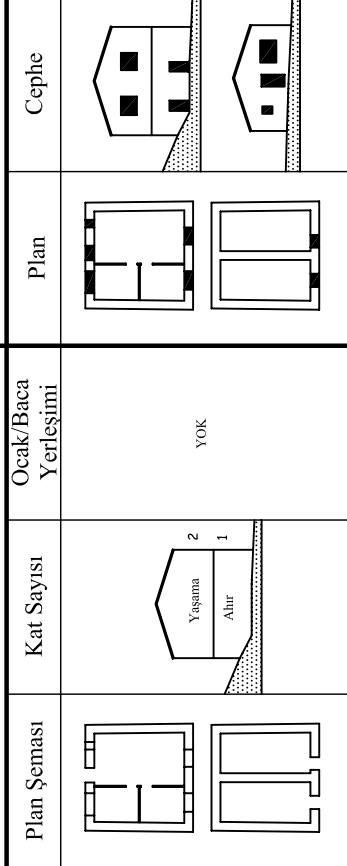
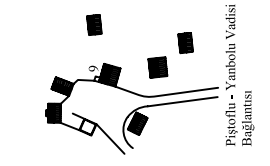
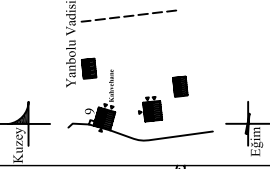
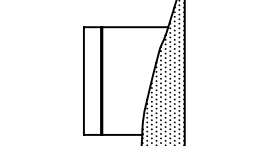
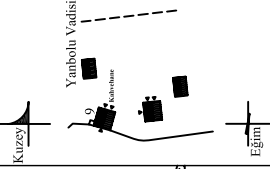
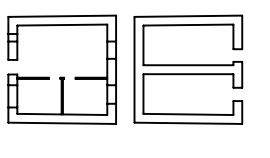
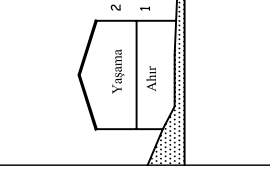
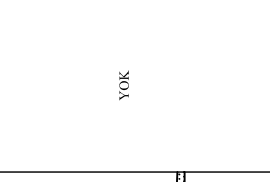
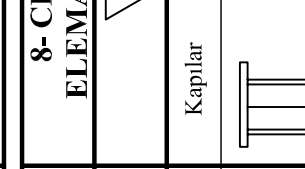
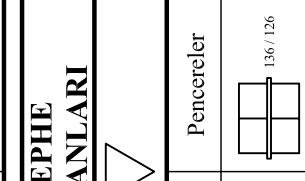
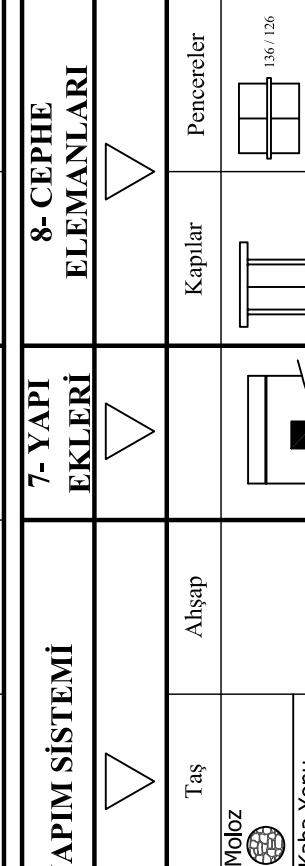
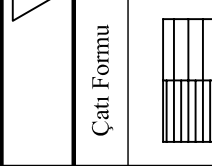
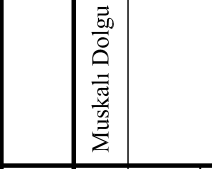
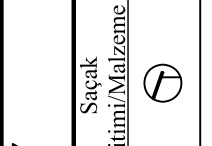
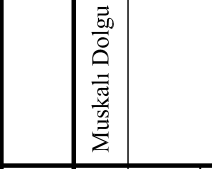
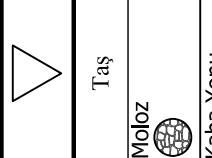
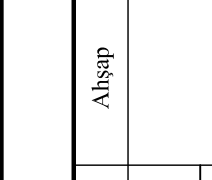
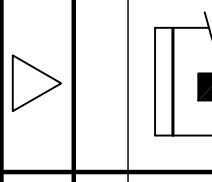
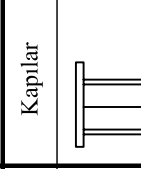
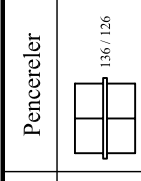
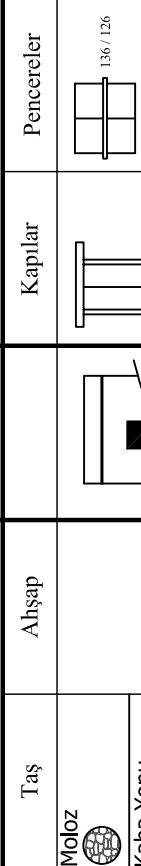

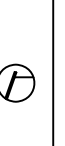

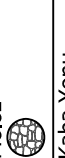

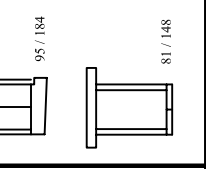
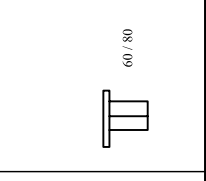
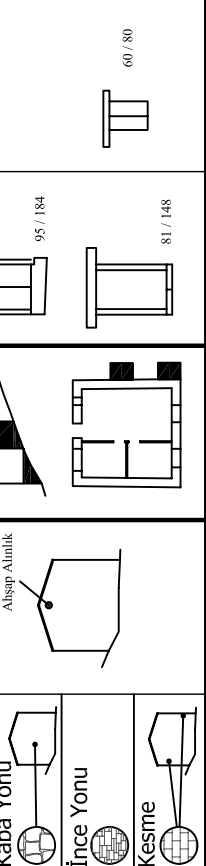
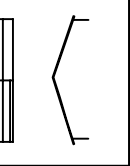

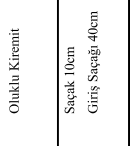

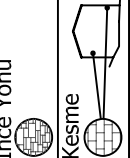
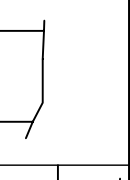
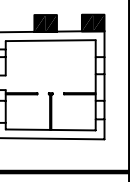

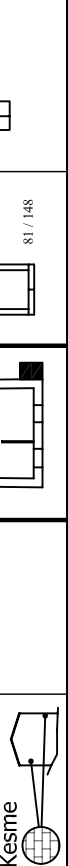

ÖRNEK NO: 7	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK	
										
										
										
										
4- SİMETRİ										
5- ÇATI										
6- YAPIM SİSTEMİ										
7- YAPI EKLERİ										
8- CEPHE ELEMANLARI										
										

Tablo 34. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 8 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 8	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK	
 										
 										
 										
 										

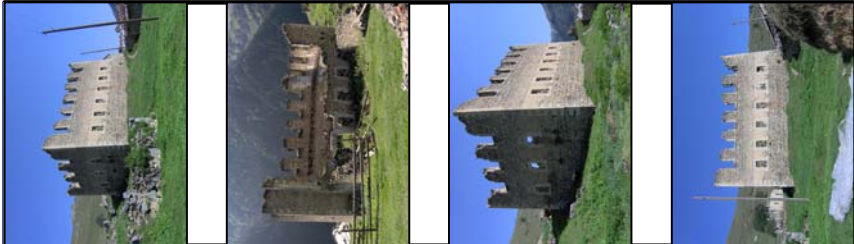
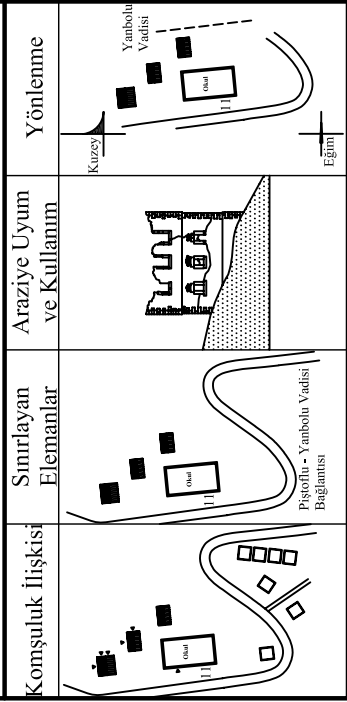
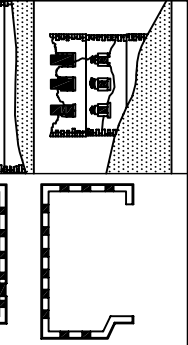
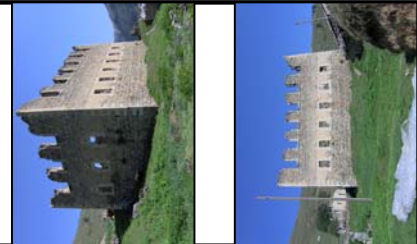
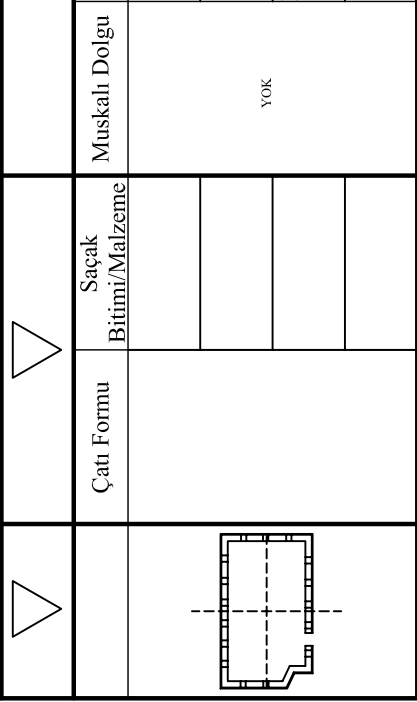
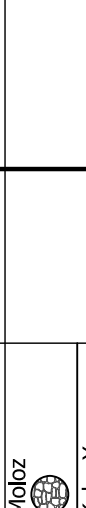
Tablo 35. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 9 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 9	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA			3- DOLULUK/BOŞLUK	
									
									
									
									
									
									

Tablo 36. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 10 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 10	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK								

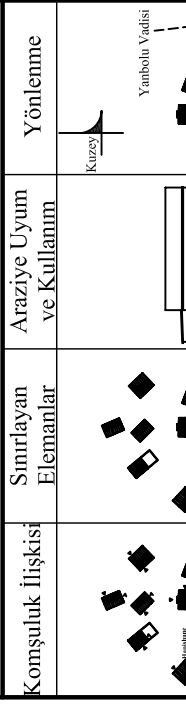
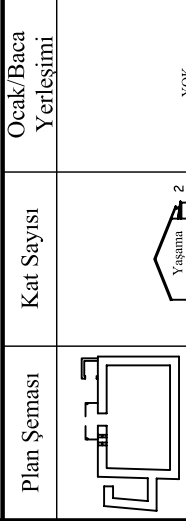
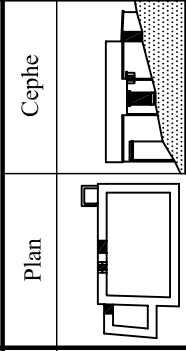

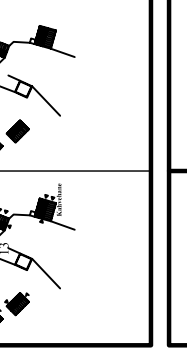
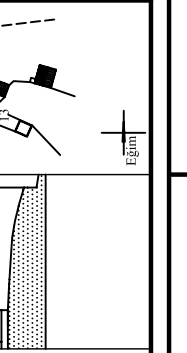
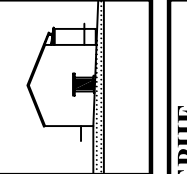
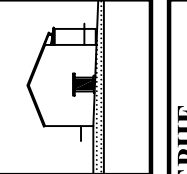
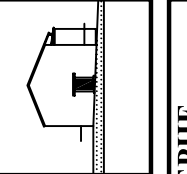
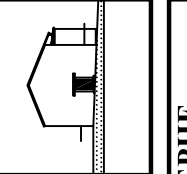
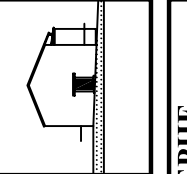

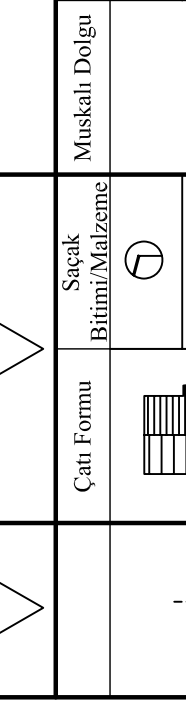
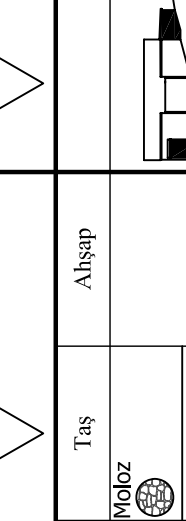
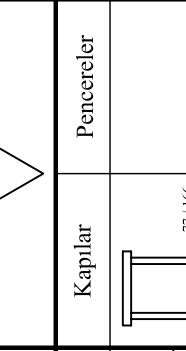

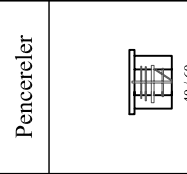
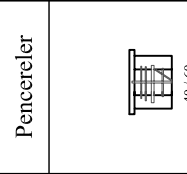

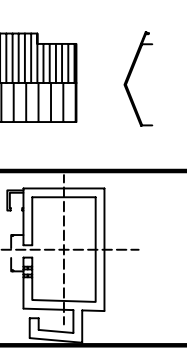
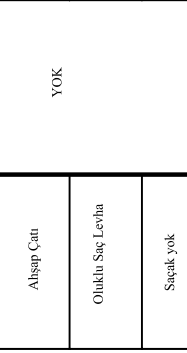
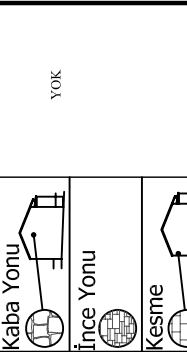
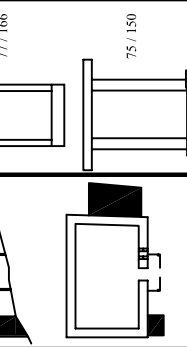
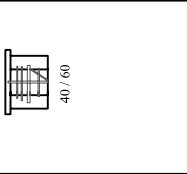
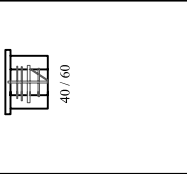
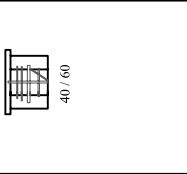
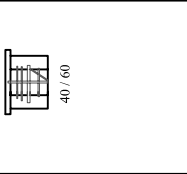
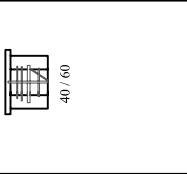
Tablo 37. Gümüşşane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştoflu Mahallesi, 11 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 11	1- GENEL YERLEŞİM					2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK			
						Ocağ/Baca Yerleşimi	Kat Sayısı	Plan Şeması	Plan	Cephe			
4- SİMETRİ	5- ÇATI					6- YAPIM SİSTEMİ				7- YAPI EKLERİ		8- CEPHE ELEMANLARI	
						Muskalı Dolgu	Taş		Kapılar	Pencereler	70 / 124	86 / 189	
YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	140 / 167	YOK	YOK						

Tablo 38. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 12 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 12	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA			3- DOLULUK/BOŞLUK	

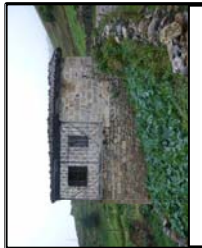

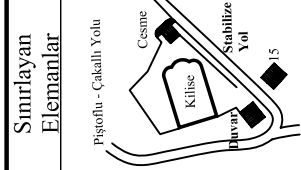
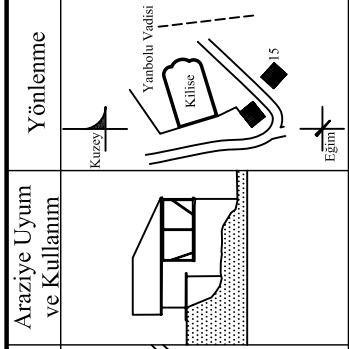
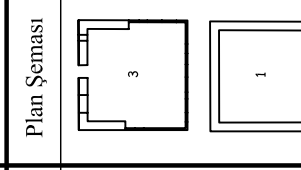
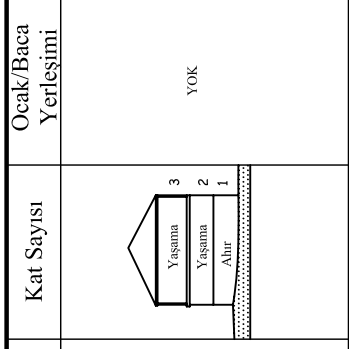
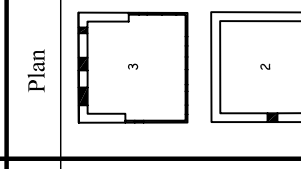
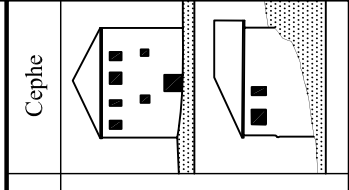
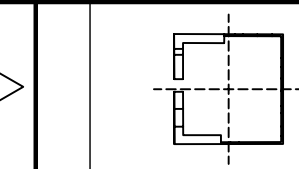
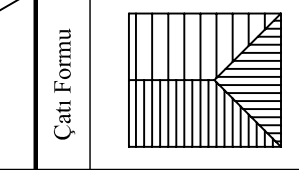
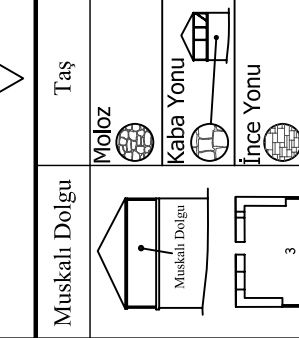
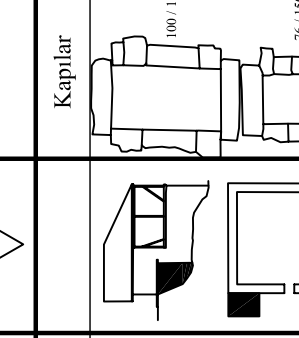
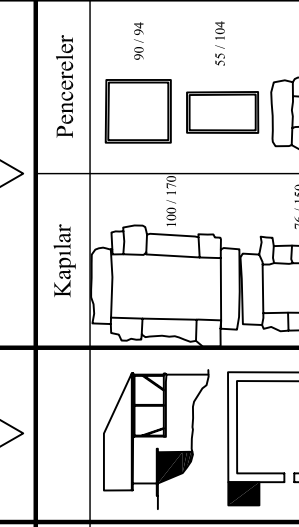
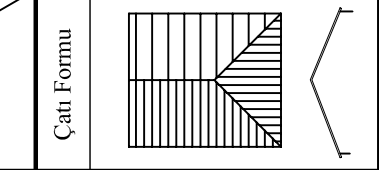
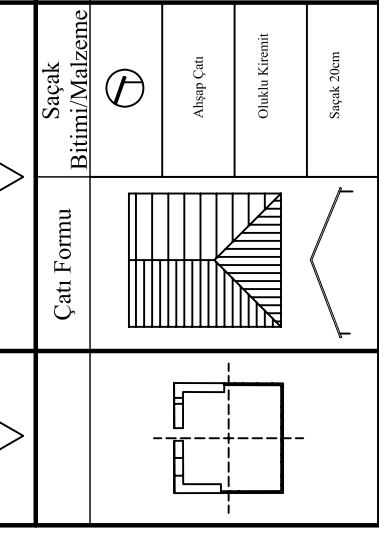
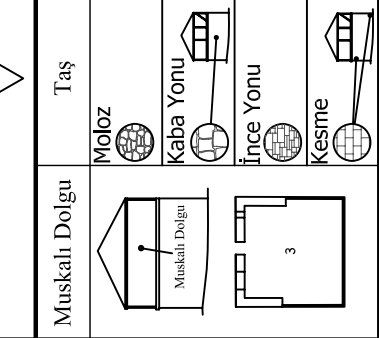
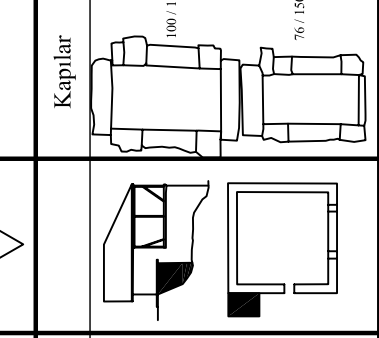
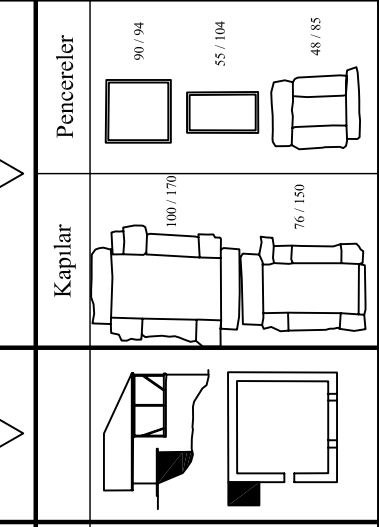
Tablo 39. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 13 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 13	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA			3- DOLULUK/BOŞLUK	
									
	Komşuluk İlişkisi	Sınırlayan Elemanlar	Araziye Uyum ve Kullanım	Yönlenme	Plan Şeması	Kat Sayısı	Ocak/Baca Yerleşimi	Plan	Cephe
			Kuzey Yanbolu Yaedisi Eğim	Yaşama Abur 2 1 YOK					
	4- SİMETRİ				6- YAPIM SİSTEMİ			8- CEPHE ELEMANLARI	
									
	Çatı Formu	Saçak Bitimi/Malzeme	Muskalı Dolgu	Taş	Ahşap	Kapılar	Pencereler		
									

Tablo 40. Gümüşşane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 14 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

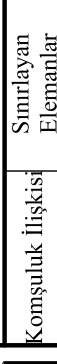
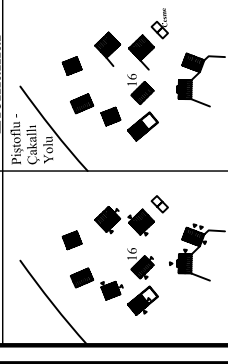
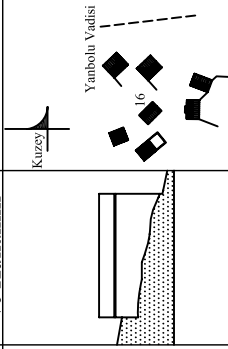

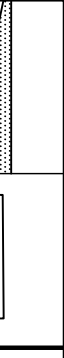

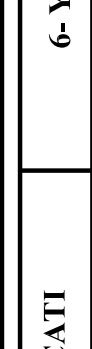

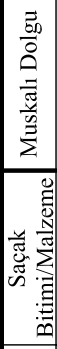

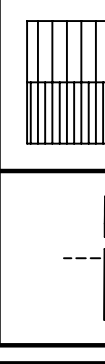

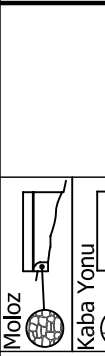

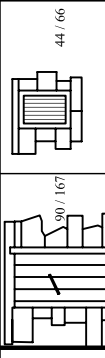
ÖRNEK NO: 14	1- GENEL YERLEŞİM		2- PLANLAMA		3- DOLULUK/BOŞLUK				
		Komşuluk ilişkisi 	Sınırlayan Elemanlar 	Araziye Uyum ve Kullanım 	Yönlenme 	Plan Şeması 	Kat Sayısı 	Ocak/Baca Yerleşimi 	Plan
4- SİMETRİ	5- ÇATI		6- YAPIM SİSTEMİ		7- YAPI EKLERİ	8- CEPHE ELEMANLARI			
	Çatı Formu 	Saçak Bitimi/Malzeme 	Muskallı Dolgu 	Taş 	Ahsap 	Kapılar 	Pencereler 		

Tablo 41. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştıoflu Mahallesi, 15 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 15	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK		
  	 				 				 		
4- SİMETRİ		5- ÇATI		6- YAPIM SİSTEMİ				7- YAPI EKLERİ		8- CEPHE ELEMANLARI	
											
											

Tablo 42. Gümüşşane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 16 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

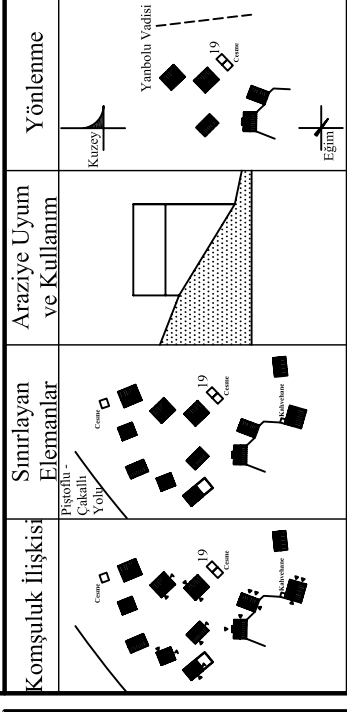
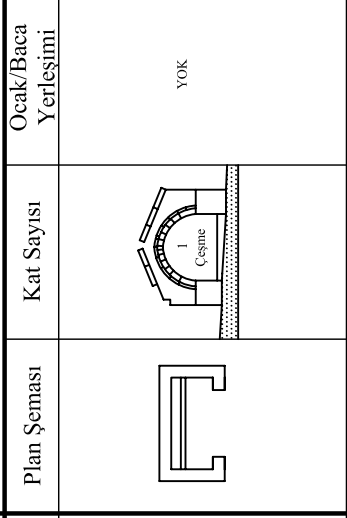
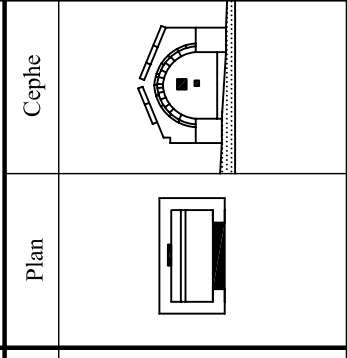

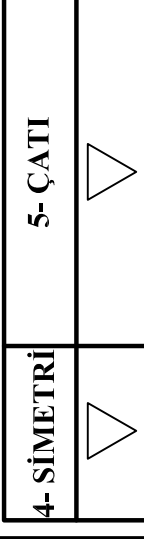
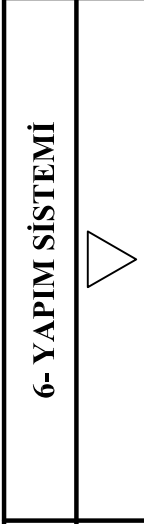
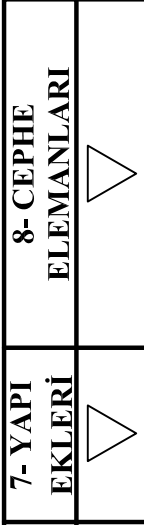

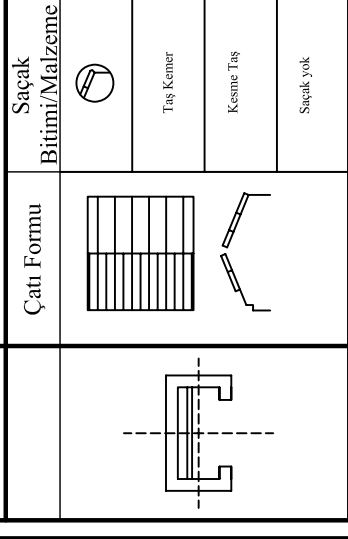
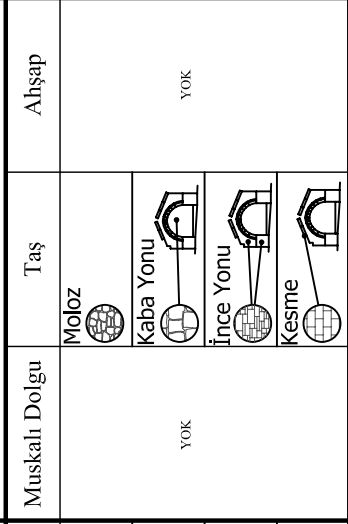
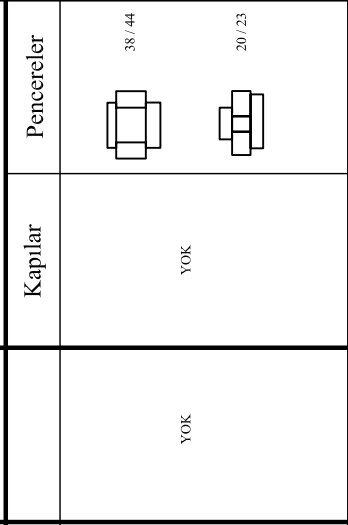
ÖRNEK NO: 16	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA			3- DOLULUK/BOŞLUK	
 									
									
									

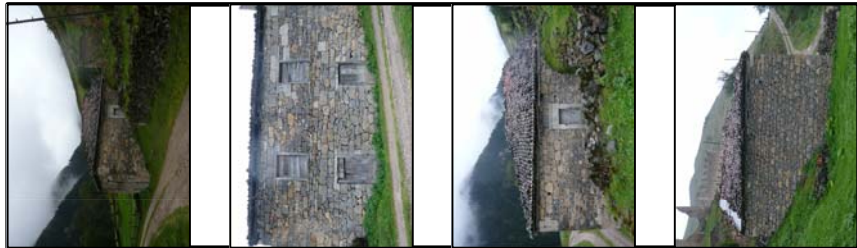
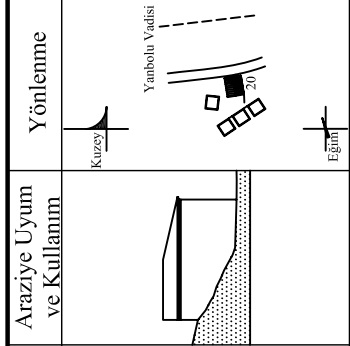
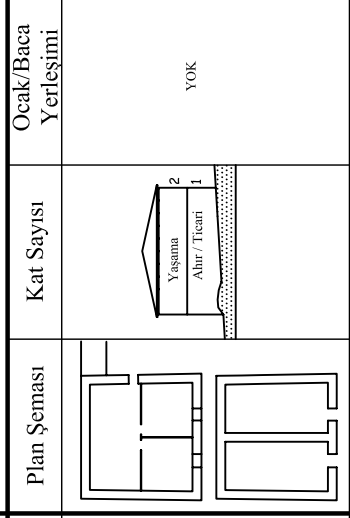
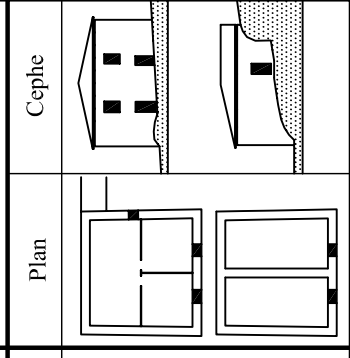

Tablo 44. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 18 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 18	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK		

Tablo 45. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 19 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 19	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK	
										
										
										

Tablo 46. Gümüşhane İli, Dumanlı Köyü, Santa Harabeleri, Piştöflü Mahallesi, 20 nolu Örneğe ait Geleneksel Yapı Analizi

ÖRNEK NO: 20	1- GENEL YERLEŞİM				2- PLANLAMA				3- DOLULUK/BOŞLUK					
														
Komşuluk ilişkisi	Sınırlayan Elemanlar	Araziye Uyum ve Kullanım	Yönlenme	Plan Şeması	Kat Sayısı	Ocak/Baca Yerleşimi	Cephe	Plan	Cephe		YOK	YOK		
Kırsal - Çekirge Yolu	Piştöflü - Yanbolu Vadisi Bağlantısı	Kırsal	Yanbolu Vadisi	Yasağa Ahr / Tırtı	1	Eğim	2	82 / 154	85 / 124		YOK	81 / 172		
4- SİMETRİ	5- ÇATI				6- YAPIM SİSTEMİ				7- YAPI EKLERİ		8- CEPHE ELEMANLARI			
	Çatı Formu	Saçak Bitimi/Malzeme	Muskalı Dolgu	Taş	Ahşap	Kapılar	Pencereler	Moloz	Kaba Yonu	ince Yonu	Kesme	YOK	YOK	
			YOK	YOK	YOK			YOK	YOK	YOK			YOK	YOK

(Tablo 47'nin devamı)

ÖRNEK NO																				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Plan Şeması	☐	☐	☒	☒	☒	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☒	☒	☒	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐
Ticari Mekan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒
Oda Sayısı	1	1	2	1	3	1	4	3	3	1		2	1	1	1	3	1	1	1	3
Kat Sayısı	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	3	2	2	2	1	2
Ocak/Baca	☐	☐	☒	☒	☒	☐	☒	☒	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yok	☒	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Doluluk Boşluk (Sağır Cephe Sayısı)	1	3	3	3	2	2	2	2	2	2	0	1	3	1	0	2	2	2	3	2
Simetri	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
Yok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Çatı Formu	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐
Sundurma Çatı	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐
Beşik Çatı	☐	☒	☒	☒	☐	☒	☒	☒	☒	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐
3 Eğimli Kıırma Çatı	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☒
4 Eğimli Kıırma Çatı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Saçak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐
Var >20cm	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒
Var 20cm≥	☐	☐	☐	☒	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☒	☐	☒	☒	☒	☐	☐	☐	☒
Yok	☐	☒	☒	☐	☐	☒	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐

3. BULGULAR VE İRDELEME

Santa Harabeleri'nde yer aldığı bilinen yedi mahalle içerisinde 1923 yılı verilerine göre toplam 1123 haneden günümüze kadar 157'si, 16 kilise ve şapelden 9'u, 7 okuldan 2'si ve 7 çeşmeden (1923 resmi kayıtlarında 7 olarak geçmekte fakat yöreye ait yerleşme özellikleri ve mimari özellikler incelendiğinde, günümüzde izlerine rastlanılmamakla birlikte, hemen hemen her sokak başında bir çeşmenin yer aldığı bilinmektedir) 5'i ulaşabilmiştir, (Tablo 48) (URL 29, 2008; ANΔPEA, 1990; MATΘAIOY, 1986).

Tablo 48. Santa Harebeleri Mahalleleri'ne ilişkin veriler

Mahalle	Nüfus		Hane	Kilise/Şapel	Okul	Çeşme	Toplam
	1.Dünya Savaşı Öncesi	(1923)					
			(günümüzde / 1923 verilerine göre)				
Piştöflu	1700	1500	34/400	2/3	1/1	2/3	39/407
İşhanlı	1200	1300	38/260	1/2	1/2	1/2	41/266
Çakallı	300	250	20/53	1/2	0/1	1/1	22/57
Zurnacılı	1300	1000	19/120	2/3	0/1	-	21/124
Terzili	1200	800	25/200	1/2	-	1/1	27/203
Binath	400	300	15/60	1/2	0/1	-	16/63
Cinganlı	400	300	6/30	1/2	0/1	-	7/33
Toplam	6500	5450	157/1123	9/16	2/7	5/7	173/1153

Piştöflu (Atlıca) Mahallesi'nde yer alan 39 yapı içerisinde seçilen yeniden kullanıma uygun durumda olan 20 yapı (16 konut, 1 kilise ve 1 okul) ve elemanlara (2 çeşme) ait rölöveler, kimlik kartları ve her birine ait analiz tabloları (tipoloji çalışması) hazırlanarak bölüm 2.4. ve 2.5.'te verilmiştir. Hazırlanan analiz tablolarından elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

• **Genel yerleşim kararlarına ait irdelemeler;** komşuluk ilişkisi, sınırlayan elemanlar, araziye uyum ve kullanım ve yönlendirme başlıkları altında incelenmiştir. Komşuluk ilişkisi; yerinde yapılan ölçümler sonucunda yapılar arasındaki ortalama mesafelerin ağırlıklı olarak 20m olması nedeni ile, 0-20m arası ve 20m'den fazla mesafede olanlar olmak üzere iki grupta ele alınmıştır. 20 yapıdan 14'ü 0-20m mesafede, 6'sı ise 20m'den fazla mesafede yer

almaktadır. Aralarındaki mesafe 0-20m olan yapıların çoğunlukla mahalle merkezinde ve meydan çevresinde gruplandığı gözlenmiştir. Ticaret aktivitelerinin yer aldığı yapılar ise konut alanlarından farklı bir aks üzerinde gruplanmaktadır.

Genel yerleşim kararlarının irdelendiği bir diğer başlık olan sınırlayıcı öğeler; yerleşmelerin okunabilirliğini, özel (sınırlandırılmış) alanların tanımlanabilirliğini ve kamusal alanlara olan yönelmelerin ortaya konulmasını sağlayan unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda Piştoflu Mahallesi için hazırlanan krokiler üzerinde konumları işaretlenen yapıları sınırlayan öğeler yol, duvar, çeşme, bina ve izler (kalıntılar) olarak belirlenmiştir. Yapı için, özel noktaları tanımlayan donatılar olması nedeni ile sınırlayıcılar arasında ele alınan çeşmeler, Piştoflu Mahallesinde, Kiliseyi, Meydanı ve sokak başlangıçlarını tanımladığı gibi, bu mekanlara özgü işlevsel farklılıkları da ortaya koymaktadır.

Oldukça eğimli bir arazi üzerinde konumlanmış olan Santa Harabelerinde yer alan yapıların kot farkından faydalanarak araziye yerleştirilmesi ve araziye uyumlarının sağlanması, bu yapıların farklı katlarına farklı kotlardan erişilebilmesine olanak tanımıştır. Piştoflu Mahallesi'nde yer alan 20 yapının tamamı zemin kattan, 15'i zemin kata ilaveten 1. kattan ve 1'i de zemin ve 1. kata ilave olarak 2. kattan yapıya giriş alabilmektedir.

Piştoflu Mahallesinde yer alan yapıların 13'ü güneydoğu, 7'si doğu ve 1'i de kuzey doğrultusunda konumlanmaktadır. Bu konumlanma kuzeydoğudan güneye doğru geniş bir yay çizen ve hakim manzaranın bulunduğu vadi yönüdür. Piştoflu Mahallesinin Yanbolu Vadisi'nin batı yakasında yer alması nedeni ile, burada yer alan yapıların batı cepheleri eğimin üst kotuna geldiği için, bu cepheler çoğunlukla toprağa gömülü sağır duvarlardır. Okul binası ve 2 çeşme dışında, yapıların tamamı eğime dik olarak, vadiye yönelmiştir. Okul Binası ve çeşmeler eğime paralel konumlanmaktadır.

•**Planlama kararlarına ait irdellemeler;** plan şeması, kat sayısı ve ocak / baca yerleşimi başlıkları altında incelenmiştir. Plan şemaları; oldukça basit plan tipine sahip olan yapılar aşhane, ahır, ticari mekanlar ve oda sayıları bağlamında ele alınmıştır. Ele alınan yapılardan okul, kilise ve 2 çeşme, plan kurgusu bazında konutlardan farklı olarak değerlendirilmiştir. Okul binasına ait plan şemasının; orta holü çevreleyen sınıflardan oluşan dikdörtgen planlı bir yapı olduğu bilinmesine karşılık, günümüzde iç bölümlenmelerin tamamı yıkılmış ve sadece dış duvarlarının bir bölümü sağlam kalmış durumdadır. Giriş, binanın batı cephesi üzerinde yer almaktadır.

Kilise; 3 nefli, 3 apsisi, kapalı yunan haçı plan şemasına sahip bazilika plan tipindedir. Kuzeybatı ve güneydoğu yönlerine bakan karşılıklı 2 girişi bulunmaktadır. Çeşmeler ise içlerine girilebilecek büyüklükte olup, 3 duvarı sağır duvar olan basit planlı bir oda biçimindedir. Konutlara ait plan şemalarının genellikle merkezi bir toplanma mekanı ve onun çevresinde yer alan odalar şeklinde şekillenmesi, Doğu Karadeniz Yerel Mimarisi karakteristiği ile örtüşmektedir. Pişirme, yeme ve servis mekanları ile, konuk ağırlama gibi gündüz eylemlerinin geçtiği mekanların tümünü kapsayan hayatlı tip evlere örnektir. Yapılar plan şeması olarak basit aşhaneli (hayatlı) evlere uymasına rağmen, aşhane olarak tanımlanan mekan sadece 6 örnekte görülmüştür. Ele alınan yapıların 14'ünde zemin katta yer alan ve ahır işlevini yüklenen mekanlar, 2'sinin ise zemin katlarında ticaret işlevini yüklenmiş mekanlar saptanmıştır. Yapıların 10'unun tek odalı, 5'inin 3 odalı, 2'sinin 2 odalı ve 1'inin de 4 odalı olduğu tespit edilmiştir. Belirlenen oda sayıları yaşama katlarında yer alan bölümlenmeleri kapsamakta, zemin katlarda yer alan ve genellikle ahır ve ticaret işlevleri ile kullanılan mekanlara ait bölümlenmeler bu sayılara dahil edilmemektedir.

Ele alınan yapıların 15'inin 2 katlı, 4'ünün 1 katlı ve 1'inin ise 3 katlı olduğu tespit edilmiştir. Bu yapıların 6'sında ocak / baca yer alırken, geri kalan 14'ünde bulunmamaktadır.

• **Doluluk/Boşluk kararlarına ait irdelemeler;** yapılardaki sağır cephelerin ağırlıklarına göre değerlendirilmiştir. Ele alınan yapıların 10'unun 2'ser cephesi, 5'inin 3'er cephesi ve 3'ünün 1'er cephesi sağır cephe iken, sadece 2 örnekte sağır cephe bulunmamaktadır.

• **Simetri sorgulamasına ait irdelemeler;** ana binalara yapılan eklerden bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Ele alınan 20 örneğin tamamı simetrik bir plan şeması ortaya koymaktadır. Cephelerde simetrik bir yapı hakim olup, simetriyi bozan eleman giriş kapıları olarak belirlenmiştir.

• **Çatı;** çatı formu, saçak bitimi ve örtü malzemesi başlıkları altında ele alınmış ve irdelenmiştir. Alanda saptanan çeşitliliğe bağlı olarak, çatı formu kendi içerisinde sundurma çatı, beşik çatı, 3 eğimli kırma çatı ve 4 eğimli kırma çatı olmak üzere 4 grupta ele alınmıştır. İncelenen yapıların 11'i üzerinde beşik çatı, 6'sının üzerinde 3 eğimli kırma çatı ve 1'inin üzerinde de 4 eğimli kırma çatı tespit edilmiştir. Çatı eğimi yaklaşık olarak %20 kadardır. Sundurma çatı, ana binaların üzerinde tespit edilmemiş olmakla birlikte, ana binalara yapılan 4 ek üzerinde tespit edilmiştir. Kilise ve okul binalarının çatılarının

yıkılmış olması nedeni ile tipolojide bu iki binaya ait bilgi girilmemiştir. Ancak kilise çatısının orijinalinde beşik çatı olduğu bilinmektedir.

Kilise ve okul binası ve 2 çeşme dışında, geri kalan 16 yapının çatı strüktürü ahşap olarak tespit edilmiştir. Kilise ve okul binalarının çatıları bulunmaması nedeni ile tipolojide strüktürleri hakkında bilgi işlenmemiştir. 2 çeşmenin çatılarının taş kemer olduğu görülmüştür.

İncelenen örneklerin tümü taş malzeme ağırlıklı olduğu için, taşın kar ve yağmur gibi fiziksel etkenlere dayanımının fazla olması nedeniyle saçak mesafeleri ya yoktur ya da çok azdır. Bu nedenle yerinde yapılan ölçümler sonucunda saçak uzunluklarının ağırlıklı olarak 20cm ya da daha az olması nedeni ile saçaklar; 20cm ve 20cm'den kısa, 20cm'den uzun ve saçaksız olmak üzere 3 grup altında ele alınmıştır. Saçak uzunluğu 20cm ve 20cm'den az olan yapı sayısı 9, saçak bulunmayan yapı sayısı 8 ve saçak uzunluğu 20cm'den fazla olan yapı sayısı da 1 olarak tespit edilmiştir. Kilise ve okul binaları çatılarının tamamen yıkılmış olması nedeni ile, saçak yapılarına ait bilgi elde edilememiştir.

Kilise, okul ve 2 çeşme dışında geri kalan 16 konuttan 13'ünün çatı kaplama malzemesinin oluklu kiremit, 3'ünün ise oluklu sac levha olduğu tespit edilmiştir.

• **Yapım Sistemine ait irdelemeler;** yapının inşa edildiği malzeme bazında ele alınarak; muskalı dolgu, moloz taş duvar, kaba yonu taş duvar, ince yonu taş duvar, kesme taş duvar ve ahşap olmak üzere 6 grupta ele alınmıştır. Yerleşmede yer alan yapıların tamamında kesme taş ve kaba yonu taş malzemelerin kullanıldığı, ince yonu taş malzemenin ise ikisi çeşmeler olmak üzere sadece 3 yapıda, moloz taş malzemenin ise çoğunlukla eğimden kaynaklı oluşturulan teraslamalar için örülen istinat duvarlarında olmak üzere 8 yapıda kullanıldığı tespit edilmiştir. Muskalı dolgu yerleşmede 2 yapı üzerinde belirli bölümlerde kullanılmışken, ahşap strüktür sadece 2 yapının belirli bir bölümünde görülmüştür.

Santa Harabeleri'nin bulunduğu coğrafyada kış şartlarının oldukça sert geçmesi nedeni ile tercih edilen yapım sisteminin çoğunlukla taş malzeme olduğu saptanmıştır.

• **Yapı Ekleri;** yapı ana kütlesi içerisinde tuvalet, banyo, mutfak ve depo gibi eksik olan müştemilatları karşılamak amacı ile, ele alınan yapıların 5'inde çeşitli büyüklüklerde ekler yapıldığı saptanmıştır. Geride kalan 15 yapıda ek yapılmamış olup, tuvalet, banyo ve mutfak gibi müştemilatların bu yapılarda da eksik mekanlar olduğu belirlenmiştir. Sadece aşhaneli yapılarda aşhane, bu müştemilatlardan mutfak işlevini karşılamaktadır.

• **Cephe elemanlarına ait irdelemeler;** kapılar ve pencereler olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Yerinde yapılan ölçümler sonucunda kapı yüksekliklerinin ağırlıklı olarak 160cm ve üzeri, pencere yüksekliklerinin ise ağırlıklı olarak 60cm üzeri olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle kapılar, $h > 160\text{cm}$ ve $160\text{cm} \geq h$ olmak üzere iki grupta; pencereler ise, $h > 60\text{cm}$, $60\text{cm} \geq h$ ve penceresi bulunmayan yapılar olmak üzere 3 grupta ele alınmıştır.

Ele alınan yapılardan 6'sında $h > 160\text{cm}$, 5'inde $160\text{cm} \geq h$ ve 7'sinde ise her iki boyutta da kapılar bulunduğu; 11'inde $h > 60\text{cm}$, 4'ünde $60\text{cm} \geq h$, 2'sinde ise her iki boyutta da pencereler bulunduğu, 1 yapıda ise pencere bulunmadığı belirlenmiştir.

3.1. Kırsal Tarihi Yerleşmelerin Turizm Amaçlı Yeniden Kullanımı İçin Oluşturulan Model Önerisi'nin Santa Bölgesi, Atlıca (Piştoflu) Mahallesi Üzerinde Sorgulanması

Kırsal tarihi yerleşkelerin turizm amaçlı yeniden kullanıma kazandırılabilmesi için izlenmesi gerekli aşamalar ve ortaya çıkan sürecin tanımlandığı model önerisinin, Santa Harabeleri, Atlıca (Piştoflu) Mahallesi üzerinde sorgulanması aşağıdaki gibidir (Şekil 72):

• **Çalışma Alanının Belirlenmesi:** Yanbolu Vadisi üzerinde yer alan, kırsal tarihi yerleşme karakteristiklerine sahip Santa Harabeleri'nin kapsadığı 7 mahalle içerisinde, ticari işlevin yer aldığı tek mahalle olan, mimari karakteristik açıdan diğer mahalleleri temsil edici yapılara sahip ve literatürden elde edilen bilgilere göre merkezi yönetimin ve merkezi kilisenin de yer aldığı Atlıca (Piştoflu) Mahallesi'nin seçilmesi.

• **Alanda yer alan özgün değerlerin saptanması:** Çevresel değerler ve özgün mimari yapıların ayrı ayrı ele alınarak incelenmesi; literatüre dayalı olarak tarihi İpek Yolu'nun ve Roma Yollarının bir bölümünün bölgeden geçtiğinin saptanması. Sümela, İmera ve Krom Vadisi gibi, bölgede yer alan diğer tarihi yerleşmeler ile olan bağlantılar araştırılarak, muhtemel bir turizm koridorunun oluşturulabilirliği sorgulanması. Bölgede yer alan diğer tarihi yerleşkelerle olan bağlantıların araştırılmasının yanı sıra, Yanbolu Vadisi üzerinden Trabzon, Taşköprü ve Yağmurdere yerleşkeleri üzerinden ise Gümüşhane ile olan bağlantıların ortaya konması.

o Piştoflu Mahallesinde yer alan özgün mimari yapıların tespiti ve bu yapıların nitelikleri, hazırlanan ön saptama çalışmalarında ortaya konması. Alanda yer alan yeniden işlevlendirmeye ve kullanmaya müsait tarihi yapıların hazırlanan krokiler üzerine işaretlenmesi ve ele alınabilecek yapı stoğunun belirlenmesi. (Piştoflu Mahallesinde yer

alan 39 tarihi yapıdan yeniden kullanmaya müsait 20'sinin belirlenmesi, bu yapılar hakkında bilgiler elde edilmesi; 1 kilise, 1 okul, 2 çeşme ve 16 konut).

o Çalışma alanının geneli ve bu alanda belirlenen yapıların tek tek fotoğraflanması, geleneksel ölçme tekniklerinin yanında fotogrametriden faydalanılarak yapılara ve yakın çevrelerine ait ölçümler yapılması. EDM ve GPS gibi teknik aletlerden faydalanılması. Elde edilen ölçümlerden faydalanılarak, belirlenen yapıların rölövelerinin çıkartılması, rölöveler, fotoğraflar ve yapılara ait bilgilerin kullanılarak, her bir yapıya ait kimlik kartları oluşturulması. Her bir yapı için ayrı ayrı oluşturulan kimlik kartlarının yanında, yine her bir yapı için ayrı ayrı analiz tablolarının (tipoloji aşaması) hazırlanarak detaylı sorgulamalara gidilmesi; genel yerleşim kararları, planlama kararları, doluluk / boşluk oranları, simetri, çatı, yapım sistemi, yapı ekleri ve cephe elemanları alt başlıklarında incelenmesi.

- **Analiz ve tipoloji çalışması;**

o Genel yerleşim kararları; yapılar ağırlıklı olarak 0-20m mesafede komşuluk ilişkisine, yerleşmede yer alan sınırlayıcı elemanlar bina, yol, duvar ve izlerdir. Yapıların tamamının zemin kat girişleri, büyük çoğunluğunun ise 1. kat girişleri mevcut olup, zemin kat ahır ya da dükkan amaçlı olarak, 1. katlar ise ağırlıklı olarak yaşama mekanı olarak kullanılmaktadır. Yapıların büyük çoğunluğu güneydoğu yönüne ve vadiye yönelmektedir ve eğime dik olarak konumlanmaktadır. Plan şemaları genellikle basit aşaneli plan şemasında, ağırlıklı olarak tek oda ya da 3 odadan oluşmaktadır. Büyük çoğunluğunda iç mekanda ocak yer almamaktadır. Yerleşmede yer alan yapılar çoğunlukla 2 katlıdır ve çoğunluğunun en az 2 cephesi sağırdır. Yapıların tamamı simetrik olmakla beraber, ağırlıklı olarak beşik çatı ve 3 yöne eğimli kırma çatıya sahiptir. Bu çatıların strüktürü genellikle ahşap olmakla beraber, örtü malzemesi ise oluklu kiremittir. Yapıların çoğunluğunda saçak yer almamakta ya da yer alan saçak 20cm ve daha küçük uzunluktadır. Çalışma alanında yer alan yapıların yapım malzemesi çoğunlukla kaba yonu taş duvar ve kesme taş duvardan oluşmaktadır. Yapıların çoğunluğunda ek mevcut değildir.

- **Koruma alanlarının belirlenmesi;** Piştoflu Mahallesi'ni etkileyen ve Piştoflu Mahallesi'nin etki alanında yer alan Mahalleler ve bu mahallelerle olan ilişkilerin incelenmesi. Piştoflu Mahallesi'ne yakınlıkları ve aynı ulaşım aksı üzerinde yer almaları nedenleri ile ağırlıklı olarak Çakallı ve İşhanlı Mahalleleri üzerinde durulması.

- **İhtiyaçların belirlenmesi ve amaçların ortaya konması;** Santa Harabeleri'nin Trabzon ve Gümüşhane'den yıllarca hizmet alamamış olması, ulaşımının oldukça güç

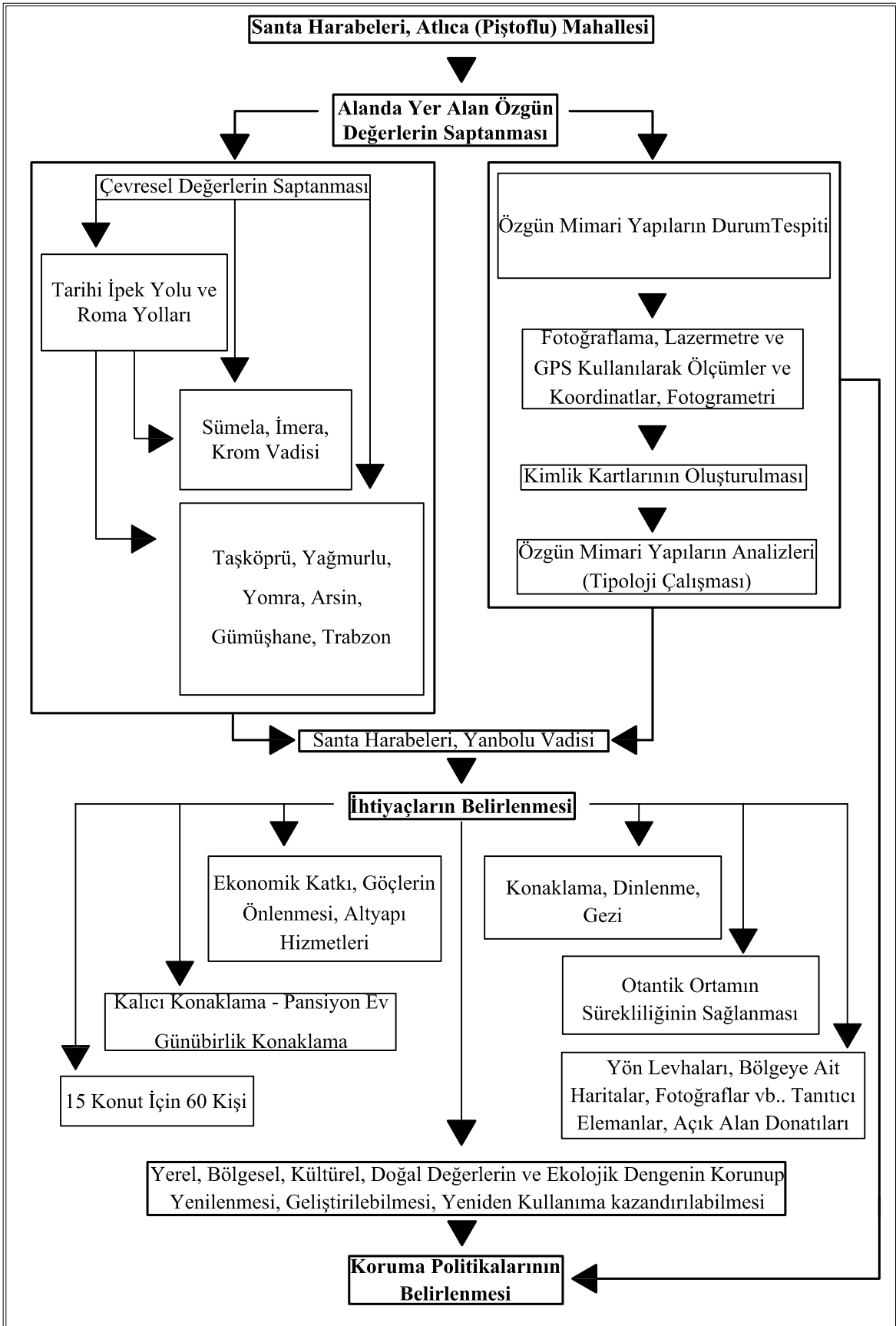
olması, ekonomisinin bağlı olduğu tarım, maden ve taş ustalığının günümüzde ekonomik anlamda yeterli girdiyi sağlayamaması nedenleri ile yerleşkede sürekli ikamet eden insanların kalmaması, tarihi yerleşkenin harap duruma düşmesine ve burada yaşayan halkın bölgeyi terk etmesine neden olduğunun belirlenmesi. Yöre halkının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik temel amaçların saptanması; bu bölgede yaşayan halka ekonomik katkı sağlayacak çözümlerin bulunması, bu şekilde yerel halkın kendi topraklarını terk etmesinin önüne geçilmesi, alana kolay ulaşımın sağlanabilmesi amacı ile ulaşım akslarının rehabilite edilmesi, gerekli ve yeterli altyapı çalışmalarının sonuçlandırılması olarak belirlenmesi. Konaklama çeşitinin saptanması amacı ile mevcut yapı stoku ve bu yapılardan hangilerinin ev pansiyonculuğunu geliştirme amaçlı olarak kullanılabilirliğinin belirlenmesi; günübirlik ziyaretler yerine kısa süreli kamplar önerilmesi. Potansiyel ziyaretçi sayısının, konaklama ve dinlenme etkinliklerinin ve konaklama çeşitinin kullanılabilir yapı stoku ile doğru orantılı olması nedeni ile belirlenen amaçları gerçekleştirmeye yönelik koruma politikalarının saptanmasının önemli olduğunun vurgulanması.

• **Koruma Politikalarının Belirlenmesi;** Santa Harabeleri Piştöflu Mahallesi'nin yeniden kullanıma kazandırılmasına yönelik olarak aktif koruma politikalarının tercih edilmesi. Bu kapsamda, belirlenen tarihi yapıların nitelikleri baz alınarak kullanılması gereken restorasyon tekniklerine; bakım-onarım, sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme-yeniden kullanım ve yeniden yapım tekniklerinin gerekliliğine karar verilmesi.

• **Yenileme-yeniden kullanım;** yapısal, işlevsel, çevresel, ekonomik anlamda yenileme ve yeniden kullanım kararlarının alınması.

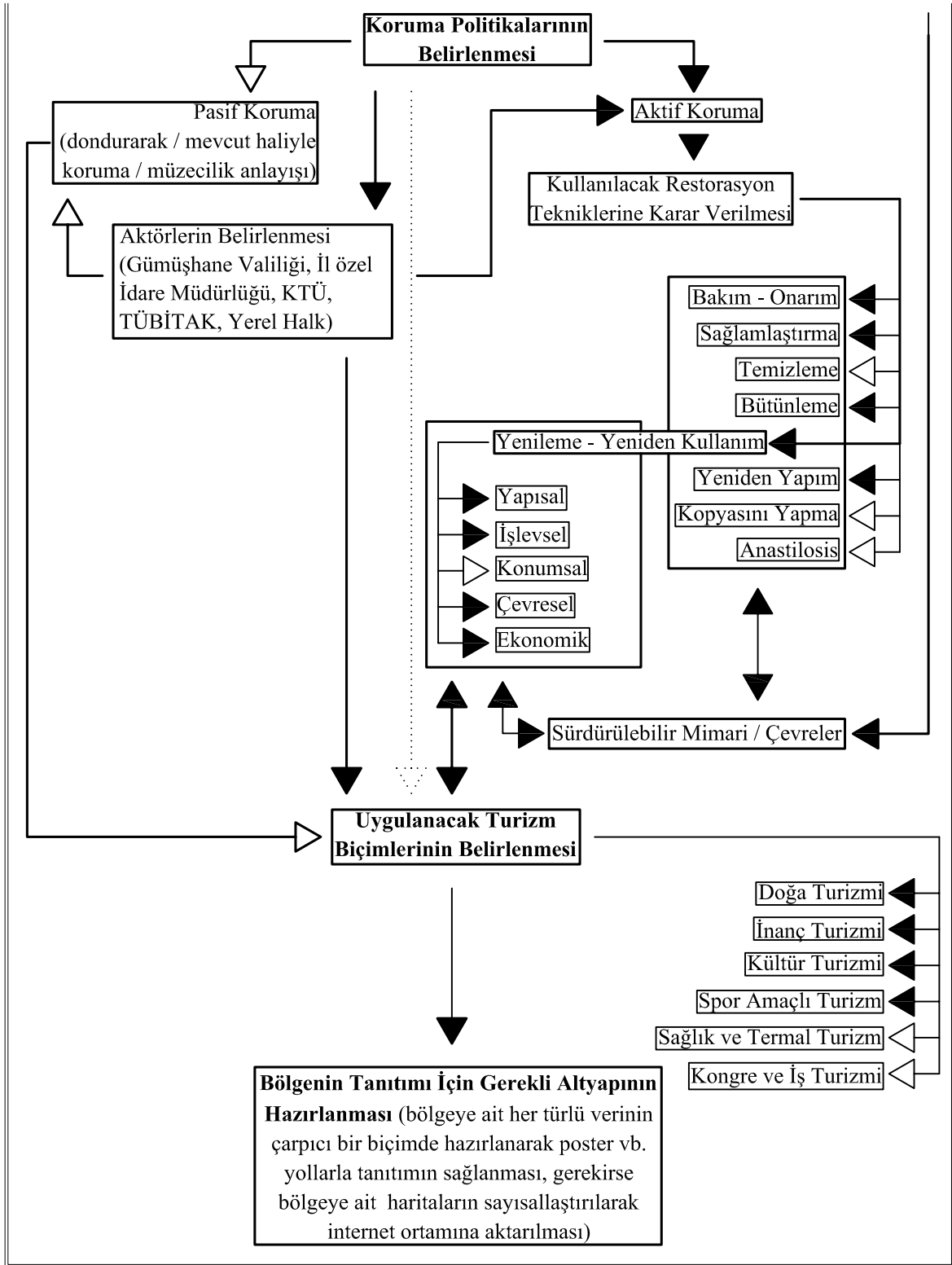
• **Uygulanacak Turizm Biçiminin Belirlenmesi;** bölgenin doğal ve arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmesine, topoğrafyanın elverişliliğine ve yerinde yapılan çalışmalara bağlı olarak doğa turizmi, inanç turizmi, kültür turizmi ve spor amaçlı turizm önerilmesi.

• **Bölgenin Tanıtımı için Gerekli Altyapının Oluşturulması;** bölge hakkında yapılmış olan bölgeyi tanıtıcı fotoğraflar ve filmlerin, yurt içinde ve ülke dışında gerekli tanıtımlar için kullanılması, yapılan bu tez çalışması gibi diğer mahalleler için de detaylı incelemelerin yapılarak bölgenin tümünün irdelenmesi.

Şekil 72. Kırsal Tarihi Yerleşmelerin Turizm Amaçlı Yeniden Kullanımı için Oluşturulan Model Önerisinin Santa Bölgesi, Atlıca (Piştoflu) Mahallesi Üzerinde Sorgulanması

(Şekil 72'nin Devamı)

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kuramsal (Literatüre Dayalı) Araştırma Sonuçları:

Tarihi çevreler içerisinde yer alan binalar, sergiledikleri mimari üslupları, mekan tasarımları, yapım teknikleri ve üzerlerinde yer alan bezemelerin kalitesiyle de yörenin mimari kimliğini tanımlayan tarihi veriler olarak değerlendirilmektedir. Eski kent ve mahalleleri incelemek, geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapısını, yaşam felsefesini, estetik duyarlılığını ve bugünü anlamaya, kendimizi tanımaya, tanımlamaya yardımcı araçlardır. Müzelerde zaman ve mekandan soyutlanmış kısaca dondurulmuş olarak sergilenen parçalar ya da mekanlar yerine, ayakta duran, yaşayan bir köy ya da kentin bileşenleri olan binaları ve onlara ait öğeleri özgün konumunda görmek ve çevrenin bütünlüğünü kavramak çok daha etkileyicidir. Özgün karakterlerini koruyabilen tarihi yerleşmeler, halk sanatının da yerinde görülerek tanınması ve incelenmesi yönünden öğreticidir.

Günümüz insanının çağdaşı çok iyi bilmesinin yanında, çok zengin bir ortamda yaşadığının bilincinde olması gerekmektedir. Tarihsel mirası ve bunlara ait dökümanları bilinçli olarak kullanmasını bilmek, eski yapıların hangi sınırlar içerisinde kullanılabileceğini ve bu yapıların verilen çağdaş işlevi ne oranda kaldırabileceğini doğru saptamak gerekmektedir. Yapıların fiziksel ömürlerinin, işlevlerinden daha uzun ömürlü oldukları düşünüldüğünde yeniden kullanımlarının gerekliliği tartışılmaz bir noktadadır.

Kırsal yerleşmeler; doğal çevre faktörleri, tarımsal faaliyetleri, rekreasyon etkinlikleri, sosyal yapıları, konutları ve diğer birimleri ile bir bütün olarak, tarihi süreç içerisinde mimari kültürün oluşumunda etkin rol oynamaktadırlar. Bu bağlamda, farklı koşullar altında değişim gösteren kırsal yerleşmelerin belgelenmesi ve korunarak geleceğinin hazırlanması önem kazanmaktadır. Bu nedenle, kırsal tarihi alanların kalkındırılması, burada yaşayan insanlara istihdam olanaklarının yaratılması, sosyal ve kültürel bütünlüğün korunması, çağdaş uygarlığın yarattığı tüm hizmet ve olanakların verilebilmesi için kırsal kalkınma projelerinin geliştirilmesi zorunlu hale gelmektedir.

Doğal çevre içerisinde kurulu fiziksel çevrelerin korunarak yeniden kullanıma kazandırılması, sürdürülebilir mimari ve mimari çevreler için önemli katkılar sağlayacaktır. Bu anlamda, sürdürülebilir kırsal turizm planlaması yapılırken, mevcut mimari mirasın planlama sürecine katılması önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel

sit alanlarının korunması kadar önem taşıyan, kırsal mimari çevrelerin ve bu çevrelerde yer alan sivil mimari örneklerin gelecek kuşaklara iletilmesi, kültürel sürekliliğin sağlanmasında ve günümüz insanının yeni yaşam olanaklarının yanında tarihle iç içe olma ve birlikte yaşama olanaklarını sağlamaları açısından çok önemlidir. Kırsal tarihi alanların kalkındırılması, burada yaşayan insanlara istihdam olanaklarının yaratılması, sosyal ve kültürel bütünlüğün korunması, çağdaş uygarlığın yarattığı tüm hizmet ve olanakların bu bölgelere ulaştırılması, kırsal alanlarda sürekliliğin sağlanabilmesi ve yaşayan çevrelerin oluşturulabilmesini sağlayacaktır. Bu uygulamalar gerçekleştirilirken, kırsal kalkınma potansiyellerinin değerlendirilerek, insan faktörünün, yerel ekonominin, doğal kaynakların ve fiziksel faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Tezin birinci bölümünde yapılan literatür araştırmalarına bağlı olarak, kırsal alanlarda yer alan tarihi yerleşmelerin turizm amaçlı yeniden kullanımına yönelik olarak oluşturulan model sekiz ana başlıktan oluşmaktadır (Şekil 73).

Şekil 73. Kırsal yerleşmelerin yeniden kullanıma kazandırılması amacı ile oluşturulan genel model adımları

Oluşturulan bu modelde; çalışma alanının belirlenerek, alanda yer alan özgün değerlerin tekil değerlerin yanı sıra, çevresel değerler ile birlikte ele alınarak saptanmasının ardından, koruma alanlarının tanımlanması, duyulan ihtiyaçlar ve belirlenen amaçlara bağlı olarak koruma politikalarının belirlenmesi, tercih edilen koruma politikaları doğrultusunda, uygulanacak olan turizm biçimlerine bağlı olarak müdahale tekniklerinin ortaya konulması gerekliliği belirtilmiştir. Oluşturulan model pilot bölge olan Piştöflu Mahallesi'nde sorgulanmış olup bu modelin, hazırlanacak olan yeni çevresel düzenleme projelerine ve işlevsel dağılımlara bağlı olarak turizm amaçlı yeniden kullanım önerilerine temel verileri teşkil etmesi amaçlanmıştır.

Santa Harabeleri ve Modelin Uygulanmasına Ait Sonuçlar:

Araştırma kapsamında belirtilen planlama amaçları doğrultusunda oluşturulan modelin geçerliliği / uygulanabilirliği Santa Harabeleri, Atlıca (Piştöflu) Mahallesi örneği üzerinde sorgulanmıştır. Santa Harabeleri yerleşmelerinin yaşayan mekanlar olarak sürdürülebilirliğine yönelik, yeniden kullanıma kazandırılması amaçlı uygulamada test edilen genel model, "Amaçların Ortaya Konulması" aşamasına kadar farklılık göstermemekle birlikte, bu aşamaya kadar elde edilen bilgiler doğrultusunda, seçilen politikanın türü ve buna bağlı olarak kullanılması gereken teknikler ile uygulanacak turizm biçimlerinin belirlenmesi aşamalarında farklılıklar göstermiştir. Alanda yer alan özgün değerlerin nitelikleri ve bu değerlerin yeniden kullanıma kazandırılabilmesi için yapılması gereken müdahaleler bu anlamda belirleyici olmuştur. Bu durum, çevresel değerler ile özgün mimari yapıların durum tespitlerinin ve bu tespitler sonucunda yapılan tipoloji çalışmalarının önemini ortaya koymaktadır. (Şekil 74).

Şekil 74. Santa Harabeleri'nin yeniden kullanıma kazandırılması amacı ile oluşturulan model adımları

Yapılan alan çalışmaları sonucunda elde edilen rölövelerden yararlanılarak hazırlanan kimlik kartlarında, alanda yer alan özgün mimari yapıların bazılarının iyi durumda bulunmasına rağmen, pek çoğunun orta seviyede ya da harap durumda bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum, sözkonusu yapıların yeniden kullanıma kazandırılabilmesi için teknik müdahalelerin yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ele alınan yapılardan, 2, 8, 9, 10, 13, 15, 16, 19 ve 20 numaralı yapılar iyi durumda olmak üzere; 3, 4, 5, 6, 7, 14, 17 ve 18 numaralı yapılar orta; 1, 11 ve 12 numaralı yapılar harap durumdadır. Bu yapılardan 1, 11 ve 12 numaralı yapılar dışında tamamı bakım-onarım, 2 ve 19 numaralı yapılar dışında da tamamı sağlamlaştırma gerektirirken, 1, 11, 12 ve 18 numaralı yapılar bütünleme gerektirmektedir. Ele alınan yapıların tamamında yenileme – yeniden işlevlendirme gerekmektedir. Bunlara karşılık, ele alınan yapıların hiçbirinde temizleme, kopyasını yapma ve anastilosis gerekmemektedir. Yeniden yapım ise, ele alınan yapılarda gerekmemekle birlikte, alanda yer alan yapı izlerinin yeniden ayağa kaldırılabilmesi için gerekli bir teknik olarak düşünülmüştür. Örneklerden 2 ve 19 dışında tamamında yapısal, işlevsel ve ekonomik yenileme gerekirken, çevresel yenileme tümünde gerekmektedir.

Buna karşılık, yerinde koruma önerildiği için konumsal yenilemeye gerek duyulmamaktadır.

Yapılan tipoloji çalışmaları ise, tespit edilen yapıların kullanılabilir mekanları ile, gelişmemiş mekanlarının ortaya konulması ve alanda yer alan özgün mimari yapıların genel karakterlerinin belirlenerek, bu doğrultuda çözümler aranabilmesi için önemlidir. Örneğin bu çalışmalar sonucunda, pansiyon ev olarak kullanılması düşünülen konutların ıslak hacim ve mutfak gibi hizmet mekanlarının bulunmayışı, aşhanelerin mutfak işlevini karşılamak için yeterli görülmeysi, asıl kullanım amacı ahır, depo vb. olan mekanların, yeni işlevlendirmede farklı amaçlar için kullanılması gerekliliği ortaya konmuştur. Bu nedenlerle Santa Harabeleri Atlıca (Piştöflu) için denenen modelde, “Pasif Koruma” politikalarının yeterli olmayacağı görülerek “Aktif Koruma Politikaları” tercih edilmiştir.

Santa Harabeleri'nin turizm amaçlı yeniden kullanıma kazandırılarak, alanın kalkındırılmasının sağlanmasında itici güç, fiziksel faktörler olarak belirlenmiştir. Kırsal yerleşme karakteri ve içerisinde yer alan mimari mirasların korunmasının, hem yerel hem de bölgesel ekonomiye büyük katkılar sağlayacağı ve bu durumda yerel halkın kısmen kullandığı geleneksel taş evlerin konaklama (pansiyon) amaçlı değerlendirilmesinin, bu katkıyı daha da güçlendireceği düşünülmektedir.

Atlıca (Piştöflu) Mahallesiinde yer alan konutların pansiyon ev olarak yeniden işlevlendirilmesinin yanında, Santa Harabeleri ve İç Pontus karakteristik özellikleri incelendiğinde, sert iklim ve yağışlar nedeni ile alanda açık toplanma ya da etkinlik mekanlarının geçmişinde de bulunmaması, bu amaçla kilise bahçesinin ya da meydanın kullanılmış olması, buna karşılık kapalı toplanma mekanı olarak kilisenin, kahvehanenin ve büyük evlerin tercih ediliyor olması, yeniden işlevlendirmede çözümlenmesi gereken bir başka problemi daha ortaya koymaktadır. Mahallede yer alan okul binası incelendiğinde, büyüklük ve konum olarak toplu yapılacak etkinliklere hizmet verebilecek nitelikte olması, her yöne açılan cephelerinin bulunması, yapılacak bütünleme ile kullanıma kazandırılacak olan üst katın, sınıflarda olduğu gibi küçük bölümlenmelerle daha küçük etkinlikler için alternatif mekanlar sağlaması, okul binasının yeniden işlevlendirilmesinde, çok amaçlı sosyal ve kültürel etkinlik mekanı olarak ele alınmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Kilise evrensel olarak dini amaçlı, konferans amaçlı ve kütüphane vb. işlevlerde kullanılabilir.

Tipoloji Çalışmasına Ait Sonuçlar:

Santa Harabeleri (Atlıca) Piştöflü Mahallesi'nde yer alan yapıların tek tek incelenerek belirlenen ortak özelliklerine göre sınıflandırılarak, tiplerin belirlenmesi ve diğer 6 mahallede yer alan örneklerin bu tiplere göre sınıflandırılmasını sağlamak amacı ile analiz ve tipoloji çalışması yapılmıştır.

Yapılan tipoloji çalışmalarından çıkarılan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Yerleşmenin geneline bakıldığında ticaret konut alanları yerleşiminin ayrı tutulduğu saptanmıştır. Ticaret aktivitelerinin yer aldığı yapılar ile, konut alanları farklı bir aks üzerinde gruplanmaktadır.

- Santa yerleşmeleri çoğunlukla, araziye ve çevreye hakim konumda, eğimin üst kotlarında konumlanmıştır. Yerleşmelere olan ulaşımın zor olması bir şanssızlık değil, savunma amaçlı bir tercihtir. Bu nedenle ilerleyen dönemlerde söz konusu bölgede yapılması planlanan rehabilitasyon çalışmalarında, ulaşımın kolaylıkla sağlanması hedeflenirken, doğal yol dokusunun ve yol genişliklerinin korunarak kullanılması önerilmektedir.

- Atlıca Mahallesi'nde yer alan konutlar Basit Aşhaneli Plan Tipi özellikleri göstermektedir. Fakat konutların pek çoğunda ocak / baca tespit edilememiştir.

- Yanbolu Vadisi'nin çok eğimli arazisi üzerinde kurulan yerleşmelerde, arazi kullanım kararlarının verilmesinde topoğrafya oldukça etkili olmuştur. Ekonomik ve tarımsal faaliyetlerini sürdürecekleri alanlar seçilirken eğimin az olduğu ve kolay erişim imkanına sahip alanların seçilmesine dikkat edilirken, yapının konumlandığı alan ile bu alanın yapıya olan etkileri ikinci planda bırakılmıştır.

- Konutlar zorunlu olarak eğime dik konumlandırılmakta, girişler ve mekanlar buna göre düzenlenmektedir. Eğimin yönlendirici etkisi, sakıncalı rüzgar ve yağışlardan kaçınmayı da güçleştirmektedir.

- Yapılara eklenmesi planlanan yeni mekanlar ve yapılması planlanan ekler, topoğrafyadan kaynaklı olarak yine eğime dik bir şekilde konumlandırılmaktadırlar.

- Sivil mimari yapılara ait rölöveler incelendiğinde, en-boy oranları ve yüksekliklerin hemen hemen aynı olduğu görülmektedir.

- Farklı malzemelerle oluşturulan yapı duvarlarında, seçilen malzemelerin yerel imkanlarla sağlanabilen malzemeler olduğu belirlenmiştir. Yerel malzemelerin daha ekonomik olması, kolay bulunması ve uygulama tekniğinin bilinmesi bu seçimlerde etkili olmaktadır.

- Çatı biçimleri açısından yapılan irdelemeler sonucunda, genellikle beşik çatı ve 3 yöne eğimli kırma çatı kullanıldığı belirlenmiştir.

- Çatı örtü malzemelerinin genellikle oluklu kiremitten oluştuğu saptanmıştır. Ancak çatı örtü malzemesi açısından Doğu Karadeniz'in Yomra aksından ikiye ayrıldığı ve bu aksın batısında hartama, doğusunda ise kiremit kullanıldığı bilinmektedir. Santa Harabeleri ise Yomra aksı üzerinde yer alan Yanbolu Vadisi üzerinde konumlanmaktadır. Bu nedenle, her ne kadar incelenen yapı örneklerinin büyük çoğunluğunda çatı örtü malzemesi olarak oluklu kiremit kullanıldığı belirlenmiş olsa da, önceki dönemlerde yer yer hartama kullanıldığı da düşünülmektedir. Ancak, yapı genelinde kullanılan malzemelerin taş ağırlıklı olması ve Santa Yerleşmeleri'nde ahşap kullanımının oldukça düşük seviyede bulunması da bu durumun tersini işaret etmektedir.

- Tüm konutlarda ıslak hacimler ana bina dışında, sonradan yapılan eklerle çözülmüştür.

- Sert iklim koşulları nedeni ile yörede rahatça bulunabilen malzemelerden taşın yoğun kullanımı sonucu yapılarda doluluk / boşluk oranlarından doluluk oranının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Gerek taş malzemenin geniş boşluklara imkan vermemesi (yataydaki taşıyıcılık gücünün zayıf olması nedeni ile), gerekse ısı kaybının minimuma indirilmesi gibi nedenlerle plan tipi son derece basittir (Basit Aşhaneli Plan tipi). Analiz tablolarında hiçbir yapıda bulunmadığı için verilmeyen çıkma / cumba elemanının bulunmayışı da dikkat çekicidir. Bunun nedeni de doluluk oranlarının fazla tutulmasındaki nedenlerle aynıdır.

- Yapı örneklerinin tamamı zemine oturmakta olup bu kat genellikle ahır, depo ve ticari amaçlara hizmet vermektedir.

Öneriler:

- Çalışmayı dar bir çerçevede tutmak amacı ile, Santa Harabelerini oluşturan 7 Mahalle içerisinden pilot bölge olarak Piştöflu Mahallesi seçilerek, incelemeler burada gerçekleştirilmiş ve model bu alanda sorgulanmıştır. Model diğer altı mahalle üzerinde de sorgulanabilir.

- Günümüzde yerel malzemelerin kullanımı ve kullanım tekniğinin devam ettirilebilmesi için, bu alanda eğitim görmüş ustaların istihdam edilmesi ve gerekli eğitimlerin sağlanması önerilmektedir.

Yeniden Kullanım Önerileri:

- Her bir yapı için bina içerisinde ayrı ayrı ıslak hacimler çözülmeli, bu amaçla zemin katta yer alan mekanların özellikle eğimin üst noktasında yer alan bölümleri kullanılmalı. Plan şemasına ve ölçülere bağlı olarak bu zemin katta yer alması önerilen bu mekana, gerekirse küçük merdivenlerle bina içerisinden erişim sağlanabilmelidir.

- Yapılar arası mesafelerin yakın olması nedeni ile, mutfak ve restoran yerleşme geneline ya da komşuluk ilişkisine sahip belirli yapı gruplarına hizmet verecek şekilde toplu halde çözümlenmeli. Konutlarda yer alan aşhaneler ve ocaklar sadece otantik havanın yaratılması amacı ile korunmalıdır.

- Eğimin yönlendirici etkisi nedeni ile, sakıncalı rüzgar ve yağışlardan kaçınmanın güç olmasından kaynaklanan olumsuz durum, oluşturulabilecek yarı açık mekanlar ile çözülebilecektir.

- Yapı üzerlerinde yer alan, varsa kapatılmış pencereler açılarak tekrar kullanılabilir duruma getirilmelidir.

- Yerleşmede ya da bina içlerinde yer alacak olan donatılar otantik dokunun bozulmaması amacı ile yerel malzemelerden seçilmelidir.

- Yerleşmede yer alan izler baz alınarak, gerekli görülen noktalarda, orjinal köy dokusunu bozmadan infill (yeniden yapım) çalışmalarına gidilebilir. Bu şekilde kullanılacak yapı stoğu artırılıp, tarihteki Santa yeniden canlandırılabilir. Ancak, yeni yapılaşmalar – ek yapılar önerilmemektedir. Tipoloji çalışmasında da az sayıda ek saptanmış olması, gelecek uygulamalarda bu durumun tekrarlanmaması gerekliliğini belirlemek açısından yeterli bir veridir.

- Yerleşme için planlanacak herhangi bir turizm temelli projede, otomobiller için yerleşmeye göre eğimin üst kotunda park alanları planlanarak, yerleşme içerisine araçların erişimi engellenmelidir.

- Tüm bölge için, koruma alanlarının dışında kalan alanlarda gerekli görüldüğü takdirde yeni yapılaşmalara gidilebilir.

- Çalışma TÜBİTAK ve KTÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi (BAP) desteklidir. BAP desteği ile alınan uydu fotoğrafının alımı için işlemler yapılmış olup, ihale süreci tamamlanmış olmasına rağmen bir takım prosedürler nedeni ile tezin teslim tarihine yetiştirilememiştir. Ancak ileride bu alan ile ilgili olarak yapılması hedeflenen çalışmalar için iyi bir veri sağlayacağı düşünülmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Afyoncu, F., 2001. XVII. Yüzyılda Hassa Mimarlar Ocağı, Birinci Baskı, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Ahunbay, Z., 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM Yayınları, İstanbul
- Akıncıtürk, N., 2002. 700 Yıllık Cumalıkızık Köyü Yapısal Sorunlarının Fiziksel Boyutu, Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 7, 1, 197-210.
- Aksoylu, S., 2000. Eski Kent Dokularında Koruma İmar Planlarının Doku Karakterine Olumsuz Etkileri, Arradamento Mimarlık Dergisi, 11, 117-121.
- Alsaç, Ü., 1992. Türkiye’de Restorasyon, Birinci Baskı, İletişim Yayını, İstanbul.
- Altınoluk, Ü., 1998. Binaların Yeniden Kullanımı, YEM, İstanbul.
- Anonim, 2001. Taç Vakfının 25 Yılı, Taç Vakfı Yayını, Editör Haluk Sezgin, İstanbul.
- ΑΝΔΡΕΑ ΑΓ. ΣΠΥΡΑΝΤΗ ΑΤΡΟΥ, 1990. ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΗΣ ΣΑΝΤΑΣ ΠΟΝΤΟΥ, ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.
- Aplin, G., 2002. Heritage, Identification, Conservation and Management, Oxford University Press, 1st Edition, Oxford.
- Appleyard, D., 1981. The Conservation of European Cities, Second Press, The MIT Press – Cambridge – Massachusetts and London, England.
- Ashworth, G.J. ve Tunbridge, J.E., 2000. The Tourist-Historic City, 1st Edition, Oxford.
- Aydınlı, S., 1990. Mimarlıkta Yeni Bir Kavram: Bağlamsal Uygunluk, Yapı Dergisi, 108, 45-49.
- Aysu, M.E., 1976. Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, “Kent Planlama Bütünü İçinde Sistematik Bir Çözümleme, Planlama, Tasarlama Modeli Trabzon Kenti Orta – İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerinde Bir Deneme, Doktora Tezi, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, Mimarlık Bölümü, İstanbul.
- Ballance, S., Bryer, A. ve Winfield, D., 1966. Nineteenth Century Monuments, ΑΡΧΕΙΟΝ ΠΟΝΤΟΥ (Arheion Pontou 28-1966), Part I, ΑΟΗΝΑΙ, çev. Akademi Çeviri Hizmetleri (2009).
- Bektaş, C., 2001. Halk Yapı Sanatı, Literatür Yayıncılık, İstanbul
- Berkol, F., 1970. Vakıf Müessesesi: Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü, Vakıflar Bülteni-1, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınlarından, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

- Binan, C., 2001. Türkiye’de Anıtsal Mimari Mirasın Restorasyonu ve Özgünlüğünün Korunması ile İlgili Riskler, Taç Vakfının 25 Yılı:Anı Kitabı:Türkiye’de Risk Altında Doğal ve Kültürel Miras, Der. Sezgin, H., 109-114, TAÇ Vakfı Yayını, İstanbul.
- Bosselman, F.P., Peterson, C.A. ve McCarthy, C., 1999. Management Tourism Growth, Washington.
- Bryer, A., 1988. Nineteenth – Century Monuments in the City and Vilayet of Trebizond: Architectural and Historical Notes, Part 2
- Bryer, A., 1988. Peoples and Settlement in Anatolia and Caucasus 800-1900, Variorum Reprintis, London.
- Bryer, A., Winfield, D., 1985. The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos, Volume I, Dumbarton Oaks Studies, Washington DC.
- Burns, J.A., 2004. Recording Historic Structures, Second Edition, John Wiley & Sons Inc., New Jersey
- Candaş Kahya, N. ve Sağsöz, A., 2005. Kentsel Sitlerde Değişim: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını ISSN 1300-7319, 2004/4, 57-66.
- Candaş Kahya, N., Elmalı, D., Midilli Sarı, R. ve Sağsöz, A., 2005. Tarihi ve Mimari Mirasın Kalkınma Planı İçindeki Önemi ve Yeri: Doğu Karadeniz Bölgesi/Tarihi Çevreler, Doğu Karadeniz Bölgesi Kalkınma Sempozyumu, 13-14 Ekim, 311-324, KTU, Trabzon.
- Cansever, T., 1992. Şehir ve Mimari Üzerine Düşünceler, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- Cervellati, P., 2007. Revitalization Historic Town Centre, Plan for The Preservation of The Historic Centre, Bologna-1969.
- Choen, N., 1999. Urban Conservation, The MIT Press, Cambridge-Massachussetts.
- Curto, D. ve Raimondi, F., 2007. Wispher: Cooperating wireless sensors for preservation of artistic heritage, Case Study: Arena di Verona, Sentient future competitions vision for innovation applications.
- Çakılcıoğlu, M.,1996. Sürdürülebilir Turizme Yönelik Bir Yöntem Önerisi, Doğu Karadeniz/ Trabzon İli Özelinde Bir İrdeleme, Doktora Tezi, MSÜ, İstanbul.
- Çeçener, B., 1982. Taşınmaz Eski Eser Koruma Olayı Kararları Organları Koruma Politikası ve Ülkemiz, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, 251-270, Kasım, Ankara.
- Çubuk, M., 1996. Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, 19.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

- Davulcu, M., 2005. <http://www.insaatforumu.com/forum/showthread.php?t=549>, Halk Mimarisi, 2008.
- Dinçer, İ., 1996. Sürdürülebilir Turizmin Hayata Geçirilmesi İçin Aktive Olması Gereken Dinamikler ve İşlevleri-Model Çalışması, Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, 19.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Doğaner, S., 1995. Köyceğiz-Dalyan Çevresinde Eko-Turizm, Türkiye Kalkınma Bankası, Turizm Yıllığı 1994, Ankara.
- Duyguler, F., 1989. Karadeniz Bölgesinde Yaratıcı Pazarlama Teknikleri, Kültür ve Turizm Bak. Tanıtma ve Pazarlama Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ekinci, O., 2005. Adanmış Yazılar, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Eminağaoğlu, Z., 2004. Kırsal Yerleşmelerde Dış Mekan Organizasyonu – İlgili Politikalar ve Değerlendirmeler, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Erder, C., 1971. Tarihi Çevre Kaygısı, Yayın No:18, ODTÜ Yayını, Ankara.
- Erder, C., 1975. Tarihi Çevre Bilinci, Yayın No:24, ODTÜ Yayını, Ankara.
- European Commission, Tourism Unit, 2000. Towards Quality Rural Tourism, Integrated Quality Management (IQM) of Rural Tourist Destinations, Bernen Associates, Brussels, <http://openlibrary.org/b/OL15300059M/Towards-quality-rural-tourism>.
- Fitch, J.M., 1982. Historic Preservation: Curatorial Management of the Built World, published by McGraw-Hill, USA.
- Fitch, J.M., 1990. Historic Preservation, “Curatorial Management of the Built World”, The University Press of Virginia, Charlottesville and London, USA.
- Γαβρα, E.G., 2003. ΑγροΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΝΤΟ: ΑΠΟ ΤΟ 19ο αι. εΩΣ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ου, (Rural Areas and Dwellings In Pontos From 19th to the Early 20th Century: Rural Settlements in the Regions of Argroupoli and Trebizond), ISBN 960-343-436, çev. Akademi Çeviri Hizmetleri (2009).
- Gedikli, Y., 2008. Pontus Meselesi, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Germen, A., 1974. Yöre Mimarisi, Mimarlık, Sayı 5, Daily News Basımevi, Ankara.
- Gianighian, G., 2001. Management of Historic Centre Fiers Published, Venice, Italy, Fondon, Edit by Robert Pickart.
- Grey, S., 1998. Context: New Buildings in the Historic Setting / Section 2: The essential elements in developing new design for historic setting, Edit by Warren, J., Worthington, j., Taylor, S., 1st Edition, Oxford.

- Güçhan, N.Ş. ve Kurul, E., 2005. 2003-2005 Döneminde Gerçekleştirilen Yeni Yasal Düzenlemeler ve Koruma Alanına Etkileri: Bir Ön Değerlendirme, Korumada 50 Yıl, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 17-18 Kasım, 159-168, İstanbul.
- Gündüzalp, N., 1990. Santa Bölgesi Üzerine, Tarih Boyunca Karadeniz Kongreleri Bildirileri (II.), Ondokuz mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Samsun.
- Hasol, D., 1995. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM, Geliştirilmiş 6. Baskı, İstanbul.
- Himmetoğlu, B., 1996. Sürdürülebilir Turizmi Gerçekleştirme Yolları”, Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, 19.Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
<http://web.bsu.edu/perera/iphs/Exhibition/08bologna.pdf>, 05.06. 2007.
- ICOMOS/CIVVIH, 2005. Annual Meeting and Scientific Symposium, May 21-24, İstanbul.
- İncedayı, D., 2007. User Participation in The Process of Presevation, Bologna Historic Core Presevation Project: A Case Study.
- İnceoğlu, M. ve İnceoğlu, N., 2004. Mimarlıkta Söylem Kuram ve Uygulama, Tasarım Yayın Grubu, İstanbul.
- Jokilehto, J., 1999. A History of Architectural Conservation, 1st Edition, Oxford.
- Kanadoğlu, S., 1998. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, Birinci Baskı, Turhan Kitabevi Yayını, Ankara.
- Kaplan, H. ve Öztürk, M., 2005. Koruma Planlamasında Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları ile Koruma Amaçlı İmar Planları İlişkisinin Kurulması ve Yeni (5226 Sayılı) Yasa Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Korumada 50 Yıl, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 17-18 Kasım, 195-205, İstanbul.
- Karagöz, İ. 2006. Grek, Bizans ve Eski Türk kaynaklarına Göre Trabzon Yer Adları, Derya Kitabevi, Trabzon.
- Kazmaoğlu, M. ve Tanyeli, U., 1979. Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar, Yapı 33, 1979, İstanbul
- Keleş, R., Yavuz, F. ve Geray, C., 1978. Şehircilik Sorunlar – Uygulama ve Politika, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 412, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Kiper, P., 2006. Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması, Türkiye-Bodrum Örneği, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayını, Birinci Baskı, İstanbul.
- Kocabaş, A., 2006. Kentsel Dönüşüm (Yenileş(tir)me): İngiltere Deneyimi ve Türkiye’deki Beklentiler, Literatür Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.

- Kolektif, 2007. Pontus Sorunu (Başlangıçtan Günümüze), Editör Usta, V., Serander Yayınları
- Ksenophon, 1974. Anabasis, Çev. Tanju Gökçöl, Hürriyet Yayınları, İstanbul.
- Kuban, D., 1997. Kentin Kültürü, Yapı Dergisi, 184, 3, 55-57.
- Kuban, D., 2000. Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu – Kuram ve Uygulama, YEM, Birinci Baskı, İstanbul.
- Kuban, D., 2001. Türkiye’de Kentsel Koruma, Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Kuntay, O., 2004. Sürdürülebilir Turizm Planlaması, Alp Yayınevi, Ankara.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
14.11.2003 - 4877, 03.07.2003 - 4741 nolu kararlar
- Larkham, P.J., 1996. Conservation and the City, Routledge, London and New York.
- Levi, E.A., 2001. Antik Eserlerin Malzeme Olarak Görülüp Kullanılması, Taç Vakfının 25 Yılı, Taç Vakfı Yayını, Birinci Baskı, İstanbul.
- Linzer, H., 2003. Entwicklungs und Erneuerungsprozesse im landlichen raum, Österreichischer kunst und kulturverlagi Wien.
- Lovie, D., 2001. Management of Historic Centre Fiers Published, Edit by Robert Pickart, Venice, Italy, London.
- Madran, E. ve Özgönül, N., 1982. Planlı Dönemde (1963-1981) Tarihsel Çevrenin Korunması ve Değerlendirilmesinde Kamunun Yaklaşımı, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, 283-302, Kasım, Ankara.
- Madran, E., 2002. Tanzimattan Cumhuriyete Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler:1800-1950, ODTÜ Yayını, Ankara.
- Madran, E., Özgönül, N., 2005. Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, TMMOB Yayını, Birinci Baskı, Ankara.
- Madran, E., Özgönül, N., 2005. Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı, TMMOB Yayını, Ankara.
- MATΘAIOY ΛΑΖΑΡΙΔΗ, 1986. ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΤΗΣ ΗΡΩΙΚΗΣ ΣΑΝΤΑΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΑΝΤΑΙΩΝ, ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΑΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.
- Mollaveisoğlu, N., İnanç Turizminde Unutulan Başkent Santa Harabeleri, Karadeniz Yaşam, s. 62-70.
- Mümtaz, H., 2004. Karadeniz’in Kitabı Pontus Masalı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.

- Okyay, İ., 2001. Fransa’da Kentsel Sit Alanlarının Korunması Malraux Yasası, Birinci Baskı YEM Yayını, İstanbul.
- Oldershaw, C., 2007. Welcome To The Grainger Town Project.
<http://www.newcastle.gov.uk/grainger.nsf>, 21.06.2007.
- Orbaşlı, A., 2000. Turists in Historic Towns, Urban Conservation and Heritage Managenet, First Published by E-FN Spon, London.
- Ortaylı, İ., 1985. Tanzimatta Vilayetlerde Eski Eser Taraması, Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, 6, 1599, İstanbul.
- Ozen, H.; Sümerkan, M.R.; Engin H.E.; Sert, A.; Tutkun, M. 2005. TDEAP (DATUR) – Tourism Development in Eastern Anatolia Project – Survey of the Traditional Buildings in Sırakonaklar Valley, Rapor, Trabzon.
- Özgüner, O., 1970. Köyde Mimari Doğu Karadeniz, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, No:1, Ankara.
- Öztürk, N., 1995. Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi, Türk Diyanet Fakfi Yayınları/144, Ankara.
- Öztürk, Y., 2002. Açıklamalı - İçtihatlı Ceza Hükümleri Yönünden Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku (İlgili Mevzuat), Yetkin Basımevi, Ankara.
- Özyaba, M., 2001. Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarında Eko Turizm Olanaklarının Araştırılması ve Kentsel Bölgesel Ekonomiye Olan Etkileri, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Pollalis, S.N., 2008. “The Economics of Green Buildings” Course Materials, Universitat Stuttgart, Germany.
- Rızaoğlu,B., 1993. Yerel Açıldan Turizm Planlaması ve Geliştirilmesi, Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U., 1992. Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Sözen, M., 1996. Anatolian Vernacular Houses, Emlak Bankası Yayınları, Ankara.
- Sümerkan, M.R., 1990. Biçimlendiren Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Tahiroğlu, B., 1985. Tanzimat’tan Sonra Kanunlaştırma Hareketleri, Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, 4, 889-890, İstanbul.
- Tamer, C., 1974. Cumhuriyet Devrinde Eski Eser Anlayışı Ve Onarım Faaliyetleri, Rölöve ve Restorasyon Dergisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1, 1, Ankara.

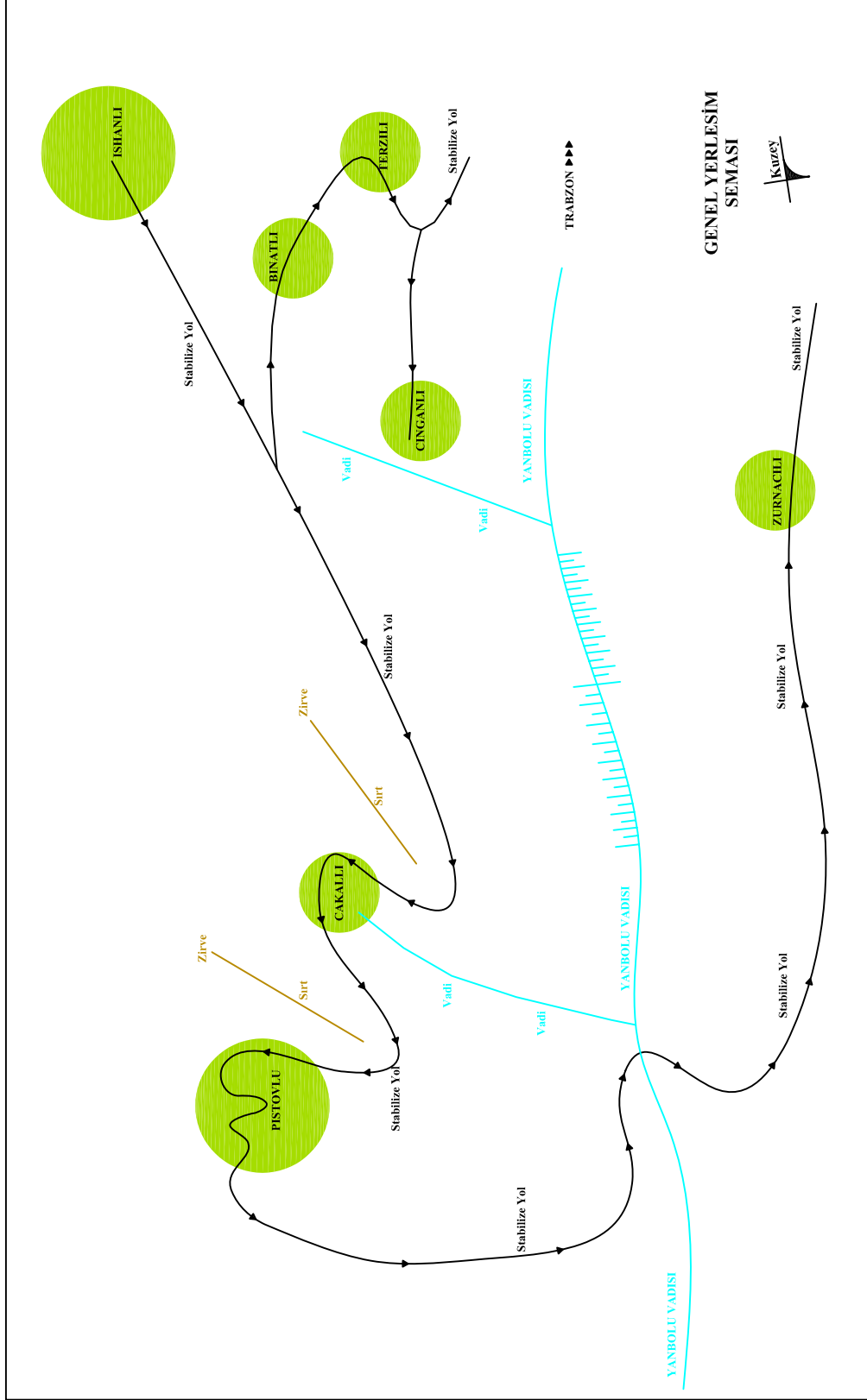

- Tiesdell, S.O.T. ve Heath, T., 1996. Revitalizing Historic Urban Quarters, 1st. Edition, London.
- Tung, A., M., 2001. Preserving The Worlds Great Cities, 1st Edition, New York.
- Uluengin, M.B., 2002. Rölöve, Birinci Baskı, YEM, İstanbul.
- Ulukavak, K., 2004. 1975'lerden 2000'lere Safranbolu, Müze Kent Safranbolu Gazetesi, Ocak-Şubat-Mart.
- URL 1, <http://maps.google.com>, 2009.
- URL 2, http://cevre.terimleri.com/Tarihi_koruma.html, 2009.
- URL 3, <http://www.aguideinvenice.com/itinerari/viewpoints.html>, 2007.
- URL 4, <http://photo.net/travel/italy/venice-history>, 2007.
- URL 5, <http://townverona.org/content/History>, 2007.
- URL 6, <http://www.quickbooker.com/france/france-cities/nimes-france.html>, 2007.
- URL 7, http://www.bordeaux-tourisme.com/uk/decouvrir/quelques_dates.html, 2007.
- URL 8, <http://www.avignon.fr/en/>, 2007.
- URL 9, <http://www.ecole-avignon.com/an/school/index.htm>, 2007.
- URL 10, <http://www.myenglandtravel.com/york.html>, 2007.
- URL 11, <http://links.jstor.org>, 2007.
- URL 12, http://www.oxfordcity.co.uk/info/central_oxford.html, 2007.
- URL 13, <http://www.arkitera.com/v1/haberler/2002/07/16/cumalikizik.html>, 2007.
- URL 14, <http://www.bursa.gov.tr/cumalikizik/images.html>, 2007.
- URL 15, <http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx>, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanter Sistemi, 2008.
- URL 16, <http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr/BelgeGoster.aspx>, 2008.
- URL 17, <http://www.ordukulturturizm.gov.tr/BelgeGoster.aspx>, 2008.
- URL 18, <http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?>, 2008.
- URL 19, <http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF679A66406202CCB01BE11005CA65EC07>, 2008.

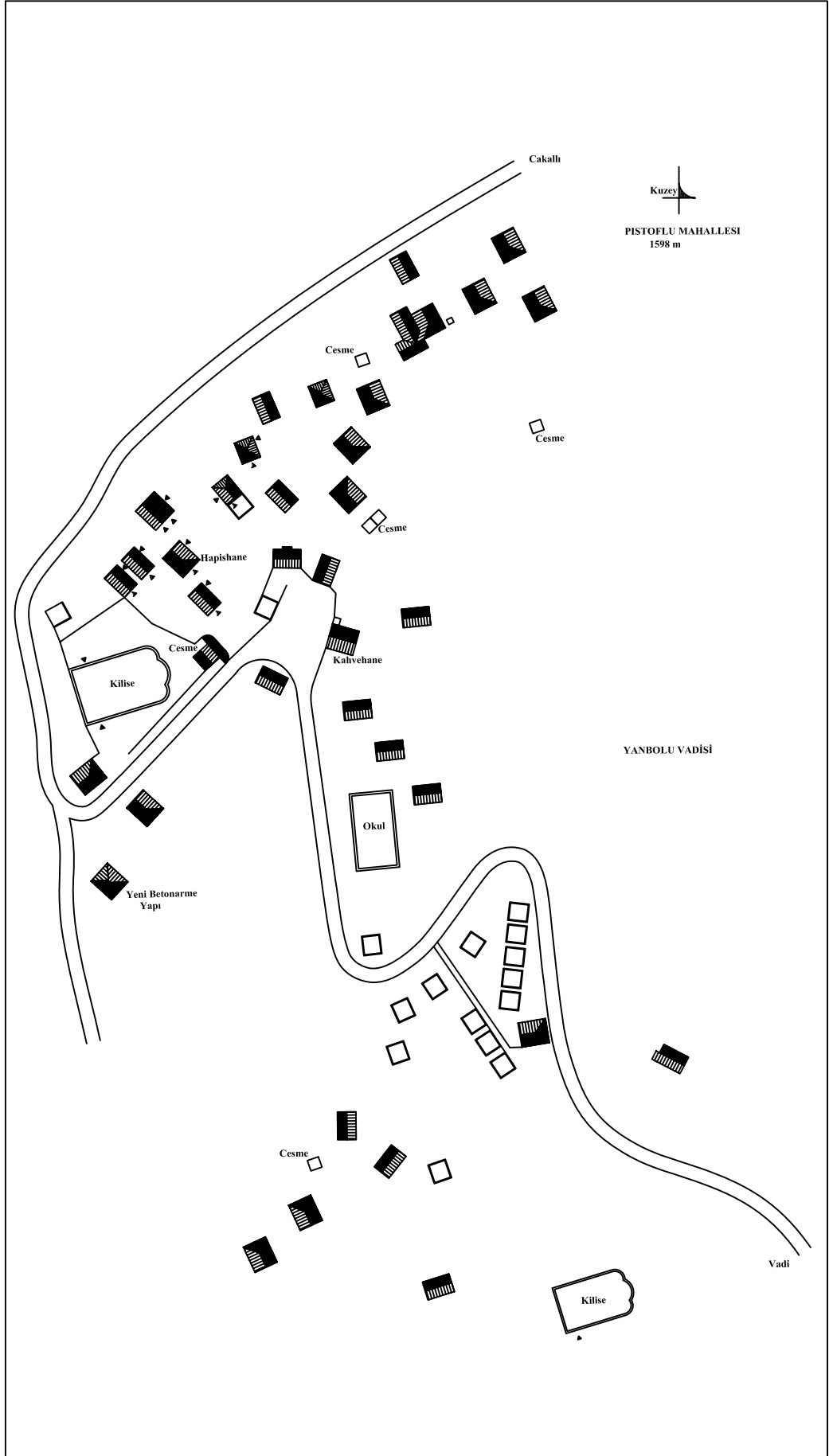
- URL 20, http://www.boyutpedia.com/default~ID~1618~aID~66825~link~kirsal_mimari_mirasin_turizm_amacli_kullanimi_ispir,_sirakonaklar.html, 22.04.2008.
- URL 21, <http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF060F3652013265D6746C3B612A7B3F4B>, 12.05.2008.
- URL 22, <http://www.macahelbizimdir.org/KoseYazilari.asp?yazi=devam&id=78>, 2008.
- URL 23, <http://www.frigvadisi.org/tr/ptanim4.php> , 2008.
- URL 24, <http://www.cultural-village.com/>, 2008.
- URL 25, <http://en.wikipedia.org>, 2008.
- URL 26, http://www.imednet.it/delta/english/PART_FRANCE.html, 2008.
- URL 27, <http://www.conservation.org.cy/laona.htm>, 2008.
- URL 28, <http://www.esc.com.cy/04kritou/kritou.htm>, 2008.
- URL 29, http://www.turkcebilgi.com/dumanli,_trabzon/ansiklopedi, Dumanlı, 2008.
- Uyar, T.S., Eryıldız, S., Kuban, B., Erten, D. ve Tuncer, B. (from the publication of Foster, N.), 2007. Yapıda Ekoloji, Yapı Dergisi Ekolojik Tasarım ve Sürdürülebilirlik Eki, syf: 3-13, 20-28.
- Üçüncüoğlu, A. G. ve Kahveci, A. Kadimden Cumhuriyete Argyropolis – Baiuberdon (Baberd) Yer Adları ve Kavimler, Trabzon.
- Velioğlu, A., 1992. Tarihi Çevre İçinde Mimari Tasarım ve Süreci Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Zeren, N., 1981. Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul.

6. EKLER

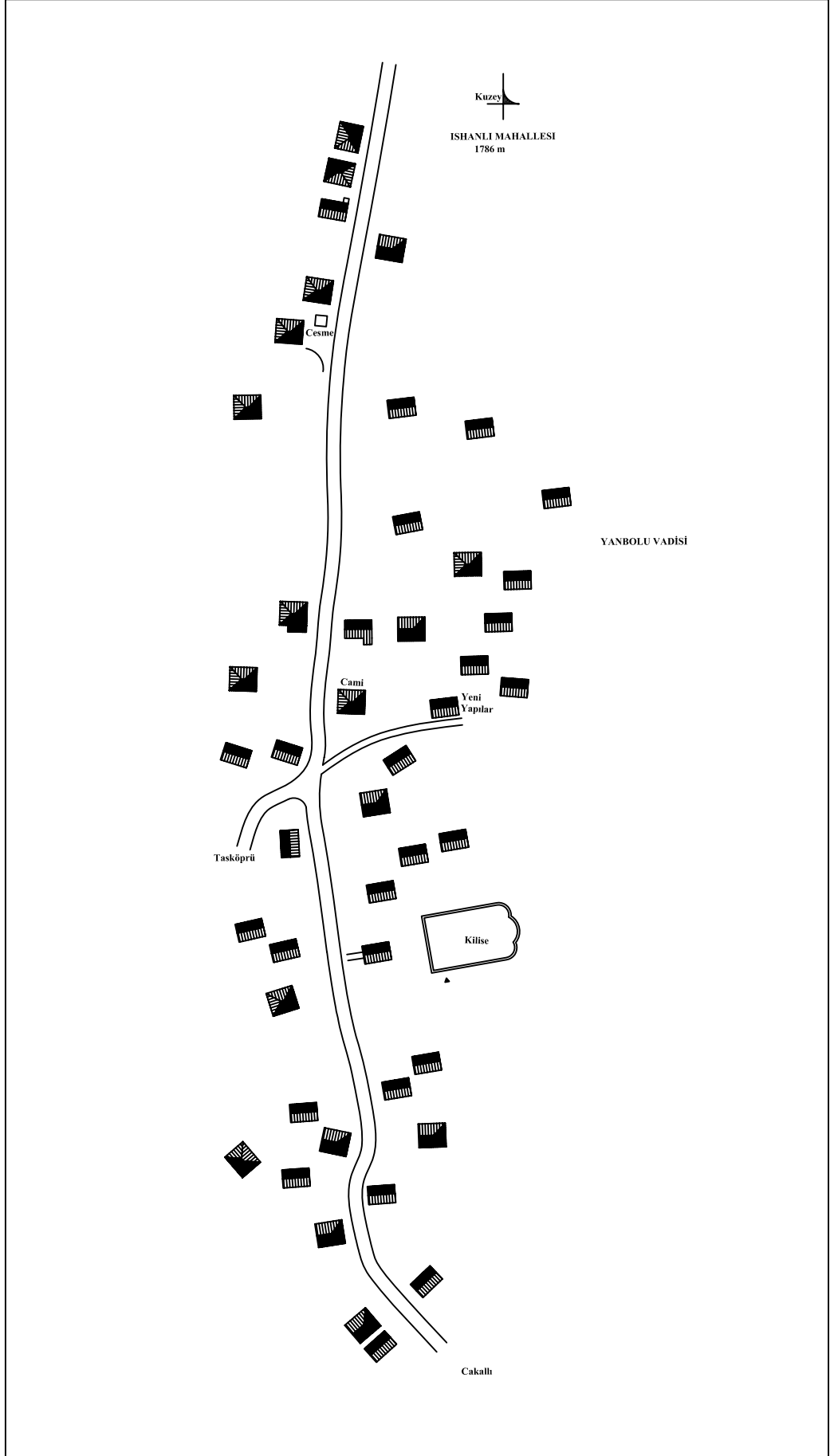
Ek 1. Santa Harabeleri Mahalleleri Arası Genel Ulaşım Şeması

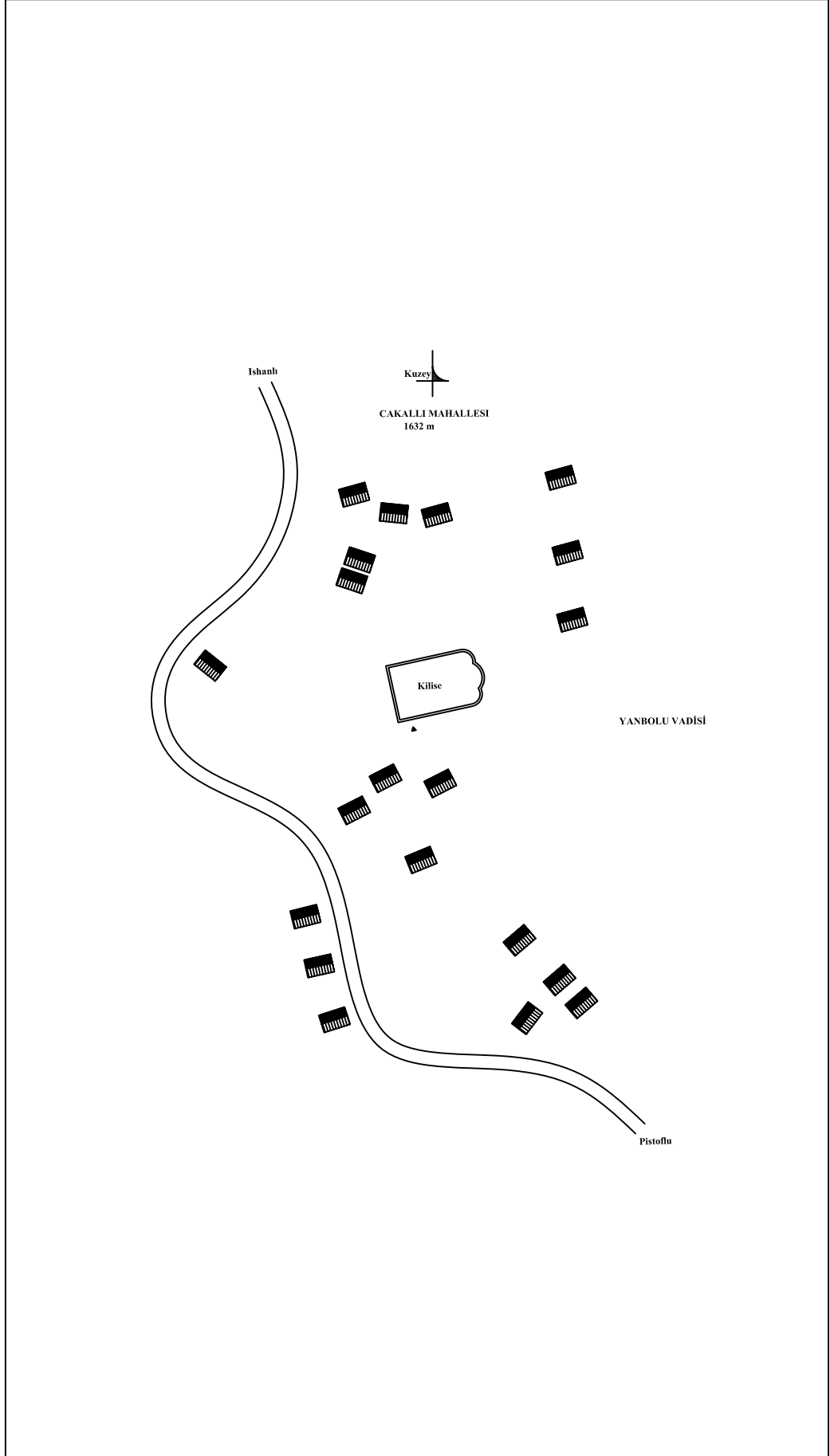
Ek 2. Atlıca (Piştoflu) Mahallesi Genel Yerleşim Kroki

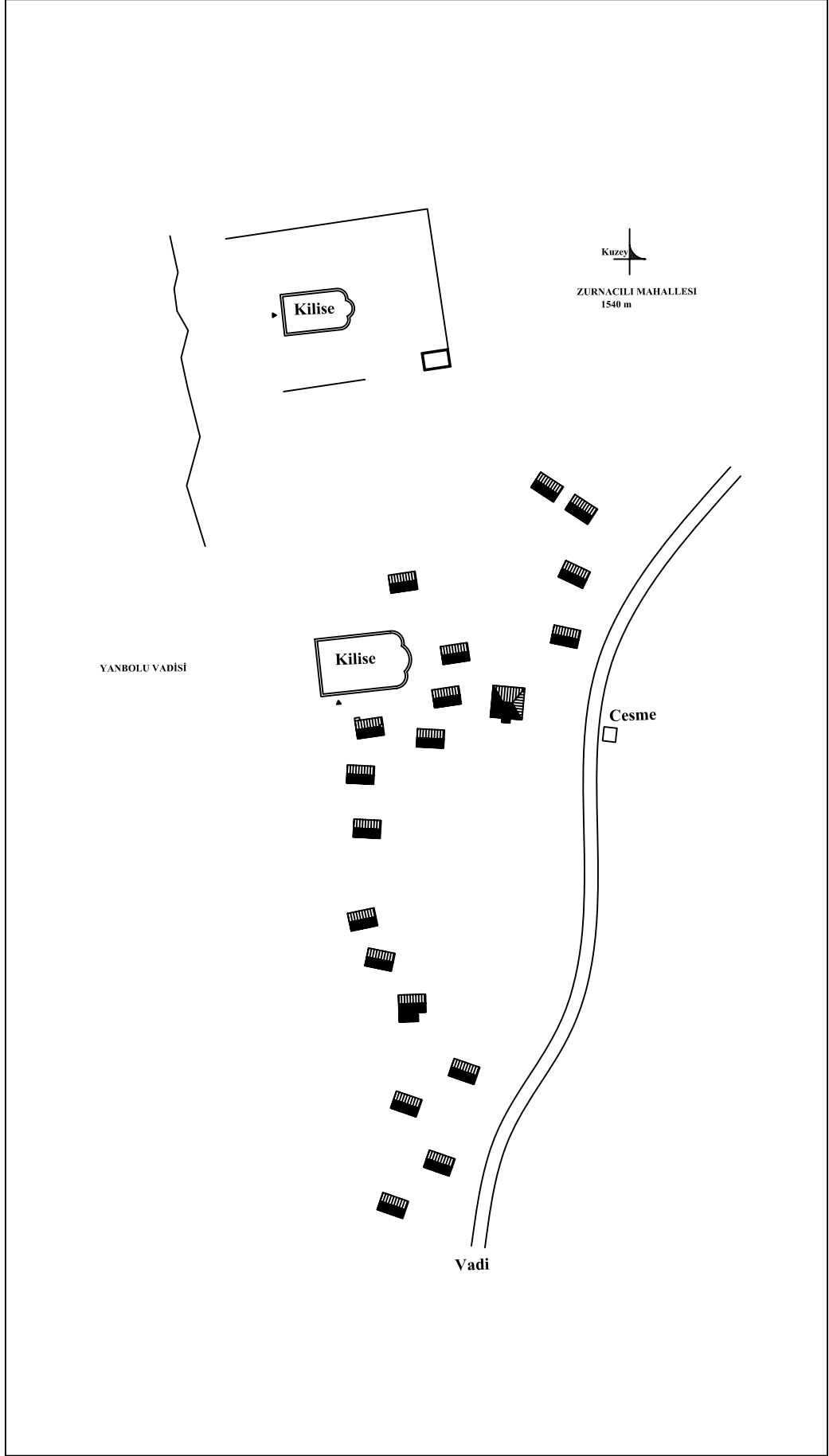
Ek 3. İşhanlı Mahallesi Genel Yerleşim Krokisi

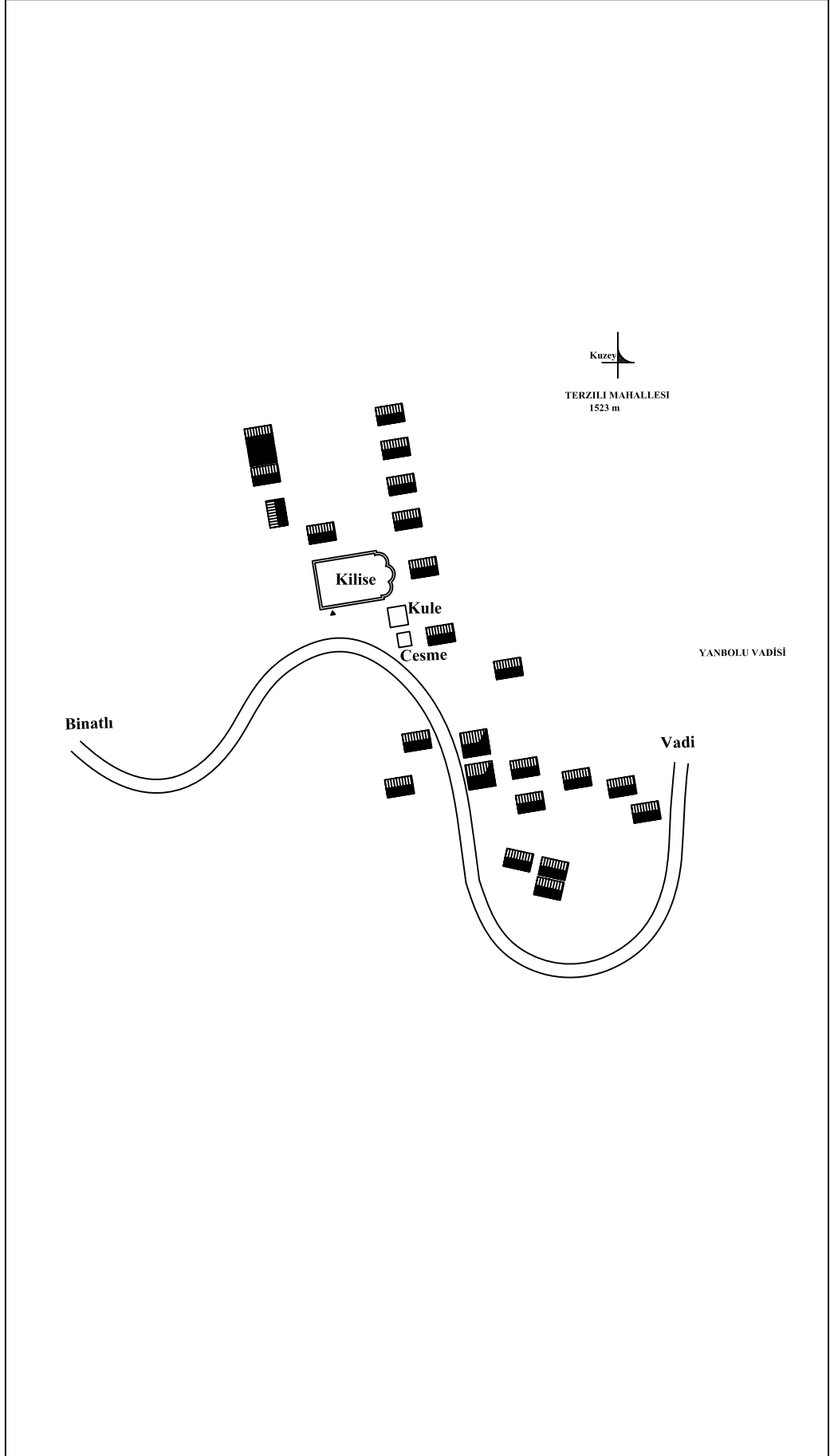

Ek 4. akallı Mahallesi Genel Yerleşim Kroki

Ek 5. Zurnacılı Mahallesi Genel Yerleşim Krokisi

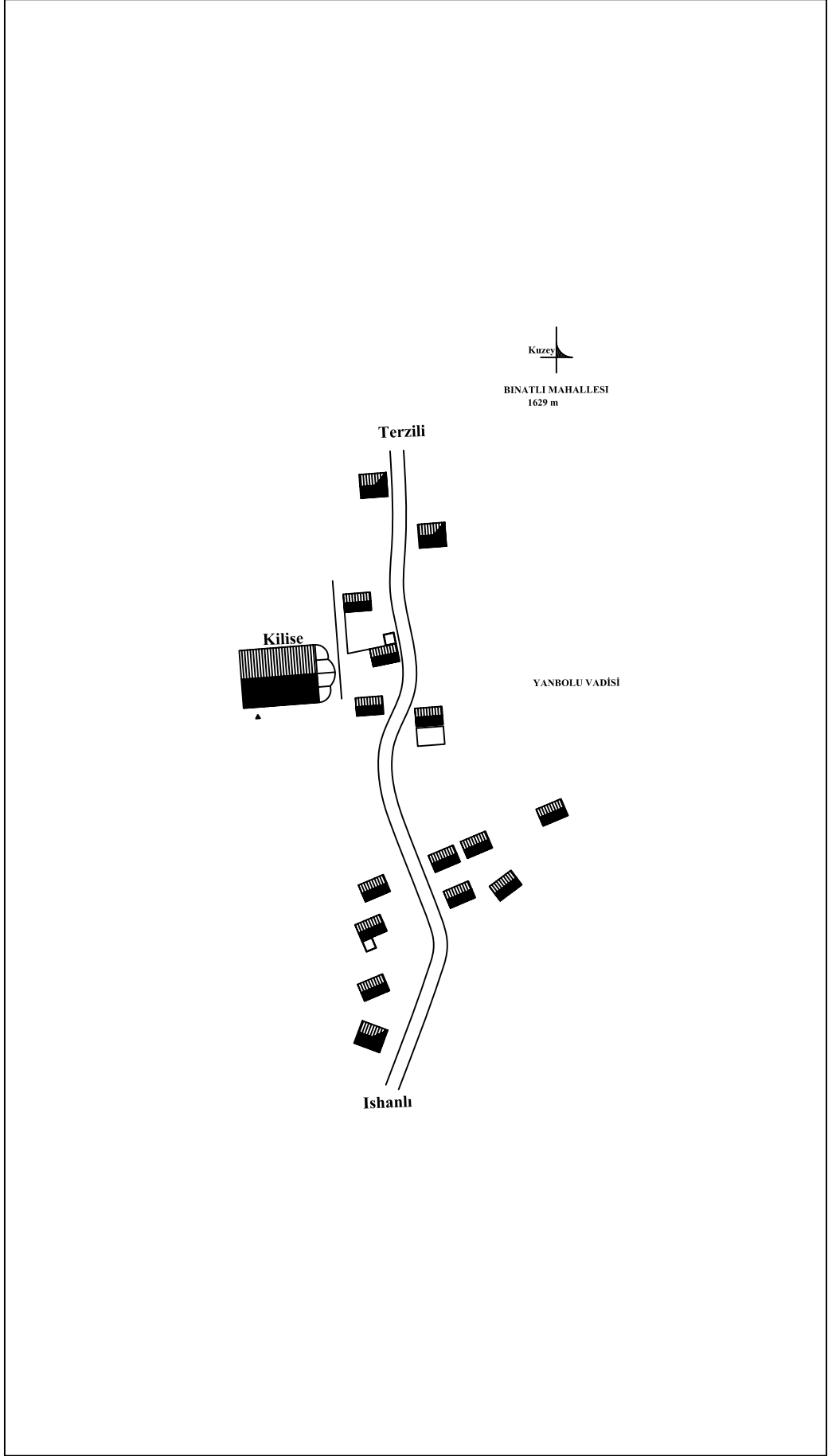

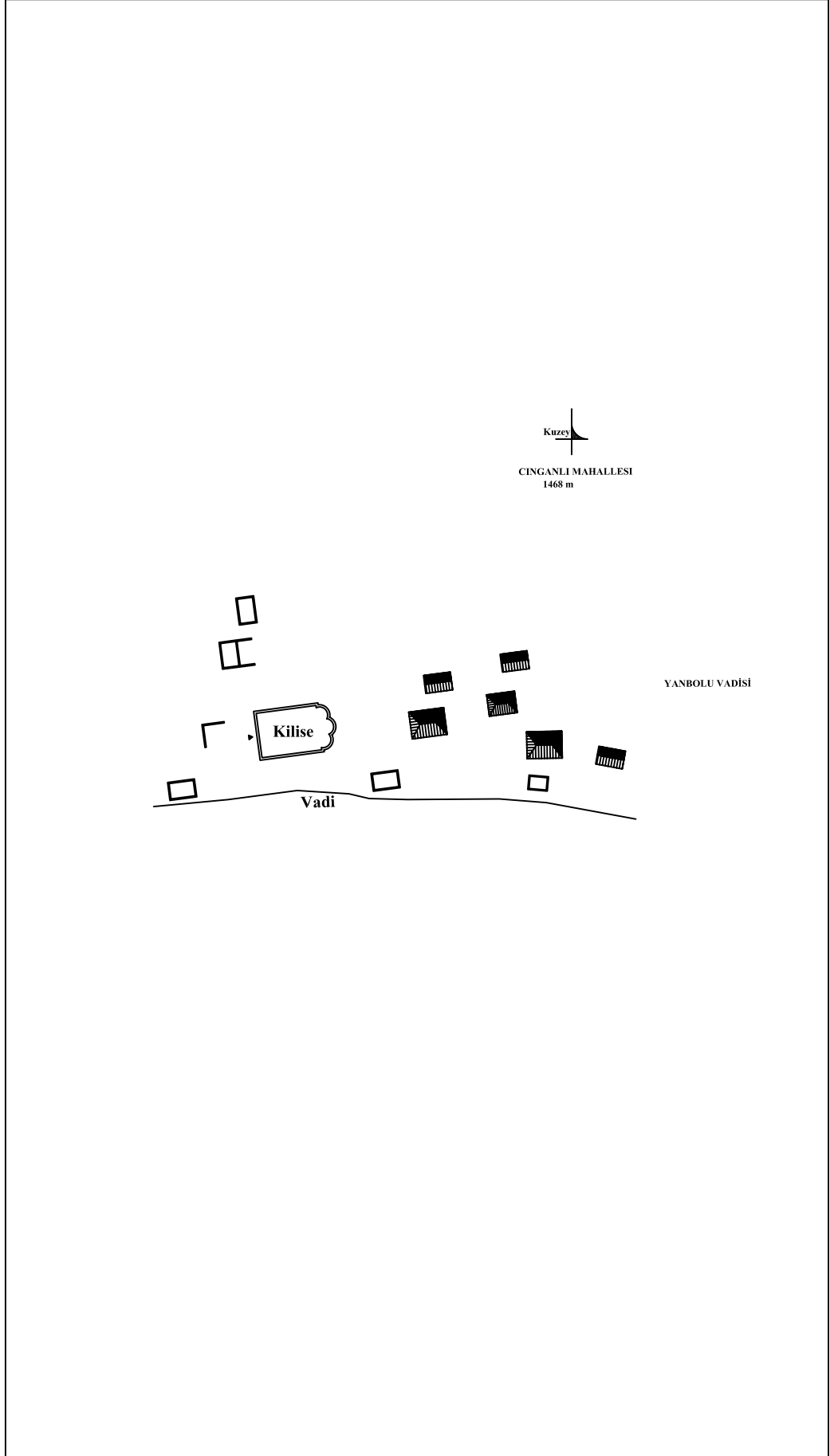

Ek 6. Terzili Mahallesi Genel Yerleşim Kroki

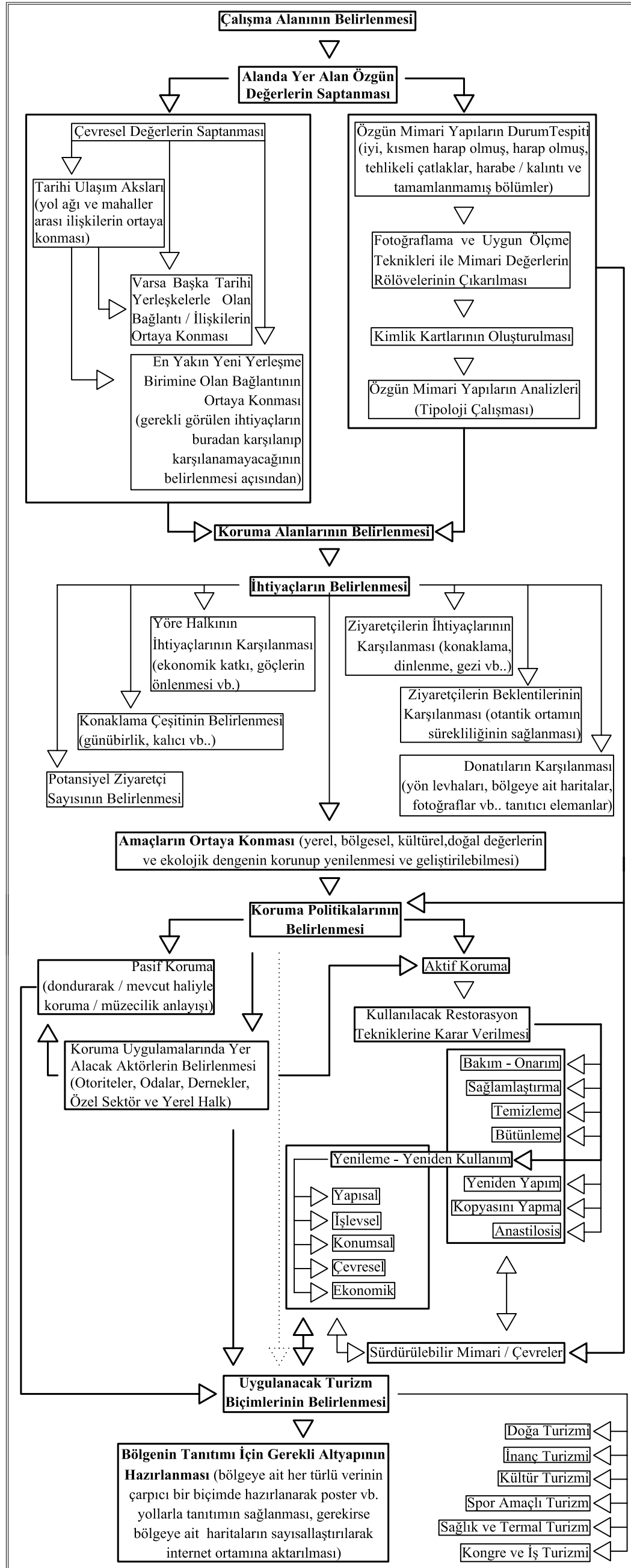

Ek 7. Binatlı Mahallesi Genel Yerleşim Kroki

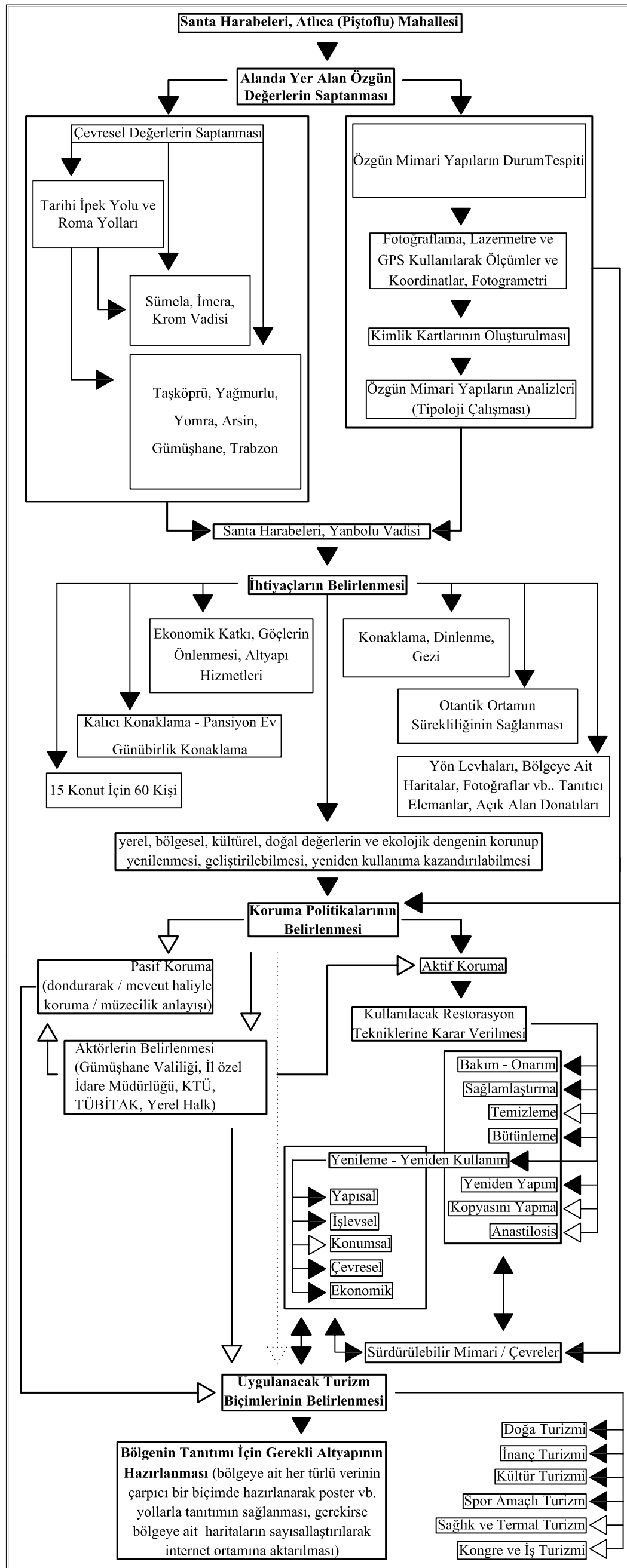

Ek 8. Cinganlı Mahallesi Genel Yerleşim Krokisi

Ek 9. İncelemelere Bağlı Olarak Kırsal Tarihi Yerleşmelerin Yeniden Kullanıma Kazandırılması için Oluşturulan Genel Model

Ek 10. Kırsal Tarihi Yerleşmelerin Turizm Amaçlı Yeniden Kullanımı için Oluşturulan Model Önerisinin Santa Bölgesi, Atlıca (Piştoflu) Mahallesi Üzerinde Sorgulanması

ÖZGEÇMİŞ

Murat TUTKUN; 1979 Kırşehir’de doğdu. 1997 yılında ilk ve orta öğrenimini tamamlamasının ardından, 2002 yılında KTÜ Mimarlık Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl KTÜ Mimarlık Bölümünde Restorasyon kürsüsünde yüksek lisans öğrenimine başladı ve ilgili bölüme araştırma görevlisi olarak atandı. 2005 yılında “Tarihi Binaların Bilgisayar Destekli Rölöve Alımları ve Modellemeleri Üzerine Bir Uygulama” konulu yüksek lisans çalışmasını tamamlayarak “Yüksek Mimar” ünvanını aldı. Aynı yıl KTÜ Mimarlık Bölümünde Restorasyon kürsüsünde doktora çalışmalarına başlayarak “Santa Harabeleri ve Yeniden Kullanıma Kazandırılması Üzerine Bir Model Önerisi ” konulu tez çalışmasını yürüttü. 2007-2008 yılları arasında Almanya'nın Stuttgart kentinde Universität Stuttgart'ta Erasmus bursundan faydalanarak 1 yıl süre ile doktora çalışmalarına devam etti. Halen KTÜ Mimarlık Bölümünde araştırma görevlisi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir. İyi derecede İngilizce ve orta derecede Almanca bilmektedir.